

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA TOPLUMSAL
VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN KORUNMASI: GÖKÇEADA
ÖRNEĞİ**

Erol DURAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ebru GÜNLÜ

2009

Yemin Metni

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği’’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2009

Erol DURAN

DOKTORA TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Erol DURAN
Anabilim Dalı : Turizm İşletmeciliği
Programı : Turizm İşletmeciliği
Tez Konusu : Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 30.maddesi gereğince doktora tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**
ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez, burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez, mevcut hali ile basılabilir. O
Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin, basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

..... Başarılı Düzeltme Red İMZA
..... Başarılı Düzeltme Red
..... Başarılı Düzeltme Red
..... Başarılı Düzeltme Red
..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Doktora Tezi

**Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin
Korunması: Gökçeada Örneği**

Erol DURAN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
Turizm İşletmeciliği Programı

Küreselleşme ve sürdürülebilirlik kavramları bugün dünyada tartışılmakta olan iki önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı hemen tüm alanlara yansımıştır. Toplumsal yaşamın bir gerekliliği olarak ortaya çıkmış ve tarımın, kentlerin, turizmin, teknolojinin vb. birçok örneğin sürdürülebilirliği, farklı alanlarda örnek niteliği taşımıştır.

Kalkınma ya da bölgesel gelişmede önemli bir alt sektör olarak nitelediğimiz turizm, çevre ve doğal kaynaklarla olan sıkı ilişkisi nedeniyle kalkınma ve çevre ilişkisinin uyumluluğa dönüştürülmesi gereğini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal ve kültürel sorumluluk, ekonomik verimlilik ve doğal duyarlılığı içermektedir. Turizm sektörünün var olması ve sürdürülebilirliği, turizme kaynak teşkil eden bölgesel ve yerel alanlara özgü doğal, sosyal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasıyla gerçekleşebilir.

Bir kimlik ögesi olan kültür, toplumun geleneğini göreneğini, yaşama biçimini, adetlerini, alışkanlıklarını kapsayan bir kavram olduğu için, kültür ve

kimlik arasındaki ilişkinin vurgulanması önem taşımaktadır. Bir toplumun kültür düzeyinin seviyesi ve nitel unsurları, toplumu oluşturan bireylerin yarattığı çevrenin kimliğini belirlemede ve yönlendirmede etken olarak görev yapmaktadır. Yapısal çevrenin oluşumuna etki eden sosyo-kültürel faktörlerin etkinliği ve son zamanlarda turizmde çevre-kültür-davranış çalışmalarına öncelik ve ağırlık verilmesinin nedeni, çalışmalar kapsamında turizm alanlarındaki niteliksizliğin sebebinin kültür, çevre ve sürdürülebilirlik ilişkisinin iyi kurulamamasıdır. Dolayısıyla, turizm alanları için özde neyi, ne sebeple, ne kadar, nasıl, hangi koşullarda, kimin için ve kimin tarafından korunup sürdürüleceği ve değişimin boyutlarının tespit edilebileceği bir model üzerinden gidilerek belirlenmelidir.

Bu çalışmada, Gökçeada'da mevcut olan toplumsal, kültürel, doğal ve mimari değerlerin korunarak, sürdürülebilirlik yaklaşımıyla turizme sunulmasına yönelik model önerisi sunulması amaçlanmaktadır. Önerilmesi düşünülen model ile turistik destinasyonun sürdürülebilir yaklaşımda gelişiminin sağlanmasına dönük sosyo-kültürel sorunların da çözülmesine yönelik adımlar daha sağlıklı atılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Kültür, Kimlik

ABSTRACT

Doctoral Thesis

**Maintenance of Social and Cultural Identity in Sustainable Tourism: The Case
of Gökçeada**

Erol DURAN

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Tourism Administration
Tourism Administration Program**

Nowadays, the concepts of globalisation and sustainability are the important issues that are being argued. Especially the sustainability concept has been reflected in every field. There is the key element in different fields that has been arisen a necessity of social life and the sustainability of agriculture, urbans, tourism, technology ect.

Tourism, which is an important subsector in the process of development and regional improvement focuses on affirmative relation of development and environment because of its relation on environment and national sources. Sustainable tourism includes social and cultural liability, economic productivity and ecological sensibility in its all long the line. The existence and sustainability of tourism industry can only become the naturel, social and cultural values of regional and local areas with maintainable responsibility which are the sources of the tourism.

Emphasizing the relation between identity and culture have a great importance because of its feature that is a concept including conventions,

tradition, and lifestyle of a society for the culture as an item of identity. Qualitative items and cultural level of a society have a function on determining and orientating identity of the environment that designed by the persons who formats the society. Especially, determining the dimensions of change for what reason, however, how, in which conditions, for whoever and by whoever have to be modified on a sustainable model for tourism areas.

In this study, that has proposed to suggest a model, which oriented on maintaining social, cultural, natural and architectural values of Gökçeada with the concept of offering tourism in sustainability perspective. However developing touristic destinations in sustainability perspective and resolving social and cultural issues may be easier and more with more bloomed methods with this model suggestion.

Key words: Sustainable tourism, Culture, Identity

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİL ve TABLO LİSTESİ	xii

GİRİŞ VE PROBLEMİN SUNUMU

GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN ARKA PLANI	2
ARAŞTIRMANIN AMACI VE GEREKÇELERİ	3
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	7
PROBLEMİN SUNUMU VE ARAŞTIRMA SORULARI	9
ARAŞTIRMANIN TEMEL VARSAYIMLARI	12
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	15

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZIN TARAMASI

1.1	TURİZM, KİMLİK, KÜLTÜR VE TOPLUMSALLAŞMA İLİŞKİSİ	17
	1.1.1. Kimlik ve Turizm	17
	1.1.2. Kültür ve Turizm	21
	1.1.3. Turizm ve Toplumsallaşma	29
1.2.	TURİZMDE TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN	

KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	34
1.2.1. Toplumsal ve Kültürel Kimlik	35
1.2.2. Turizm ve Sürdürülebilirlik	37
1.2.2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Gelişme	41
1.2.2.2. Sürdürülebilir Turizm	44
1.2.3. Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği	51

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	53
2.1.1. Görüşme	54
2.1.1.1. Görüşmenin Genel Kronolojisi	55
2.1.1.2. Tekniğin Tercih Nedenleri	56
2.1.1.3. Tekniğin Sınırlılıkları	57
2.1.1.4. Araştırma Süreci	59
2.1.1.5. Verilerin Toplanması	61
2.1.2. Gözlem	61
2.1.2.1. Gözlemin Genel Kronolojisi	62
2.1.2.2. Tekniğin Tercih Nedenleri	63
2.1.2.3. Tekniğin Sınırlılıkları	64
2.1.2.4. Araştırma Süreci	65
2.1.2.5. Verilerin Toplanması	66
2.1.3. Delphi Tekniği	67
2.1.3.1. Delphi Tekniğinin Genel Kronolojisi	68
2.1.3.2. Tekniğin Tercih Nedenleri	69
2.1.3.3. Tekniğin Sınırlılıkları	70
2.1.3.4. Araştırma Süreci	71
2.1.3.5. Verilerin Toplanması	75
2.2. GEÇERLİLİK, GÜVENİRLİK KRİTERLERİNİN KARŞILANMASI	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖKÇEADA'DA TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ

3.1.	TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA GÖKÇEADA	81
3.1.1.	Gökçeada'nın Tarihsel Gelişimi	82
3.1.2.	Gökçeada'nın Turistik Konumu	83
3.1.3.	Gökçeada'nın Turistik Ürün Çeşitliliği	85
3.1.4.	Gökçeada'nın Toplumsal ve Kültürel Yapısı	87
3.2.	GÖKÇEADA DA UYGULANAN MEVCUT POLİTİKALAR	91
3.2.1.	Gökçeada da Uygulanan Çevre Politikaları	92
3.2.2.	Gökçeada da Uygulanan Turizm Politikaları	93
3.3.	CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI PLANLI POLİTİKA DÖNEMİNE GEÇİŞ VE GÖKÇEADA DA MEYDANA GELEN SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM	94
3.4.	GÖKÇEADA DA TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	95
3.5.	ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI	97
3.5.1.	Görüşme Tekniği Verilerinin Analizi ve Bulguların Yorumlanması	99
3.5.2.	Gözlem Tekniği Verilerinin Analizi ve Bulguların Yorumlanması	109
3.5.3.	Delphi Tekniği Verilerinin Analizi ve Bulguların Yorumlanması	116
3.6.	GÖKÇEADA'DA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN KORUNMASINA YÖNELİK MODELİN OLUŞTURULMASI	138
3.6.1.	Sürdürülebilir Turizm Açısından Gökçeada'ya Yönelik Durum (SWOT) Analizi	138
3.6.1.1.	Gökçeada'nın Güçlü Yönleri	139

3.6.1.1.1. Doğal ve Kültürel Değerler	140
3.6.1.1.2. Arkeolojik Değerler	141
3.6.1.1.3. Turizm Çekicilikleri ve Altyapı	142
3.6.1.1.4. Kurumsal Altyapı	142
3.6.1.2. Gökçeada'nın Zayıf Yönleri	143
3.6.1.3. Fırsatlar	144
3.6.1.3.1. Potansiyel Fırsatlar	145
3.6.1.3.2. Sürdürülebilirliğin Sağlanmasına Yönelik Gelişmeler	145
3.6.1.4. Sürdürülebilir Turizme Yönelik Tehditler	146
3.7. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK GELİŞME MODELİ	150
3.7.1. Yapılmış Model Çalışmalarından Örnekler	150
3.7.2. Modelin Kurgulanması	163
SONUÇ VE TARTIŞMA	
Temel Bulguların Tartışılması	171
Sonuç ve Öneriler	175
Modelin Sınırlılıkları	180
Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	181
KAYNAKÇA	183
EKLER	209

ŞEKİL VE TABLO LİSTESİ

ŞEKİLLER

Şekil 1. “Kültür” Kavramı: Ana Öğeler ve Kültür “Haritası”	24
Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Süreci	39
Şekil 3. Sürdürülebilir Turistik Gelişmenin Sihirli Beşgen Piramidi	47
Şekil 4. Sürdürülebilir Turizm Modeli	151
Şekil 5. Yürütme Kodunun Kilit Unsurları	153
Şekil 6. Sürdürülebilir Turizm Çatısı	155
Şekil 7. Kentsel Kimlik Oluşum Şeması	157
Şekil 8. Edremit Yöresi Eko-turizm Gelişme Modeli	159
Şekil 9. Toplum Merkezli Turizm Modeli	161
Şekil 10. Sürdürülebilir Turizm Ağaç Modeli	165
Şekil 11. Gökçeada’ya Yönelik Sürdürülebilir Turizm Ağaç Modeli	167

TABLolar

Tablo 1. Turizmin Olumsuz Etkileri	32
Tablo 2. Turizmin Sosyal Yapı Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler	33
Tablo 3. Sürdürülebilir Turizm Kavramına Uygun Olan ve Olmayan Turizm Şekilleri	49
Tablo 4. Delphi Çalışması İçin Belirlenmiş Uzman Grupları	73
Tablo 5. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması	79
Tablo 6. Görüşme Soruları	101
Tablo 7. Görüşme Metinlerinin İncelenmesiyle Oluşturulmuş Temalar ve Kod Sayıları	101
Tablo 8. Temalar ve Kodlamaların Görüşmecilere Göre Dağılımı	102
Tablo 9. Gözlem Formlarının İncelenmesiyle Oluşturulmuş Temalar ve Kod Sayıları	111
Tablo 10. Temalar ve Kodlamaların Gözlenen Ortamlara Göre Dağılımı	112
Tablo 11. Eşleştirilmiş T- Testi Sonuçları	118
Tablo 12. Anketin Güvenirlik Katsayıları	120
Tablo 13. Uzmanların Demografik Özellikleri	121
Tablo 14. Mevcut Durum İle İlgili Değerlendirmeler	124
Tablo 15. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Değerlendirmeler	128
Tablo 16. Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımına Yönelik Değerlendirmeler	132
Tablo 17. Gökçeada'ya Yönelik SWOT Analizi Sonuçları	148

GİRİŞ VE PROBLEMİN SUNUMU

GİRİŞ

Toplumlar oluşmaya başladığı andan itibaren toplumsal sorunlarla karşı karşıya kalarak çözüm yolları hakkında arayışlara yönelmişlerdir. Toplum içindeki bireyler, her zaman başka insanlarla ilgilenmişler, toplumsal çevrenin oluşumunu, yapısını, değişimini anlamaya yönelik sorular sormuşlar ve cevaplar üretmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda “ben kimim?” sorusu, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri düşünce sistemlerinin merkezi sorusu olma niteliğini korumuştur. Sadece düşünce sistemlerinde değil, bireysel düşüncede bile varlık algısı, bu temel sorunun sorulmasıyla başlamaktadır. Maddi olmayan özelliklerin ötesindeki soyut unsurlar, insanın manevi varlığında temelde mevcut olan potansiyelden, sosyalleşme yoluyla oluşan diğer mekanizmalar aracılığıyla algılanmaktadır. Bu mekanizmalar ilk kuruluş aşamasından itibaren, “ben kimim?” sorusunu işleme sürecine girerler. Bu süreç, bireyin ne olduğunun belirlenmesi sürecidir ve insan ömrünün tümünü kapsamaya itibariyle de dinamik ve çok boyutlu özellik taşımaktadır (Birkök, 1994: 42). Kişinin bireysel hayattaki bu özelliği sosyal yapıya, toplumsal hayata ve dolayısıyla da çağlara yansiyarak bireysel, toplumsal ve kültürel kimliği ve bunların birleşimi ile de sosyal/kültürel sistemi oluşturmaktadır. Oluşan sosyal/kültürel sistem, canlı, cansız ve canlı-üstü varlık adlarından oluşan bir üst sistem olarak, çeşitli kurum ve öğelerle, bunlar arasında var olan ilişkilerin bir bütünü şeklinde değerlendirilmektedir. Güvenç (1996) tarafından canlı bir varlık olarak nitelendirilen sosyal/kültürel sistem, bu özelliğinden dolayı değişime açıktır ve hem kendi iç dinamikleri, hem de dış dinamikler tarafından sürekli bir değişime zorlanmaktadır.

Turizm, yapısı itibariyle temelde insan ilişkilerine dayanan bir sektör olduğundan, hem iç dinamikler açısından hem de dış dinamikler açısından bu değişimi hızlandırıcı bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla turizm, farklı sosyal ve kültürel yapıya sahip toplumlar arasında etkileşim sağlamakta, sosyal yapıyı ve toplumsal

davranış kalıplarını etkilemekte ve böylece bazı değişimlere yol açabilmektedir. Mowforth ve Munt'a (1998) göre toplumlar, turistler tarafından gösterilen bazı değişiklikler ve yeniliklerin etkilerine rağmen normal yaşantılarını sosyal uyum içinde sürdürebilirler. Ama toplum içindeki ilişkiler, karşılıklı etkileşim, yaşam tarzları, gelenek ve görenekler, turistlerin farklı alışkanlıkları, tarzları ve gelenekleri nedeniyle değişir. Toplum varlığını sürdürse bile, kültüründe kalıcı değişiklikler görülebilir. Kültür, elbette insan yaşamının toplum ve ekonomi gibi dinamik bir unsurunu oluşturur. Bununla birlikte kültürel adaptasyon ve değişim sürecinin her durumda olumsuz bir etki yaratacağı düşünülmemelidir. Ama toplumsal ve kültürel sürdürülebilirlik, insanların diğerlerinden farklı olan kültürel değerlerini muhafaza etme ya da yaşantılarına uyum sağlayabilme yeteneği ile mümkündür.

Bu nedenle sosyal bir olay olarak tanımlanan turizmin, toplumsal ve kültürel yapıya olan etkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Bunun yanında toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliğiyle paralel yönde, turizm gelişiminin sağlanmasına dönük çalışmalar yapılması, sektörün gelişimi açısından önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN ARKA PLANI

İnsanların yaşam süreçleri içerisinde bir takım değerlerin değişmesi kaçınılmaz ve olağan bir olgudur. İçinde bulunduğumuz sosyal/kültürel sistem canlı bir varlık olarak bu olguyla iç içedir. Değişimin boyutu, koşulları ve sonuçları dikkate alındığında bir takım değerlerin değişmesi sırasında sürdürülebilir olanların da korunması ve sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, sosyal, kültürel ve çevresel öğelerin korunması ve sürdürülebilir kılınması, turizmin geleceği için önemli bir unsurdur. Sürdürülebilir turizm anlayışı içinde turistik yörenin toplumsal ve kültürel kimliğinin önemi büyüktür.

Sahip olduğu sosyal, kültürel ve doğal kimliği, Gökçeada'yı sürdürülebilir turizm açısından önemli bir turizm destinasyonu haline getirmektedir. Doğal, tarihsel ve kültürel çeşitlilik açısından çok zengin bir yapıya sahip olan Gökçeada'da bilim,

eğitim, estetik, peyzaj, kültürel, işlevsel ve rekreasyonel bakımdan önem taşıyan değerlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu bakımdan sürdürülebilir turizme yönelik yazında çok fazla yer almayan toplumsal ve kültürel boyut kapsamında, kitle turizminin olumsuz etkilerine maruz kalmamış ve toplumsal, kültürel ve doğal kimliğini korumayı başarmış olan, Gökçeada'nın incelenmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Alan yazında çok derin bir araştırmaya konu olmamış olan toplumsal ve kültürel kimliğin korunması ve sürdürülebilir kılınmasına yönelik bir model çalışması, hem araştırmanın yapılacağı ve modelin önerileceği yöre olarak Gökçeada açısından, hem de alan yazında dolduracağı boşluk açısından ileriki dönemlerde yapılacak akademik çalışmalar açısından faydalı olacaktır.

ARAşTIRMANIN AMACI VE GEREKÇELERİ

Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı hemen tüm alanlara yansımıştır. Tarımın, kentlerin, turizmin, teknolojinin, çevrenin vb. yanı sıra, toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği, günümüzde önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Bugün gelinen noktada, turizm sektöründe, turizm anlayışının evre ve doğal ortama duyarlı hareket edilmesi kapsamında değişmesinin yanında, toplumsal ve kültürel öğelerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem taşımaya başlamıştır.

Sürdürülebilir turizm; doğaya karşı kesin bir taahhüt ve herhangi bir turizm veya kalkınma faaliyetini yerel halk ile bütünleştiren bir sosyal sorumluluk gerektirmektedir. Bu sorumluluk kapsamında doğanın korunması yanında, sosyo-kültürel değerlerin de korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması önem teşkil etmektedir.

Günümüzde pek çok turizm bölgesinde, yoğun turistik yatırımlardan dolayı bölge aşırı kalkınma ve sosyal, kültürel ve doğal bozulmaya maruz kalmıştır. Bunun sonucu olarak bölgede toplum hayatının yeniden düzenlenmesi, bozulan çevrenin kurtarılmaya çalışılması, evre ve peyzaj düzenlemelerinin yeniden yapılandırılması

vb. amaçlarla radikal önlemler alınması gerekmiş, bu durum daha fazla maliyet ve yük getirdiği gibi, geri getirilemeyecek bir takım kayıpları da göz önüne sermiştir. Avrupa birliği bu amaçla, 1990'ların ortalarından itibaren turizmin sürdürülebilir gelişimine öncelik vermiştir. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu Gündem 21 ile tanımlandığı ve uygulandığı üzere, Avrupa'da turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir gelişiminin desteklenmesini önermiştir.

Gökçeada'da, henüz sosyal, kültürel ve doğal bozulmaya maruz kalacak ölçüde yoğun turistik yatırım yapılmamıştır. Bu bakımdan sürdürülebilir turizm beldesi olmaya aday olan adanın toplumsal ve kültürel yapısının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması önemlidir. Çalışmanın amacı, Gökçeada'nın mevcut sosyal ve kültürel yapısının özgünlüğünün korunması ve bu unsurların sürdürülebilirlik perspektifi ile turizme sunulmasına yönelik bir model önerisi sunmaktır. Belirlenmiş olan bu temel amaca ulaşmak için;

- Adanın toplumsal ve kültürel yapısını ve sosyal yaşamını belirlemeye, yönelik gözlemler yapılması,
- Toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına ve sürdürülebilir perspektifte turizme sunulmasına yönelik görüşmeler (mülakat) yapılarak birincil verilerin elde edilmesi,
- Adada toplumsal ve kültürel kimliğin geliştirilmesi ve korunması amacıyla, uzman görüşlerine başvurulması,
- Sürdürülebilir turizm gelişimi açısından, Gökçeada'nın zayıf ve güçlü yönleri ile adaya yönelik fırsat ve tehditlerin belirlenmesi,
- Adada, korunması ve sürdürülebilir kılınması toplumsal ve kültürel öğelerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Günümüzde insanoğlu, giderek artan bir hızda çok kültürlü çevrelerde yaşamaya başlamaktadır. Büyük işgücü hareketliliklerine dayanan göç olgusu, etkin bir şekilde çok kültürlü bir oluşuma neden olmaktadır. Bu durum, bölgenin özgün toplumsal, kültürel, mimari, çevresel, sanatsal vb. yapısını ve kimliğini etkilemekte, olumlu ya da olumsuz bir takım değişimlere neden olmaktadır (Aker vd., 2002: 98).

Turizm de bu değişmeyi tetikleyen ve hızlandıran bir sektör olarak, aynı zamanda bu değişimden yüksek oranda etkilenmektedir. Alanyazında yapılan araştırmalar, turizm faaliyetlerine katılan ziyaretçilerin, gittikleri bölgede nispeten bozulmamış ve özgünlüğünü korumuş toplumsal ve kültürel yapıları tercih ettiklerini göstermektedir.

Lawrence'ın da (1994) belirttiği gibi, turizmdeki gelişmenin toplumda neden olduğu sosyal ve kültürel değişiklikler, sıkça ölçülen bir konu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Turizmin toplumsal ve kültürel etkilerinin azaltılması konusunda az sayıda araştırma yapılmıştır. Sosyo-kültürel kalite yerel halk ve ziyaretçiler için önemlidir. Olumsuz sosyal etkilerin kontrolünü, turizmin yerel ekonomi ile entegre olmasını sağlayan ve toplumu kapsayan dengeli bir turizm gelişimi önerilmelidir. Lawrence'ı takip eden süreçten günümüze kadar, turizmdeki gelişmenin toplumda neden olduğu sosyal ve kültürel değişikliklerin, turizmdeki gelişmelere paralel olarak öneminin artmasına rağmen yine sıkça araştırılan ve ölçülmeye çalışılan bir konu olmadığı görülmüştür.

Brunt ve Courtney (1999), turizmin sosyal ve kültürel etkilerinin; planlama sürecinde, çevre etkilerini değerlendirme prosedüründe ve ayrıca faydaların optimize edilmesi ve problemlerin minimize edilmesi süreçlerinde düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Hernandez vd. (1996) göre, turizmin sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerini anlamak için yapılacak ideal bir araştırmada, bölgenin hem önceki hem de sonraki durumuna bakmak gerekmektedir. Bu tip çalışmalara yazında çok nadir rastlanmaktadır. Çünkü turizm alanları önceden tam olarak tahmin edilememektedir. Bu yüzden turizmin ne kadar geliştiğini anlamak oldukça zor, neredeyse imkânsızdır. Bu bakımdan Bozcaada ve Gökçeada, turizmin önceden tam olarak tahmin edilebilmesine yönelik büyük avantajlar taşımaktadır. Toplumsal ve kültürel kimliğin henüz turizm dejenerasyonuna uğramamış olması, bölge turizm gelişimi açısından önemli bir kazanım olarak göze çarpmaktadır.

Araştırmanın temel gerekçesi, turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasının ve turizme sürdürülebilir bir yaklaşımla sunulmasının taşıdığı önemdir. Sürdürülebilir toplumsal ve kültürel yapı,

sürdürülebilir turizm destinasyonu ve sürdürülebilir turizm gelişimi anlamına gelmektedir. Tüm bunların sağlanması, toplumsal yapıyı oluşturan tüm paydaşların (yerel halk, turistler, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri vb), turizm gelişimi sürecinde, bilinçli birer karar organı olmalarıyla mümkündür. Gökçeada, sahip olduğu toplumsal ve kültürel yapının özgünlüğü açısından henüz turizm gelişiminin olumsuz yönlerinden tam anlamıyla etkilenmemiştir. Bu bakımdan, bölgede uygulanabilecek sürdürülebilir turizm modelinin başarı şansı yüksektir. Araştırmaya konu olan gerekçeleri ana hatları aşağıda sıralanmaktadır;

- Gökçeada da toplumsal ve kültürel kimliğin henüz bozulmamış olması,
- Gökçeada'da kitle turizminin olumsuz etkilerinin tam anlamıyla görülmemesi,
- Alan yazında toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliğine yönelik çalışmaların kısıtlı olması,
- Gökçeada'nın sürdürülebilir bir belde olmasına yönelik çalışmaların ve çabaların yoğunlaşmaya başlaması,
- Deniz-güneş-kum üçlüsünden ziyade, turistik yörenin tüm kaynaklarının (toplumsal ve kültürel yapı, mimari, sanatsal, tarihsel ve doğal doku), sürdürülebilir turizm beldesi olmanın ön koşulu olarak görülmesi ve turizme sunulması,
- Destinasyonların turistik yaşam eğrilerinin uzatılması amacıyla, kitle turizminin yıkıcı etkilerinden korunmaya çalışılması ve bu nedenle alternatif turizm türlerine yoğunlaşılması,
- Gökçeada'nın sahip olduğu turistik ürün çeşitliliği bakımından kitle turizminden çok, alternatif turizm çeşitlerine hitap etmesidir.

Buhalis'in de (2000) belirttiği gibi, yerel halkın turizmi anlaması, karar alma süreçlerine katılması, olumlu etkileri artırıp, olumsuz etkileri azaltacak önemli bir planlama politikasıdır. Bu önemli politika, turizmin kontrollü gelişimi ve yerel halkın zaman içinde bu gelişmeye uyumuna dayanmaktadır. Bununla birlikte sosyal ve çevresel etkilerin kontrolü ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği, kavramsal olarak geniş bir alanı kapsamaktadır. Toplumsal ve kültürel hayat, bölgenin ve içinde yaşayan toplumun yaşam tarzını, sanatını, mimarisini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini vb. birçok unsuru içinde barındırmaktadır (Balay, 2004: 67). Alanda uygulanan gözlem ve görüşmelere dayalı araştırma teknikleri açısından değerlendirildiğinde bu tez, nitel bir araştırma özelliği sergilemektedir. Nitel araştırma, ilgili alanın yakından incelenmesini ve mümkün ise ilk elden veri toplanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle araştırmacının, araştırmanın yapılacağı alanı tanıması ve bu alanda çalışmanın getireceği bazı görev ve sorumlulukları yüklenmesi gerekmektedir. Alanla ilgili ön bilgiler edinmek, alanı daha yakından tanımak için gerekli temaslarda bulunmak, alanda çalışma yapmak için gerekli temaslarda bulunmak, alanda çalışmak için gerekli izinleri almak ve gerekirse araştırma mekânı yaratmak, alanla ilgili araştırmacının yapması gereken işlerden birkaçıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 87). Marshall ve Rosmann (1999), araştırma alanı ile ilgili dört önemli özellikten söz etmektedir. Birincisi; alana araştırma amacıyla girmek mümkündür, ikincisi; alanda araştırma konusuyla ilgili zengin bilgiler, süreçler ve dokümanlar mevcuttur, üçüncüsü; araştırmacı alandaki bireylerle güvene dayalı ve etkili bir iletişim kurabilir, son olarak, elde edilen bilgilerin geçerliği ve kalitesi konusunda kuşku yoktur. Bu dört özelliğin birlikte bulunması araştırmacı için büyük bir şanstır, ancak bu durum her zaman mümkün değildir. Yine de araştırmacının alan seçerken ve alana girmek için girişimlerde bulunurken bu dört özelliği yakalamaya çaba göstermesi önemlidir. Çalışmanın araştırma alanı olarak seçilmiş olan Gökçeada'da bu dört özelliğin bir arada bulunduğu tespit edilmiştir.

Nitel ve nitel araştırma farklı felsefi ve kuramsal temellerden hareket etmektedir. Birincil amaç genelleme olmadığı için, nitel araştırma indirgemeci değildir, yani olguları önce parçalara ayırıp çalışarak, bulunan sonuçları evrene genelleme amacı yoktur. Bu anlamda nitel araştırma geleneği içinde olan bazı disiplinlerde araştırmacılar, genellikle evrenin bütünü ile çalışırlar. Bu nedenle,

örnekleme gibi bir yöntemle ihtiyaç duymazlar (Goetz ve LeCompte, 1984: 79). Ancak bu durum son yıllarda birkaç nedenle değişmiştir. İlk olarak günümüzün modern toplumları daha karmaşıktır ve katmanlaşmıştır. İkinci olarak, nicel araştırmanın yanı sıra ikinci bir araştırma yöntemi olarak ortaya çıkan nitel araştırma geleneği içinde bulunan sonuçların, belirli oranlarda ve oldukça sınırlandırılmış tarzda, sadece ilgili durumlara genellenmesi ihtiyacının duyulmasıdır. Üçüncü olarak ise, nicel araştırma geleneğinden gelen fakat yaptıkları deneysel çalışmalara nitel araştırmanın kendine özgü güçlü yanlarını yansıtmak isteyen araştırmacılar, geleneksel nitel araştırma desenleri içine, nicel araştırma ile özdeşleşmiş bazı örneklem tekniklerini de katmışlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 103).

Gökçeada'da toplumsal ve kültürel kimliğin araştırılmasına dönük olarak hazırlanmakta olan bu tez kapsamında, örneklem yukarıda da bahsedilmekte olan üç neden göz önüne alınarak çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda adada yaşayan yerel halkın gelenek ve görenekleri, kültürel yapısı, turizme bakış açıları, adanın özgün doğal, mimari, tarihi ve sanatsal değerleri vb. birçok unsur araştırma kapsamında incelenmektedir. Bu amaçla, araştırılan konuyu ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmek ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymak amacıyla, gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmaktadır. Gözlem tekniği ile adada yaşayan yerel halkın toplumsal ve kültürel yapısı, adanın mimari ve sanatsal kimliği, turizmin adadaki mevcut durumu vb. unsurlar araştırılmaktadır. Dolayısıyla bu teknik kapsamında evrenin bütünü ile çalışılmaktadır. Gözlem tekniğinin yetersiz olduğu noktalarda, ya da elde edilen bilgilerin teyit edilmesi amacıyla görüşme tekniği uygulanacaktır. Bu amaçla evrenden seçilen ve konu ile ilgili derinlemesine bilgiye sahip olduğu düşünülen kişilerle yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmaktadır. Ancak bu yaklaşımın da her zaman için etkili olamama olasılığı mevcuttur. Crano'ya (2002) göre görüşülen bireyler, sorulan sorulara doğru yanıtlar vermeyebilmektedirler. Ya da söylediklerinde samimi olmamakla birlikte, içinde bulunduğu ortamı ya da davranışlarını yanlış algılıyorsa, yine toplanan verilerin geçerliliği konusunda sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum bizi sosyal araştırmalarda yaygın olarak kullanılan diğer bir teknik olan Delphi tekniğine götürmektedir. Delphi tekniği ile problem duruma ilişkin, konu hakkında uzman,

farklı görüşlere sahip kişilerin, problemin çözümüne dair ortak bir noktada uzlaşmalarını sağlayarak, araştırma problemine çözüm bulunması hedeflenmektedir (Rowe, Wright ve Bolger, 1991: 238). Evrenden, konu ile ilgili uzman görüşüne sahip kısıtlı sayıda kişi seçilmekte ve araştırma probleminin çözümüne dair delphi anketleri oluşturularak uygulamaya geçilmektedir.

Araştırma kapsam olarak gözlem tekniğinin tüm evreni kapsaması itibariyle Gökçeada'nın tamamını içine almaktadır. Kendi içinde farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını artırmaya dönük çabalar sunmasından dolayı araştırma, çeşitlenmeli (triangulation) bir araştırma özelliği sergilemektedir (Kerlinger ve Lee, 2000). Dolayısıyla kendi içinde küçük araştırma alanlarını kapsıyor gibi görünse de genel anlamda araştırma, evrenin bütününe kapsamaktadır. Burada evren, toplumsal, kültürel, turistik, doğal, mimari vb. tüm özellikleriyle Gökçeada'dır.

PROBLEMİN SUNUMU VE ARAŞTIRMA SORULARI

Her araştırmanın belirli bir amacı vardır ve araştırma problemi bu amacı yansıtmaktadır. Araştırma probleminin saptanması her tür araştırmanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Yapılacak nitel bir araştırmanın başlangıç noktası, cevaplanabilir nitelikte bir araştırma probleminin belirlenmesidir. Araştırmacıların en fazla zorlandıkları konulardan birini oluşturan problem belirleme süreci, tüm çalışmanın gidişatını etkileyeceğinden, araştırma sürecinin en kritik aşamasını oluşturmaktadır (Baş ve Akturan, 2008: 9). Crano'ya (2002) göre, araştırma probleminin belirlenmesinde üç temel kaynak önemli rol oynamaktadır. İlki, araştırma yapılmak istenen alanla ilgili kuram ve araştırma yazını, ikincisi araştırmacının bireysel ve mesleğe dönük deneyimleri, üçüncüsü ise, ilgili alanda karşılaşılan toplumsal sorunlardır.

Nitel araştırmanın tüm aşamaları araştırma probleminden etkilendiği gibi, yine bu etkenler, araştırma probleminin daha açık bir biçimde belirlenmesine ve

tanımlanmasına katkıda bulunur. Bu durum nitel araştırmada yer alan tüm aşamaların birbiri ile karşılıklı etkileşim içinde olma gereğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca nicel araştırmada olduğu gibi, nitel araştırmada da araştırma problemini açık bir biçimde başta belirlemek bazen mümkün olmayabilmektedir. Araştırmanın daha sonraki aşamalarında ortaya çıkan bulgular, araştırma probleminin kapsamının ve derinliğinin belirlenmesinde veya değiştirilmesinde etken olabilir ve bu istenilen bir durumdur (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 85).

Bu araştırmada, Gökçeada’da mevcut toplumsal ve kültürel kimlik öğelerinin korunması ve sürdürülebilir turizme sunulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla, toplumsal ve kültürel öğelerin adadaki mevcut durumunun saptanması ve sürdürülebilir olanlarının turizme kazandırılmasına yönelik izlenmesi gereken yolların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması gerekmektedir. İçinde yaşadığımız toplumun ekonomik yapısı, aile düzeni, kültürü, yönetim biçimi, nüfusu, dini, ahlak anlayışı, mimari ve sanatsal yapısı vb. unsurlar, aynı zamanda toplumun kimlik yapısını da şekillendirmekte ve yansıtmaktadır. Bu kapsamda Gökçeada’nın adalara has toplumsal ve kültürel kimlik yapısına sahip olduğu düşüncesi, bu araştırmanın ana hareket noktasını oluşturmaktadır.

Güvenç (2000), yeni kültürler yaratmasını ve kendi yarattığı kültürlerle uyum sağlamasını, insanoğlunun temel doğası olarak kabul etmektedir. Bu yargı, değişmeyen tek şeyin değişimin kendisi olduğu sonucuna varılmasını sağlamaktadır. Özer’in de (2003) belirttiği gibi, geleneksel ve gelişmiş toplumlara göre farklı hızda seyretmekle beraber değişim, tüm kültürlerin ortak özelliğidir. Dolayısıyla değişimin boyutlarının belirlenmesi, “kimlerin?” “neyi?” “ne kadar?” değiştirmesi gerektiği ve bu değişim sürecinde, korunması gereken unsurların “neler olduğu?” soruları önem kazanmaktadır. Gökçeada’nın sahip olduğu kendine has toplumsal ve kültürel kimliği ne kadar değişmelidir? ve neler? ne oranda korunmalıdır? Turizme sürdürülebilirlik perspektifi ile neler sunulmalıdır? Bu ve benzeri sorular temelde Gökçeada’nın toplumsal ve kültürel kimlik yapısının belirlenmesini, bu çerçevede değişimin boyutlarının ve hızının kontrol edilebileceği bir modelin sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile önerilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum Gökçeada’yı temsil

eden ada kültürü ve kimliğinin ne olduğunun belirlenmesini, bu kültürün korunması ve sürdürülebilirlik yaklaşımıyla turizme sunulması için ortak bir görüş birliğine dayalı, politikalar oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Araştırmanın temel problemi de burada yatmaktadır.

Araştırmanın problemini *“Gökçeada’da, toplumsal ve kültürel öğelerin korunması ve sürdürülebilir bir nitelik kazanması için uygulanması gereken politikalar nelerdir?”*, şeklinde oluşturmak mümkündür. Dolayısıyla daha öncede belirtildiği gibi, araştırmanın amacını yansıtması açısından belirlenmiş olan araştırma problemi, kritik bir öneme sahiptir. Araştırmanın ana seyrini oluşturmaktadır ve bazı araştırma sorularıyla araştırmanın amacına ulaşılması önem taşımaktadır.

Kerlinger ve Lee (2000), araştırma sorusu ya da sorularının, araştırmaya konu olan problemin soru olarak ifade edilmiş biçimi olduğunu ifade etmektedir. Araştırma sorusu veya soruları, araştırmanın diğer tüm aşamalarını derinden etkileyen öğelerdir. Araştırma sorusunun yazılmasında, araştırma probleminin niteliğinin ve bu problemle ilgili taranan yazının önemli bir rolü vardır. Yani araştırma sorusu, araştırmaya temel oluşturan kavramsal çerçeveden derin bir biçimde etkilenmektedir.

Birçok nitel çalışmada, araştırma sorusu yazma süreci geliştirmeye ve yeniden ifade etmeye dayalı bir çalışma içerir. Yani araştırma soruları, nicel araştırmada olduğu gibi baştan kesin olarak sınırlandırılmaz. Gerek kuramsal ve kavramsal çerçeve, gerekse alandan toplanacak ön bilgiler, araştırma sorularının daha belirgin ve ayrıntılı bir biçimde ifade edilmesine yardımcı olur. Ancak bunun yanında az sayıda olmakla birlikte, açık seçik belirlenmiş bir kuramsal çerçeveye dayalı bir nitel araştırmada, araştırma sorularını daha kesin bir dille araştırma sürecinin başında ifade etmek mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede nitel araştırmalarda araştırma soruları, açık uçlu sorular ve kapalı uçlu sorular olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır (Strauss ve Corbin, 1990: 176).

Belirlenmiş olan araştırma problemi ile ilgili kuram ve alan yazın arasındaki etkileşim sonucu, aşağıdaki araştırma soruları ortaya çıkmıştır. Araştırma problemine

dayalı olarak ortaya çıkmış olan araştırma soruları ile araştırmaya yönelik daha ayrıntılı ve derinlemesine bilgiler sağlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede belirlenmiş olan araştırma soruları şunlardır;

- Adada turizm gelişimi ne yöndedir ve nasıl olmalıdır?
- Adaya gelen turistlerin tercih nedenleri neler olabilir?
- Adanın toplumsal ve kültürel öğeleri nelerdir?
- Sürdürülebilir turizme yönelik olarak korunması gerekenler neler olmalıdır?
- Adada turizm gelişiminin toplumsal ve kültürel yapıya etkileri nelerdir?
- Adada kaybolmaya yüz tutmuş değerler nelerdir?
- Hangi kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilir kılınması gereklidir?
- Adada turizm gelişimi sürecinde, kimler tarafından ve nasıl bir politika uygulanmalıdır?
- Adada turizm gelişimi için karar organları kimler olmalıdır?

Bu araştırma kapsamında araştırma soruları belirlenirken özellikle dikkat edilmiş olan hususlar, araştırma sorularının araştırma problemini iyi bir şekilde formüle edebilmesi ve açıklayabilmesi, soruların açık uçlu olması, fazla genel ve soyut olmaması, tartışmalara açık ve güncel olmasıdır.

ARAŞTIRMANIN TEMEL VARSAYIMLARI

Yapılan yazın taraması sonucunda, sürdürülebilir turizme yönelik birçok gelişim modelinin önerildiği görülmüştür. Sürdürülebilir turizm kavramının önem kazanmaya başladığı 1990'lı yıllardan itibaren, sürdürülebilir turizme yönelik model çalışmaları da ağırlık kazanmıştır. 1992'deki Rio zirvesinde, yaşamın her alanında sürdürülebilirliğin ön plana çıkması, sürdürülebilir turizm çalışmalarına çok yönlü bir bakış açısını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, ekolojik çevrenin sürdürülebilirliği

kadar, toplumsal ve kültürel çevrenin ve kimliğin sürdürülebilirliği de önem kazanmıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramı, uzun dönemli, katılımcı, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik uyumlu bir turizm gelişimini ifade etmektedir. İdeal olarak, yerel toplum için mevcut faydalar ve sağlanacak gelecek fırsatları arasında bir denge aramaktadır (Timur ve Getz, 2002). Bir yandan, doğal kaynakları, toplumsal ve kültürel mirası ve sosyo-ekonomik refahı göz önüne alırken, diğer yandan kültürel, çevresel, biyolojik kalite ve çeşitliliği ve bunların ev sahibi toplumla entegrasyonunu sağlamaktadır (Paskaleva, 2001). Stabler ve Goodall'a göre (1997), sürdürülebilir turizm stratejilerini uygulamak, turizm endüstrisi, ziyaretçiler, çevre ve ev sahibi toplum arasında karmaşık ilişkiler yaratmasından dolayı, gerilimli bir süreç oluşturmaktadır. Bu nedenle tüm paydaşların, sürdürülebilir turizm stratejilerinin uygulanması sürecinde tam katılımlarının sağlanması ve oluşabilecek gerilimlerin önceden belirlenebilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizm stratejilerinin uygulanacağı alanın, sosyal, kültürel, doğal ve ekonomik çevresinin çok iyi tanımlanmış olması ve analiz edilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm gelişim modelleri, yörenin toplumsal, kültürel, doğal ve ekonomik verilerine hâkim olmayı sağlayacak bir dizi çalışmayı beraberinde getirmektedir. Turistik yörenin toplumsal ve kültürel yapısının gözlenmesi, toplumsal yapının turizm gelişimine uygunluk derecesinin belirlenmesi ve yerel halkın turizm gelişimine katılımını sağlayacak stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla, gözlem ve görüşmeler yapılması, turistik yörenin turizm gelişimi açısından sahip olduğu rekabet gücü, turizmdeki konumu vb yönleri ile güçlü ve zayıf yönlerinin ve turizm gelişimine yönelik fırsat ve tehditlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Önerilmesi düşünülen sürdürülebilir turizm modeli, yapılmış olan model çalışmalarından da yola çıkarak, alandaki eksikliklerin tamamlanmasına ve önerilmiş olan modellerin güçlü yönleri temel alınarak yerel ölçekli (Gökçeada'nın sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve doğal özellikleri kapsamında), toplumun bütün katmanlarının tam katılımının sağlandığı bir sürdürülebilir turizm gelişimi

sağlanmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın ilerleyen aşamalarında örnekleri verilecek olan modeller de dâhil olmak üzere, benzer birçok gelişim modeli incelenmiş ve önerilecek modele temel oluşturacak veriler elde edilmiştir.

Bu bakımdan önerilmesi düşünülen model için, yapılmış olan model çalışmaları güçlü ve zayıf yönleri ile irdelenmiş, araştırmanın daha önce belirlenmiş olan amaçları çerçevesinde bazı temel varsayımlar ortaya konmuştur. Yapılmakta olan çalışmanın temel varsayımları şunlardır;

- Gökçeada, sürdürülebilir turizm gelişimi açısından, yeterli kaynağa sahip örnek bir beldedir.
- Gökçeada, sürdürülebilir turizm kapsamında korunması gereken özgün toplumsal ve kültürel kimlik öğelerine sahiptir.
- Önerilmesi düşünülen sürdürülebilir turizm modeline yönelik derin bilgi elde edilmesi için uygulanan yöntemler yeterli düzeydedir.
- Alanda uygulanan yöntemler, alana ait derin bilgilerin elde edilmesini ve geliştirilmesini sağlayacak uzmanların tespit edilmesi için yeterlidir.
- Uygulanan yöntemler ile alanda, toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik, daha sağlıklı adımlar atılmasını sağlayacak bilgiler ve bulgular elde edilmiştir.
- Uygulanan yöntemler, adada kaybolmaya yüz tutmuş, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması gerekli olan toplumsal ve kültürel öğeler olduğunu göstermiştir.
- Alanla ilgili geniş bilgi birikimine ve farklı görüşlere sahip uzmanlar, toplumsal ve kültürel kimliğin korunması ve sürdürülebilirliği konusunda ortak görüş birliğine ulaşmışlardır.
- Gökçeada'da, toplumun tam katılımının sağlanacağı, toplumsal, kültürel, ekonomik ve doğal boyutta, çok yönlü bir modelin önerilmesinin gerekliliği kabul edilmekte ve yerel halk, kamu ve özel sektörden destek görmektedir.

- Yapılan alışmalar sonucunda, yazındaki boşluğu doldurabilecek kapsamda, yerel ölçekli ve toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına yönelik bir sürdürülebilir turizm modeli oluşturulmuş ve önerilmiştir.
- Önerilen model ile Gökçeada özelinde, toplumun tam katılımının sağlanmasına, toplumsal ve kültürel öğelerin sürdürülebilir kılınmasına yönelik uygulamalar ve çalışmalar başlamıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, sürdürülebilir turizm kavramı, uzun dönemli, katılımcı, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik uyumlu bir turizm gelişimini ifade etmektedir. Yukarıda belirlenmiş olan temel varsayımların gerçekleşmesi, bu araştırmanın savunduğu toplumsal ve kültürel boyutun da önem kazandığı, kapsamlı ve gerçekçi bir sürdürülebilir turizm modelinin önerilmesi anlamına gelmektedir.

ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yapılan alışma nitel araştırma özelliği sergilemektedir. Verilerin toplanması sürecinde inandırıcılığın ve güvenirliğin sağlanması amacıyla birden çok yöntem tercih edilmiş bu durum araştırmaya yüksek maliyet getirmiştir. Çeşitleme bir araştırma özelliği sergilemesi bakımından bu tez kapsamında uygulanan gözlem, görüşme ve Delphi teknikleri kendi içinde bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmiştir. Gözlem tekniği uzun bir zamanı kapsamaması itibariyle hem yüksek bir maliyet hem de zaman problemi doğurmuştur. Görüşme tekniğinde görüşülen bireylerle karşılıklı güvenin oluşturulması, gerekli bilginin tam ve derinliğine elde edilebilmesi ve görüşülecek kişilerin uzmanlık derecelerine göre doğru tercih olması önemli sınırlılıklar olarak ortaya çıkmıştır. Sınırlılıkların bazılarının aşılmasında yapılan gözlemlerden faydalanılmış, karşılıklı güvenin oluşturulması için ise yoğun bir çaba harcanmıştır. Buna rağmen adada bulunan bazı Rum kökenli vatandaşlarla iletişim kurmakta güçlükler yaşanmıştır. Delphi tekniği ardışık anketlere dayalı olması sebebiyle hem zaman, hem maliyet, hem de katılımcı istekliliği ve sadakati açısından bazı sınırlılıkları beraberinde getirmiştir. Belirtilmiş olan bu sınırlılıkların aşılması için alternatifler değerlendirilmiş ve sorunların aşılması belli bir süreci de

beraberinde götürüştür. Adanın küçük bir ada olması, turizm ve ada kültürü hakkında uzman sayılabilecek kişi sayısının az olmasını da beraberinde getirmiştir. Uzman seçiminde en doğru yöntemler olan gözlem ve görüşme tekniği verilerinden faydalanılmasına rağmen, toplam 15 tane uzman belirlenebilmiştir. Anketlerin üç turluk bir süreci kapsamaması nedeniyle, katılımcılar arasında bazı fireler verilmiş ve 15 katılımcıdan 10'undan tam bir geri dönüş sağlanabilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZIN TARAMASI

1.1. TURİZM, KİMLİK, KÜLTÜR VE TOPLUMSALLAŞMA İLİŞKİSİ

Ülkelerin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihsel potansiyeller, bir bakıma söz konusu ülkelerin turizmdeki görüntüsünü ve turizm destinasyonu olarak algılanış şeklini, yani turizm kimliğini belirlemektedir. Bu kimliğin oluşmasında temel etken, sadece devralınan miras değildir. Bu mirasın üzerine kurulan medeniyetin kendisine özgü katkıları da en az devralınan miras kadar önemlidir (Kuveloğlu, 2004: 89).

Sahip olunan mevcut potansiyellerin korunması, geliştirilmesi ve uyumlu yeni eklemelerin yapılması gereklidir. Bu eklemeler yapılırken de her toplumun kendisine, yaşama tarzına ve kültürüne özgü ilavelerle, sahip olduğu potansiyelleri zenginleştirilmesi, bu toplumlara özgü değerlerin ve toplumun kimliğini yansıtan görüntünün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Ortaya çıkan bu görüntü, söz konusu ülke, toplum veya destinasyona ayrı bir kimlik ve değer katmaktadır. Katılan bu değer, bir anlamda edinilen farklı kimliğin de temel dayanağı haline gelmektedir.

1.1.1. Kimlik ve Turizm

Kimlik, toplumun temel problemlerinden ve dolayısıyla da sosyolojinin temel konularından birisidir. Sosyal hayatta, sürekli kimlik problemlerinden, kimlik değişmelerinden, kimlik arayışlarından, kimlik bunalımlarından, etnik kimlikten, aydın kimlikten, köy ve kent kimliğinden, toplumsal kimlikten vb. bahsedilmekte ve tartışılmaktadır. Bu kavramlar çerçevesinde yoğun bir araştırma alanı bulunmaktadır. Birkök (1994) kimliği, insanın potansiyeliyle birlikte zaman içinde değişen veya sabit kalan tüm vasıfları olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla kimlik, biyolojik

olmaktan çok sosyal bir fenomendir. Dünyaya gelen insan, belli bir kimlikle değil ama belli bir kapasiteyle gelmektedir. Çocuk, doğumundan itibaren çevresiyle birtakım ilişkiler kurmaya başlamaktadır. Değişik safhalar itibariyle ele alınabilecek bu ilişkiler ilk olarak oyun şeklinde meydana gelmektedir. Oyun sırasında birey, organize bir sistem içinde başka insanların rollerini oynayarak, böylece kendini onlardan ayrı sosyal bir obje olarak biçimlendirmeyi öğrenmektedir. Bu safha toplumsal kavramların içselleştirilerek, bireyin sosyal sistemde yerini almasıyla ortaya çıkan ilk sosyalleşme dönemidir. Daha sonraki dönemlerde bireyi etkileyen ve sosyal ihtiyaçlarını tatmin eden referans grupları önemli rol oynamaya başlamaktadır. Bu gruplar birbirlerinin yerini almakta ve zamanla birey açısından önemleri ve etkileycilikleri değişmektedir (Hortaçsu, 2007: 147).

Başka bir ifade ile kimlik, bir özneyi tanımlamak için gerekli olan öğelerin tümü ile bunlara ek olarak, “aynılık” la ilgili olan ve içten gelen bir duygudur. Bu duygu, var olma iradesi tarafından oluşmuş, birlik, bağlantı, aynılık, özerklik ve değerler ile ilgili duyguların toplamıdır (Tacar, 1996: 29). Bu bakımdan insan kimliği değerlendirilirken, mümkün olduğu kadar bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu araştırmanın konusu açısından kimlik kavramı, toplum tarafından üretilmiş ve sosyalleştirme sürecinde öğrenilen bir dizi bilgi olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla Alba'nın da (1990) belirttiği gibi, toplumun nasıl bir kimlik bilgisi ürettiği, bir sosyal gerçeklik örneği olarak “yaygın ve etnik kimlik” unsurlarının nasıl ve ne tür sosyal güçlerin etkisiyle ortaya çıktıkları, üzerinde durulması gereken konular olarak ortaya çıkmaktadır.

Waters'a (1990) göre kimlik, daha çok topluma dönük sosyal bir olgudur. Bu özelliği ile bir tür planlanmış davranış veya yüklenilmiş rol olduğundan, alternatiflerden bir diğeri tercih edilebilmekte ve herhangi bir sosyal durumda bir başka kimlik sergilenebilmektedir. Ertürk (1996) kimliği, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi, başka canlı veya objelerden ayıran, öncelikle onun görsel, işitsel vb. diğer duyularla algılanmasını sağlayan, kendine özgü olma durumu olarak tanımlamakta ve kimliğin kültürel ve sosyal bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Bir kimlik ögesi olan kültür, toplumun geleneğini, yaşama biçimini, adetlerini,

alışkanlıklarını kapsayan bir kavramdır. Bu bakımdan Ertürk'ün kültür-kimlik ilişkisi vurgusu önem taşımaktadır. Bir toplumun kültür düzeyi, toplumu oluşturan bireylerin yarattığı çevrenin kimliğini belirlemede ve yönlendirmede etken olarak görev yapmaktadır (Beyhan ve Ünügür, 2005: 82).

Tok'a göre (2003), küreselleşmenin etkisi ile artan ekonomik ve siyasi bütünleşme ve karşılıklı bağımlılık, farklılıkları azaltıp ortak yönleri çoğaltarak, kültürler arasında bütünleştirici bir etkiye neden olmaktadır. Bu durum milli, etnik, kültürel ve dini kimliklerin önemini kaybedip yok olacağı ve bunun sonucunda yerlerini küresel bir siyasi ve ekonomik kültüre terk edecekleri beklentisini doğurmaktadır. Bununla birlikte, küreselleşme sonucu ortaya çıkan ekonomik ve siyasi birleşmeler; milli, etnik ve kültürel kimliklerin önemini ve bu kimlikleri taşıyanların onlara bağlılığını azaltmadığı gibi, asimilasyonu da kolaylaştırmamaktadır. Özellikle iletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, bütünleştirici etki yapmak yerine, insanların etnik, dini ve milli kimliklerinin bilincine varmaları ve bu kimliklerle özdeşleşmeleri sürecine hız kazandırmıştır. Bu bağlamda, kültürel kimliğin korunması kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Yim (2002), Güney Kore'de yaptığı bir çalışmada, kültürel kimliğin korunmasının bir devlet politikası olması gerektiğini vurgulamıştır. Kültürel kimliğin korunması amacıyla 1990 yılından itibaren ülkede uygulanan on yıllık master planlarının bu bakımdan yetersiz olduğu görüşünü savunmuştur.

Yazında kimlik turizm ilişkisi, daha çok kültürel miras turizmi ve etnik turizm kavramları içinde incelenmiştir. Dolayısıyla kavram daha çok kültürel ve etnik kimlik boyutuyla ele alınmıştır. Turner ve Ash (1975), uluslar arası turizmin etnik ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliğinin düşmanı olduğunu savunmuşlardır. Benzer şekilde Greenwood (1978) kimlik bağlamında turizmi incelerken, kapitalist batı gelişimine dayalı turizm gelişimini metalaşma olarak nitelendirmiş, bu metalaşmanın yerel kimliğe ve kültüre ait değerlerin yok olmasına sebebiyet verdiğini savunmuştur.

Kitle turizminin kültürel ve etnik kimliğe etkilerini daha yerel düzeyde inceleyen araştırmalarda da benzer yargılara ulaşılmıştır. Bu bağlamda Oakes (1993),

Çin’de yaptığı bir çalışmada, kitlesel turizm hareketlerinin oluşturduğu pazarın gücünün, kültürel sorumlulukları arka plana ittiği görüşünü savunmuştur. Mellinger (1994) turizm ve kimlik ilişkisini, turist tercihlerinde yerel kültür ve kimlik arayışlarının ön plana çıkmaya başlamasıyla bağdaştırmaktadır. Ona göre turistler gittikleri yerlerde bozulmamış ve turizmden dolayı diğer kültürlerin etkisinde kalarak dejenerasyona uğramamış bir yerli kültür ve kimlik unsurunu, kitlesel turizmden dolayı kendi benliğini ve kimliğini yitirmeye başlamış yerlere oranla daha çok tercih etmekte ve aramaktadırlar. Dolayısıyla kültür ve kimlik, turizmde yükselen değerler olarak ön plana çıkmaktadır.

Hichcock (1999) ise turizm kimlik ilişkisini daha ileri taşıyarak, turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında kültür ve kimlik probleminin önemli bir sorun olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu açıdan turizm destinasyonlarında yaşayan ve çalışan halkın kendilerine has kültürünün ve kimliğinin korunmasının, turizm sürdürülebilirliği açısından önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Aksi durumda, turizm yerel kimliğin ve değerlerin kaybedilmesine ya da değişmesine yol açabilmektedir. Turizm ticarileştirme, standartlaştırma, otantik özelliklerin kaybolmaya başlaması ve turistlerin taleplerinin benimsenmesi gibi etkilerle bu değişimlere yol açabilmektedir (Yılmaz, 2007: 189-190)

Doorne, Ateljevic ve Bai (2003), Çin’in Yunnan eyaletinde yaptıkları bir araştırmada, yöreyi ziyaret eden turistlerin tercih sebeplerinin başında bozulmamış kültürel ve etnik kimlik öğelerinin ön planda olduğunu bulmuşlardır. Çalışmada sağlıklı turizm gelişimi açısından etnik ve kültürel kimliğin korunmasının yerel bir politikanın yanında kapsamlı bir küresel politika içinde de ele alınması gerektiği sonucuna vurgu yapılmıştır. Buna paralel olarak Griswold (2004), Buzinde, Santos ve Smith (2006) ve Santos ve Buzinde (2007), kitle turizminin yol açtığı çevresel ve kültürel bozulmaya alternatif olarak ortaya çıkan turizm türlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında, yerel kimliğin ve kültürel yapının korunması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

1.1.2. Kùltür ve Turizm

Toplumlar, insanların karmaşık bir biçimde gruplaşmalarından oluşmuştur. Her toplum, bireylerin belirli durumlarda karşılaştığı sorunları çözümlmek ve gereksinimlerini gidermek için birçok araçlara ihtiyaç duyar. Kişinin içinde bulunduğu çevre şartlarına ve toplu olarak yaşadığı insanlarla olan ilişkilerine göre, bu araçlar sınırlanmakta ve değişmektedir. Bu çerçevede, en basitinden en gelişmişine kadar her türlü insan topluluğunda kùltür denilen ortak bir olguya rastlamaktayız (Güvenç, 1996: 102). Bu olgu, bir toplumda ilerlemenin, üretimin, eğitimin, bilimin, güzel sanatların, insan ve toplum anlayışının gelişim düzeyini gösterir. Kùltür hakkında en önemli şey insanların bir lisanı, dili kullanma yetenekleridir. İnsanlar bir dile sahip oldukları için, dünyadaki olayları açıklayabilmekte, yorumlayabilmekte ve olaylara bir anlam verebilmektedirler. Kùltürün diğerk bir önemli özelliğı de öğrenilen davranışlardan oluşmasıdır. Doğuştan edinilmediğı gibi, biyolojik kalıtımla kuşaktan kuşağı geçiş özelliğine sahip değildir. Toplumla her yeni katılan üye bunu öğrenerek geliştirmek durumuyla karşı karşıya kalmaktadır (Özkalp, 2001: 94-95-96). Bu iki özellik, kùltürün daima dinamik, değişime ve yeniliklere açık olmasını sağlamakta, kùltürler arası yayılmayı kolaylaştırmaktadır.

Childe (1994), kùltürü üç farklı yaklaşıma göre değerlendirmektedir. Birincisi, kimi çevrelerce sanatla, işlevsiz mimari ile satmayan edebiyat ürünleri ile operayla ve benzerleriyle sınırlandırılmış olan kùltürdür. İkincisi ise arkeologlarca kabul gören, aynı derecede sınırlı ama farklı bir anlam ifade eden kùltürdür. Onlar için kùltür, aralarında bir bağlantı olan ve sürekli olarak yinelenen bir nitelikler toplamıdır. Bu nitelikler çoğunlukla maddi nesnelere aittir ve arkeologlar dikkatlerini öncelikle bunlar içinde rastlantısal farklılıklar gösterenler üzerinde toplarlar. Üçüncüsü ise; antropologların kùltür yaklaşımıdır. Bu yaklaşım nitelik olarak arkeologlarınkinden çok farklı olmamakla birlikte, daha kapsamlıdır. Bu kùltür tanımının içine, insan davranışlarının doğuştan gelen refleks ve içgüdüleri dışında kalan tüm boyutları girer. Antropologlar için kùltür, insanların doğadan ya da alt-insansal çevreden çok, toplumdan ve eğitimden tükettikleri her şeydir. Bu ise evler,

giysiler, aletlerin kullanımı ve yapımı, hatta yiyecek tercihi olduğu kadar, dili mantığı, din ve felsefeyi, ahlakı ve hukuku da içerir. İnsanlar bütün bunları toplum içindeki diğer bireylerden öğrenmek zorundadır.

Taylor vd. (1991) göre kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanın kazandığı bilgi, sanat, gelenek ve göreneklerle, beceri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Yazarlara göre kültür tanımı, kültür kavramının bütün niteliklerini, özünü ve türlerini içine alan tanım denemelerinden biri olduğu gibi, kültürün, öğrenilmiş, saklanmış ve öğretilen, eğitimle yeni kuşaklara aktarılan bir olgu olduğunu vurgulaması açısından da önemlidir. Mathieson ve Wall'a (1992) göre kültür, davranışlarda kendini gösterebilecek olan düzenleri, kuralları ve standartları, sosyal ilişkileri ve ürünlerini içermektedir. Bunlar kültürün bileşenleridir.

Yazında alt kültür, üst kültür, kültürlenme, kültürleşme, kültürel yayılma, kültürel gelişme, kültürel şok, kültür emperyalizmi, kültürel asimilasyon ve kültürel yozlaşma gibi ayrımlar ve kavramlara sıkça rastlanmaktadır (Barlı, 2007, Usal ve Kuşlvan, 1997, Güvenç, 1996, 1997, 2000, Benedict, 2000, Arthur ve Mensah, 2006). Bu çalışmanın araştırma alanı ve konusu çerçevesinde, kültürleşme ve kültürel yozlaşma kavramları ön plana çıkmaktadır. Kültürel yozlaşma; toplumun yabancı kültürlerin etkisiyle kendi öz değerlerine sahip çıkmaması olarak tanımlanmaktadır. Kültürleşme ise, farklı kültürlerin karşılıklı etkileşime girmesiyle gerçekleşen kültürel alışveriş olarak tanımlanmaktadır (Tosun, 2005: 141).

Wallerstein (2000) kültürü, bir bütünden daha küçük olan bir parçanın değerler ya da pratikler dizisi olarak tanımlamaktadır. Wallerstein bu tanımın kültürü, ister antropolojik anlamda, ister edebi anlamda kullanılsın tam anlamıyla kapsadığını ve açıkladığını düşünmektedir. Ona göre kültür, her iki kullanımda da aynı şeyleri hissetmeyen ya da yapmayan diğerlerinin aksine, bazı kişilerin hissettikleri ya da yaptıkları şeydir.

Hofstede (1980) kültürü, bir grup insanı diğerlerinden ayıran zihinsel programlama olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle, bireysel düzeyde

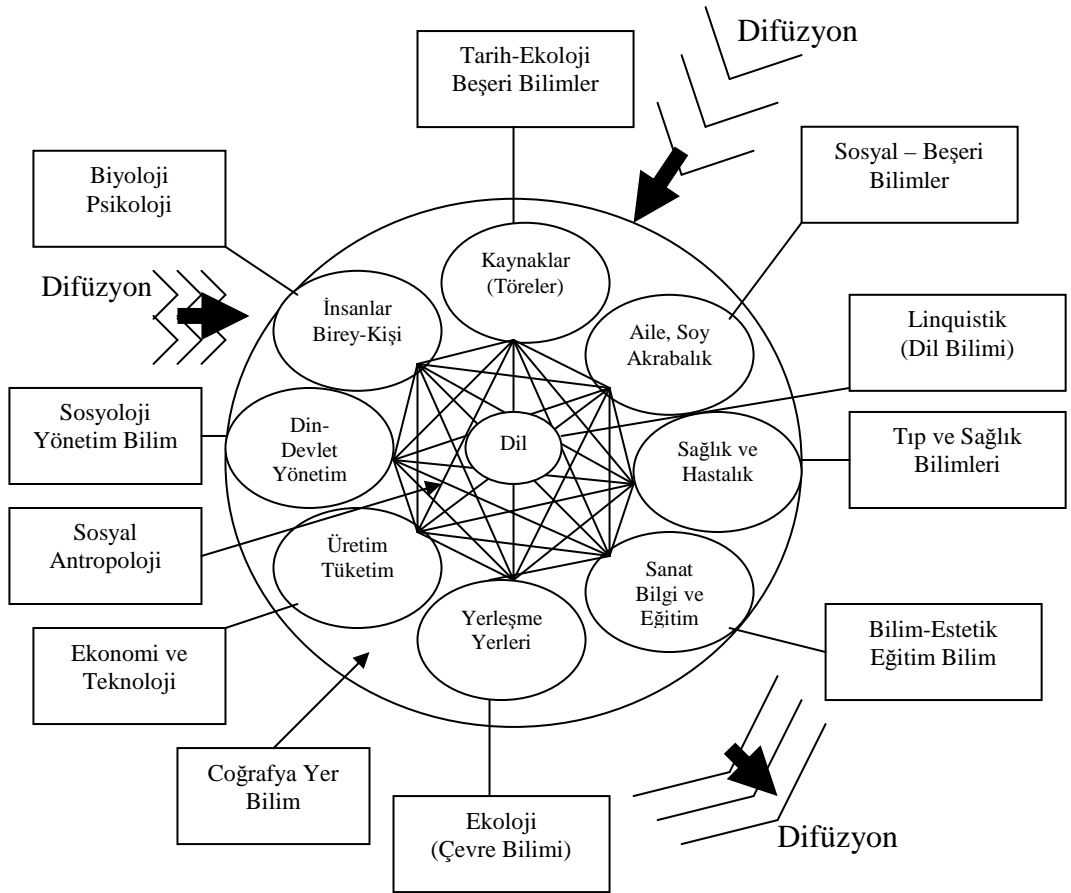
zihinsel programlara ilişkin kaynakların, kişinin yetiştiği ve yaşam deneyimlerini elde ettiği sosyal çevrelerde yattığı söylenebilir. Hofstede'e göre programlama aileden başlamakta, okulda, arkadaş gruplarında, çalışma ortamında ve içinde yaşanılan toplumda devam etmektedir. Kültür, öğrenme sonunda oluşmakta, bir başka ifadeyle kişinin sosyal ortamından kaynaklanmaktadır. Hofstede yaptığı araştırma ile kültürel boyutlar modelini oluşturmuştur. Araştırma, 53 ülke ve 3 bölgedeki 100.000 den fazla IBM çalışanı üzerinde yürütülmüş ve araştırma sonucunda kültürel değişkenlikle bağlantılı, güç mesafesi, bireysel ve toplumsal davranış, belirsizlikten kaçınma, erkeklik ve dişilik ve zaman boyutu olmak üzere beş boyut tespit edilmiştir. Ayrıca Hofstede, modelinde yer alan bu boyutları tanımlamakla kalmamış, boyutlarla kültürler arasındaki ilişkiyi açıklamıştır.

Modele göre ilk boyut olan güç mesafesi, toplumlarda hiyerarşiye ve güce dayalı eşitsizliğin ne ölçüde kabul edilebilir olduğunu ifade etmektedir. Güç aralığı geniş olan kültürlerde, güç dağılımında ve buna bağlı olarak fırsat eşitsizliğindeki dengesizlik kabullenilmiştir. Güç aralığı dar olan kültürlerde ise güç sahibi kişilere yaklaşmak ve onlarla yakınlaşmak daha kolaydır. Araştırmada ortaya konan ikinci boyut ise bireysel ve toplumsal davranıştır. Bu boyut temel olarak bireyin kendini ne şekilde tanımladığı ile ilgilidir. Bireyci toplumlarda, kişiler kendilerini diğerlerinden bağımsız olarak tanımlamaktadırlar. Toplumsallığa önem veren kültürlerde ise, bireyler kendilerini ailelerinin ve diğer önemli toplumların bir parçası olarak tanımlamaktadırlar. Bir diğer kültürel boyut belirsizlikten kaçınmadır. Bu boyutta, kişilerin yaptıkları işleri ne ölçüde kontrol edip edemeyeceklerine ilişkin görüşleri yansıtılmaktadır. Belirsizlikten kaçışın yüksek olduğu toplumlarda bireyler gelecekte ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı kendilerinin en az zarar görmesi için alınabilecek önlemleri şimdiden almak isterler. Erkeklik-dişillik boyutunda ise, erkeksi değerler ile dişil değerlerin toplumdaki yeri belirlenmektedir. Örneğin; erkeklik boyutu yüksek toplumlarda performans, para ve rekabet gibi değerler ön plandayken, dişil toplumlarda yaşam kalitesinin yükseltilmesi, güçsüzlerin korunması, çevreye saygı duyma, dayanışma gibi değerler önem kazanmaktadır. Son olarak Hofstede zaman uyumu boyutunu, bireylerin gelecek yönlü yaklaşım veya geleneksel geçmiş yönlü bir yaklaşım sergilemeleri esasına dayandırmaktadır. Geçmişe dayalı bir bakış

açısına dayalı kültürlerde geçmiş korunmaya çalışılarak, geçmişten gelen gelenekler ve adetler yaşatılmaktadır (Hofstede, 1980: 2-4).

Güvenç (1997) kültürü, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün olarak tanımlamaktadır. Ona göre (1996), her sosyal/kültürel sistem var olabilmek için, kendi yaşama özelliklerine uygun yeterli bir doğal çevreye muhtaçtır. Kültürel sisteme ait hemen her şey bu çevrenin içinde, üstünde, altında ve çevresinde yer almaktadır. Güvenç kültürel sistemi, kavramı içeren ana öğeleri de kapsayan bir kültür haritası ile modellendirmiştir.

Şekil 1. “Kültür” Kavramı: Ana Öğeler ve Kültür “Haritası”

Kaynak: Güvenç, B. (1996). *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul, s. 106.

Şekil 1’de yer aldığı gibi, kültürü oluşturan kurum ve değişkenler, sistemin tamamlayıcı unsurlarıdır. Kültürü oluşturan bu kurum ve değişkenlerden her birinin, kendi başına bir disiplin olan bilim ve meslek alanlarına konu olduğu görülmektedir. En ilkelinden en ilerisine kadar hiçbir sosyal/kültürel sistem tek başına var olamaz. Onun bir kültürel çevresi, uzak ve yakın komşuları bulunmaktadır. Sistemden çevresine doğru yayılan difüzyon dalgaları olduğu gibi, sisteme yakın veya uzak çevresinden ulaşan difüzyon dalgaları da bulunmaktadır. Kültür sistemi, çevresindeki uzak-yakın öteki toplumlarla alışveriş içinde bulunan açık bir sistemdir (Güvenç, 1996: 108 – 109). Dolayısıyla statik olmaktan çok, değişime açık bir kavramdır ve tarihsel süreç içinde değişimlere uğramaktadır (Bahar, 2005: 73).

Aslanoğlu (2000), günümüzün modern toplum yapısı içinde kültürel değişimin modernist ve postmodernist yaklaşımlar arasındaki ilişkiler çerçevesinde ilerlediğini belirtmektedir. Modernite içinde kültür, insanın sembolleştirme özelliğinin olanak verdiği bir soyutlama, kavramsal soyut bir model, maddi varlık ve eşyaların, teknolojilerin, sanatların, insan davranışlarının fikir ve inançlarının gelenek ve görüntülerinin sembolleştirilmiş bir örüntüsüdür. Modernite içinde kültürün iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlar; birikerek aktarılıp evrimsel bir değişme göstermesi ve zaman içinde kültür öğelerinin birbirlerini etkileyerek bütünlük kazanmasıdır. Dolayısıyla modernite içinde kültürde ilerleme ve bütünlüşme yolunda bir eğilim vardır. Postmodernite içinde ise kültürel parçalanmadan söz edilmektedir. Parçalanma postmodernist söylemin bir kavramıdır. Bir bütünün iç bağlarının kopması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla postmodern durumda bütünlüşmüş tek bir kültürden ya da parçaların aralarında işlevsel bir ilişkiyle oluşturdukları, anlamlı bir bütünde söz etmek mümkün değildir. Bu parçalar arasında hiçbir ilişki olmadığını söylemek pek mümkün değildir. Örneğin medya hem parçalanmaya olanak vermekte hem de bütünlüşü sağlamaktadır. Bu durum postmodernist ve modernist (post-fordist) yaklaşımlar arasındaki ilişki ile açıklanmaktadır.

Benedict (2000), kültür alanında değişimi açıklarken, ya insan yaşam çevrimiyle, ya çevreyle, ya da değişik insan etkinlikleriyle sağlanan, olası ilişkilerin sıralandığı çok büyük bir yayın göz önüne getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumun kültürel kimliği, bu yayın bazı parçalarından yapılan bir seçilime bağlıdır ve her insan toplumu, kendi kültürel kurumlarında bu seçilimi yapmaktadır. Arthur ve Mensah (2006) kültürel değişimi gelişme kavramıyla ilişkilendirmiş, kültür ve gelişme arasındaki ilişkiyi hem karmaşık hem de dinamik bir ilişki olarak nitelendirmişlerdir. Kültür, belli bir toplumun hayatını etkileyen inançlar, değerler, tutumlar, gelenekler ve kurumları kapsamaktadır. Gelişme ve değişim olgusu hem bu unsurlar üzerinden şekillenmekte hem de bu unsurları direkt olarak etkilemektedir.

Usal ve Kuşluvan'a (2002) göre kültürel değişimin hızı, insanoğlunun yaşam tarzlarına bağlı olarak belli dönemlerde artarak süre gelmiştir. Örneğin insanlık tarihinin büyük bir kısmında kültürel değişim yavaş bir hızla seyrederken, kent uygarlıklarıyla birlikte kültürel birikimin hızlandığı görülmüş, yakın tarihte ise sanayi devriminden itibaren davranış ve değer ölçülerinin soru konusu edilip tartışılır olması olağan bir durum haline gelmiştir. Bu durum, toplum yapısındaki değişmelerin kültürün değişmesine neden olduğu sonucunu doğurmakla birlikte, kültürel değişimin de aynı zamanda toplumsal değişimi beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, yeni icatlar, çalışma şekilleri, nüfus, göç ve turizm hareketleri, sosyal ve siyasal hayattaki gelişmeler vb. toplumun yapısını ve kültürünü etkilemektedir (Bahar, 2005: 94). Turizm de, toplum yapısı ve kültürünü etkileyen, değişmeyi ve yayılmayı tetikleyen ve kolaylaştıran unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Smith (2003) kültürün, içinde barındırdığı zengin tarihsel doku etnik miras ile turizm gelişiminde en büyük yenilenme aracı olduğunu belirtmektedir. Günümüzde birçok kent, turizm açısından bir yenilenme stratejisi kapsamında kültürel bölgeler olarak tasarlanmaya başlamaktadır (Smith, 2007: 4). Wynne (1992) kültürel bölgeyi, ağırlama ve etkinlik bağlamında kültürel yoğunluğun en üst düzeyde hissedildiği kentlerden oluşan, coğrafi bölgeler olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda çokuluslu (kozmpolit) kentler, sahip oldukları kültürel çeşitliliği bir zenginlik kaynağı olarak

turizme sunarak, turizmde yenilenme aracı olarak kültürü ön plana çıkarmaktadırlar. (Smith, 2007: 4). Kültür turizm ilişkisi, kentlerin yenilenme anlayışı içerisinde kendine pay bulmuş olmakta, yenilenme kapsamında kentler sahip oldukları kültürel alt yapıyı, büyük ziyaretçi kitlelerini zarar görmeyecek şekilde karşılamaya yönelik olarak geliştirme çabasına girmektedirler (Harvey, 2007: 59). Dolayısıyla turizm hareketlerinde kültürün payının arttığını ve turistik istasyonların da bu yönde bir yenilenmeye doğru gittiğini söylemek mümkündür.

Dünya Turizm Örgütü'ne göre uluslar arası turistlerin % 37 si kültür amaçlı seyahat etmektedir. Kültür genel bir tema olarak hemen tüm turist gruplarından belli bir payı kendine çekmektedir (Öter ve Özdoğan, 2005: 129). Mc Kercher ve Du Cros (2002), kültür amaçlı seyahat eden turistleri, amaçları bakımından beş gruba ayırmaktadırlar. Bunlar; amaçlı gezenler, çevreyi görmekle yetinenler, kâşifler, kültüre ilgisi zayıf olanlar, rastlantısal ziyaretçilerdir. Bunlar içinde amaçlı ziyaretçiler düşük sayıda ancak konuya hâkim olanlardır. Kâşifler, katıldığı bir kültür gezisi sırasında belli bir kültürel konuya ilgi duyup amaçlı ziyaretçi olmaya yönelirler. Çevreyi görmekle yetinenler, kültüre meraklıdır ancak bilgileri yetersiz olduğundan kısa ziyaretlerle yetinirler. Kültüre ilgisi zayıf olanlar bu tür ziyaretlere nadiren katılırlar ve fazla ilgilenmeden gezinin bitmesini beklerler.

Richards (2001), turizm ve kültürün yakınlaşmasına yol açan süreçleri iki grupta toplamaktadır. Birincisi; günlük yaşamda önceden ayrı olarak değerlendirilen sosyal ve kültürel alanların benzeşmesidir. Semboller ekonomisinin ortaya çıkması, alt ve üst kültürler ile sanat ve yaşam arasındaki yakınlaşma, insanların ve nesnelerin artan hareketliliği ve kültürler arası sınırların kaybolması, bu gelişimi hızlandırmaktadır. İkinci olarak, turist deneyimleri kültürleşmekte ve kültürün yeni biçimlerini oluşturmaktadır. Kültür turizminin gelişimi ve turizm merkezlerinin geliştirilmesinde sembollere daha fazla yer verilmesi bu süreci hızlandırmaktadır. Seyahatle ilgili kültürel semboller sadece turist tarafından tüketilmemekte, aynı zamanda diğer kültürel endüstrilerin de tüketimine konu olmaktadır.

Rızaoğlu (2003), birbirine yabancı insanlar ve toplumsal kümelerin, ilişkilerinde ve etkileşimlerinde uyarlamalar yapabilme yeteneğine ve becerisine sahip olduklarını belirtmektedir. Çağımızda, turizm hareketlerinin etkisiyle, yabancı kültürlerle sahip insanlar ve kümeler arasında temaslar oldukça artmış ve bu durum ilişkilerde toplumsal mekanizmaların kullanılmasını gerekli kılmıştır. Turist-yerli karşılaşmalarında turist yerliye göre, yerli de turiste göre birbirlerine yabancı insanlardır. Turist-yerli karşılaşmalarında aslında karşılaşanlar turist ve yerli değil, onların kişilikleri, duyguları, değerleri, tutumları, davranışları ve sahip oldukları toplum kültürleridir. Dolayısıyla turizm gelişimi, çeşitli faktörlere bağlı olarak yerel toplumun kültürünü etkilemektedir. Bunun yanında Rızaoğlu (2004), kültürel açıdan turizmin yerel toplumu iki yönde etkilediğini belirtmektedir. Birinci durumda; yerel kültür önem kazanır ve yerel halk kendi kültürleri konusunda bilgilerini arttırır. İkinci durumda ise; yerel halk, yabancıların sahip oldukları kültürleri öğrenir ve bilgilerini geliştirir.

Avcıkurt (2003), turizmi, kültür değişimi ve kültür yayılmasına aracı olan en önemli sektör olarak göstermiştir. Ona göre, turizm sayesinde herhangi bir yere giden turist, yerel alışkanlıkları öğrenmekte ve eve döndüğünde gördüklerini paylaşabilmektedir. Lea (2001) ise, kültürel yayılmanın daha çok, turistlerden yerel halka yönelik olarak gerçekleştiğini savunmuştur. Turizmin kültürel etkilerinin özellikle yerel halkın genç bireyleri üzerinde etkili olduğunu ve çoğu kez turistlerin kültürlerinin benimsenmesiyle sonuçlandığını vurgulamıştır. Doğan (2004), turizmin yerel toplumların kültürleri üzerinde, giyim tarzlarının ve yeme-içme alışkanlıklarının benimsenmesi ve geleneksel aile yapısı ve değerlerinin değişmesi yönünde etkilere sahip olduğunu belirtmiş, turizmin kültürel değerler üzerinde yaptığı bazı değişimleri aşağıdaki şekilde sıralamıştır.

- Dinsel inanç ve davranışların değişmesi,
- Ahlaki değer ve davranışların değişmesi,
- Yabancıların yaşam biçiminin benimsenmesi,
- Yabancı sözcüklerin yerel halkın dilindeki oranının artması,
- Yerli sanatın işlevinin ve anlamının değişmesi,
- Turizmin, yerel halkın kendi kültürünün bir parçası haline gelmesidir.

Lea'nın (2001) da belirttiği üzere, turizm bir kültürel etkileşimdir, olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Kùltürler arası temasın niteliğini, turistlerin profili ve beklentileri, temasın gerçekleştiği ortamın özelliği ve kùltür pazarlayıcılarının (turist rehberi vb.) rolü belirlemektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, turizmin kültürel etkileri, dinsel inanç ve davranışlarda, değerlerde, yaşam biçiminde, dilde ve sanatta değişim şeklinde ortaya çıkmaktadır.

1.1.3. Turizm ve Toplumsallaşma

İnsanlar, ortak inançları, tutumları ve davranış biçimlerini paylaşan ve eylemlerini ortak hedefler etrafında odaklayan, etkileşim içinde bulunan bireyler olarak örgütlenmişlerdir. Oluşan bu yapılar, bireylerden ve parçalardan daha fazla şeyi ifade etmiş, bireysel davranışların ve yaşantıların ötesine uzanmıştır. Bu örgütlenmelerin karşılıklı ihtiyaçlar çerçevesinde birleşimi sonucunda toplumsallaşma süreci meydana gelmiş, bu süreç, döngüsel olarak yaratıcılarının ilişkilerini kontrol etmeye ve düzenlemeye başlamıştır. Weber (2007) davranışı, kişi ya da kişilerin öznel bir anlam vererek sergilediği beşeri tavırlar olarak tanımlamış, gözetilen öznel anlam çerçevesinde, başkalarının tavırlarına izafe edilen ve kendi akışı içinde bu tavırlara yönelmiş olan davranış tarzını toplumsal davranış olarak nitelemiştir. Sezal vd. (2003) toplumsallaşmayı, bireylerin kendi toplumlarının, değerlerini, tutumlarını, örf ve adetlerini kazandığı içselleştirdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu süreç, aynı zamanda, her bireyin belirgin ve farklı bir kişilik geliştirmesini de sağlayan bir süreçtir ve bireyle toplum arasında bir ilişki sağlamaktadır. Birey açısından diğer insanlarla etkileşme, insani yeteneklerin ortaya çıkması ve gerçekleşmesi için bir araçtır. Toplum açısından ise, sosyal düzenin devamının garantisidir. Bu açıdan toplumsallaşma süreci iki önemli ögeyi içermektedir;

- Sosyalleşmesi gereken insanlar (çocuklar) ve
- Toplumsallaşma araçlarını (diğer bireyler, sosyal faaliyetler, sosyal kurumlar).

Giddens (2000), toplumsallaşmanın, farklı kuşakları birbirine bağlayan bir olgu olduğunu belirtmektedir. İnsan bireyselliğinin ve özgürlüğünün temeline yerleştirdiği toplumsallaşma olgusunun, kişilerin kimlik duygusu ile bağımsız düşünme ve eylem yeteneğini geliştirdiğini vurgulamaktadır.

Birçok yazarca, toplumsal temelli yaklaşım, birçok uygulama sorununa rağmen bazı etkenlerden dolayı turizm açısından en etkin hareket tarzı olarak kabul edilmektedir (Pearce, 1994, Joppe, 1996, Okazaki 2008);

- Öncelikle, yerel halkın turistlere karşı düşmanca hareketlerinden kaynaklanan ani ve sert tavırları gibi yerel kaynaklı sorunların, turist deneyimleri üzerinde direkt etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle turizm çevreleri, ziyaretçilerin ve yerel halkın turizmden faydalanacakları ve mağdur olmayacakları şekilde toplumsal ortama uyumlu olarak planlanmalıdır.
- Kamu otoritesinin, bir turizm ürünü olarak toplumun doğal çevresinin ve kültürünün korunmasında itici güç olması, aynı zamanda daha yüksek turizm gelirleri açısından da ümit vericidir.
- Turizm imajı, sadece yerel halk olarak değil, doğal çevresiyle, altyapısıyla, hizmetleriyle, turizm ürünleriyle, kültürüyle, tüm toplumsal yapıyı kapsayan geniş bir kavram olarak kele alınmalıdır. Bu nedenle toplumun, mevcut olanakların geliştirilmesinde ve sağlanacak faydalarda temel faktör olarak görülmesi önemli bir etkidir.
- Turizm endüstrisi iç ve dış etkilere karşı duyarlıdır. Birçok turizm gelişim planı çoğunlukla kısmen uygulanabilmekte ya da hiç uygulanamamaktadır. Ayrıca tamamen uygulananların da her zaman sürdürülebilir olduğunu söylemek güçtür. Bu nedenle turizm planlarının ömrünün ya da uygulanabilirliğinin artırılabilmesi için, tüm planlama çalışmalarının

toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik gelişimi dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.

Farklı değer yargılarına sahip ve kendi çevrelerinin yarattığı sınırlamalardan uzaklaşmış turistlerin, seyahat ettikleri bölgelerdeki yerel halklar üzerinde yarattığı etkiler, sosyal bilimcilerin artan bir şekilde dikkatini çekmektedir. Lindberg ve Johnson (1997), turizmin toplumsal yapı üzerine olan etkilerinin hem olumlu hem de olumsuz yönde büyük bir çeşitlilik gösterdiğini belirtmekte ve ekonomik olmayan bu etkilerin genellikle negatif yönlü olduğunu ve genel olarak destinasyonlardaki sosyal ve çevresel sistemleri aksattığını vurgulamaktadır. Toplumsal yapı üzerinde oluşan bu etkiler genel hatlarıyla, bireysel davranış, aile ilişkileri, toplu yaşam, ahlaki tutumlar, değer sistemleri, örf ve adetler, geleneksel törenler, toplumun örgütlenmesindeki değişikliklere katkıları ve sosyo-kültürel etkileri yoluyla olmaktadır.

Turistik tüketicilerin varlığı, diğer bireylerin yaşam düzeylerini etkilemektedir. Ziyaretçilerin kendilerini tanıtmaları ve gittikleri bölgelerde yerleşik düzene sahip olan yerel halk ile ilişkileri söz konusu kilerin yaşam şekillerini ve davranışlarını yüksek oranda şekillendirmektedir. Öte yandan, turistler de ziyaretleri esnasında bu kültürlerden etkilenmekte, hatta seyahatleri sırasından turizm endüstrisinde ortaya çıkan tehlikelere de maruz kalabilmektedirler. Toplumlarda rastlanan küskünlük de turizmde yaşanan diğer sorundur. Bu küskünlük, toplumlarda yaşanan ekonomik uçurumlar, davranış farklılıkları ile gündeme gelmektedir (Günlü, 2007: 178).

Turizmin toplumsal yapıya olan etkilerinin olumsuz yönlerini ön plana çıkaran Holloway (1994), yerel halkın, turistlerin yaşam standartlarına özenerek lüks ve ithal mallarına olan talebini artırmasını ve onların yaşam biçimini taklit etmek istemesini, aynı zamanda sosyo-ekonomik bir olumsuzluk olarak ta ön plana çıkarmaktadır. Genel hatlarıyla turizm endüstrisinin karanlık yüzü olarak ifade ettiği olumsuz etkileri aşağıdaki şekilde kategorize etmektedir.

Tablo 1. Turizmin Olumsuz Etkileri

Doğal Çevre	Sosyo-Kültürel Çevre
Kirlilik Kalabalıklaşma (Psikolojik, Fiziksel) Erozyon	Adi Suçlar, Fuhuş Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı Bölgesel Enflasyon Manevi Yozlaşma

Kaynak: Holloway C. J. (1994). *The Business of Tourism*. Harlow: Addison Wesley, Longman Ltd, 4th Edition: London.

Çakılcıoğlu (2002) turizmin toplumsal yaşama olan etkilerini olumlu yönleriyle ele almış, bu bağlamda turizmin bir bölgedeki yaşamı, o bölgedeki faaliyetleri çeşitlendirerek, yeni arkadaşlıklar kurulmasını, dünyadaki farklı kültürlerin tanınmasını ve insanlara kendilerini ifade etmelerini kolaylaştıracak yeni tarzlar yaratmalarını sağlayarak renklendirdiğinin gözlemlendiğini vurgulamıştır. Ona göre, farklı kültürel değer ve tavır sistemlerini öğrenmek, insanların hayat deneyimlerini arttırmakta ve dünyaya bakış açılarını değiştirebilmektedir. Diğer insanlar hakkında daha çok bilgi edinmek, onları korkulan olmaktan çıkararak ilginç hale getirmektedir. Dolayısıyla, yerel yaşamı gözleme şansına sahip olan turistler, karşılaştıkları bu farklı kültürlere hayranlık duyabilmektedirler. Turistlerin yoğun ilgisini gören yerli halk ise turistlere saygı duyabilmekte, bu da olumlu bir atmosferin yaşanmasına neden olabilmektedir (Günlü, 2007: 178).

Avcıkurt'a göre (2003), turist kabul eden bir yöredeki toplumda şehirleşme düzeyi, toplumun kültürel ve sosyal normlarının gücü gibi faktörler, turizmin etkileri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ziyaretçi hareketlerinin büyüklüğü, çapraz kültürel etkiler ve turizmle gelen ticari fırsatlar kaçınılmaz olarak toplumları etkilemektedir. Turizmin geliştiği alanlarda yaşayan insanlar için turizm faaliyeti, istihdam ve çeşitli girişimcilik faaliyetleri yoluyla yaşam standartlarını iyileştirme aracı olmaktadır. Bunun yanında, kadınların ekonomik olarak işgücüne katılması için fırsatlar sağlamak ve turizmin gelişmesinin bir parçası olarak sağlanan iyi

hizmetlerden faydalanma imkânı vermektedir. Ev sahibi toplumun kültürünü yabancı ziyaretçilere gösterme fırsatı genellikle büyük bir kıvanç kaynağı olmaktadır.

Bull (1991), turizm sayesinde farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip toplumların birbirleriyle ilişki kurabildiğini ve bu ilişkiler sonucu oluşan etkileşimin toplumsal değişimi hızlandırıcı bir rol oynadığını belirtmektedir. Özdemir'e (1992) göre, turizmin toplum üzerine olan etkilerine bakıldığında, turist kabul eden bir toplumda ziyaretçilerin varlığının, yerel halkın hayat tarzlarını belirgin bir şekilde etkilediği görülmektedir. Buna karşılık ziyaretçiler de, gittikleri ülkelerdeki veya bölgelerdeki kültürel karşıtıktan etkilenebilmektedir. Genellikle bu etki faydalıdır ve ziyaret edilen toplumun bazı yaşantı niteliklerine duyulan takdir hislerinin artmasına yol açmaktadır. Özdemir, turizmin sosyal yapı etkileri ve bileşenlerinden bazılarını bir tablo halinde düzenlemiştir.

Tablo 2. Turizmin Sosyal Yapı Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler

Etkiler	Örnekler
• Demografik	Nüfus büyüklüğü, yaş/cinsiyet terkihi, turistik toplumda nüfusun artışı/ eksilişi.
• Mesleki	Meslekte değişiklik, profesyonelleşme, bazı mesleklerde yaş ve cinsiyet dağılımı
• Kültürel	Gelenek, din ve dilde değişiklikler.
• Değerlerin değişimi	Değerler, cinsiyetin rolü, ahlak (suç, fuhuş)
• Tüketim kalıplarında değişiklik	Eğitim, altyapı, ürünler, giderler.
• Çevreye olan etki	Kirlenme, ekoloji, aşırı yoğunlaşma (kalabalıklaşma).

Kaynak: Özdemir, M. (1992). *Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*. Kök-Sav Yay. Ankara.

Tablodan da görüldüğü üzere, turizmin sosyal etkileri uzun dönemde demografik, mesleki, kültürel, çevresel uygulamalarda kademeli olarak değişimlere yol açmaktadır. Hangi sosyo-kültürel etkilerin ne derece etkileneceği, turist sayısı, turizmin bölgedeki gelişme düzeyi ve karakteri gibi faktörlere bağlıdır.

Brunt ve Courtney (1999), turizmin toplumdaki sosyal sınıflar üzerinde de çeşitli etkiler meydana getirdiğini vurgulamışlardır. Turizm gelişmekte olduğu birçok ülkede, tarıma dayalı üretim sisteminden turizm ağırlıklı hizmet sektörüne bir geçişe yol açmıştır. Sonuç itibarıyla, turizmin gelişmeye başladığı bu bölgelerde yaşayan halkın önemli bir kısmı tarımdan ziyade turizm sektöründe çalışmaya başlamıştır. Bu değişim, kendini sadece üretim yapısında değil, aynı zamanda politik tercihler, yaşam tarzları ve kültürel yapılarda da hissettirmiştir.

Doğan'a göre (2004), uluslar arası ve bölgesel kültür etkileşimlerine neden olan turizm, bireyde özgür düşüncenin gelişmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca, insanların algılamalarını etkileyerek, kişisel birikimlerini evrensel değerlerle yenileyebilecekleri konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Turizmin aile yapısı üzerindeki etkilerine de değinen Doğan, turizmin özellikle aile içindeki ilişkiler yanında, kadınların toplum içindeki rollerini ve kadınların özgürleşmesini etkilediğini belirtmektedir. McKercher ve Ho (2006), yeni iş alanlarının ve artan ekonomik yararların, zorunlu olarak değişmeye yol açmadığını belirtmektedir. Turizmden bütün sınıflar yarar görseler bile, turizmin gelişmesi, özellikle büyük tasarımlar söz konusu olduğunda, toplumsal sınıflar arasındaki ayrılıkları pekiştirebilmektedir. Turizm endüstrisi de toplumun sınıf yapısını yansıtmaktadır. Toplumda en aşağı kesimde bulunanlar, genellikle, turizm endüstrisinde de en aşağı işlerde çalışmaktadırlar. Eğitim düzeyi biraz daha iyi olanlar için, turizm, daha iyi iş olanakları sağlayabilmektedir. Bu nedenle turizm, yalnızca zengin ve yoksul sınıfların bulunduğu bir toplumda, orta gelir düzeyinde bulunan kimselerin sayısının artmasına yardımcı olmaktadır.

1.2. TURİZMDE TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN KORUNMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Turizm, bir bölgedeki yaşamı; o bölgedeki faaliyetleri çeşitlendirerek, yeni arkadaşlıklar kurulmasını sağlayarak, dünyadaki farklı kültürlerin tanınmasını kolaylaştırarak ve insanlara kendilerini ifade etmelerini sağlayacak yeni tarzlar yaratarak renklendirebilmektedir. Farklı kültürel değer ve davranış sistemlerini öğrenmek, insanların hayat değerlerini artıran ve dünyaya bakış açılarını değiştiren bir etkiye neden olmaktadır (Çakılcıoğlu 2002: 5). Bir bölge turizminde sürdürülebilirliğin sağlanması, çevresel değerlerin korunmasının yanında, toplumsal oluşumdaki kültür varlıklarının ve kimlik yapısının da korunmasıyla mümkündür (Scharpf 1998, 18). Ayrıcalıklı ve çevreye duyarsız yer seçimleriyle kurulan çok yıldızlı tatil köyleri ve oteller, yöresel dokulardaki özgün mimari ve çevresel kimliği zedelemelerinin yanı sıra, yerel toplum ve kültür üzerinde de olumsuz etkilere yol açmaktadır. Geleneksel çevre değerlerini yitirmeyen bir toplumun kimliğini ve kişiliğini de koruyabildiği dikkate alınmalıdır. Turizmin, kültürler arası taşıma ve dostluk bağlarını, sürdürülebilir bir perspektife yayma özelliğinin ön plana çıkarılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan, hizmet veren toplumda karakter yozlaşmasına, toplumsal, kültürel ve çevresel kimliğin bozulmasına yol açmayan ve turistlerde de sadece hizmet bekleyen bir psikoloji yaratmayan, koruma öncelikli bir planlama ve mekân düzenlemesi kararlarının önemi artmaktadır (Ekinci, 1998: 109). Dolayısıyla turistik bölgenin toplumsal kimliğinin özgünlüğü, bölge turizm gelişiminin sürdürülebilir bir perspektifte yürütülmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.2.1. Toplumsal ve Kültürel Kimlik

Toplumsal ve kültürel kimliğin özü, insanların doğal ve sosyal çevredeki amaçlarını anlamlandırmaları süreci olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu süreç içinde insan, kendi kimliğini oluştururken içinde bulunduğu sosyal ortamın etkileri ile bazı kimlik çatışmalarına da maruz kalmaktadır (Husseyinov, 1997: 57). Kimlik

oluşturma ve kimliklerin çatışması günümüzde önemini arttıran konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hortaçsu'ya (2007) göre bu durumun en güncel örneklerinden birisi, Türkiye'deki alt-üst kimlik tartışması ve Avrupa Birliği içindeki kimlik tartışmalarıdır. Sears vd. (2003), gerçek yaşamda belli bir üst kimlik altında var olan farklı grupların da, çoğu zaman toplumsal konum açısından eşit olmadığını belirtmektedir. Bu durum, farklı konumdaki alt grupların üst kimliği belirleme güçlerini, benimseme düzeylerini ve toplumsal kaynakların adil paylaşımına ilişkin görüşlerini etkilemektedir.

Sherif, 1961 de yaptığı bir çalışmada, zamanla iletişim ağının gelişmesiyle, ülkelerin karşılıklı bağımlılığının ve ülkelerin birbirlerinin görüşlerine önem verme gereğinin arttığını savunmuştur. Sherif'e (1961) göre eskiden güçlüler güçsüzlerin düşünceleriyle ilgilenmezken, şimdi ilgilenme zorunluluğu doğmuş, bir anlamda güçlülerin gücü azalmıştır. Güçsüzler birleşmiş ve kendi toplumsal kimliklerini ve güçlülerin kimliklerini yeniden tanımlamışlardır. Uluslar arası kurallar oluşmuş ve ülkelerin iç işleri bile özel olmaktan çıkmıştır (Hortaçsu, 2007:133).

Deaux ve Martin (2003), toplumsal kimliği, aynı coğrafyada yaşayan insanların zaman içerisinde ortaya çıkan belli özelliklerinin bir bütünlük içermesi ve kimliğe dönmesi olarak tanımlamış ve toplumsal kimlik ile kişilerin toplumsal ilişki ağları arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu savunmuşlardır. Bu görüşe göre, toplumsal kimliklerine bağlılık gösteren ve önem veren kişiler, kendi grupları içindeki kişilerle ilişki içindedirler ve bu ilişkiler de toplumsal kimlikleri güçlendirmektedir. Bu görüşü desteklemek amacıyla değişik etnik yapılara ait üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma yapmışlar ve bu araştırma sonucunda, insanların toplumsal kimliklerine bağlılıklarının, hem toplumsal ilişkiler açısından etkilendiğini, hem de bu ağın oluşumunu etkilediğini bulmuşlardır.

Toplumsallaşma sürecinde kültür, bireyler arasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Kültür, bir toplumun sosyal düşünce ve davranışlarına etki etmektedir. Sosyal kurumların oluşumu ile toplumun kültürü arasında ilişki bulunmaktadır. İnsanlar, toplumsallaşma süreci yoluyla kendi kültürlerinin

özelliklerini öğrenmektedirler (Bahar, 2005: 67-68). Toplumsal yapı ve kültürün karşılıklı ilişkilerine bakıldığında, kimliğin, benliğe ve kültüre ilişkin anlamlar içerdiği görülmektedir. Bu anlamlar ilişkilerdeki karşılıklı rollerin etkileşimiyle gelişmektedir. Kişilerin toplumsal konumları ve üyesi oldukları çeşitli gruplar içindeki rolleri onların kimliklerini etkilemektedir. Bu rollere ilişkin anlamlara ek olarak kimlik; kültür, davranış, beceri ve donanımları da içermektedir. Kimliği oluşturan roller ilişkiler içinde, ilişkiler ise gruplar içinde düşünülür ve grup kültürüne göre şekillenir (Stryker ve Burke, 2000: 495). Kişiler toplum içinde birden çok grup içinde olduklarından, birden çok kimliğe sahiptirler. İnsanlar bu kimliklerin her birine aynı derecede bağlı değildirler. Herhangi bir kimliğin önemi ve kişinin farklı kimliklere bağlılık düzeyi, bir kimlikten vazgeçmesinin kişiye getirdiği fayda veya zararlarla ilintilidir. Aynı zamanda, toplum ve dolayısıyla grup kültürünün de etkisi büyüktür (Hortaçsu, 2007: 23-24).

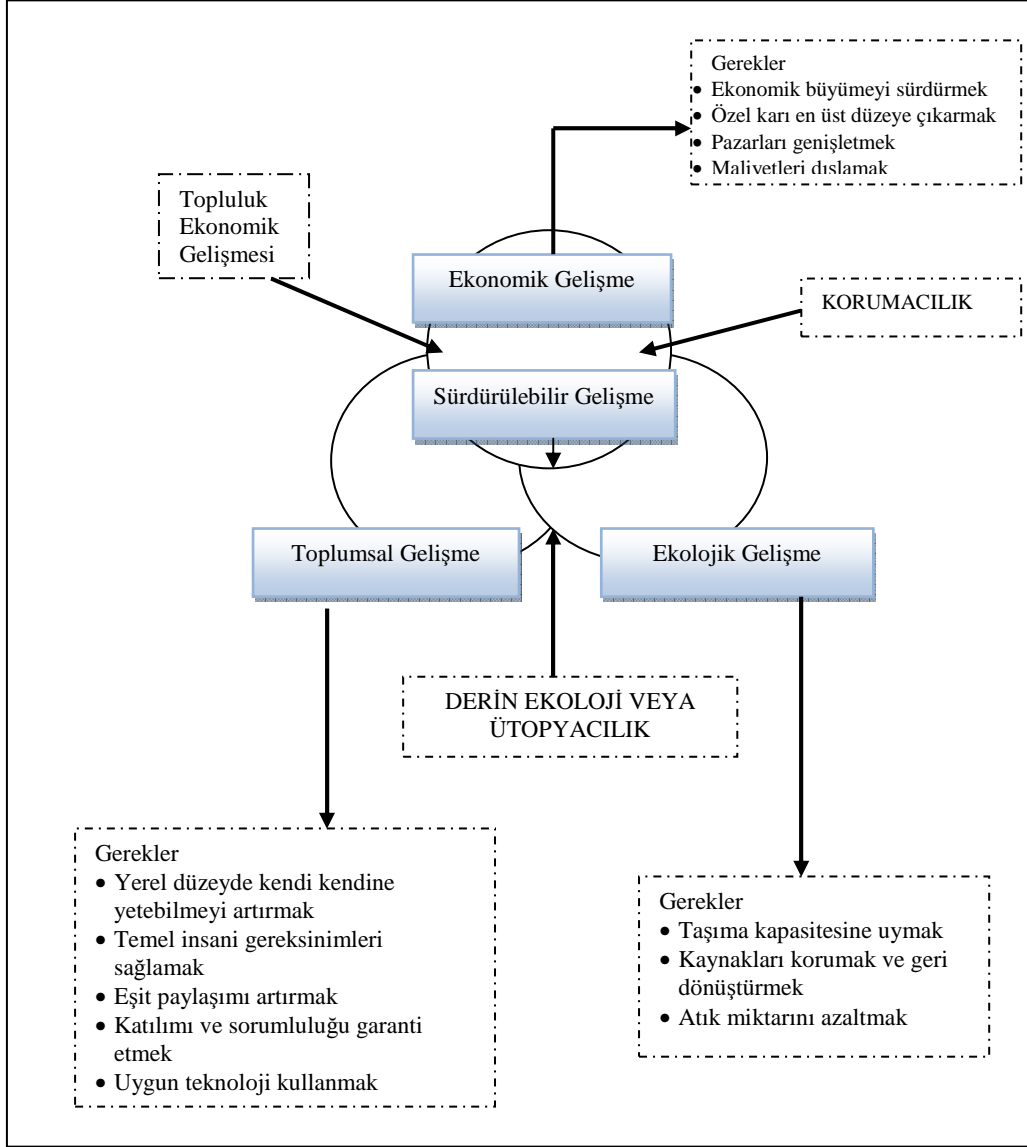
1.2.2. Turizm ve Sürdürülebilirlik

Sanayi devrimi sonrası, tüm dünyada ekonomik gelişme uğruna doğal kaynaklar sorumsuzca kullanılmıştır. Gerek fiziki çevrede her geçen gün daha fazla hissedilen bir kirlenme ve gerekse toplumsal çevre etmenleri üzerinde güçsüzlerin ezilmesi ve sosyal adaletin sağlanamaması şeklinde ortaya çıkan bir sosyal bozulma, gözle görülür bir durum olmaya başlamıştır (Bahaire ve White, 1999: 167). Bunun yanında aşırı üretim isteği ve aynı oranda tüketimin özendirilmesiyle birlikte, gelişmiş ülkelerin elli-altmış yıl önce yaşamaya başladıkları gelişmeler, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yeni yeni ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum, önlem alınmadan doğal ve kültürel çevre üzerinde zaten yeterince baskı oluşturmuş olan gelişmiş ülke ekonomik üretiminin üzerine, gelişmekte olan ülkelerin doğuracağı aynı kültürel ve çevresel baskı kaynaklarının eklenmesini sağlamıştır (Özbey, 2002: 140). Bu gelişme, insanları hem ekonomik ilerlemeyi sürdürme, hem de kültürel ve çevresel bozulmayı önleme gibi iki ayrı fakat birbirini etkileyen konuyu aynı platformda değerlendirerek bir sonuç üretme durumunda bırakmıştır. İnsanlığın geleceği, artan nüfus, yükselen yaşam kalitesi talepleri göz önünde

bulundurulduğunda, ekonomik gelişmenin durdurulması söz konusu değildir. Bunun yanında, yine insanlığın geleceği düşünüldüğünde, çevresel ve kültürel değerlerin bozulmasının kabul edilemezliği ortadadır (Piner ve Paradis, 2004: 87).

Sosyo-kültürel çevre ve kalkınmanın dengeli gelişiminin sağlanması amacıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. Tunçsiper (1996), sürdürülebilir kalkınma kavramıyla, fiziki çevrenin korunmasına dikkat çekildiği kadar, sosyo-kültürel çevrenin korunması ve yoksulluğun azaltılması gibi konulara da çözümler aranması gerektiğini belirtmektedir. Kahraman ve Türkay, (2006) sürdürülebilir kalkınmayı, temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunulabildiği gelişme olarak tanımlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, insanlığın temel gereksinimlerinin karşılanması, herkes için yaşam standardının iyileştirilmesi ve güvenli bir geleceğin sağlanmasıdır. Buradan hareketle, Kahraman ve Türkay (2006), sürdürülebilir kalkınma sürecinin ekonomik, toplumsal ve doğal olmak üzere üç farklı boyutundan söz etmektedir. Bu boyutlar Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Süreci

Kaynak: Kahraman, N. Türkay, O. (2006). *Turizm ve Çevre*. Detay Yayıncılık, 2. Baskı: Ankara. S. 81.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1980'lerde Birleşmiş Milletlerin yoksulluk, aşırı nüfus artışı, açlık, kuraklık, orman tahribatı ve iklim değişikliği gibi büyük sorunları incelemeye başlamasıyla ortaya atılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM), 1987 Brundtland Raporunda sürdürülebilir kalkınmayı; gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünün kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma olarak tanımlamıştır (WTO, 1998).

Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen 1992 Dünya Zirvesi'nde, özellikle yoksul kesimin hayat kalitesini iyileştirmeye ve sürdürmeye yönelik "Gündem 21" eylem planının onaylanması, sürdürülebilir gelişme için önemli bir itici güç olmuştur. Gündem 21 ve diğer Rio belgeleri; toplum, ekonomi ve çevre açısından daha sürdürülebilir bir dünya olma yolunda bir dizi atlama taşı niteliğindedir. Karşı karşıya olunan sorun, Rio'daki faydalı fikirleri uygulamaya koyma, bu arada onları geliştirmek ve daha ayrıntılı planlar yapmaktır (Keating, 1996: 137).

Rio zirvesinin sonuç belgeleri daha sonra düzenlenen bütün büyük Birleşmiş Milletler toplantılarının gündemini de etkilemiştir. Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı (Kahire, 1994), Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (Kopenhag, 1995) İkinci İnsan Yerleşimleri Konferansı – Habitat II (İstanbul, 1996) ve Binyıl Zirvesi (New York, 2000) bunlardan bazılarıdır (www.tobb.org.tr). Rio dan sonra, Gündem 21'in yürütülmesinin sağlanması amacıyla Birleşmiş Milletler örgütü bünyesinde iki yeni komisyon oluşturulmuştur. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (Commission on Sustainable Development) ve Birleşmiş Milletler bünyesindeki acenteler arasında sürdürülebilir kalkınma konusunda koordinasyonu sağlamak üzere Acenteler üstü Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi (Inter-Agency Committee on Sustainable Development). Bunlardan, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun (CSD) yapısı ve faaliyetleri, bu kurumun "sürdürülebilir turizm" konusunda çalışmalarının da olması dolayısıyla önemlidir. Çok genel olarak Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun rolünü üç madde halinde sıralamak mümkündür (Kahraman ve Türkay, 2006: 93).

- Gündem 21, Çevre ve Kalkınma üzerine Rio Deklarasyonu, ormanların sürdürülebilir gelişimi, korunması gibi kararlarının ve tavsiyelerinin yürütülmesi üzerine bölgesel ve milli düzeyde gelişmeleri gözden geçirme,
- Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu ilkeleri paralelinde gelecek çalışmalar ve sürdürülebilir gelişme için politik yönlendirmenin ve araçların ayrıntılarını incelemek,
- Uluslar arası toplum, hükümetler ve Gündem 21'de belirtilen gruplarla sürdürülebilir gelişme için işbirliği kurmak ve diyalogu desteklemektir.

1.2.2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Gelişme

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramları bugün dünyada tartışılan ve önemle üzerinde durulan konular olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iki konu birbirinin tamamlayıcısı durumundadır. Bugün birçok alanda kaynakların kullanımının sürdürülebilirliği ve bu kaynakların gelişiminin sürdürülebilirlik perspektifi ile yönlendirilmesi, geleceğin garanti altına alınması bağlamında ele alınmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir kullanım ve sürdürülebilir gelişme, birbirini tamamlayan iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1980 yılında yayınlanan Dünya Korumacılığı Stratejisi, 1987'deki Brundtland Raporu, dönemlerinin strateji ve ilke bütünlüğünü oluşturan örgütlü baskı grubu eylemleridir. Bu ve diğer örgütler sürdürülebilirlik için;

- Bütüncül planlama ve strateji geliştirme,
- Temel ekolojik süreçleri koruma,
- İnsan mirasını ve biyolojik farklılığı koruma,
- Verimliliğin uzun bir döneme yayılmasına ve gelecek kuşaklara ulaşmasına izin veren büyüme modelleri,
- Ekonomik büyüme ile doğal kaynaklar arasında denge,
- Ülkelerarası hakça oluş ile imkânlar arasında denge, gibi ilkeler belirlemişlerdir.

Bu aşamadan sonra, 1992 Rio Dünya zirvesinde ortaya konan kriterler çerçevesinde, sürdürülebilirlik kavramı, yaşamın her alanına uygulanmaya başlamış ve her alandaki gelişimin sürdürülebilirliği ön plana çıkmıştır (Kahraman ve Türkay, 2006: 92).

Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı hemen tüm alanlara yansımıştır. Beşeri yaşamın bir gerekliliği olarak ortaya çıkmış ve tarımın, kentlerin, turizmin, teknolojinin vb. birçok örneğin sürdürülebilirliği, farklı alanlarda örnek niteliği

taşımıştır. Beyhan ve Ünügür (2005), bu alanların hepsinin farklı toplumsal boyutta olduğunu belirtmektedir. Ancak ortak olan özellikleri, insanın geleceğini konu almaları ve hangi alan için düşünülüyorsa, o alanın kaynaklarının korunmasını amaç edinmeleridir. Çakılcıoğlu'na (2002) göre sürdürülebilirlik; bir toplumun, ekosistemi ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemi, işlerini düzgün bir şekilde, bozulmadan, aşırı bir kullanımla tüketilmeden ya da ana kaynaklara aşırı yüklenilmeden sürdürebilmesi yeteneğidir. Coccossis'e (1996) göre ise, insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan sürdürülebilirlik kavramı, uzun dönemde ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar arasındaki dengenin yeniden kurulmasını ifade etmektedir.

Çubuk (1996), sürdürülebilirliğin günümüzde kavramsal ve felsefi bir boyut kazandığını belirtmektedir. Bu kavram, nüfus ve çevre arasındaki ilişkilerin düzen bozucu, ürkütücü sonuçlarından doğmuştur. İnsanlar artık nüfus artışı ve doğal kaynakların aşırı tüketimine karşı tavrı almış, çevrenin kullanımında ve büyümede bir sınır olduğunu fark etmişlerdir. Aşırı tüketim ve büyüme, çevre ve beşeri gereksinimler arasında bir dengenin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Böylece sürdürülebilirlik; gelişmede böyle bir dengenin yaratılmasını, çevre, gelişme ve büyüme ilişkilerindeki olumsuz etkilerin yok edilmesini, ya da en azından azaltılmasını hedefleyen bir anlam kazanmıştır. Sürdürülebilirlik, tüm sektörlerde gerçekleşmesi gereken ve beşeri yaşamın bir gereği olarak birçok yönlendirici ilkeler, stratejiler ve hedefler bütününe ifade etmektedir. Bu kavram uzun vadede düşünmek, dolayısıyla da korumak anlamına gelmektedir.

Keating (1996), sürdürülebilir gelişmeyi, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme güçlerini tehlikeye atmaksızın karşılamak şeklinde tanımlanmaktadır. Ona göre sürdürülebilir gelişme görüşü, dünyadaki kaynakların sınırlı oluşunu ve küresel ölçekte daha önce karşılaşılmamış aşırı nüfus artışı, küresel ısınma, ozon tabakasının bozulması, çevrenin hasar görmesi, biyolojik türlerin ve habitatın yok olması ve her çeşit kirlilik gibi birçok tehlikeye maruz kalabileceğini kabul eder. Demir ve Çevirgen (2006) bu kavramın, ekonomik gelişme fikrine karşı olmadığını vurgulamaktadır. Sürdürülebilir

gelişmenin unsurları yoksullukla mücadele, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve çevresel koruma süreçlerinin devamı için ekonominin son derece önemli olduğunu ifade etmektedir.

Swarbrooke (1999), Sürdürülebilir gelişme kavramının açıklanmasında bazı temel konuların göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar;

- Toplumun refahını arttırmada ekonomik gelişmenin rolü,
- İnsan nüfusundaki artışın önemi ve etkisi,
- Gelişmede mevcut çevresel sınırların varlığı,
- Ekonomik gelişme ve teknik yenilikler vasıtasıyla insan yapımı kaynaklar ile doğal kaynakların yenilenmesinin sağlanması,
- Ekonomik gelişme ile ortaya çıkabilecek istenmeyen çevresel etkilerin, çevresel etki değerlendirmesi ve çevresel kontrol gibi yönetim metotlarını kapsayan teknolojiler sayesinde önlenilme yeteneği,
- İnsan dışında kalan, doğal yaşama ait diğer canlı türlerinin, hakları konusundaki değerlerin anlamı.
- Gelişme aşamasında ekosistem yaklaşımı ve ekosistemin fonksiyonel bütünlüğünün sürdürülmesinin önemidir.

Birleşmiş Milletler Örgütü bünyesinde kurulmuş olan Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, sürdürülebilir turizm konusunda da öncelikleri belirleyen ve turizmin sürdürülebilir boyutta ele alınması için atılması gerekli adımları belirleyen çalışmalar yürütmüştür. 1997'den önce sürdürülebilir turizm konusu Komisyonda sadece "Küçük Adaların Geliştirilmesi" bağlamında tartışılmıştır. 19. Genel Kurul toplantısında, Gündem 21'in beş yıllık uygulamalarının incelenmesinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, turizmin Gündem 21 bağlamında gelecek için göz önünde bulundurulması gerekliliğine dikkat çekmiştir (Kahraman ve Türkay, 2006: 94).

1.2.2.2. Sürdürülebilir Turizm

Kalkınma ya da bölgesel gelişmede önemli bir alt sektör olarak nitelediğimiz turizm, çevre ve doğal kaynaklarla olan sıkı ilişkisi nedeniyle kalkınma ve çevre ilişkisinin uyumluluğa dönüştürülmesi gereğini ortaya koymaktadır. İşte bu noktada, çevre ve ekonomi ile turizmi gittikçe artan bir önemle birbirinin parçası olarak geliştirmek, çevre kalitesini sürdürmek, kalkınmayı eşitlemek temel hedeflerini içeren sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmaktadır (Beyhan ve Ünügür, 2005: 80). Dünyada en hızlı büyüyen sektörler içinde yer alan turizm, doğal ve kültürel kaynaklara bağımlıdır. Dolayısıyla, bu kaynakların zarar gördüğü bir ortamda turizmden söz etmek mümkün değildir. Bu bakımdan sürdürülebilirlik kavramı turizm açısından büyük önem taşımaktadır. Turizmde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için ev sahibi bölgenin, doğal, tarihi, kültürel kaynaklarının, temel ekolojik süreçlerinin ve biyolojik çeşitliliğinin zarar görmemesi ve devamının sağlanması gerekmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006: 99).

Aranson (1994), doğal ve kültürel kaynakların bir sınırı olduğunu ve aşırı tüketimde zarar göreceğini belirterek sürdürülebilir turizm kavramının, turizmin gelişigüzel ve uygun olmayan bir şekilde gelişerek ev sahibi toplum ve yöre üzerinde yarattığı, olumsuz doğal ve kültürel etkilere bir cevap olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır. Swarbrooke (1999), bu düzensiz gelişimi 1960'lı yılların en önemli turizm hareketlerini oluşturan kitle turizminin hızlı yükselişine bağlamış ve bu hareketlerin günümüze kadar geçirdiği tarihsel gelişimin, sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmiştir. 1970'li yıllarda özellikle turizmin gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki rolü ve olumsuz potansiyel etkileri üzerinde durulmuş, 1980'li yıllarda ise ilk defa detaylı olarak turizm ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler tartışılmaya başlanmıştır. 1990'lı yılların başından itibaren çok yaygın olarak kullanılan sürdürülebilir turizm kavramı, yerel toplumun önemini tanıyan ve turizmin ekonomik faydalarını en üst düzeye çıkarma arzusu taşıyan bir turizm yaklaşımıyla çevrelenmiştir. Yine bu kavram 1995 yılında Avrupa Birliği tarafından turizm konusunda basılan "Yeşil Kitap" ile tanınmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006: 101).

Berry ve Ladkin (1997) turizm, çevre ve sürdürülebilir kalkınma kavramları arasındaki başlıca öğeleri üç temele dayanarak ilişkilendirmektedir. Bunlar;

- Turizmle doğal ve kültürel çevre arasında sıkı bağlar bulunması, çevrenin turist için başlıca çekim unsuru olması,
- Çevresel etmenlerin turizmi etkilemesi,
- Turizmin çevre üzerinde yarattığı etkilerdir.

Bu üç olgu turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki göstergeleri oluşturmaktadır. Aynı zamanda bunlar, sürdürülebilir turizm ile ilgili tüm değerlendirmelerde göz önünde bulundurulması gerekli temel noktalardır.

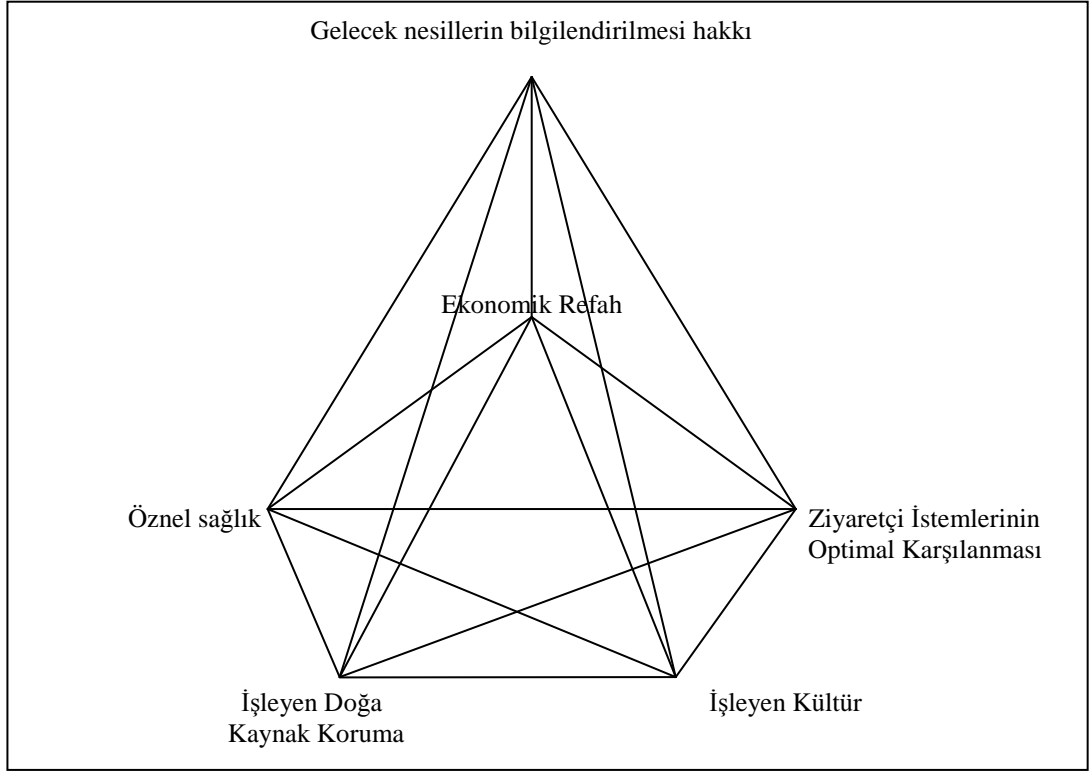
Sürdürülebilir gelişme kavramı ile eşzamanlı gelişim gösteren sürdürülebilir turizm hakkında belirtilen yaklaşımlarda, sürdürülebilir gelişmenin temel ilkelerinin turizm sektörü açısından değerlendirildiği görülmektedir. Clarke (1997), Bahaire ve White (1999), Cottrell vd. (2004), sürdürülebilir turizmin toplumsal sorumluluk ve çevreye duyarlılık ilkesinde birleşmektedirler. Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve doğaya karşı duyarlılığı içermektedir. Bu duyarlılık kapsamında doğanın korunması yanında, sosyal ve kültürel değerlerin de korunması ve sürdürülebilir kılınması önemlidir.

Akış (1999) ve ona paralel olarak Hawkins (2004), sürdürülebilir kalkınmanın, çevresel değerler üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmadan, ekonomik kalkınmanın devamlılığını özellikle vurgulaması gerektiğini belirtmişler ve sürdürülebilir turizmi; sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesini ve turizm ürünlerinin kalitesini arttırmak olarak tanımlamışlardır. Bianchi (2004), destinasyonun yaşamını devam ettirme koşullarını göz önünde tutarak sürdürülebilir turizmi; destinasyonun daha yeni keşfedilmiş destinasyonlarla rekabet edebilir olması, yeni müşterileri de tekrar gelenler kadar cezp etmesi, kültürel mirası koruması ve çevre ile uyumlu olması şeklinde tanımlamaktadır. Hu ve Wall (2005), Lane (2005) ve Winson (2006)

sürdürülebilir turizmi açıklamaya çalışırken daha genel yargılar ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla ortaya çıkan bu yaklaşımda daha genel bir sürdürülebilir turizm anlayışı ortaya çıkmaktadır. Buna göre sürdürülebilir turizm, turistlerin ve yerel halkın gereksinimlerinin, gelecek kuşakların gereksinimlerinden ödün verilmeden karşılanmasıdır.

Scharpf ise (1998) sürdürülebilir turizmi; doğal, kültürel ve sosyal kaynakları uzun vadede güzelleştiren ve koruyan, olumlu ve ılımlı bir tarzda ekonomik gelişmeyi destekleyen bir turizm olarak açıklamaktadır. Kuşkusuz Scharpf'ın yapmış olduğu açıklama, doğal, kültürel ve sosyal kaynakları bir arada, sürdürülebilirliğin olmazsa olmazları olarak sunması açısından önemlidir. Müler'in (1996), hedef-sistem yoluyla oluşturduğu bir beşgen piramitle bu tanımı somutlaştırmak mümkündür. Şekil 3'e göre hem işleyen doğa, hem de işleyen kültür, bölgedeki yerleşik topluluğun ekonomik refahı ve öznel sağlığı ile ziyaretçi istemlerinin karşılanması için ön koşuldur.

Şekil 3. Sürdürülebilir Turistik Gelişmenin Sihirli Beşgen Piramidi

Kaynak: Müler, H. (1996). Alpine Tourism, Sustainability: Reconsidered and Redesigned. *Proceedings of the International Conference at the University of Innsbruck*, University of Innsbruck, pp. 176-185 May, 2-5, Innsbruck/Austria.

Müler'e (1996) göre, üst hedef olan gelecek nesillerin biçimlendirilmesi hakkı kesinleştirilmelidir. Bu, daha geniş tanımlara göre, ekonomik gelişmeyi, çevre yükümlülüklerinin ve doğal kaynakların kullanım derecelerinin, yalnızca göreceli değil, mutlak kararlı biçimde azaltılmasına bağımlı kılınmasını sağlar.

Helmy (2004), sürdürülebilir turizmi bir planlama reçetesi olmayıp, aksine sürekli yeniden tartışılarak sınırları koyan, uygulama stratejilerini sürekli yeniden formüle eden bir temel davranış biçimi olarak yorumlamaktadır. Çünkü bir şeyin sürdürülebilir olup olmadığını, ne ekonomi ne de ekoloji ile bilimsel olarak tayin etmek mümkün görünmemektedir. Musa, Hall ve Higham'a (2004) göre, sürdürülebilirliği izlemek, net olmayan önü açık bir ilerleme ve belirsizlik altında bir

eylemdir. Sonunda yerine göre, duruma özgü politik tartı ve karar gerekliliği kılmaktadır.

Gee'ye göre (1997) sürdürülebilir turizmin öncelikli amacı, turizmin ortaya çıkardığı olumlu etkilerin devamının sağlanmasıyla beklenen faydalara ulaşabilmek olmalıdır. Buna ek olarak Iranda (2006), sürdürülebilir turizmin, beklenen faydaları en üst düzeye çıkarmasının belli amaçları gerçekleştirilmesiyle mümkün olduğunu belirtmektedir. Bunlar;

- Yerel toplumun yaşam kalitesini artırmak,
- Nesiller arasında ve mevcut neslin içinde eşitlik ilkesini korumak,
- Ekolojik sistemler ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesiyle, çevre kalitesini korumak.
- Toplumların sosyal ve kültürel bütünleşmesini sağlamak,
- Ziyaretçiler için yüksek kalitede bir deneyim sağlamaktır.

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde temel ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelere dayalı olarak faaliyetlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Pepper (1999), Cros vd. (2005), Mbaiwa (2005) ve Sithole (2005), Turizm sektörüne rehberlik edebilecek bazı temel ilkeler ortaya koymuşlardır. Bunlar;

- Kaynakların sürdürülebilir kullanımı,
- Aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması,
- Çeşitliliğin sürdürülmesi,
- Turizmin planlama kapsamına alınması,
- Yerel ekonomilerin desteklenmesi,
- Yerel toplumu kapsamaması,
- İlgili gruplara ve halka danışma,
- Çalışanların eğitimi,
- Sorumlu bir turizm pazarlaması anlayışı ve
- Araştırma sorumluluğudur.

Swarbrooke (1999), sürdürülebilir turizmle ilgili olarak belirtilen temel prensipler göz önüne alındığında, bazı turizm türlerinin diğerlerine göre daha sürdürülebilir olduğunu belirtmiş ve turizm şekillerini sürdürülebilir turizm kavramına uygun olan ve uygun olmayan şeklinde sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Sürdürülebilir Turizm Kavramına Uygun Olan ve Olmayan Turizm Şekilleri

Sürdürülebilir turizm kavramına uygun turizm şekilleri	Sürdürülebilir turizm kavramına uygun olmayan turizm şekilleri
<ul style="list-style-type: none"> • Eko-turizm • Kültürel turizm • Terkedilmiş alan ve mekânlar için yeni kullanım imkânı sağlayan çekicilikler. • Küçük ölçekli kırsal çiftlik turizmi • Sorumlu turizm (turistlerin çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlere katılması) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kitlesele kıyı turizmi, • Fiziksel çevreye hasar veren aktivitelere dayalı seyahatler. • Cinselliğin ön planda tutulduğu seyahatler. • Kontrolsüz yapılan faaliyetlere dayalı tatiller. • Hassas çevrelere yapılan kitlesele ziyaretler (yağmur ormanları, Antarktika gibi)

Kaynak: Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*, CABI Publisging, CAB International: New York. p.19.

Tabloda sürdürülebilir turizm kavramıyla uyumlu olmayan turizm şekilleri, gidilen alanlarda çeşitli yönlerden doğal, kültürel ve sosyal çevre üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu durum kuşkusuz sürdürülebilir turizmin ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Öte yandan, sürdürülebilir turizm kavramıyla uyumlu olarak kabul edilen turizm şekillerinin de, iyi yönetilmediği ve plansız bir şekilde geliştiği takdirde, yine doğal ve sosyokültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği unutulmamalıdır (Swarbrooke, 1999: 19).

Salah ve Pigram (1997), sürdürülebilir turizmin başarısı için kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum örgütleri, yerel toplum gibi çok yönlü bir katılımın sağlanmasını gerekli bulmaktadır. Bu çerçevede Salah ve Pigram (1997), daha sonra tamamlayıcı olarak Bianchi (2004) ve Iranda (2006) turizmin sürdürülebilirliği açısından bazı hususların göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu hususlar aşağıda yer almaktadır;

- Genel turizm politikası, ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde izlenmesi gereken sürdürülebilir turizm amaçları ile birleştirilmelidir.
- Turizmin planlama, gelişme ve faaliyetleri ile ilgili hedeflerin belirlenmesinde devletin çeşitli bölümleri, kamu ve özel sektör şirketleri, toplumsal gruplar ve uzmanlar gibi ilgili bütün aktörlerin katılımı sağlanmalıdır.
- Turizmde gelişme projelerinin planlanmasında, insanların doğal ve inşa edilmiş çevreler üzerindeki etkileri ve uygun sosyo-ekonomik kullanımlarla ilgili olarak doğal ve kültürel değerlerin korunması öncelikli konu olarak ele alınmalıdır.
- Turizm sektöründe rol alan tüm aktörler doğa, kültür, ekonomi, toplumun değer sistemleri, politik yapılar, sosyal sınıflandırma ve liderlik ile ilgili olarak koruyucu kurallara, ahlaki ve dürüst davranışlara bağlı olarak hareket etmelidir.
- Ulusal turizm gelişme politikası ile uyumlu olarak turizm gelişme projelerinin bölgelere dağılımında, ekonomik açıdan sıkıntı çeken çeşitli alan ve bölgeler arasında turizmin faydalarının adil bir şekilde bölüştürülmesi ve eşitlik fikri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Turizmin faydaları ve olumsuz etkilerinin nasıl azaltılacağı konularında toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.
- Yerel halk; devlet, işletmeler, finansal kurumlar ve üniversiteler tarafından sağlanacak gerekli yardımlarla planlama ve gelişmede liderlik rolü üstlenmesi konusunda cesaretlendirilmelidir.
- Turizm ürünleri ve turizm pazarındaki değişikliklere cevap verecek turizm gelişme projelerinde mümkün olan tüm faydaları elde edebilmek için bilimsel, uygulamalı değerlendirmeler ve kontrole dayalı uzlaşmacı

bir program, turizm planlaması ve yapılacak faaliyetlerin tüm aşamaları süresince dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır.

Belirtilen prensipler ve uygulamalardan anlaşıldığı üzere sürdürülebilir turizmin başarısı çevre temeline dayalı bir gelişme ile mümkün görülmektedir. Turizmin kaynağını oluşturan doğal, kültürel ve sosyal kaynaklar korunup geliştirildiği ölçüde turizmin sürdürülebilirliği sağlanabilecektir.

Godfrey (1996), kültürel ve doğal kaynakların hızlı bir şekilde zarar görmeye devam etmesi durumunda turizmin de temelini oluşturan birçok kaynağın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını belirtmektedir. Buna cevap olarak hükümetler; turizm endüstrisi ile birlikte belirli bir ölçekte, yerleşim ve turizm yönetimi ile ilgili politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Sadece ekonomik temele dayalı olmayıp, sosyal ve çevresel değerleri de dikkate alan bu gelişme, sürdürülebilir turizm gelişimi olarak adlandırılmıştır.

1.2.2. Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği

Genel hatlarıyla kimlik, bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendilerini diğer kişi veya gruplar arasında konumlaması olarak tanımlanmaktadır (Schooler, 1996, Yim, 2002, Carr, 2004). Cerulo (1997) toplumsal kimliği, Durkheim'in "Toplumsal Vicdan'ı", Marx'ın "Sınıf Bilinci", Weber'in "Bürokrasi ve Otorite'si" vb. çalışmalarda olduğu gibi, klasik sosyal yapılarda yapılandırılmış bir düşünce olarak nitelendirmektedir. Diğer taraftan Balibar ve Wallerstein (1991), ulus ve sınıf kavramı ile birlikte ırk kavramını da gözeterek ırksal kimliği de kapsayan geniş bir toplumsal kimlik olgusu üzerinde durmuştur. Yapısalcı bir temel üzerinde kurgulanan ve sosyo-ekonomik bir bakış açısıyla mercek altına alınarak oluşturulan çalışmaya göre Balibar ve Wallerstein, düşünsel anlamda hem dikta edilmiş ırksallığın, hem de bireysel ırk bilincinin, toplumsal özerklik ve toplumsal sığınma arayışlarını tetiklediğini belirtmişlerdir. Bilgin (2007) ve Hortaçsu (2007), toplumsal kimliği, sosyal kimliğin topluluklar düzeyindeki ifadesi olarak

nitelendirmekte, kültürel kimliği ise toplum içindeki kültürel unsurların şekillendirdiği bir kimlik tipi olarak değerlendirmektedirler. Bunların bir birleşimi olarak toplumsal ve kültürel sistem kavramı karşımıza çıkmaktadır. Hannerz'a (2000) göre, her toplumsal ve kültürel sistem, kendi iç katmanlarıyla, çevresiyle, tabiatla canlı bir ilişki içindedir ve bu ilişki yeni formlar, anlayışlar ve değerler doğurmaktadır. Dolayısıyla toplumsal ve kültürel sistem, dış çevreyle girdiği bu etkileşimler sonucu, kendi iç dinamikleri içerisinde değişime uğramaktadır. Bu değişim süreci farklı çalışmalara konu olmuş, değişimin boyutları, toplumsal ve kültürel açıdan ele alınmıştır. Güvenç (2000), Elson ve Downing (2005), bu değişimin hangi boyutlarda ve ölçekte olabileceğini açıklamaya çalışmış, Kongar (2002), Evans (2005) ve Lutz (2006), değişimi açıklamaya yönelik kuramlar ve modeller üzerinde durmuştur.

Some ve Sedgo (2000) toplumsal ve kültürel sürdürülebilirliği, toplumun üyeleri arasında kültürel barışın ve uyumun korunabilme ve desteklenebilme yeteneği ve bireysel refahın artırılmasını sağlayıcı teşvikleri, organize edebilme kabiliyeti olarak tanımlamaktadır. Onlara göre sürdürülebilir bir toplum olabilmek, iki ana ön koşulun değişkenlerine bağlıdır.

- Toplumsal yapının sürdürülebilirliği, kültürel çeşitlilik, politik ve ekonomik farklılıklar, grup içi ve gruplar arası iletişim, eğitim durumu vb. faktörlerin sağlıklı işleyişini gerektirmektedir.
- Toplumsal yapının sürdürülebilirliği, kaynakların erişilebilirliği, doğal ve çevresel yıkımlar ve uluslar arası ekonomik değişimler vb. faktörlere göre şekillenmektedir.

Salah ve Cooper'a (2001) göre, günümüzde insanoğlu gittikçe artan bir hızda çok kültürlü çevrelerde yaşamaya başlamaktadır. Büyük işgücü hareketlerine dayanan göç olgusu, etkin bir şekilde çok kültürlü bir oluşuma neden olmaktadır. Farklı kültürel yapılar çoğunlukla turizm istekleri ve ihtiyaçlarıyla çatışmıyorsa, ilgi çekmektedir. Bu durum benzeşmeyen değerlerin, geleneklerin yaratılmasına ve ihraç edilmesine yol açmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın problem sunumunda yapılan tartışmalar/açıklamalar; yazındaki çok sayıda araştırmaya rağmen, turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik çalışmalarda, toplumsal ve kültürel boyuta ilişkin hala pek çok araştırmaya ve açıklamaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu ihtiyaca karşılık vermek amacıyla hareket eden bu araştırma, sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına yönelik bir model önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, mevcut araştırmalarda çok fazla ön plana çıkmadığı düşünülen toplumsal ve kültürel kimlik, sürdürülebilirlik boyutuyla sorgulanmaktadır. Burck'un (2005) da belirttiği gibi, hipotez test etmekten ziyade hipotez önermeyi amaçlayan bu tip açık uçlu ve keşifsel sorular, nitel araştırma yöntemlerine işaret etmektedir. Nitel yöntemler, hâlihazırda bilinen olguların ardında yatanları anlamak ve olguya yeni bir bakış açısı kazandırmak için kullanılırlar (Strauss ve Corbin, 1990). Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik, nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39)

Hipotez test etme araştırması olarak nitelenen nicel araştırmalar, bulgularını belirli bir evrene genellemeyi amaçlayıp, “bu çalışıyor mu?” tarzı sorulara odaklanarak deneysel doğrulama yaklaşımı göstermektedir. Hipotez geliştirme araştırması olarak nitelenen nitel araştırmalar ise, teori geliştirmeyi amaçlar ve “bu nasıl çalışıyor?” tarzı sorulara odaklanarak keşfe yönelmektedir (Burck, 2005: 239).

Bu saptamalar ışığında, bu araştırmanın amaçlarının ve sorularının nitel yöntemlere işaret ettiği görülmektedir. Araştırmacı, veri toplama yöntemlerinin artılarını ve eksilerini dikkate alarak, araştırma sorusuna yanıt verebilecek birden fazla yöntemi araştırma desenine dâhil edebilir. Bu şekilde bir veri toplama yönteminin sınırlılığı, diğer bir veri toplama yöntemi ile aşılmaya çalışılır. Aynı araştırmada birden fazla veri toplama yönteminin kullanılmasına “veri çeşitlemesi” denmektedir. Bu yaklaşım, araştırmada elde edilen bulguların geçerlik ve güvenilirliğini artırma konusunda önemli katkılarda bulunabilmektedir (Rossman ve Rallis, 1998: 221).

Bu nedenle bu araştırmada; nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde görüşme, gözlem ve Delphi tekniklerinin bir arada kullanılması uygun görülmüştür. Sözü edilen yöntemin kullanılmasında araştırma alanı olarak Gökçeada seçilmiş, adada toplumsal\kültürel hayatın mevcut durumu ve bunun turizme yansımalarının belirlenmesine, turizmin ada kültürü ve kimliği üzerindeki etkilerinin belirlenmesine ve ada kültürünün sürdürülebilir perspektifte turizme sunulmasına yönelik gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Bu amaçla aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmış olan görüşme ve gözlem teknikleri kapsamında, Adada bulunan 4’ü Rum, 5’i Türk toplam 9 köy ve ilçe merkezi ele alınmıştır. Bunlara ek olarak adada toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliğinin sağlanarak, turizme kazandırılmasına yönelik uygulanması gereken politikaların belirlenmesi için Delphi tekniği uygulanmış, bu amaçla konu hakkında uzman, farklı sektörlerde, yaşam alanlarında ve fikirlerdeki uzmanların, ortak noktalarda uzlaşmaya vardıkları çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

2.1.1. Görüşme

Görüşme nitel araştırmada en sık kullanılan veri toplama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmenin etkili ve verimli bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilmesi için bu yöntemin temel özelliklerini, güçlü ve zayıf yönlerini iyi anlamak, nitel veriye ulaşmayı kolaylaştıracak bir görüşme formu hazırlamada ve

görüşmeyi geliştirme sürecinde dikkate alınması önerilen ilkeleri özümseyerek işe koşmak gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 119).

Görüşme, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanmaktadır. Tanımda kullanılan süreç kavramı; iletişimdeki sürekliliği ve dinamikliği, karşılıklı olma; iki ya da daha fazla kişi arasında gerçekleşmesini, etkileşim kavramı; kişiler arası oluşan bağı, önceden belirlenmiş amaç ise; belirli amaca yönelik bilginin toplanmasını ifade etmektedir (Yüksel ve Yüksel, 2004: 155).

2.1.1.1. Görüşmenin Genel Kronolojisi

Kişisel iletişime dayalı olarak gelişen bir yöntem olması nedeniyle görüşme, muhtemelen en eski veri toplama yöntemlerinden birisidir. Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de Sosyoloji’de en sık kullanılan araştırma yöntemlerindedir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde pek çok sosyal bilim alanında görüşme, etkili bir veri toplama tekniği olarak yerini almıştır (Chadwick vd., 1984: 102). Briggs (1986) görüşmenin, sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmakta ve bu durumun, görüşme yönteminin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir.

Görüşme tekniği, nitel araştırmalarda olduğu gibi nicel araştırmalarda da kullanılan bir yöntemdir. Ancak nitel araştırmalarda görüşme, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılır. Bu nedenle, görüşülenlerin anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak, nicel araştırmalardan farklı olarak yüzeysel değil, daha derin bilgi edinme gayesine dayalıdır (Kuş, 2003: 87). Patton’a (2002) ve Yüksel ve Yüksel’e (2004) göre, görüşme kolay bir veri toplama yöntemi olarak düşünülebilmektedir. Ancak, derine inildiğinde sadece konuşma, dinleme gibi herkes tarafından kullanılan öğelerden farklıdır. Öncelikle görüşme, beceri, duyarlık,

yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsamı açısından hem sanat hem de bilimdir.

2.1.1.2. Tekniğin Tercih Nedenleri

Crano (2002), araştırma yöntemi olarak görüşmenin uygulanmasını gerektiren en önemli durumun, araştırma içeriği ya da yapısının kişisel ya da iletişime dayalı verilerin gerekli olduğu zamanlarda ortaya çıktığını belirtmektedir. Genel olarak bu ihtimalin gerçekleşmesi, daha ince ve hassas bilgilere ihtiyaç duyulması ya da standart bir anket formatından elde edilemeyen daha ayrıntılı ve kesin cevapların gerekliliğinin ortaya çıkmasına bağlıdır.

Kişisel çıktılarının elde edilmesi ve değerlendirilmesi temel amacı oluşturmakla birlikte, görüşme yönteminin uygulanması bazı alt amaçları da içermektedir. Bunları kısaca aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür (Sewell 2006, Daymon, 2002, Kerlinger ve Lee, 2000).

- Görüşme yapılan kişilerin çıktıları ve tecrübeleri arasında, kişisel farklılıkların ortaya çıkarılması,
- Görüşmeye konu olan araştırmanın değişkenlerinin belirlenmesi için açıklayıcı bir araç olabilmesi,
- Açıklayıcı bir araç olması dışında, doğrudan araştırmanın ana enstrümanı olabilmesi ve değişkenlerin ölçülmesinde kullanılabilmesi ve
- Diğer tekniklere yardımcı olarak kullanılabilmesi; sıra dışı sonuçlara ulaşılmasını ya da diğer yöntemlerin elde edemediği verilerin ortaya çıkarılmasında yardımcı olabilmesidir.

Nicel araştırmalarda sık kullanılan anketlerle karşılaştırıldığında, görüşme yönteminin tercih edilmesini sağlayacak bazı güçlü yönleri dikkati çekmektedir. Bailey (1987) bunları; esneklik, yanıt oranı, sözel olmayan davranış, ortam

üzerindeki kontrol, soru sırası, anlık tepki, veri kaynağının teyit edilmesi, tamlık ve derinlemesine bilgi olarak sıralamaktadır.

Görüşme yöntemi, araştırmacılar için büyük esneklik sağlamaktadır (Pişkin ve Öner, 1999: 2). Araştırmacı, daha derinlemesine yanıtlar için ek sorular sorabilmekte, yanlış anlamaların önüne geçilmesini sağlayacak müdahalelerde bulunabilmektedir (McNamara, 1999: 45). Araştırmacı görüşmede duruma hâkim olduğu ve veri toplama sürecinde bizzat bulunduğu için yanıt oranı yüksek olmaktadır. Araştırmacının veri toplama sürecine bizzat katılması, görüşme sürecinde karşı tarafın davranış, yüz ifadesi ve vücut hareketlerini gözleme ve kayıt etme olanağı sağlamaktadır. Bunun yanında, etkili bir görüşme için ortamın düzenlenmesini, görüşülen bireyin anlık geliştirdiği yanıtların ve tepkilerinin kaydedilmesini, sorulara tam cevap alınabilmesini ve derinlemesine ve zengin bir veri seti oluşturulmasını da sağlamaktadır (Bailey, 1987: 176). Dolayısıyla görüşme yöntemi ile elde edilen verilerin geçerliliği de yüksek olmaktadır (Karasar, 1999: 175).

2.1.1.3. Tekniğin Sınırlılıkları

Görüşme yönteminin tercih edilmesini sağlayan artılarının yanında, bazı zayıf yönleri ve sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bailey (1987), Kvale (1996) bunları; maliyet, zaman, olası yanlılık, kayıtlı veya yazılı bilgileri kullanamama, zaman ayırma güçlüğü, gizliliğin ortadan kalkması, soru standardının olmaması ve bireylere ulaşma güçlüğü olarak sıralamaktadır. Görüşme yönteminin sınırlılıklarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Karasar, 1999: 175, Yıldırım ve Şimşek, 2006: 125-127);

- Diğer veri toplama yöntemleri ile karşılaştırıldığında görüşme yönteminin maliyeti daha yüksek olabilmektedir,
- Görüşme yönteminin kullanıldığı çalışmalarda, görüşmecinin zamanın önemli bir bölümü görüşülecek bireyleri saptamak, bunlarla birebir

iletişim kurmak, randevu ayarlamak, görüşme mahalline seyahat etmek, görüşmeyi gerçekleştirmek ve görüşme notlarını ve kayıtlarını yazıya geçirmek için harcanmaktadır.

- Görüşmeci görüşülen bireyin verdiği yanıtı yanlış anlayabilmekte veya bireyin söylediği şeyleri kendi öznel süzgecinden geçirerek veya yorumlayarak yazabilmektedir.
- Görüşme yöntemi tipik bir anlatımla “burada ve şimdi” tarzı bir yöntemdir. Görüşülen birey, görüşmeye konu olan olay veya durum hakkında kayıtlı bilgileri kontrol etme, yazılı kaynaklara başvurma, olay ve olgular hakkında başkalarına danışma gibi olanaklardan genellikle yoksundur.
- Görüşme yönteminde, elde edilmesi amaçlanan bilginin belirli bir zaman dilimi içerisinde alınması söz konusudur. Bu durumda da, görüşülecek olan bireyin görüşme için uygun olup olmadığı ve gerekli zamanı bir bütün içinde harcayıp harcamayacağı önem kazanmaktadır.
- Her ne kadar görüşmeye dayalı birçok araştırmada bireyi tanımlayacak bilgilerden kaçınılırsa da, görüşme yönteminde birey veya bireyler tanımlı ve belli olduğu için, bu durum zaman zaman belirli bilgilerin elde edilmesini güçleştirmektedir.
- Görüşme sürecinde görüşmecinin, konuşma arasına girebilmesi, ek sorular sorma gereği duyabilmesi, soruları değiştirerek sorabilmesi ya da farklı bireylere farklı sorular yöneltmesi, yukarıda açıklandığı gibi yönteme bazı artılar getirdiği gibi aynı ölçüde sorun kaynağı da olabilmektedir. Bu yolla toplanan verilerin karşılaştırılması güç olabilmekte ve standart bir soru biçimi olmadığı için farklı bireylerden farklı bilgiler elde edilebilmektedir. Bu durum, araştırmada elde edilen verilerin güvenilirliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
- Bireylere ulaşma güçlüğü de görüşme yönteminin tipik sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin yer ve adreslerinin saptanması, görüşme için uygun zamanın belirlenmesi ve randevuların ayarlanması konusunda araştırmacı çeşitli güçlüklerle karşılaşabilmektedir.

2.1.1.4. Araştırma Süreci

Görüşme, temel boyutları açısından ele alındığında, özel eğitim gerektiren bir veri toplama yöntemidir. Bu temel boyutları; görüşme formunun hazırlanması, test edilmesi, görüşmelerin ayarlanması, hazırlıkların yapılması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır. Görüşmeler; araştırma konusu, görüşmenin yapıldığı bireyler, görüşmenin yapıldığı ortam gibi birçok değişkene göre farklı özellikler taşıyabilmektedir. Buna bağlı olarak görüşmeye yön veren form da farklı özellikler taşımaktadır. Bogdan ve Biklen (1992), Brookfield (1992), Patton (2002), Yıldırım ve Şimşek (2006), görüşme formunun hazırlanmasında dikkate alınması gereken bazı ilkeler belirlemişlerdir.

- Kolay anlaşılabilir sorular yazma (kolay anlaşılabilen ve mümkün olduğunca açık ve belirgin bir biçimde ifade edilebilen sorular),
- Odaklı ayrıntılı sorular hazırlama (genel ve soyut sorular yerine deneyimi ön plana çıkaran sorular),
- Açık uçlu sorular sorma,
- Çok boyutlu soru sormaktan kaçınma (birkaç soru birden sormak yerine soruları tek tek yöneltme),
- Alternatif sorular ve sondalar hazırlama (sorunun tam anlaşılmaması durumunda alternatif bir ifade geliştirebilme),
- Farklı türden sorular yazma (farklı tarzda alternatif sorular yazarak asıl sorunun amaca ulaşamadığı durumlarda kullanma)
- Soruları mantıklı bir biçimde düzenleme (soruların dikkatli bir biçimde düzenlenmesi, görüşmede elde edilecek başarıyı belirleyen önemli bir öğedir),
- Soruları geliştirme (iyi soru yazmak için araştırmacının ilgili yazın ile araştırma soruları arasında güçlü bir etkileşim kurması ve hazırladığı soruları sürekli olarak geliştirmesi gerekmektedir)

Görüşme sorularının hazırlanması, yapılacak görüşme için önemli bir çerçeve oluşturur ve hazırlanan soruların niteliği görüşmenin niteliğini oluşturan önemli öğelerden biridir. Ancak görüşme sorularının nitelikli olması, görüşmenin her zaman etkili ve verimli olacağı anlamına gelmeyebilmektedir. Collins'e (1999) göre, iyi soru sorma sanatsal bir süreçtir. Görüşme sürecinin daha etkili ve verimli hale getirilmesi için bazı ilkelere ve süreçlere dikkat edilmelidir. Bunlar;

- Görüşme sorularını sorarken akışa göre gerekli değişiklikleri yapma: görüşmede amaç, araştırma sorularına yönelik olarak ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplamak olduğuna göre, bu amaca hizmet ettiği sürece görüşme formundaki soruların sırasına katı bir biçimde bağlı kalmak gereksizdir.
- Soruları konuşma tarzında sorma; görüşme süreci her iki taraf için de tatmin edici bir süreç olmalıdır. Sorulan sorular sorgulayıcı bir tutumdan çok, bilgi vermeye davet edici bir konuşma tarzında olmalıdır.
- Teşvik edici olma ve geri bildirimde bulunma: görüşmeci sadece soru soran ve yanıtları kaydeden birey değil, aynı zamanda görüşülen bireyi ayrıntılı ve derinlemesine bilgi vermeye teşvik eden kişi olmalıdır.
- Görüşme sürecini kontrol etme: görüşme boyunca araştırmacının bilinçli bir şekilde süreci kontrol etmesi ve görüşülen bireyin verdiği yanıtlara göre birtakım önlemler alması gereklidir.
- Yansız ve empatik olma: görüşme sürecinde görüşmecinin yansız olması ve verilen yanıtları içerik yönünden yönlendirmemesi, araştırmanın yansızlığı açısından büyük önem taşımaktadır.

Gerek görüşme sorularının hazırlanmasında, gerekse görüşme sürecinde, görüşülen bireye ve bireyin ait olduğu grup ya da kuruma saygılı olmaya özen gösterilmelidir. Bireyi ya da bireyin özdeşleştiği grubu incitebilecek türden sorulara yer vermemek ve hassas konularda soruların nasıl ifade edileceğine dikkat etmek gerekmektedir.

2.1.1.5. Verilerin Toplanması

Görüşme ile elde edilen verilerin kaydedilmesinde, cihaz ile kaydetme ve not alma şeklinde iki temel yöntem kullanılmaktadır (Pişkin ve Öner, 1999: 4). Kayıt cihazı ile kaydedilen görüşmeler araştırmacı açısından önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Öncelikle araştırmacının not alma sorunu önemli ölçüde ortadan kalkmış olmaktadır. Bu şekilde araştırmacı soru sorma ve dinleme işlevlerini daha etkili bir biçimde yerine getirebilmektedir.

Kayıt cihazı kullanmanın mümkün olmadığı durumlarda ise araştırmacı; soru sorma, dinleme, gerektiğinde görüşülen bireyi yönlendirme ve not alma işlemlerinin tümünü bir arada yapmak zorundadır. Kayıt ve not alma yöntemlerinin bir arada kullanılarak, kayıt yaparken sözel olmayan davranışların not edilmesi de mümkündür. Bazen hassas konularda görüşülen birey, kayıt cihazının durdurulmasını talep edebilir. Bu tür durumlarda not alma yöntemiyle toplanan bilgiler analiz aşamasında temel veri kaynağını oluşturacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 147). Bu araştırma kapsamında uygulanan görüşme yönteminde, görüşülen bireylerden elde edilen veriler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve daha sonra kaydedilmiş olan bu veriler içerik analizi yapılarak analiz edilmiştir.

2.1.2. Gözlem

Gözlem, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan veri toplama tekniğidir. En önemli özelliği, araştırmacıya, veriye ilk elden ulaşma olanağı sağlamasıdır. Gözlem, herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Powell ve Steele, 1996: 2). Karasar (1999) gözlemi, belli bir kimse, yer, olay, nesne, durum ve şarta ait bilgi toplamak için belirli hedeflere yöneltilmiş bir bakış ve dinleyiş olarak tanımlamaktadır. Nakip'e göre (2003) ise gözlem, herhangi bir soru yöneltme söz konusu olmadan insanları, nesnelere ve olayları sistematik bir şekilde gözleyerek teşhis ve not etme sürecidir. Gözlem yöntemi, araştırmacının uygun bulduğu her tür sosyal ve kurumsal ortamda

bir veri toplama aracı olarak kullanılmaktadır. İnsan davranışlarının doğal ortamında gözlenmesi bu davranışların gerçekçi bir biçimde incelenmesinin önkoşuludur. Dolayısıyla, araştırmacının dışarıdan ya da ortamda bizzat bulunarak insan davranışlarını gözlemesi önem kazanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 169).

Nitel araştırmalarda gözlem, katılımlı ve katılımsız olmak üzere iki boyutta gerçekleşmektedir (Agafonoff, 2006: 118). Katılımlı gözlem tekniğinde araştırmacı, veri toplarken topluluk içinde aktif olarak yer almakta ve kişilerin davranışlarını doğrudan gözlemleyerek, kişilerle konuşarak davranışın gerisinde yatan nedenleri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Katılımsız gözlemlerde ise araştırmacı katılımlı gözleme nazaran daha pasif durumdadır. Bu yöntemde araştırmacı, davranışı sadece gözlemlemekte ve kaydetmektedir (Baş ve Akturan, 2008: 100-101).

2.1.2.1. Gözlemin Genel Kronolojisi

Gözlemin araştırmalarda kullanılmasının uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Özellikle 1950'li ve 60'lı yıllarda yapılan gözlemler sonucu önemli veriler elde edilmiş ve eğitim ortamının çeşitli boyutlarında (sınıf, okul gibi) neler olup bittiğini ortaya çıkarmak mümkün olmuştur. Ancak bu dönemde yapılan gözlemler daha çok, belirli davranışların sayılması ve bu sayılardan yola çıkarak belirli davranışların sıklıklarının ortaya konmasına yönelmiş, tanımlamaya ve açıklamaya dayalı nitel gözlemler fazla kullanılmamıştır (Gökçe, 1999: 98).

Daha sonraki dönemlerde gözlem, sayısal veri üretmekten çok, araştırmaya konu olan olay, olgu ve duruma ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar ve tanımlamalar yapmaya yönelmiştir. Bu amaçla hazırlanan gözlem formlarında da, sayısal gözlem formlarında olduğu gibi, birbirinden bağımsız belirli insan davranışları yerine, insan davranışlarının bütüncül bir anlayışla tanımlanması ve kendi ortamı içinde açıklanması öncelik kazanmaktadır (Baş ve Akturan, 2008: 100). Karasar'a göre (1999), bütün bilimlerin başlangıçta gözleme dayanmaktadır. Bilimsel

yollarla varılan sonuçların geçerliliğini sınamak için de yine gözleme başvurulmaktadır.

2.1.2.2. Tekniğin Tercih Nedenleri

Gözlem tekniğinin en önemli özelliği, gözlenenlerin kendi doğal ortamları içinde bulunmasıdır. Birçok davranış ancak bu şekilde objektif olarak belirlenebilir. Diğer veri toplama yöntemleri ile karşılaştırıldığında, gözlemin tercih edilmesini sağlayan belirgin bazı artıları bulunmaktadır (Mulhall, 2003, Powell ve Steele, 1996, Yıldırım ve Şimşek, 2006, Patton 2002).

- Diğer birçok yöntemin aksine gözlem, araştırmacıya davranışı doğrudan gözleme imkânı tanımaktadır.
- Bunun yanında gözlem, çalışılan konuyla ilgili bireylerin bütün yönleriyle ve derinlemesine irdelenmesini olanaklı kılmaktadır.
- Araştırmacı, çalışılan konuyla ilgili bireylerle uzun süre birlikte olduğu için gözlem, araştırmacı ve denekler arasında daha yakın ve biçimsel olmayan bir ilişkinin ortaya çıkmasına olanak vermektedir.
- Gözlem çalışmasının tercih sebeplerinden en önemlisi, araştırılan davranışın doğal çevresi içinde gözlenmesidir. Doğal ortamda gerçekleşen davranışlar, gerçeği daha yakından temsil etmekte ve bu şekilde elde edilen bilgiler sonuçların geçerliliğinin yüksek olmasına katkıda bulunmaktadır.
- Son olarak, laboratuvar ortamlarının aksine gözlem yapan kişi, denekleri doğal ortamların gözlediğinden, gözlem süresini istediği kadar uzun tutabilmekte veya zamana yayabilmektedir.

2.1.2.3. Tekniğin Sınırlılıkları

Öte yandan, yine diğer veri toplama yöntemleri ile karşılaştırıldığında gözlemin bazı zayıf yönleri de bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, Powell ve Steele, 1996, Gökçe, 1999, Wholey vd. 1994). Bunlar;

- Kontrolün olmaması; doğal bir çevrede araştırma yapan bir araştırmacı veriyi etkileyebilecek pek çok dış etkeni kontrol etme yeteneğinden yoksundur.
- Sayısallaştırma güçlüğü; gözlem yönteminde ölçme, çoğu durumda deney veya anket yöntemlerindeki standart sayısal göstergelerden ziyade, gözleyen kişinin öznel algılarını yansıtabilir. Gözlem verisi de belirli ölçüde sayısal göstergelere indirgenebilmektedir. Ancak bunlar sıklık ve yüzde hesaplamaları ile sınırlı kalmaktadır.
- Gözleme dayanan çalışmalarda araştırmacılar, anket çalışmalarının tersine daha küçük örneklerle çalışmak zorunda kalabilmektedir. Büyük örneklem seçildiği durumlarda, araştırmada birden fazla gözlemci görevlendirilmesi gerekebilir. Bu durum güvenilirlik konusunda bazı sorunlar ortaya çıkarabilmektedir.
- Çoğu gözlem çalışması alan çalışmalarıdır. Bu tür çalışmalara; içine kapalı bir toplumsal yapı veya alt kültür, bir hükümet organı, kar amaçsız bir örgüt vb konu olabilir. Pek çok durumda, gözlem yöntemini kullanan araştırmacılar, bu alanlara giriş için gerekli önlemleri alma konusunda sıkıntı çekebilir.
- Araştırmacı alana girişe ilişkin ilk onayı alsa bile, alanda ilgilendiği bireylerde belirli bir güven duygusu yaratmak için de çaba harcaması gerekmektedir.
- Özellikle hassas konuların çalışılmasında, görüşmede yaşanan bir sorun gözlem için de geçerlidir. Araştırmacının gözlemci olarak belirli bir ortamda bizzat bulunması denekler açısından gizliliği ortadan kaldırmaktadır. Bu sorun özellikle, belirli politik, dinsel ve cinsellikle

ilgili konuların çalışılmasında olumsuz bir etken olarak araştırmacıların karşısına çıkabilmektedir.

2.1.2.4. Araştırma Süreci

Gözlenen olgunun diğer çevresel değişkenlerden bağımsız bir biçimde gözlenmesi, toplanan verilerin anlamlılığına gölge düşürebilmektedir. Bu nedenle gözlemin kavramsal çerçevesine göre bütüncül gözlem yapmak ve gözlenen ortamı ve bu ortamda yer alan davranışları birbiri ile ilişkili bir biçimde gözlemek önemlidir (Gökçe, 1999: 100). Ancak, çok boyutlu bir yönelimle gözlem yapmak o kadar kolay değildir. Gözlem yapan araştırmacının aynı anda çok boyutlu olayları dikkatle izlemesi ve ayrıntılı notlar alması güçtür. Bu nedenle gözlem formunda hangi boyutların gözlenmesi gerektiğinin açık bir biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Yani araştırma konusuna göre araştırmacı, bilinçli bir seçim yaparak gözlenen ortamın belirli boyutlarına yönelmek ve diğer boyutları göz ardı etmek zorundadır. Ancak, bunu yaparken de “araştırmada bütüncül olma” ilkesini özenle dikkate almalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 175).

Tüm gözlem çalışmalarında ortamın ya da fiziksel çevrenin tanımlanması önemlidir. Çünkü gözlenen davranışlar, ortam içinde belirlenmekte ve anlam kazanmaktadır. Ortama ilişkin açıklayıcı bilgiler olmadan, bu ortam içinde oluşan davranışların anlam kazanması mümkün değildir (Mulhall, 2003: 42). Gözlenen ortam içindeki insanların davranışlarını gözlerken, onların iletişim kurma biçimleri ve bu iletişim sürecinde oluşturdukları normlar ve örüntüler gözlemde ele alınan diğer boyutlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 176).

Gözlem yaparken araştırmacıların en çok güçlük çektiği noktalardan birisi, neyin hangi ayrıntı ile kaydedilmesi gerektiğidir. Fiziksel çevreyi ne kadar ayrıntı ile tanımlamak gerekir? Konuşmaları olduğu gibi ve eksiksiz kaydetmek gerekir mi? Gözlem ile not alma arasında nasıl bir denge oluşturmak gerekir? Not almaya fazla zaman ayrıldığı durumlarda gözden kaçan davranışlar, süreçler olabilir mi? Bu ve

benzeri sorular, gözlemcinin araştırma soruları çerçevesinde kendisinin yanıt vermesi gereken sorulardır. Temel kural, araştırmanın amacına göre, araştırmacının önemli bulduğu her şeyi kaydetmesi gerektiğidir (Gökçe, 1999: 101).

Gözlem sürecinde not alırken gözlemcinin mümkün olduğu ölçüde tanımlayıcı olması ve gözlenen olguları kendi düşünme süzgecinden geçirerek yorumlaması önemlidir (Agafonoff, 2006: 118). Bu ilkeden yola çıkarak, gözlemcinin görüşme sürecinde fırsat buldukça ortama ilişkin tanımlayıcı ve yorum katılmamış notlar alması gerekmektedir. “Gözlemin nerede ve hangi ortamda yapıldığı, ne tür etkinliklerin ya da davranışların bu süreçte oluştuğu, iletişim sürecinin özellikleri” gibi boyutlardan yola çıkarak gözlemci, gözlemin yapıldığı ortam ve bu ortamın içinde oluşan temel davranış ve süreçlere ilişkin ayrıntılı ve tanımlayıcı notlar almalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 179).

2.1.2.5. Verilerin Toplanması

Nitel gözlemlerde kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi not almadır. Bunun yanında görüntü kayıt cihazları ve ses kayıt cihazları da, gözleme dayalı araştırmalarda sıkça başvurulan veri toplama araçlarıdır. Çok yaygın olmamakla birlikte fotoğraflar da, gözlenen ortamın kaydedilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Baş ve Akturan, 2008: 102).

Not alma, en sık kullanılan kaydetme yöntemidir. Araştırmacı, kendi geliştirdiği kısaltmalar yoluyla, gözlem sürecinde mümkün olduğu ölçüde tanımlayıcı not almaya çalışmaktadır.

Video kayıt cihazları gözlem çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak gözlenen ortamı görüntü cihazı ile kaydetmeden önce, ortamda bulunan insanlardan izin almak gerekmektedir. Videoya çekilen ortamlarda araştırmacı kendini, hızlı ve kısa not alma baskısı altında hissetmemekte ve daha geniş bir zamanda ayrıntılı notlar alabilmektedir.

Ses kayıt cihazları ise, sadece sesi kaydettikleri için çoğu zaman tek başlarına kullanılmamaktadırlar. Gözlemci yanında taşıdığı cihazla bir yandan ortamdaki sesleri kaydederken, diğer taraftan gözlediği davranışlara ilişkin notlar alabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 180). Fotoğraflar çoğunlukla fiziksel ortama ilişkin veriler elde etmek amacıyla kullanılmaktadır. Fiziksel ortamın ayrıntılı tanımını yapmak yerine, fotoğraf çekmek ve fotoğraftan yola çıkarak tanıyı daha sonra yapmak mümkün olabilmektedir (Gökçe, 1999: 99).

Birçok nitel araştırmada görüşme ve gözlem birlikte kullanılarak, bu şekilde elde edilen verilerin birden fazla yöntemle teyit edilmesi sağlanmış olmaktadır. Görüşme ile elde edilen verilerde olabilecek bazı abartmalar gözlem ile saptanabilmektedir. Diğer taraftan gözlemlerle elde edilen verilere, bakış açısı ve derinlik kazandırmak amacıyla görüşmeler yapılabilmektedir. Nitel araştırmada verilerin birden fazla yöntemle elde edilerek bu verilerin, ulaşılan sonuçların geçerliğini ve tutarlılığını teyit etmede ve desteklemede kullanılması, daha önce sözü edilen, bu tez kapsamında da başvurulan “çeşitleme” kavramına örnek oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 182).

2.1.3. Delphi Tekniği

Araştırmacılar sıklıkla bir problem durumunun çözümünde söz sahibi olan kişilerin, problem duruma farklı bakış açılarıyla yaklaşması ve görüşlerin zaman zaman çatışması gibi durumlarla yüz yüze kalmaktadırlar. Delphi tekniği benzer durumlara ilişkin görüş farklılıklarının olduğu ortamlarda uzlaşma (consensus) sağlama aracı olarak kullanılmaktadır. Delphi tekniğinin amacı, gelecekteki bazı olayların gerçekleşme olasılıklarını saptamaktır (İçöz ve Kozak, 2002: 304).

Uzlaşma aracı olarak ifade edilen Delphi, bir problem duruma ilişkin uzman görüşlerini sistematik bir şekilde elde eden bir tekniktir. Turoff ve Hiltz (2001), Delphi tekniğini, karmaşık problemlerin üstesinden gelebilmek için bir grup bireyin,

içerisinde etkili olarak iletişim kurabileceği bir yapı oluşturma olarak ifade etmektedir.

2.1.3.1. Delphi Tekniğinin Genel Kronolojisi

Adını eski Yunan'da geleceğe ilişkin kehanetlerde bulunan ünlü bir Yunanlı kâhinin yaşadığı Delphi adlı bir yerden alan bu teknik, biçimsel araştırmalarda yaklaşık elli yıldır yönetim, tıp, askeri konular ve eğitimin çeşitli alanlarında yaygın şekilde kullanılmaktadır.

İlk olarak 1944 yılında askeri faaliyetlerin iyileştirilmesi ve teknolojik gelişmelerin gelecek projeksiyonuna yönelik olarak kullanılmıştır (Adler ve Ziglio, 1996: 42). Ardından Delphi tekniği, 1950'li yıllarda ABD'de RAND firmasında çalışan Olaf Helmer ve Norman Dalkey adındaki iki araştırmacı tarafından özellikle askeri konulara ilişkin yordamlarda bulunmak amacıyla geliştirilmiştir. Gelişen zaman sürecinde ise işletme ve sosyal bilimlerde ve daha sonra da ilaç sektörü ve tıp alanında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (Kerr, 2003: 2).

Delphi tekniği turizm alanında da başvurulan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Delphi yönteminin turizm alanında kullanılmasına ilişkin birçok örnek bulunmaktadır. Dyck ve Emery 1970 ile 2005 yılları arasında Albertha'da boş zamanları değerlendirme ve rekreasyonla ilgili olayların gerçekleşebileceği olası tarihlerle, bunların gerçekleşme ihtimalini tahmin etmek üzere Delphi tekniğini uygulamışlardır. Kaynak ve Macaulcy, 1984 yılında Kanada Nova Scotia'da toplumsal değer yargısı değişikliklerinin turizmin gelişimi üzerindeki etkisi konusundaki düşünceleri saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada ve Hawaii'nin 2000'li yıllardaki turizm talebinin tahmin edilmesi konusunda yapılan araştırmada Delphi tekniğini kullanmışlardır (Yürük, 1999: 116-117). Bunun yanında Green ve diğerleri (1989), turizmin gelişiminde çevresel faktörlerin önemini belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada, Meriç (2005), İzmir'e yönelik turizm talebini canlandırma stratejilerinden turistik ürün çeşitlendirmesinin önemini

belirlenmesine yönelik yapılan doktora çalışmasında ve Sarkım (2007), sürdürülebilir turizm kapsamında Antalya'ya yönelik turistik ürün çeşitlendirme politikalarının belirlenmesine yönelik yaptığı doktora çalışmasında Delphi tekniğini kullanmışlardır.

2.1.3.2. Tekniğin Tercih Nedenleri

Delphi tekniği ile katılımcıların farklı bakış açılarının yanında, yaratıcılıklarından da yararlanılması amaçlanmaktadır. Bu tarz derinlemesine verilere sağlıklı ulaşılması tekniğin üç temel özelliğinin uygulanmasına bağlıdır. Bunlar; katılımında gizliliğin sağlanması, grup tepkisinin istatistiksel olarak analiz edilmesi ve kontrollü geri besleme yapılmasıdır (Hsu, 2007: 3).

Araştırma süresince öne sürülen düşüncelerin kime ait olduğu gizli tutularak, bireylerden çok fikirlerin öne çıkması Delphi tekniğinin tercih edilmesinde birincil nedenlerden biridir. Bunun yanında, her bir Delphi anketi uygulandıktan sonra istatistiksel olarak analiz edilmesi ve analizlerde kullanılan istatistiklerin neyi ifade ettiğinin katılımcılara bildirilmesi, katılımcıların etkinliğini sağlamak açısından önemli bir tercih nedeni olarak göze çarpmaktadır (Şahin, 2001: 219).

Delphi yöntemi ile bireylerin yüz yüze gelmelerinden doğabilecek problemler en az düzeye indirilebilmektedir. Bu şekilde bireyler düşüncelerini, diğerlerinin baskısı altında kalmadan serbestçe ifade edebilmektedirler. Katılımcılar, ardışık anketler yoluyla sağlanan dönütler neticesinde, farklı düşüncelerden haberdar edilmekte, kendi düşüncelerini yeniden gözden geçirme fırsatı yakalamaktadırlar (Linstone ve Tomlin, 2002: 412).

Delphi tekniği çok fazla sayıda katılımcıdan veri sağlama durumunda; katılımcıların zaman, mekân, uzaklık, maliyet gibi faktörler nedeniyle sıklıkla toplanma olasılığının olmadığı durumlarda, güç mücadelesi, politik mücadele ve anlaşmazlıkların yüz yüze aşılamadığı durumlarda önemli avantajlar sağlamaktadır.

Bunun yanında Delphi tekniği, farklı bilgi, beceri ve deneyimler yardımıyla bireylerin bakış açılarıyla sorunların ilgili parçalarına katkıda bulunmalarına fırsat tanımaktadır (Turoff ve Hiltz, 2001:138).

Delphi tekniğinin kullanıldığı araştırmalarda uzman seçimi yapılmaktadır. Böyle bir seçimde, seçilen kişiler kendilerini ayrıcalıklı görebilmektedir. Bu durum motive edici bir gelişme sağladığı gibi katılımcıların, Delphi tekniğinin sıradan anketler ötesinde daha karmaşık bir uygulama olduğunu fark etmelerini ve önemsemelerini sağlamaktadır (Pollard ve Tomlin, 1995: 6).

2.1.3.3. Tekniğin Sınırlılıkları

Bir uzlaşma aracı olarak sıkça kullanılan Delphi yöntemi, araştırmacıya sağladığı birçok avantaja rağmen bazı sınırlılıklara da sahiptir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Şahin, 2001: 219, Cunliffe, 2002: 37, Altschuld ve Thomas, 1991).

- Katılımcıların gizli kalması esasına dayalı olan bu yöntemde, anketlerde kullanılan ifadeler kişi ve grupları tanımlayıcı olabilmektedir.
- Delphi yöntemi ardışık anketler yoluyla işlemektedir. Bu nedenle katılımcıların bu süreçte tutulmaları yaşamsal bir önem taşımaktadır. Katılımcıların başlangıçta araştırmaya katılıp sonradan ayrılmaları önemli problemler yaratabilmektedir.
- Delphi yöntemi, katılımcıların istekliliği ve istikrarı bakımından zor ve uzun bir süreci kapsamaktadır. Her bir anket turunun geri dönüşü haftalar alabilmektedir.
- Uzun bir süreç gerektirmesi ve ardışık anketler yoluyla işlemesi maliyetin artmasına da sebep olmaktadır.
- Delphi yönteminden sonradan kopmaların engellenmesi veya katılımı samimiyetin sağlanması amacıyla, katılımcılara ödeme yapılması gerekebilmektedir.

- Katılımcıların konu hakkındaki uzmanlık dereceleri ve alanları birbirinden farklı olabilmekte bu durum uzlaşma noktalarını geciktirebilmektedir.

2.1.3.4. Araştırma Süreci

Delphi tekniğinin uygulanması, odaklanılan alanda uzman olan kişilerin ya da hedef kitlenin temsilcilerinin, problem durumuna ilişkin yaklaşımlarını ve bakış açılarını ortaya çıkarmaya, incelemeye ve bir uzlaşma sağlamaya yönelik bir dizi aşamadan oluşmaktadır (Rothwell ve Kazansas, 1997: 145). Dolayısıyla Delphi anketleri, katılımcılar arasında bir uzlaşma sağlanıncaya kadar ardışık olarak devam etmektedir (Hsu, 2007:2). Ludwig (1997), Custer vd., (1999), katılımcılar arasında uzlaşma (Consensus) sağlanmasına yönelik en az üç ardışık tur gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Delphi anketinin uygulanması, öncelikle tüm katılımcılar tarafından rahatça anlaşılacak, tek cümlelik bir araştırma probleminin belirlenmesiyle başlamaktadır. Belirlenmiş olan problem durumun çözümüne yönelik olarak, konu hakkında uzmanlaşmış katılımcıların belirlenmesi önemli bir aşama olarak göze çarpmaktadır. Çünkü panel üyeleri deneyimleri ve nitelikleri neticesinde araştırma konusuna derin bir bakış sağlayabilmeli, konu hakkında önemli görüşmelere sahip olabilmelidirler. Belirlenen uzman sayısı en az 7 kişi olmakla beraber, grup genişliği 100 ya da daha fazla olabilmektedir. Araştırmacılar (Erfmeyer vd., 1986, Rothwell ve Kazansas, 1997, Turoff ve Hiltz, 2001), ideal grup büyüklüğünü 10-20 olarak belirlemektedirler.

Katılımcılara posta, e-posta ya da belgegeçer yolu ile gönderilen birinci Delphi anketi ile belirlenmiş olan problem duruma yönelik görüşlerin toplanması hedeflenmektedir. Her bir katılımcı, sorulan soruya ilişkin düşüncelerini listeleyp isimsiz bir şekilde araştırmacıya göndermekte, araştırmacı bu maddeleri diğer

katılımcıların belirttikleriyle bir araya getirip ikinci Delphi anketini oluşturmaktadır (Custer vd., 1999).

Birinci Delphi anketi sonucunda ortaya çıkan düşüncelerin maddeler halinde sıralanarak, yapılaşdırılmış bir anket formu niteliğine dönüştürülmesi ile ikinci Delphi anketi oluşturulmuş olmaktadır. İkinci anketin amacı, birinci anket yoluyla iletilen yeterlik maddelerinin tamamının katılımcılara sunulması maddelere katılım düzeylerinin belirlenmesidir (Custer vd., 1999). Genel olarak ankette Likert ölçeği kullanılmaktadır. Belirlenmiş olan ölçeğe göre katılımcılar her bir maddenin önem düzeyini ya da katılma düzeylerini belirtmektedirler. Bu şekilde cevaplanan anketin araştırmacıya gönderilmesiyle ikinci Delphi anketi de tamamlanmış olmaktadır (Şahin, 2001: 219).

Araştırmacı, anket maddelerinin her birinin birinci çeyrek, ikinci çeyrek, medyan ve genişlik değerlerini hesaplayarak bir ek form hazırlamaktadır. Hazırlanan ek form, ikincisiyle aynı sorulardan oluşan üçüncü Delphi anketi ile birlikte katılımcılara gönderilmektedir. Üçüncü Delphi anketinde her bir maddede, ankete ilişkin olarak hesaplanan değerler ve bu değerlerin ne anlama geldiğine yönelik açıklamalara yer verilmektedir. Üçüncü Delphi anketinde katılımcıdan ikinci ankete verdiği cevapları gözden geçirmesi ve verilmiş olan diğer cevaplara yönelik istatistiksel veriler ışığında yeniden cevaplaması istenir (Ludwig, 1997: 3). Katılımcı eski kararında ısrar ediyorsa, kararını yuvarlak içine alması, eğer yeni bir karar oluşturduysa, onu boş bırakılan yere yazması istenmektedir.

Uzlaşma yönünde hareketliliğin sağlanması için anket tekrar sayısı iki-üç olabileceği gibi, on da olabilmektedir. Fakat genel olarak dördüncü uygulama sonucunda sonuçların doyurucu olduğu belirtilmektedir (Hsu, 2007: 2).

Bu tez kapsamında uygulanması düşünülen Delphi çalışmasında, yapılan gözlem ve görüşmeler ışığında problemin çözümüne yönelik söz sahibi olabilecek uzmanlar seçilmiştir. Dolayısıyla amaca bağlı örnekleme (kasti, yargısal örnekleme) yapılmıştır. Bu örnekleme tekniğinde, örneği oluşturan elemanlar, araştırmacının

araştırma problemlerine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşturulur. Diğer bir ifade ile deneklerin belirlenmesindeki ölçüt araştırmacının yargısı olup, denekler rastgele seçilmemektedir (Yıldırım vd, 2008: 63). Çalışma ile ilgili olarak adanın özgün koşulları değerlendirilmiş, ada turizmi ve kültürü hakkında gerekli uzmanlık derecesine sahip, hem ada turizminde yönlendirici etkisi olduğu hem de kültürel bağlamda söz sahibi olduğu düşünülen uzmanların seçilmesine dikkat edilmiştir. Uzmanların seçimi yapılan gözlem ve görüşme sürecinde gerçekleşmiş, uygulanmış olan bu iki tekniğin uzman seçiminde faydalı olduğu görülmüştür. Araştırma ile ilgili olarak belirlenmiş uzman grupları Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Delphi Çalışması İçin Belirlenmiş Uzman Grupları

Sektör	Kurum	Uzman Sayısı
Kamu	Gökçeada Kaymakamlığı	2
Yerel Yönetim	Gökçeada Belediyesi	2
Eğitim	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3
Yerel Halk	Türk ve Rum	2
Özel sektör	Konaklama ve Yiyecek/içecek İşletmesi	2
Medya	Gökçeada Gazetesi, Gizemya Gazetesi, Ada Gazetesi	2
Stk	Gökçeada Turizm Tanıtma, Koruma ve Geliştirme Derneği - Gökçeada Kültürünü Koruma Derneği	2
Toplam		15

Tabloda belirtilen gruplamaya bağlı olarak ilk etapta 15 uzman belirlenmiş ve belirlenmiş olan uzmanlara birinci Delphi anketi gönderilerek, araştırmaya konu olan probleme yönelik çözüm önerilerini sıralamaları istenmiştir. Uzmanlardan gelen yanıtlar ve yazın taraması sonucu elde edilen ikincil veriler değerlendirilmiş; ikinci Delphi anketi oluşturulmuştur. İkinci Delphi anketi ile uzmanların görüşlerinin, yani konuyla ilgili tutumlarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Tutum ölçmek için, aralık ölçeği içerisinde geliştirilen ölçüm sistemlerinden biri olan Likert ölçeği oldukça kolay ve

popüler bir ölçüm yöntemi olması nedeniyle tercih edilmiştir. Likert ölçeği insanların belirli bir konuya ilişkin tavırlarını ölçmek için tasarlanmış bir yöntemdir (Gürsakal, 2007: 48). Bu ölçekte anketi yanıtlayan kişilere verilen önermelerle ilgili görüşlerini çok olumludan (katılma derecelerine göre) çok olumsuzu kadar sıralanan seçenekler içerisinde belirtmeleri istenmekte ve ankete katılanların konuyla ilgili tutumları ölçülmektedir. Dolayısıyla anketlerde kullanılan ölçeğe ilişkin derecelendirme aşağıdaki şekilde oluşmuştur:

- (1): Kesinlikle Katılmıyorum
- (2): Katılmıyorum
- (3): Kararsızım
- (4): Katılıyorum
- (5): Kesinlikle Katılıyorum

Daha önce de belirtildiği gibi, Delphi tekniğinin özelliği anketin birkaç türlü olarak gerçekleştirilmesidir. Birinci turda, katılımcılara, araştırmaya konu olan problem durum sunulmuş ve bu problemin çözümüne ilişkin görüşlerini sıralamaları istenmiştir. Birinci turda katılımcılardan görüşlerini sıralamalarının istendiği anket formunda belirtilen araştırma problemi aşağıdaki gibidir;

Araştırmanın problemi;

“Gökçeada’da toplumsal ve kültürel öğelerin korunması ve sürdürülebilir bir nitelik kazanması için uygulanması gereken politikalar nelerdir?”

Katılımcılara uygulanan birinci tur sonucunda gelen cevaplar ve öneriler ile bunlara ek olarak ikincil kaynaklardan elde edilen verilerle birlikte, çalışma amacı doğrultusunda 28 soruluk ikinci Delphi anketi oluşturulmuştur. Demografik bilgileri ilgilendiren bölüm dışında sorular kapalı uçlu olarak oluşturulmuştur. Bunun amacı, anketin cevaplandırılmasını kolaylaştırmak, araştırmacının verileri daha kolay ve hızlı bir biçimde değerlendirmesini sağlamak ve açık uçlu soruların değerlendirilmesindeki zorlukları ortadan kaldırmaktır. Bununla birlikte, anketin

sonunda katılımcılara çalışmayla ilgili eklemek ya da düzeltmek istedikleri konu olup olmadığı sorularak varsa belirtmeleri istenmiştir. Bölümler arası soru dağılımının birbirine denk olmasına özen gösterilmiştir. Belirlenmiş olan 15 uzmandan 12'sinden geri dönüş sağlanmış, bulgular analiz edilerek üçüncü Delphi anketi geri dönüşün sağlandığı 12 uzmana gönderilmiştir. Gönderilmiş olan uzmanlardan ikisi, çeşitli nedenlerle üçüncü tura katılamamış ve anketler 10 uzman ile tamamlanmıştır. Araştırma bulguları geri dönüşün sağlandığı 10 uzman üzerinden analiz edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi evrenin büyüklüğüne göre araştırmacılar (Erfmeyer vd., 1986, Rothwell ve Kazansas, 1997, Turoff ve Hiltz, 2001), ideal grup büyüklüğünü 10-20 olarak belirlemektedirler. Bu bağlamda, turizm gelişimi ve kültürel yapıya etki bakımından adayı temsil yeteneği temel alındığında, geri dönüşü sağlanmış olan 10 Delphi anketinin yeterli olduğu kanaatine varılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik kıstaslarını karşılama oranı bulgular kısmında verilmektedir.

2.1.3.5. Verilerin Toplanması

Daha önce de belirtildiği gibi, Delphi tekniğinde ardışık anketler kullanılmaktadır. Anketlerin istatistiksel analizi tamamlandıktan sonra, analiz sonuçları, yani anketi yanıtlayanların genel eğilimleri, bir sonraki anketle birlikte katılımcılara iletilmektedir. Bu şekilde bireyler düşüncelerini kendilerine iletilen sonuçlarla, farklı görüş ve yaklaşımlarla karşılaştırarak yeniden gözden geçirmektedir (Cunliffe, 2002: 35).

Delphi tekniğinde verilerin toplanması amacıyla genellikle, yazılı olarak hazırlanan ve posta, e-posta veya belgegeçer yolu ile gönderilen anketler kullanılmaktadır. Belirtilmiş olan sınırlıklarına rağmen, Delphi tekniği bir uzlaşma sağlama aracı olarak kullanışlı bir tekniktir. Farklı ve yaratıcı düşüncelerin ortaya çıkmasında etkin rol almaktadır. Delphi sürecinde ardışık anketlerin kullanılması ve analizlere ilişkin katılımcılara geri beslemede bulunulması, katılımcılara kendi görüşlerini ve diğer katılımcıların görüşlerini yeniden gözden geçirme fırsatı

vermekte ve uzlaşmaya yönelik adım atılmasına olanak sağlamaktadır (Şahin, 2001: 220).

Bu çalışmada da Delphi tekniğinin özelliğine uygun olarak ardışık anketler kullanılmıştır. Anketler bireysel olarak dağıtılmış ve yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Anketlerin dağıtım ve geri dönüş sürecine araştırma bulgularında değinilmiştir.

2.2. GEÇERLİLİK, GÜVENİRLİK KRİTERLERİNİN KARŞILANMASI

Çeşitli araştırma teknikleriyle elde edilen verilerin sağlıklı ve doğru olduğu, o verinin kararlı ve değişmez bir özellik taşımasıyla belirlenmektedir. Aynı teknikte tekrarlanan ölçümler benzer sonuçlar vermek durumundadır (Gökçe, 1999: 141). Bu bağlamda sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. “Geçerlik” ve “güvenirlik” bu açıdan, araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 210). Baş ve Akturan (2008), nitel araştırmaya yöneltilen en önemli eleştirilerden birisinin, özellikle güvenilirlik konusunda nicel araştırmalarda olduğu gibi yaygın olarak kullanılan tanımların, yöntemlerin ve testlerin olmayışı olduğunu belirtmektedir. Nitel araştırmada gerek güvenilirlik, gerekse geçerlikle ilgili alınan birtakım önlemler bulunmaktadır. Fakat bu önlemler nicel araştırmadaki önlemlerden büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık, nitel araştırmanın temel varsayımlarından ve sosyal olayların araştırılmasında dikkat edilmesi gereken bazı öğelerden kaynaklanmaktadır.

Genel anlamda “geçerlik”, araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinmektedir. Bir araştırmada kullanılan araçların ve yöntemin, araştırılan problem durumuna uygunluğu olarak tanımlanmaktadır (Bogdan ve Biklen, 1992: 187). Diğer bir tanımla, ölçülen şeyin, ölçülmesi amaçlanan şeyle örtüşüp örtüşmediğine işaret etmektedir (Kuş, 2003: 34). Dolayısıyla bir ölçme aracının, ölçmeyi amaçladığı

özelliği, bir başka özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilmesi ve geliştirildiği konuda amaca yönelik olmasıdır (Balcı, 2004: 178).

Uzuner (2005) geçerliği, ölçmek istediğimizi ne kadar ölçtüğümüzün belirlenmesi olarak tanımlamakta ve araştırmalarda geçerliği, araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması olarak dört bölümde incelemektedir. Bunlar; araştırmacının inandırıcı olması, transfer edilebilirlik, güvenilmeye layık olma ve onaylanabilirliktir. Mills (2003) ve benzer şekilde Schoen ve Nolen'in (2004) nitel araştırmalarda geçerliği sağlamak için önerdiği stratejiler, Uzuner'in sınıflandırmasını pekiştirmekte ve önemli noktalara vurgu yapmaktadır. Buna göre; öncelikle araştırmacının iyi bir dinleyici olması ve yanıtlayıcıya daha çok konuşma fırsatı verilmesi, daha geçerli veri elde edilmesine zemin hazırlamaktadır. Bunun yanında, kayıtların doğru olarak yapılması, geçerli veri elde edilmesinde başvurulacak önemli bir stratejidir.

Karasar'a (1999) göre geçerlik, ölçülmek istenen şeyin ölçülmüş olma derecesidir ve bilimin özü olup, bilimsel olduğu kadar felsefi bir sorundur. Yukarıda da bahsedildiği üzere, nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, doğru biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. Araştırılan olay veya olgu hakkında bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için araştırmacının, elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı olacak bazı ek yöntemler (çeşitleme, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi vb) kullanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 273).

Uzuner'e (2005) göre güvenilirlik; toplanan verilerin kendi içinde tutarlılığı ve araştırmayı yapanlar ve araştırma raporunu okuyanlar için verilerin anlamlı oluşuyla sağlanmaktadır. Araştırma sonuçlarının inandırıcılığı açısından önemli olmakla birlikte, güvenilirlik konusunun nitel araştırma için farklı bir anlamı bulunmaktadır. Karasar (1999) güvenilirliği, aynı şeyin bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılık; ölçülmek istenen belli bir şeyin, sürekli olarak aynı sembolleri alması; ölçmenin tesadüfi yanılğılardan arınık olması olarak ifade etmektedir.

Güvenirlik teknik bir sorun olup, bilimsel çalışmaların ilk koşullarındandır. Araştırmalarda aynı süreçlerin izlenmesi ile aynı sonuçların alınabilmesi istenmektedir. Aksi durumda, hangi sonucun güvenilir olduğuna karar vermek mümkün değildir. Bu durum, bir bakıma araştırmalarda alınan bir sonucun, başka araştırmacılar tarafından da test edilebilmesidir. Karasar'a (1999) göre, bilim ancak bu tür doğrulamalarla güvenilirlik ve saygınlık kazanmaktadır. Özellikle toplumbilimlerde yapılan çeşitli ölçümlerde, ölçülen kavramın hemen her boyutu ile ilgili çok sayıda ölçüt kullanılmaya çalışılmaktadır. Bu bir test ya da tutum ölçeği ise, madde sayısı artırılmakta, böylece yansız hataların birbirini dengelemesi sonucu, benzer sonuçların alındığı indeks değerleri elde edilmektedir.

Güvenirliği düşük olan bir ölçmenin hiçbir bilimsel değeri olmadığı gibi, güvenilirliğin yüksek olması da yapılan ölçmenin amaca uygunluğunun garantisi değildir. Bu nedenle güvenilirlik, zorunlu fakat yeterli bir koşul olarak görülmemektedir.

Mills'e (2003) göre, araştırma sonuçlarının inandırıcılığı açısından önemli olmakla birlikte, güvenilirlik konusunun nitel araştırma için farklı bir alanı bulunmaktadır. Öncelikle nicel araştırma için geçerli olan güvenilirlikle ilgili bazı etkenler, nitel araştırma için söz konusu değildir. Nitel araştırmanın temel özelliklerinden biri olan algıların önemi ve doğal ortama duyarlılık, güvenilirlik konusunda bazı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda nitel araştırmaya temel oluşturan ilkelere birisi, gerçeklerin bireylere ve içinde bulunulan ortama göre sürekli bir değişim içinde olduğu ve araştırmanın benzer gruplarda tekrarlanmasının aynı sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmadığını kabul etmektedir. İnsan davranışlarının durağanlıktan uzak, sürekli değişen ve karmaşık özelliği nedeniyle kullanılan yöntem ne olursa olsun, sosyal olaylarla ilgili bir araştırmanın aynen tekrarı mümkün değildir. Bu durum nicel araştırmadaki dış güvenilirlik, yani tekrar edilebilirlik ilkesiyle çelişmektedir. Nitel yaklaşım, her araştırmacının olayları algılama ve yorumlama biçiminin farklı olabileceğini kabul eder. Aynı verileri iki farklı araştırmacının farklı algılaması ve yorumlaması kaçınılmaz olabilir ve olağandır. Aynı şekilde bu durum nicel araştırmadaki iç güvenilirlik ilkesiyle çelişmektedir.

Erlandson vd. (1993), nitel araştırmanın niteliğini artırmaya yönelik bir takım stratejiler önermektedirler. Bu öneriler, nicel araştırmada geleneksel olarak kabul gören ve önemli değer ölçütleri olarak ön plana çıkarılan “geçerlik” ve “güvenirlik” kavramları çerçevesinde değil, nitel araştırmanın doğasına uygun olabileceğini düşündükleri alternatif kavramlarla yapılmaktadır. Bu çerçevede, iç geçerlik yerine “inandırıcılık”, dış geçerlik yerine “aktarılabirlik”, iç güvenilirlik yerine “tutarlık” ve dış güvenilirlik yerine de “teyit edilebilirlik” kavramlarını kullanmaktadırlar. Tablo 5 bu kavramları ve bu kavramların temsil ettiği ölçütleri karşılamak amacıyla kullanılan yöntemleri göstermektedir.

Tablo 5. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması

Ölçüt	Nicel Araştırma	Nitel Araştırma	Kullanılan Yöntemler
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İç geçerlik	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Derinlik odaklı veri toplama Çeşitleme Uzman incelemesi Katılımcı teyidi
Sonuçların uygulanması	Dış geçerlik (genelleme)	Aktarılabirlik (transfer edilebilirlik)	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
Tutarlığı sağlama	İç güvenilirlik	Tutarlık	Tutarlık incelemesi
Nesnel, yansız olma	Dış güvenilirlik (tekrar edilebilirlik)	Teyit edilebilirlik	Teyit incelemesi

Kaynak: Erlandson, D. A., Harris, E. L., Skipper B. L., Allen, S. T. (1993). *Doing Naturalistic Inquiry: a Guide to Methods*, CA: Sage, Beverly Hills, s. 182.

Nicel araştırmalara nazaran nitel araştırmalarda daha çok inandırıcılık (iç geçerlik) kaygıları ön plana çıkmaktadır. Araştırmacının ön yargılarından ve varsayımlarından arındırılmış verilere ulaşma ve bu verilerin doğasına uygun bir analiz yaklaşımı benimseyerek önemli sonuçlara ulaşmak önemlidir. Bu bağlamda, nicel araştırmalarda varsayılan sonuçların “tekrar edilebilirliği” mümkün değildir.

Bunun nedeni, özellikle sosyal bilimlerde olay ve olguların, onlarla ilgili bireyler ya da katılımlar tarafından belirlenmesi ve bunların hiçbir zaman tam olarak tekrar edilememesidir.

Kısaca özetlemek gerekirse, doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınması anlamına gelen geçerlik ve araştırma sürecini ve verileri açık ve ayrıntılı bir biçimde, yani bir başka araştırmacının değerlendirmesine olanak verecek bir biçimde tanımlanması anlamına gelen güvenilirlik, nitel araştırmacının karşılaması gereken önemli beklentilerdir. Geçerliğin, güvenilirliği önemli ölçüde güvence altına aldığı düşünüldüğünde, geçerliğe verilen önem, aynı zamanda güvenilirliği sağlamaya yönelik alınmış bir önlem olarak algılanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 274).

Bu çalışmada uygulanan gözlem görüşme ve Delphi tekniklerinin geçerlik ve güvenilirlik kıstasları farklı yöntemlerle sınanmıştır. Bu bağlamda çalışmada uygulanan gözlem ve görüşme teknikleri bir yöntemde elde edilemeyen derinlemesine bilginin elde edilmesine ve araştırma sonuçlarının inandırıcılığının sağlanmasına yönelik olarak birbirini tamamlayıcı bir özellik sergilemekte ve çeşitleme araştırma özelliği ortaya koymaktadır. Bunun yanında görüşme ve gözlem teknikleriyle elde edilen veriler, uzman bir kurula da uygulanarak bulguların geçerlik ve güvenilirlik kıstasları teyit edilmiş ve sınanmıştır.

Delphi tekniğinde ise katılımcılara uygulanan ardışık anketler, Likert ölçeği ile hazırlanmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın güvenilirliği görüşme ve gözlem tekniklerinden farklı yöntemlerle sınanmıştır. Bu anketin güvenilirliği, yani ankette yer alan maddelerin ya da soruların her birinin birbiri ile ne kadar iyi ilişkilendirilmiş olduğunun sınanması için kullanılan başlıca yöntem Cronbach Alpha katsayısıdır. Bu çalışmada uygulanan yöntemlerin geçerlik ve güvenilirlik kıstaslarının sınanmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi araştırma bulgularının yorumlanması bölümünde verilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖKÇEADA'DA TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ

3.1. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA GÖKÇEADA

Geçmişte turizm yatırımcıları, turizmi sadece ekonomik fayda sağlayan bir sektör olarak görmüşlerdir. Bugün ise, olumsuz gelişmeler nedeniyle, ekonomik faktörlerin ötesinde turizmin çevresel ve sosyo-kültürel yapısına da bakılmaktadır. Son araştırmalar, turizmin sürdürülebilir kalkınmada pozitif bir yer alabilmesi için toplumsal, kültürel ve doğal çevrenin korunmasına önem verilmesi üzerinde durmaktadır. Bu nedenle turizm, artık yalnızca ekonomik yararları açısından değil, özellikle toplumsal ve fiziki çevre üzerindeki etkileri yönünden de araştırılmakta, Tolongüç'e (1999) göre, yapılan araştırmalarda ekonomik yararlar ve etkilerin gerçekte yarara dönüşüp dönüşmediği de sorgulanmaktadır.

Bir bölgede sürdürülebilir turizmin gelişimi, yörenin sadece ekonomik veya doğal çevresinin değil toplumsal, kültürel ve mimari çevresinin de gelişim sürecine katılmasıyla mümkündür. Bu bağlamda sürdürülebilir turizm gelişimi kapsamında Gökçeada, sahip olduğu doğal zenginliklerin yanında ekonomik, mimari, toplumsal ve kültürel zenginlikleri ile de sürdürülebilir bir ada olma yolundadır. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm kapsamında Gökçeada'nın toplumsal ve kültürel yapısının korunması ve sürdürülebilir kılınması büyük önem teşkil etmektedir.

3.1.1. Gökçeada'nın Tarihsel Gelişimi

Gökçeada diğer Ege adaları gibi tarih boyunca Avrupa ve Asya arasında köprü görevi üstlenmiştir. Bu yüzden burası devamlı el değiştiren bir üs merkezi olmuştur. Adanın tarihçesi oldukça eskiye dayanmaktadır. M.Ö. 2000 yıllarında Orta Asya'dan göç eden Akalar (Pelasglar) önceleri Yunanistan ve İtalya'ya yerleşmişler, sonraları ise elverişli yerler aramak üzere Ege denizindeki Limni, Imbros ve Semadirek adalarına yerleşmişlerdir (Aziz, 1973: 86). M.Ö. 500'lü yıllarda adaya gelen Akalar, kıyıyı surlarla çevirerek kendilerini koruma altına almışlar ve buradan geçen gemilerle alışveriş yapmışlardır (Yurtseven, 2006: 3).

Tarihte Imbros'a dair en eski kayıt, Lemnos'la beraber adanın İ.Ö. 512 yılında Pers kumandan Otanes'e teslim oluşu hakkındadır. Dolayısıyla bu tarihlerde ada, Perslerin Anadolu'yu işgali ile birlikte kısa süreli olsa da bir süre Pers egemenliğinde kalmıştır. Ancak, Perslere karşı verilen mücadele sırasında Atinalılar Imbros'un stratejik önemini göz önünde bulundurarak adayı geri almışlar ve adaya Atinalıları yerleştirerek koloni haline getirmişlerdir (Özbek, 2008: 60). Ada, Atinalılar ve Persler arasında M.Ö. 448 de yapılan Antalkidas barışı neticesinde, Roma egemenliğine kadar Atina'da kalmıştır (www.gokceadarehberi.com). M.Ö. 215-168 yılları arasında 47 yıl süren Makedonya savaşları sonucunda Roma'nın bütün Makedonya'yı ve Ege'yi işgal etmesiyle ada da Roma egemenliğine girmiştir (www.gokceada.gov.tr). Ada, 1204'te Latinler tarafından Bizans'ın istila edilmesiyle birlikte, Gelibolu Dukalığı'na bağlanarak Cenevizlilerin kontrolüne girmiştir. Kısa süreli el değiştirmeler sonucu ada 1470 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Balkan savaşları sonucu, Yunanistan'ın egemenliğine girmiş, 1. Dünya Savaşı yıllarında İngilizler tarafından deniz ve hava üssü olarak kullanılmıştır. 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye topraklarına katılmıştır (www.gokceadaugurlu.com).

3.1.2. Gökçeada'nın Turistik Konumu

Bir turistik destinasyon olarak Gökçeada'nın turizm konumuna değinmeden önce, destinasyon kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Turizm yazınında destinasyon, giderek artan bir biçimde ziyaretçilerin seyahat güzergahlarına, kültürel geçmişlerine, ziyaret amaçlarına, eğitim düzeylerine ve geçmiş deneyimlerine göre, öznel olarak yorumlanabilen algısal bir kavram olarak görülmektedir (Buhalis, 2000, Leiper 1995, Cooper vd., 1998, Sautter ve Leisen, 1999, Baloğlu ve Brinberg, 1997). Bu tezin amacına yönelik olarak destinasyon; ziyaretçileri tarafından tek bir varlık olarak algılanan, sürdürülebilir turizm yönetimi açısından tanımlanmış bir coğrafi bölge olarak kabul edilecektir. Leiper'e göre (1995) destinasyon, insanların seyahat ettikleri ve kalmak için çeşitli algılanan özelliklerinin çekicilikleri nedeniyle seçtikleri yerlerdir. Buhalis (2000), destinasyonun 6A olarak adlandırılan unsurlardan oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar; çekicilikler, erişilebilirlik, hoş ve konforlu yönler, hazır paketler, faaliyetler ve yardımcı hizmetlerdir. Bu nedenle Cooper vd. ne (1998) göre destinasyon, bütün ürünlerin, hizmetlerin ve yerel deneyimlerin birleşimi olarak görülmelidir. Destinasyon yönetimi; destinasyonun kalkınma hedef ve stratejilerinin gerçekleştirilmesini sağlayan bir işleyiş olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında Buhalis (2000), destinasyonlar için hedef ve stratejileri aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

- Destinasyon ziyaretçilerinin tatminini ve memnuniyetini sağlamak,
- Yerel topluluğun uzun dönem refahını sağlamak,
- Yerel girişimlerin karını ve çarpan etkisini en yüksek kılmak,
- Yerel yöneticilerin, sosyal-kültürel-çevresel maliyetler ve ekonomik fayda arasındaki sürdürülebilir dengeyi sağlamada turizm etkilerini optimize etmelerini kolaylaştırmaktır.

Turizm yazınında, turizm çekicilikleri dört temel gruba ayrılarak incelenmektedir (Sharaiha ve Collins, 1992, Erdoğan, 1995, Alhemoud ve Armstrong, 1996, Kozak ve Rimmington, 1998). Bunlar; doğal çekicilikler, tarihi çekicilikler, kültürel çekicilikler ve yapım çekicilikleridir. Gökçeada, sahip olduğu

adalara has çekicilikleri nedeniyle, son on yıldan beri yurt içinde ve dışında bilinen bir destinasyon haline gelme çabasıdır. Bu durum Gökçeada'nın turizm kaynaklarının sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde yönetilmesini gerektirmektedir (Yurtseven, 2008: 4).

Türkiye'nin en büyük adası olan Gökçeada, 289 km² yüzölçümüne sahiptir. Çevresi 46 deniz mili, (yaklaşık 83 km) olup, Ankara ile en yakın ulaşım bağlantısı Gökçeada-Kuzu Limanı ile Gelibolu Yarımadası-Kabatepe Limanı arasındadır. Gökçeada anakaraya 14 mil (yaklaşık 25 km) uzaklıktadır. Adanın kuzeybatısında bulunan Semadirek adasına uzaklığı 12 mil (yaklaşık 22 km), güneybatısındaki Limni adasına uzaklığı ise 10 mildir (yaklaşık 18 km). Gökçeada engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Ada tepelerin ve ovaların birbirini izlediği, % 77'si dağlık, % 12'si düşük eğimli ve % 11'i ovalık alanlardan oluşmaktadır. En yüksek noktası 673 metre yüksekliğe sahip Doruk Tepe'dir. Adanın bitki örtüsünü çam ormanları, makilikler ve zeytinlikler oluşturur. Ada bir baraj ve dört gölet ile Akdeniz'in bu tür mühendislik uygulamaları ile sağlanmış su kaynakları bakımından en zengin adasıdır. Ada yüzölçümünün yaklaşık %75'i ise tarımsal olarak kullanılabilir nitelikte olup, bu oran Türkiye ortalamasının çok üzerindedir (Atalay, 2008).

Gökçeada'nın kıyı turizminin yanı sıra, doğal yapısından kaynaklanan önemli bir iç turizm potansiyeli mevcuttur. Yıldız Koyu, Kuzu Limanı, Güzelce Koy, Aydıncık, Kokina, Kapıkaya, Yuvalı Sahilleri, Laz Koyu, Uğurlu Plajları ve Gizli Liman gibi, yüzme ve sörf amaçlı kıyı potansiyeli yüksektir. Bunun yanı sıra, Kokina Kaya Mezarları, Yeni Bademli Höyüğü, Marmaros Şelalesi, Kaşkaval Burnu, şifalı çamuru ile tuz gölü ve adanın yüksek noktalarında asırlık çınarlar altında serin piknik alanları, değerlendirilmeye uygun önemli turizm değerleridir. Ada, Avrupa Birliği destekli olarak yürütülen bir proje kapsamında organik tarım adası olarak geliştirilmektedir. Dolayısıyla adada bulunan tarıma elverişli araziler organik tarıma açılarak, ada agro-turizme elverişli hale getirilmiştir. Adada yaşayan Rum kökenli vatandaşlara ait köyler ve kültür değerleri ile Türk kökenli vatandaşların yaşadığı köyler ve kültür değerleri hem kültür hem de agro-turizm değerleri açısından zengin potansiyele sahiptir.

Adada geliştirilmek istenen turizm devlet tarafından teşvik edilmektedir. Gökçeada da turizm sektörü yaz aylarında hareketlenmektedir. Adada 3.316 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Bunun 2.566'sı özel sektöre, 750'si devlete aittir (Artuç ve Genç, 2008).

3.1.3. Gökçeada'nın Turistik Ürün Çeşitliliği

Günümüzde bireylerin harcanabilir gelirlerindeki artış, artan rekabet ve farklı ürünlerin, farklı fiyatlarla piyasaya sürülmesiyle, turistik ürünlere olan talepte artış yaşanmaktadır. Kozak vd. ne (2006) göre turizm ürünü, fiziksel nesnelere, hizmetler, turizm bölgeleri turizm işletmeleri ve turizm hareketlerine katılanların yararlandıkları veya satın aldıkları her türden etkinliği içermektedir. Bir turistik ürünün ister soyut, isterse somut olsun, turizm ürünü olarak kabul edilebilmesi için çekicilik, ulaşılabilirlik, turizm işletmeleri, imaj ve etkinlikler olarak sıralayabileceğimiz unsurlara sahip olması gerekmektedir. Destinasyonlar kendileri birer turizm ürünü olmakla beraber, aynı zamanda turizm ürünlerinin karışımı şeklinde hizmetler de sunarlar. Bu nedenle turizm işletmelerinin olmadığı, çekici ve ulaşılabilir olmayan turizm yörelerinin turistik ürün olarak işlevini sürdürmesi mümkün olmamaktadır (Türemez ve Kalpaklıoğlu, 2007: 4).

Lincorish ve Jenkins (1997), destinasyonların ziyaret edilmeye değer kültürel çekim merkezleri olduğunu belirtmekte ve devamlı olarak popülerliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını vurgulamaktadır. Tüm turistik ürünler gibi, turistik yörelerin de yaşam döngüleri vardır. Her turistik ürün oluşma, gelişme, olgunlaşma ve gerileme dönemleri yaşamaktadır. Bu döngünün mümkün olduğunca uzun sürmesini sağlamak, ancak ortaya konan yeni ürünlerle mümkün olabilmektedir. Murphy, Pritchard ve Smith (1999), etkili bir turistik ürün geliştiremeyen turistik destinasyonların, müşteri ihtiyaçlarını görmekten uzak, hedefin dışında ve rakiplerin gerisinde kalmış olmaktan kurtulamayacağını belirtmektedir. Bu nedenle Baloğlu ve McCleary'in (1999) de belirttiği gibi; turistik

ürünün satışını artırmanın, sürdürülebilirliği olan bir turistik ürün geliştirmenin en önemli yolu, turistik ürünün farklılaştırılması ve çeşitlendirilmesidir.

Baker'a (2007) göre yeni bir turistik ürün ortaya çıkarırken, ürünün neyle tanınacağına, rakip ürünlerden nasıl bir farklılık getireceğine, hedef kitlenin zihninde bu yeni ürünler hakkında nasıl bir algılama yaratılacağına, yaratılan yeni ürünün ana ürün olan destinasyonun imajıyla örtüşüp örtüşmeyeceğine dikkat edilmesi gerekmektedir. Destinasyonun imajıyla örtüşmeyen yeni bir ürünün başarıyı yakalaması söz konusu olamaz, aksine temel ürün olan destinasyonun imajına zarar vermesi söz konusudur.

Turizm, Gökçeada'nın en bakir doğal kaynakları ile en geniş kalkınma ufukları vaat eden sektördür. Atalay (2008), ada koşullarını dikkate alarak turizmi dört ana başlıkta gruplandırmaktadır. Bunlar;

- Deniz turizmi
- İnanç turizmi
- Doğa turizmi (eko-turizm) ve
- Kültür turizmidir.

Gökçeada, doğasında göz alabildiğince uzun kumsalları, temiz denizi ile yeşil ve maviyi birleştiren kendine has örgüsü ile deniz turizmine yönelik önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu bağlamda Aydıncık, Yuvalı, Yıldız Koyu, Uğurlu, Gizli koy önemli plajlardır. Uygun rüzgârları, sörfçülük, yatçılık ve yat yarışları açısından da Gökçeada'yı önemli bir yat turizmi destinasyonu haline getirmeye uygundur. Bunun yanında, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV) tarafından Kaleköy ve Kuzu Limanı arasında kalan sahil kısmı zengin su altı güzellikleri nedeniyle "Sualtı Milli Parkı" ilan edilmiştir. Bu bakımdan Gökçeada dalış turizmi için de önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ada doğal yapısı itibariyle doğa yürüyüşü (trekking) sporuna da oldukça elverişlidir. Bunun yanında, keklik, çulluk, yelve gibi ada sakini kuşların yanında göçebe kuşlarının göç güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle kuş gözlemciliği açısından zengin olanaklar sunmaktadır.

Tüm bu turistik potansiyellerinin yanında Gökçeada'nın asıl sunması gereken turistik imajını, zengin tarihi ve kültürel potansiyeli oluşturmaktadır. Çeşitli kültürlerin bulunduğu adada, camiler, kiliseler, manastırlar, eski Rum evleri ve modern mimari örnekleri bir arada bulunmaktadır. Bunun yanında belediye tarafından düzenlenen etkinlikler ve Ağustos ayı içerisinde açık havada yapılan "Gökçeada Film Festivali", yine Ağustos ayı ortalarında yapılan ve Rum vatandaşlarca kutlanan Meryem ana bayramı, Gökçeada'nın sahip olduğu kültürel çekiciliklere örnek teşkil etmektedir.

Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencileri ile adalı vatandaşların katılımı ile kazı çalışmaları yürütülmektedir. Yapılmış olan beş yıllık kazı çalışmaları sonucunda elde edilen verilere göre, adada yerleşmenin günümüzden 5000 yıl öncesine gittiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla sahip olduğu tarihsel ve kültürel değerler, Gökçeada'yı önemli bir kültürel turizm destinasyonu haline getirmektedir (www.gokceadaimroz.com).

3.1.4. Gökçeada'nın Toplumsal ve Kültürel Yapısı

Gökçeada, toplumsal olarak çok farklı etnik kökene bağlı vatandaşlarımızın bir arada yaşadığı ve buna bağlı olarak farklı kültürlerin bir arada olduğu zengin bir yapı sergilemektedir. Gökçeada'nın eski nüfus ve toplumsal yapısına ilişkin bilgiler adaya uğrayan bazı gezginlerin notlarına bakılarak tahmin edilse de, adanın gerçek nüfusu 1927 yılından itibaren kesinlik kazanmaya başlamıştır. Bunun yanında adanın ilk bilinen nüfusu Lozan antlaşması öncesidir. 1923 yılından önceki nüfus olarak verebileceğimiz bu sayı 9207'dir. Venizelos'un Lozan görüşmeleri esnasında verdiği bu sayıda Türk asıllı nüfus bulunmamaktadır (Aziz, 1973: 91). 1927 sayımına göre ada nüfusu 6719 kişidir. 1964 yılından itibaren yenilenmeye başlayan ada nüfusu 1970 yılında 6605 olarak sayılmıştır. Bunlardan 3970 kişi Müslüman halk, geri kalanları ise gayrimüslimdir (Hüryılmaz, 2006: 38).

Gökçeada'da uzun yıllar ikamet eden Rum kökenli vatandaşların sayısının değişken olduğu görülmektedir. Karal'ın (1997), yapmış olduğu araştırmaya göre, 1831 yılı kayıtlarında 2505 Rum kökenli vatandaşın yaşadığı adada, bu sayı 1945 yılında 6152'ye yükselmiştir. 1950 yılında 6126'ya inen Rumların sayısı 1955 yılında 5858 kişiye, 1970 yılında 2600'e, 1985 yılında 496, 1997 sayımında 258 ve 2000 yılında da 300 kişi civarına düşmüştür. Bozbeyoğlu ve Onan (2001) adada yaşayan Rum nüfusundaki bu değişim hızını trajik olarak yorumlamaktadır. Günümüzde Rum kökenli vatandaşlarımız mevcut eski 5 Rum köyünden 4'ünde ikamet etmektedirler. Bunlar Bademli (Giliki), Dereköy (İskinik), Tepeköy (Agritya) ve Zeytinli köy (Ayatodori) dür. Diğer bir eski Rum köyü olan Kaleköy'e (Kastaro) ek olarak Yenibademli, Uğurlu, Eşelek ve Şirinköy adlı köyler devlet tarafından kurulmuş ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinden ve Bulgaristan'dan göç eden vatandaşlar buralara yerleştirilmiştir (Bozbeyoğlu ve Onan 2001).

Adanın salt nüfusundaki hareketlilik incelendiğinde, Lozan öncesi durum bir yana bırakılırsa, ilk nüfus ile bugünkü nüfus arasında fazla bir fark olmadığı, yıllara göre fazla dalgalanmalar yaşanmadığı görülmektedir. Ada nüfusu 1927 den beri 6000- 7000 dolaylarında kalmış ve günümüzde 8000'leri bulmuştur. 1970 sayımına bakıldığında adadaki nüfus dağılımının, adadaki Açık Tarım Cezaevi, Atatürk Öğretmen Okulu ve Jandarma Er Eğitim Taburundaki nüfus ta dâhil olmak üzere, %60-%40 olarak Türk kökenli vatandaşlar lehine olduğu görülmektedir.

Adaya yapılan ilk iskân, 1945 yılında Karadeniz bölgesinden getirilen 45 aile ile olmuştur. İlçe merkezindeki çınarlı mahallesi ve Dereköy'e yerleştirilen göçmenler ada koşullarına kolayca uyum sağlayamadıklarından, zamanla adadan ayrılmışlardır. Adaya büyük çapta yapılan ikinci toplu yerleşme 1973 yılında olmuştur. Tarabzon'un Çaykara ilçesine bağlı Şahinkaya köyünden genellikle genç nüfustan oluşan 312 kişilik 61 aile adanın Dereköy bölgesine 500 metre uzaklıkta bir dağ yamacına yerleştirilmişlerdir. Adaya yapılan iskân, dönemin Köy İşleri Bakanlığı ve İmar İskân Bakanlığına bağlı Toprak İskân Genel Müdürlüğünün ortaklaşa çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. İskânın sağlanmasından önce, aile

büyüklüğüne göre iki ve dört yatak odalı evler, cami, mandıra, fırın, kooperatif binası, köy odası, çeşme gibi kafilenin ihtiyacını karşılayacak binalar yapılmış, tarım arazisi olarak ta açık tarım cezaevine 47 dekar toprak ektirilerek hazırlanmıştır. Yönetim biçimi bakımından Dereköy'e bağlı bir mahalle olarak kurulmuştur (Aziz, 1973: 94). Daha sonraki dönemlerde de aynı şekilde farklı sebeplerle Anadolu'nun farklı yerlerinden kalabalık göç grupları adada farklı köyler oluşturularak iskân edilmiştir.

Adada yapılmış olan iskân çalışmalarına rağmen ada nüfusunun çok fazla artış göstermemesi, iskânlara paralel olarak dış göçlerin de yoğun olmasından kaynaklanmıştır. Bunların başlıca sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür. İskân çalışmalarının sona erdiği 1980'li yıllara kadar adada turizm gelişiminin olmaması ve turizmden herhangi bir gelir elde edilmemiş olması, yine aynı dönemlere kadar verimli toprakların etkin kullanılamaması, ekilen ürünlerin pazarlama sorunları vb. sorunlar nedeniyle, ada nüfusunun geçim kaynaklarının sınırlılığı bunların başında gelmektedir. 1964'lerden sonra adaya yapılması düşünülen çeşitli yatırımlar için girişilen kamulaştırma hareketleri, sözü edilen yıllarda yoğun bir dış göç yaşanmasına sebep olmuştur. Yurt dışına yapılan göçlerin önemli bir kısmı din, dil ve coğrafi yakınlık nedenleriyle Yunanistan'a yapılmış, bunu sırasıyla ABD, Avustralya ve Afrika ülkeleri izlemiştir. Yurt içine yapılan göçlerin büyük çoğunluğu ise İstanbul'a yönelik olmuştur. Gelir yetersizliğinin yanında öğrenim koşulları da göçlerde ön plana çıkmıştır. Sözü edilen dönemlerde adada yüksek öğretim kurumlarının bulunmaması ve 1964 yılında çıkan bir yasa ile Rumca öğretim yapan ilk ve orta öğrenim kurumlarının kaldırılışı bu sebeplerle yapılan göçü hızlandırmıştır (Aziz, 1973: 95). Bunlara ek olarak ada, Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi gerginliklerden sürekli etkilenmiştir. Her siyasi gerginlik stratejik nedenlerle harmanlanıp adadaki Rumların göçüne sebep olmuştur. İki ülke arasında yaşanan her siyasi gerginlik döneminde gündeme gelen azınlıklar sorunu, uluslar arası sistemde ve hukuk kurallarında getirilen yeni hükümler çerçevesinde giderek bir insan hakları sorunu olarak algılanmaya başlanmıştır (Kahraman, 2005: 48-49).

Günümüzde ise Gökçeada'nın nüfusu ilçe merkezinde 7278, köylerde ise 1616 kişi olmak üzere toplam 8894 tür (www.gokceadaimroz.com). Ada'da Rum asıllı vatandaşlarımızın yanı sıra, Bulgar göçmeni ve Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gelmiş, Ispartalı, Çanakkaleli, Muğlalı, Samsunlu, Siirtli, Diyarbakırlı, Trabzonlu, Türk ve Kürt asıllı vatandaşlar da yaşamaktadır. Değişik yöre insanların bir arada olması, toplumsal ve kültürel açıdan adanın büyük bir çeşitlilik göstermesini sağlamıştır (Aylı, 1996: 19).

Etnik yapının incelenmesi sırasında da görüldüğü üzere, adada ağırlıklı olarak iki ayrı dinin etkileri bulunmaktadır. Türk ve Kürt asıllı nüfus Müslüman, Rum asıllı nüfus ise Hıristiyan-Ortodokstur. Müslümanlık adada müftülük düzeyinde, Ortodoksluk ise Metropolit düzeyinde temsil edilmektedir. Özellikle ilk yerleşik halkın Rum asıllı olması, adada Hıristiyan-Ortodoks mezhebine inananların metropolit düzeyinde temsil edilmesi, dinsel törenlere verilen önemin çok daha fazla olmasında önemli bir etken olmuştur. Bunun yanında geleneksel siyasal çekişmeler de bunda etkin rol üstlenmiş, dönem dönem adada yapılan dini törenlerin Patrik düzeyinde temsil edilmesini sağlamıştır. Müslüman dini ile ilgili inanç merkezleri olan camiler ise nüfustaki Müslüman oranına göre düzenli bir artış göstermiştir. Hıristiyanların inanç merkezleri olan kiliseler, 7 si dini törenlere açık 9 kiliseden oluşmaktadır. Bunun yanında papazların dönem dönem tapındıkları adanın belli başlı yerlerinde bulunan manastırların (Şapel) önemli bir bölümü kamulaştırılmış araziler içinde kalmış, bu durum önemli siyasi ve hukuksal sorunlara neden olmuştur.

Toplumsal kurumlardan biri olarak nitelenen din unsuru, ada toplumsal ve kültürel yaşamında canlanmanın da önemli bir unsurudur. Aynı zamanda günümüzde ada turizminde de önemli bir etkiye sahiptir. Hıristiyanlıkta kutsal kişilerin (Hz. İsa, Meryem Ana, Azizler vb.) doğum, ölüm vb nedenlerle adada ki kiliselerde belirli günlerde anılmaları ve bunlara dönük etkinlikler ada toplumsal yaşantısının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Dini törenlerden sonra yapılan panayırlar birkaç gün sürmekte, ada halkı arasında kültürel ilişkilerin yoğunlaşmasına ve kaynaşmaya sebep olmaktadır. Aynı şekilde Müslüman halkın belirli dönemlerde gerçekleştirdikleri dini etkinlikler de ada kültürel yaşamında etkin rol oynamaktadır.

Belirtilmiş olan bu birleştirici etkilere rağmen adada Rum etnik grubun ilk yerleşimci konumunda bulunması ve uzun süre ada yaşamında söz sahibi olması, adanın kendine has özelliklerinden dolayı başka kültürlerle kaynaşmamış olması ve Anadolu'dan kopukluğu nedeniyle, adaya sonradan iskân edilenler ile Rum kökenli yerel halk arasında kültürel bir kaynaşma gerçekleşmemiştir. Bu nedenle her iki etnik grup kendi gelenek, görenek ve törelerini sürdürmektedir. Örneğin ada da akrabalık bağı bu anlamda gelişmemiştir. Her iki etnik gruba ait aile birimleri arasında ilişkiler de çok fazla görülmemekte, bu ilişkiler daha çok her etnik grubun kendi içinde gelişmektedir. Adaya iskân edilen Türk ve Kürt asıllı vatandaşlar ise kendi kültür, gelenek ve göreneklerini kısmen korumuş, ada yaşamına bir nebze direnç göstermişlerdir. Geldikleri yörelere ait kültürel unsurlar, iskân yapılmış tüm köylerde hissedilmektedir.

Ada folklor bakımından Anadolu ile Yunanistan'ın etkisinde kalmış olup, kendine özgü yerli müzik ve oyunları bulunmamaktadır. Rum halkı genellikle klarnet, keman ve santur la çalınan sirto, kasap ve hora türü oyunlar oynamaktadırlar. Müslüman halk ise geldikleri yörenin oyunlarını oynamakta, çalgılarını çalmaktadırlar. Adaya özgü yemek türü olmamakla birlikte değişik kültürlerden dolayı çok zengin bir ada mutfağı olduğunu söylemek mümkündür.

Özetlemek gerekirse, genel anlamda yapılan gözlemler, Gökçeada'ya yerleştirilmiş olan köylerin ağırlıklı olarak geldikleri yerlerin kültürünü kısmen de ada kültürü taşıdıklarını, daha eski yerleşim birimleri olan Rum köylerinin ise Osmanlı-Rum kültürü taşıdığını göstermektedir.

3.2. GÖKÇEADA'DA UYGULANAN MEVCUT POLİTİKALAR

Gökçeada'da ilk yerleşim birimlerinden itibaren, ada üzerinde hâkimiyet kuran toplumların kendi toplumsal ve kültürel özelliklerini adada hâkim kılmaya dönük yerleşim politikaları izlemişlerdir. Osmanlı egemenliği ile birlikte adanın ismi

dâhil olmak üzere, sosyal ve kültürel unsurlarına müdahale edilmemiş, Fatih Sultan Mehmet, bu konuda Rumca bir “Ahidname” ilan etmiştir. Osmanlı yönetiminde ada belirli oranda özerk bir yapıda idare edilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, adada azalan nüfusun dengelenmesi ve Türkiye’nin sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurularak adaya yönelik planlı ya da plansız bazı çevre, iskân ve ekonomi politikaları uygulanmıştır.

3.2.1. Gökçeada’da Uygulanan Çevre Politikaları

Adada uzun yıllar boyunca doğal güzelliklerin korunmasıyla birlikte, eldeki kaynakların da akılcı kullanılması, Gökçeada’nın “Doğa Mirası” listesinde yer almasını sağlamıştır. Yapılaşma, ulaşım, tarım ve baraj politikaları geliştirilirken, doğanın korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımına da önem verilmiştir. 1995 yılından itibaren I. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre kapsamına alınan Gökçeada Arazisinin % 11’i ova, % 12’si engebeli ve % 77’si de dağlık alandır (Hüryılmaz, 2006: 39).

Adada, gerek tarımsal alanların kontrolünün kolay olması, gerek uzun yıllar boyunca tarımda kimyasal ilaç ve gübre kullanılmaması nedeniyle ada organik tarıma geçiş projesi kapsamına alınmış ve organik tarım pilot bölgesi “Organik Tarım Adası” olarak aynı zamanda agro-turizme sunulması hedeflenmiştir. Adada daha önce sel taşkınlarına neden olan dereler üzerinde bir baraj gölü yapılmış, ayrıca üç adet gölet yapılarak adanın sulama ve içme suyu sıkıntısı çekmesi önlenmiştir.

Bunun yanında Kaleköy Kuzu Limanı arasında kalan sahil kısmı, TÜDAV tarafından “Su Altı Milli Parkı” ilan edilmiştir (www.gokceadaimroz.com). Sualtı Milli Parkı, Türkiye’nin ilk sualtı parkı olup, 21 Şubat 1999 tarih ve 23618 sayılı resmi gazetede sualtı parkı olduğu yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren, Sahil Güvenlik Komutanlığı bölgede denetim amacıyla bir bot bulundurmaktadır. Sualtı parkı bilimsel araştırmalar dışındaki faaliyetlere izin

verilmeyen çekirdek bölge (derinliği ortalama 10 metre) ile onu saran tampon bölge (en derin yeri 30 metre) den oluşmaktadır (www.tudav.org).

3.2.2. Gökçeada'da Uygulanan Turizm Politikaları

Turizm sektörünün gelişiminde en büyük tehlike, adanın bakir kıyı olanaklarının ve doğasının büyük tesislerle tahribatı, yararlanma olanaklarının ve yararlanıcıların kısıtlanması olarak görülmektedir. Gökçeada'da turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ve bu yönde oluşabilecek muhtemel tehlikelerin önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmediği görülmektedir. Ada ile ilgili olarak sit kararları alınmış ve bu kapsamda tarihi Rum köyleri sit alanı kapsamına alınmıştır.

Gökçeada 04.04.2007 tarihinde 5615 sayılı kanun ile 5084 sayılı Yatırım ve İstihdamı Teşvik Kanununa dâhil olmuştur. Söz konusu genel teşvik imkânları, gelir vergisi, sosyal sigorta primi, enerji desteği, asgari geçim indirimi gibi konuları kapsamaktadır. Gökçeada'nın mevcut özel koşullarına yönelik, adaya özel, teşvik düzenlemeleri uygulanmamıştır. Bunun yanında ada, doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi, ülkesel, bölgesel ve yerel (ada ölçeği) stratejik planın bir parçasıdır. Yerel ölçekte bu planların hazırlanması, İl Özel İdarelerinin yükümlülüğündedir (Atalay, 2008: 19-20).

Adada geliştirilmek istenen turizm ve organik tarım devlet tarafından teşvik edilmektedir. Adadaki yatak kapasitesinin 1/3'ü devlete aittir. Devlet, dinlenme tesisleri vasıtasıyla da adadaki turizmi canlı tutmaya çalışmaktadır. Bunun yanında şahısların yaptığı ev pansiyonculuğu için geliştirme kredisi verilmektedir. Her yıl Ağustos ayında düzenlenen Geleneksel Gökçeada Film Festivali de Gökçeada Belediyesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı desteği ile yapılmaktadır (Artuç ve Genç, 2008: 33).

3.3. CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI PLANLI POLİTİKA DÖNEMİNE GEÇİŞ VE GÖKÇEADA DA MEYDANA GELEN SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM

İmroz, cumhuriyetin kuruluşundan sonra Lozan Anlaşması ile Türkiye'ye bırakılmış ve adaya 1927 tarih 1151 sayılı kanun ile özel statü verilmiştir. Artuç ve Genç (2008), bu durumu adanın bir "Devlet Adaya" dönüşmesi olarak nitelendirmiştir. İmroz adı, 29 Ekim 1970 tarih ve 8479 sayılı bakanlar kurulu kararnamesi ile Gökçeada olarak değiştirilmiştir. Cumhuriyet dönemi planlı politikaya geçişle birlikte azalan ada nüfusunu artırmak ve dengelemek amacıyla ada, bir devlet politikası olan iskânla ya da Malta Adası (fizan) fonksiyonuyla sürgünle gelenlerden oluşan bir yerleşim politikasına tabii tutulmuştur. Aynı zamanda askeriye ve milli eğitim açısından ada zorunlu hizmet bölgesi kapsamı içine alınmıştır.

Yapılan iskân politikaları sonucu, adanın mevcut dokuz köyünden Şahinkaya köyü Trabzon'dan, Eşelek Köyü Biga'dan, Uğurlu köyü Muğla ve Burdur'dan, Şirinköy Bulgar Türkleri ve Erzurumlulardan, Yeni Bademli Isparta, Samsun ve Trabzon'dan Devletçe iskân edilenler için kurulmuştur. Merkezde de ayrıca Çanakkale, Siirt, Van vb. illerden gelenler bulunmaktadır (Artuç ve Genç, 2008: 34).

Adada uygulanan iskân politikaları neticesinde, ada nüfusu büyük çeşitlilik göstermiş, homojen Rum adası ve kültürü kimliğinden sıyrılarak, değişik kültürlerin bir arada olduğu bir ada kimliği sergilemeye başlamıştır. Adanın günümüzde, mevcut Rum kültürünün yanı sıra, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz, iç Anadolu, Doğu Anadolu, Bulgaristan ve Ege kültürlerini bir arada barındırdığı yapılan gözlem ve görüşmeler sonucu ortaya çıkmıştır.

Ayrıca adada 1965 yılında kurulmuş olan açık cezaevi, Gökçeada tarımında insan gücü temini için kullanılmıştır. 1000 kişi kapasiteli hapisanede 1973 verilerine göre 28 personel ve 659 mahkûm barındırılmıştır. Adada uygulanan bu politika adanın ekonomik gelişimine katkıda bulunma çabasının yanında adanın izole

edilmiş bir bölge haline getirilmesinde de etken olarak görülmüştür. Dolayısıyla ada kamudaki birçok iş kolu açısından sürgün bölgesi olarak görülmüş ve kullanılmıştır (Bozbeyoğlu ve Onan, 2001: 83-84).

3.4. GÖKÇEADA DA TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Bugünün dünyasında kimlik en büyüleyici ve en ilgi çekici kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir özellik ve bir nitelik belirtisi olarak kimlik, her şeyden önce farklılıkları da ortaya koymaktadır. Kimlik en geniş anlamıyla bireyin ve toplumun tüm özelliklerini kapsamaktadır. Hem kişinin ve toplumun kendini nasıl gördüğü hem de kişinin ve toplumun farklı toplumlarca nasıl görüldüğü, kimlik kavramıyla ilgili konulardır (Ergün, 2000: 43). Kültürün, kimliklerin temel belirleyicisi olduğu düşünüldüğünde, kültürün katılığı ve esnekliği, kimliğin katılığını ve esnekliğini doğurmaktadır. Kültürün tanımına bağlı olarak farklı aidiyetler ön plana çıkmakta, kimlikte bu unsurlara göre şekillenmektedir. Katı kültürel unsurlar toplumsal kalıtım yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Katı kültürel unsurlar homojen topluluk öngördüklerinden, toplumlara da kimliklerini bu yolla kazandırmaktadırlar. Muhafazakârlığı ve dışlamayı tetiklemesi itibariyle katı kültürel unsurlar, daha çok olumsuz bir nitelemeyle anılmaktadırlar. Hâlbuki kolektif kimlikler çok yönlü süreçlerden meydana gelmektedir (Erdenir, 2005, 42). Kimliği sadece ötekileştirmeye indirgemek ise düşmanlığa dayalı ırksal bir kimlik türü ortaya çıkarmaktadır. Buna karşılık esnek kimlik, topluluğu kesin ve katı kriterlere boğmayarak, müzakere edilebilir alanlar yaratmaktadır. Böylelikle ortaya hoşgörülü bir kimlik tanımı çıkmaktadır (Connolly, 1995: 112).

Daha önce de belirtildiği üzere Gökçeada'nın ilk yerleşimcilerinin Rum asıllı vatandaşlar olması ve uzun süre adanın bu kültürün etkisinde kalması, homojen topluluk örneği sergileyen ilk yerleşimcilerin katı kültürel topluluk özelliği sergilemelerine yol açmıştır. Bu etki, yapılan gözlemler esnasında da kendilerinden olmayanların ötekileştirilmesi ve kendilerine ait olmayan kültürel ortamlarda da

ötekileşme hissi yaşama gibi davranış kalıpları sergilemelerine yol açmıştır. Adaya daha sonra iskân edilen Anadolu'nun değişik yörelerine mensup ve dolayısıyla da değişik kültürel özellikler sergileyen insanlar, bu katı kültürel unsurun oluşturduğu bariyere çarpmış, kısmen esnek kısmen de katı, kendilerine has kültürel unsurlar sergilemişlerdir. Dolayısıyla, adada homojen bir kültürel yapı oluşmamış, değişik kökenlere ve yörelere mensup vatandaşların oluşturduğu farklı ve zengin bir kültürel yapı ortaya çıkmıştır.

Turizm bu farklılıkların, ayrışma aracı değil, bir zenginlik unsuru olduğunun anlaşılmasında önemli bir katkıya sahiptir. Bu anlamda ada kültürünün daha önce Güvenç'in (1996) modelinde de belirtildiği üzere, kendine has zenginliğinin ve özgünlüğünün vurgulanması ve dışarıdan gelen etkilere bu zenginliğin bilinciyle açılarak, değişime ayak uydurması gereklidir. Gökçeada, Türkiye'deki diğer destinasyonlardan farklı olarak Kuzey Ege adalarına ve az önce bahsedilmiş olan nedenlerden dolayı da kendine özgü bir potansiyel taşımaktadır. Yurtseven (2007), Gökçeada'nın içinde bulunduğu Kuzey Ege adalarının, doğal çekiciliklerinin yanı sıra, kültür ve uygarlık açısından da önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu bölge, mitolojinin, felsefenin, demokrasinin doğduğu ve geliştiği yerdir. Kuzey Ege adaları, günümüze kadar ulaşan birçok mirasla, köklü bir uygarlık sentezinin izlerini taşımaktadır. Sanatın birçok dalının ve ticaretin geliştiği bu adalarda yaşayan uygarlıklar, günümüzde de birçok insanı etkilemeye devam etmektedir. Bir Kuzey Ege adası olarak Gökçeada, tarihi yapıları, doğası ve günlük yaşam kültürüyle önemli bir destinasyondur.

Gökçeada, ilk insan yerleşimlerinden, uygarlıklar tarihinin zengin mirasına, yüzyılların birikimi kültür zenginliğinden, yaşayan kültüre ve gelenekselle çağdaşın etkili bir birlikteliğine sahiptir. Bu bağlamda, kırsal alanın özgün dokularından, tarihsel dünya sanatının belirgin örneklerine, yöresel folklorun renklerine kadar tüm ziyaretçilerin hayran kalabileceği bir kültürel zenginliğe ev sahipliği yapmaktadır.

Hall (2001), bir turistik destinasyonun, yaşam tarzından, eğlence tarzına, müzik ve dans kültüründen, yas kültürüne kadar birçok antropolojik öğenin, aynı

zamanda destinasyonun turizm kimliğini ve imajını da belirlediğini belirtmektedir. Bu bağlamda, yöreyi diğer destinasyonlardan farklı kılan tüm kültürel değerler, kültür turizmi kapsamında ele alınması ve sürdürülebilir kılınması gereken, önemli birer turizm ürününü oluşturmaktadır. Gökçeada'nın sahip olduğu kültürel çeşitliliğin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilir olanların belirlenerek turizme sunulması önemli bir gerekliliktir. Ada, sahip olduğu kültürel farklılıklardan dolayı, farklı gelenek ve göreneklere, farklı ve zengin yiyecek içecek kültürüne, yaşam tarzına ve mimarisine sahiptir. Sürdürülebilir turizm kapsamında bu değerlerin ortaya çıkarılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması önemli bir ön koşuldur.

3.5. ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Araştırma kapsamında Gökçeada'da mevcut sosyal ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, korunması ve sürdürülebilir kılınması gerekli olanların belirlenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Buradan hareketle, araştırmanın amaçlarına uygun olarak derinlemesine bilgiler elde etmek ve elde edilen bilgileri bir diğer yöntemle doğrulayarak, bilgi derinliğini sağlamak ve araştırmanın geçerlilik-güvenirlilik kıstaslarını karşılamak amacıyla birden çok yöntem kullanılmıştır. Araştırmada gözlem, görüşme ve Delphi tekniği bir arada kullanılmıştır. Bunun nedeni, daha önce de belirtildiği gibi çeşitleme yöntemine gidilerek araştırmanın geçerlilik ve güvenirlilik kıstaslarının karşılanması, her bir tekniğin sınırlı kaldığı noktaların diğer tekniklerle tamamlanması ve derinlemesine bilgilere ulaşılmaya çalışılmasıdır.

Görüşme ve gözlem teknikleri ile elde edilen verilerin çözümünde, nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi her türlü sembolik davranışın betimlenmesinde ve içeriğinin analizinde kullanılan, sistematik, nicel ve nesnel bir yöntemdir (Berry, 1999: 3). Bu analiz yönteminde temel amaç, kamusal alana yönelik üretilen ve kurgulanan metinleri çözümlmek, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Gökçe, 2006: 20). Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramlaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre

mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Gökçe, 1999: 101).

İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. Bu amaçla, görüşme, gözlem ya da dokümanlar yoluyla elde edilen araştırma verileri dört aşamada analiz edilir. Bunlar (Huberman ve Miles, 2002: 148);

- Verilerin kodlanması,
- Temaların bulunması,
- Kodların ve temaların düzenlenmesi,
- Bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır.

Bu araştırma kapsamında yapılmış olan görüşmeler ve gözlemler, içerik analizi çerçevesinde bu dört aşama takip edilerek analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmada uygulanan Delphi tekniğinde ise tekniğin özelliğine uygun olarak ardışık anketler kullanılmıştır. Anketler elden dağıtılmış ve yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Birinci turdaki anketlerin dağıtımı ve geri dönmesi 24 Temmuz – 01 Ağustos 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Birinci ankette sorulmuş olan probleme yönelik çözüm önerileri ve araştırılmış olan ikincil kaynaklardan elde edilen veriler ışığında hazırlanan ikinci Delphi anketi 8 Ağustos 12 Ağustos 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Gelen anketlerin istatistiksel analize tabi tutulması ve elde edilen sonuçların ikinci tur anketlere eklenmesi ile ilgili gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra 15 Ağustos – 20 Ağustos tarihleri arasında üçüncü tur anketlerin dağıtımı ve geri alınması gerçekleşmiştir. Bu turda ikinci tur sonuçlarının da birlikte gönderilmesinin amacı, uzmanların genel eğilimleri de görerek, yeni bir değerlendirme yapmalarını sağlamaktır. Yapılan çalışmada, uzmanların fikir birliğine ulaşip ulaşmadıklarını tespit etmek amacıyla anketin her bir bölümü için ikinci ve üçüncü tur sonuçları hipotez testi ve t testi uygulanarak test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda üçüncü tur sonucunda uzmanların yeterli

fikir birliğine ulaştıkları görülmüş ve başka bir tura gerek görülmemiştir. Araştırma verileri üçüncü tur anketleri üzerinden SPSS for Windows 13 istatistiksel paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Bulgulara ilişkin ayrıntılar aşağıda verilmiştir.

3.5.1. Görüşme Tekniği Verilerinin Analizi ve Bulguların Yorumlanması

Araştırmada görüşme ve gözlem teknikleri bir arada kullanılmıştır. Böylelikle, yapılan gözlemler esnasında, gözlenen alan ve durumla ilgili olarak derinlemesine bilginin sağlanması amaçlanmıştır. Gözlenen alana ya da olaya yönelik derinlemesine bilginin sağlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen görüşmeler için, katılımcı seçiminde yapılan gözlemlerden yararlanılmıştır. Tezin amaçları doğrultusunda yapılmış olan gözlemler esnasında, belirlenmiş olan kişilere yönelik olarak önceden soru formu hazırlanmıştır. Yapılan görüşmelerde bu soru formundaki sorulara yönelik cevaplar alınmasına çalışılmış, farklı tarzda sorularla derinlemesine cevaplara ulaşılması hedeflenmiştir. Görüşmelerde seçilen bireylerin adadaki sosyo-kültürel çeşitliliği ve görüş farklılıklarını en iyi şekilde temsil etmelerine özen gösterilmiş ve bu amaçla, değişik görüşlerden, sektörlerden ve etnik kökenlerden 10 denekle görüşmeler yapılmıştır. Seçilmiş olan kişilerin dağılımı; köylerde yaşamakta olan Rum ve Türk kökenli vatandaşlardan seçilmiş dört kişi, özel sektörü temsilen seçilmiş iki kişi, kamu ve yerel yönetimleri temsilen seçilmiş birer kişi, yerel medyayı temsilen bir kişi ve üniversiteyi temsilen seçilmiş bir kişi şeklindedir.

Daha önce de belirtildiği üzere görüşme tekniği verilerinin çözümünde içerik analizi kullanılmıştır. Analiz öncesinde, yapılmış olan görüşmeler esnasında alınmış olan ses kayıtları ayrıntılı bir şekilde incelenerek, bilgisayar ortamında (MS Word) yazıya aktarılmış ve analize uygun veri metinleri haline getirilmiştir.

İşlemeyi kolaylaştırmak amacıyla, verilerin amacına uygun bir biçimde kısa, basit ve açık sembollerle ifade edilmesine kodlama denilmektedir (Karasar, 1999,

202). Oluşturulan görüşmelere ilişkin veri metinleri defalarca okunarak, satır satır okuma tekniği ile değerlendirilmiş ve kod listesi oluşturulmuştur.

Kod listesi oluşturulurken ilgili yazın ile yapılan gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler göz önünde bulundurulmuştur. Kodlama işleminden sonra, elde edilen kodlar bir araya getirilerek ortak yönleri belirlenmiş ve böylece araştırma bulgularının ana hatlarını oluşturacak temalar bulunmuştur. Uzman görüşüne başvurularak, oluşturulan kod listesi ve temaların son şekli verilmiştir. Kvale'ye (1996) göre anlamların kategorize edilmesi tekniğine dayalı olan bu gruplama, metinlerden geçerli çıkarımlar yapılabilmesini ve nitel araştırmanın amacı olan betimlemelerle yorumlar arasındaki bağın sürekliliğini sağlar. Yazılmış olan görüşme formları bir turizmci ile bir halk bilimci uzmana tekrar okutulmuş ve kodlanmıştır. Yapılmış olan kodlamalar karşılaştırılmış ve görüşme metninden elde edilen kodlamalarla uyumlu bulunmuştur. Bu bakımdan araştırmanın yüksek oranda güvenilir olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın analiz süreci sonrasında ortaya çıkan kod listesi ve kod listesiyle uyumlu kavramsal çerçeve, bulgular halinde tanımlamaya ve yorumlamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırmada gözlem ve görüşmelerin içerik analizi sonucu elde edilen kodlar, bulguların sunulmasında herhangi bir yoruma yer vermeden ve ayrı başlıklar halinde, sık sık doğrudan alıntılara yer verilerek okuyucunun anlayabileceği şekilde sunulmuştur. Alıntılar tırnak işaretiyle sunularak, yapılan alıntılara ilişkin kısaltmalar kullanılmıştır. Kısaltmalar görüşülen birey sayısı dikkate alınarak cinsiyet, yaş, vb. herhangi bir ayırım gözetmeksizin yapılmıştır. Görüşülen bireyler G1, G2..., şeklinde kısaltma yapılarak sıralanmıştır. Görüşmelerde derinlemesine cevaplar elde edilmesine yönelik olarak hazırlanan sorular ve bu soruların karşılandığı temalar Tablo 6 ve 7'de verilmiştir.

Tablo 6. Görüşme Soruları

Sorular
• Adaya gelen turistler sizce daha çok adanın hangi özelliklerine/çekiciliklerine ilgi duyuyor?
• Adada turizm gelişimini nasıl buluyorsunuz?
• Adanın kültürü deyince aklınıza gelen unsurlar nelerdir?
• Bu unsurlar korunursa turizme nasıl fayda sağlar?
• Turizm, bu unsurları nasıl etkiliyor?
• Adada kaybolmaya yüz tutmuş öğeler/değerler nelerdir?
• Hangi öğelerin korunması ve geliştirilmesi gereklidir? Neden?

Tablo 7. Görüşme Metinlerinin İncelenmesiyle Oluşturulmuş Temalar ve Kod Sayıları

Temalar	Kod Sayıları
• Ziyaret nedeni	9
• Mevcut turizm gelişimi	6
• Ada kültürü	4
• Korunması gereken değerler	6
• Turizmin etkileri	5
• Kaybolan değerler	3
• Geliştirilmesi gereken unsurlar	5
• Turizm kimliği	5
• İleriye dönük turizm gelişimi	6

Görüşme metinlerinin incelenmesiyle oluşturulmuş olan kodlamalar gruplandırılmış ve temalara ayrılmıştır. Temaların oluşturulması sırasında, görüşmeler yapılırken hazırlanmış olan soruları da karşılayacak şekilde oluşturulmasına dikkat edilmiştir. Bu bakımdan temaların oluşmasında, ilgili yazın,

araştırmacının alandaki deneyimleri, kodlamaların gruplanması sırasında oluşan tematik dağılım ve görüşme soruları etkili olmuştur. Tablo 8, yapılmış olan temalar çerçevesinde gruplandırılan kodlamaları ve bu kodlamaların görüşülen kişilerce cevaplamalarda tercih edilme sıklığını vermektedir.

Tablo 8. Temalar ve Kodlamaların Görüşmecilere Göre Dağılımı

Temalara Göre Kodlamalar Listesi	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10	T	Oran %
Ziyaret Nedeni												
Merak	X										1	10
Dinleme		X					X				2	20
Doğa/Sağlıklı Yaşam							X			X	2	20
Ada Kültürü				X	X	X		X	X	X	6	60
Özlem			X	X	X				X	X	5	50
Aile Ziyareti			X	X	X						3	30
Dini Ziyaret									X		1	10
Sörf	X			X	X					X	4	40
Deniz			X		X			X	X	X	5	50
Mevcut Turizm Gelişimi												
Yavaş ve Sağlıklı	X										1	10
Düzensiz				X							1	10
Plansız		X	X							X	3	30
Bilinçsiz								X			1	10
Kontrolsüz				X							1	10
Sorunsuz			X		X		X		X		4	40
Ada Kültürü												
Hiçbir Kültür	X										1	10
Karışık ve Zengin	X	X		X	X	X	X		X	X	8	80
Eski Rum Yaşamı			X					X			2	20
Osmanlı-Rum (fener)								X			1	10
Korunması Gerekenler												
Mimari yapı	X			X	X	X		X		X	6	60
Doğal Yapı				X			X	X		X	4	40
Eski Rum Yaşam tarzı	X							X			2	20
Köy Kültürü	X						X				2	20
Yöresel Yemekler	X						X			X	3	30
Ada Kültürünün Tümü		X	X	X	X				X	X	6	60
Turizmin Etkileri												
Kültürel Zenginliği Besler	X		X			X		X		X	5	50
Teşvik Edicidir		X		X			X				3	30
Koruyucudur								X		X	2	20
Tanıtır						X	X		X		3	30
İlgi Çeker			X							X	2	20
Kaybolan Öğeler												
Yerel Yemek Kültürü			X			X		X			3	30
Eski Yaşam Tarzı			X								1	10
Yerel Halk								X			1	10
Geliştirilmesi Gerekenler												
Konaklama Olanakları				X	X		X			X	4	40

Yöresel Tatlar			X				X			X	3	30
Köy Kültürü	X			X			X	X			4	40
Ulaşım Olanakları		X	X			X	X			X	5	50
Hizmet Kalitesi		X	X		X					X	4	40
Turizm Kimliği												
Kültür Adası		X	X	X	X	X		X	X	X	8	80
Organik Ada	X			X	X		X				4	40
Sağlık Adası							X				1	10
Etnik Ada												
Agro-turizm Adası				X			X			X	3	30
Gelecek Turizm Gelişimi												
Butik Oteller										X	1	10
Agro-turizm				X	X		X				3	30
Alternatif Turizm Türleri	X				X	X				X	4	40
Büyük Oteller												
Yeni Modern Tesisler		X									1	10
Kültür Unsurları	X		X	X	X	X		X	X	X	8	80

Görüşmeler gözlenen alanlarla ve olaylarla ilgili olarak derinlemesine bilgi sahibi olduğu düşünülen bireylerle yapılmıştır. Yapılan görüşmelere yönelik elde edilen bulgular, belirlenmiş olan temalar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Elde edilen bulguların belirlenmiş temalar doğrultusundaki yorumları aşağıdaki gibidir.

Ziyaret Nedeni: Yapılan analizler sonucu belirlenmiş olan kodlamalar, Gökçeada'ya yapılan ziyaretlerin çeşitli sebeplere dayandığını göstermektedir. Yapılan kodlamalar neticesinde belirlenmiş olan ziyaret sebepleri % 10 ile merak, % 20 kafa dinleme, % 20 doğa ve sağlıklı yaşam, % 60 ada kültürü, % 50 özlem, % 30 aile ziyareti, % 10 dini ziyaret, % 40 sörf ve % 50 deniz olarak gerçekleşmiştir. Bulunmuş olan oranlar adaya gelen ziyaretçi profilini ve geliş sebeplerini ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Bu kapsamda G5 görüşmecisi; *“Adamıza gelen turistler temelde üç gruba ayrılıyor, birincisi yerli turistlerimiz ki bunlar genelde orta yaş üstü, çalışan, yorgun kişiler olup, çoğunlukla deniz turizmi için gelenlerdir. Bu arada adanın sessizliğinden faydalanıp dinlenme ve kültürel olanaklarını görmeyi de istemektedirler. İkincisi yabancı turistler, bunlar da ikiye ayrılıyorlar, birincisi burada eskiden yaşamış olan Rum vatandaşlardır. Bunlar, akrabalarını görmek, yaşadıkları yerlere olan özlemlerini gidermek ve eski kültürlerini yaşatmak için geliyorlar. İkincisi ise Romanya ve Bulgaristan'dan gelen rüzgâr sörfü meraklılarıdır. Yani adamıza gelenler içinde böyle bir karma yapı görülmektedir”* şeklinde görüş belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde de dile getirildiği üzere Gökçeada'ya gelen ziyaretçilerin temelde ada kültürünü öğrenmek, adaya özlem,

deniz, rüzgâr sörfü, aile ziyareti ve sağlıklı yaşam amacıyla adayı ziyaret ettikleri görülmüştür. Belirlenmiş olan kodlamalar, adanın sunduğu turizm ürünleri ile örtüşmektedir. Adaya gelen dış ziyaretlerin büyük kısmı, adada yaşayan Rum kökenli vatandaşlarımızın yakınları tarafından, adaya ve adada kalan yakınlarına olan özlemin giderilmesine, bunun yanında da Meryem ana yortusu/bayramı gibi dini etkinliklerin de ada da gerçekleştirilmek istenmesine dayanmaktadır. Bunun yanında yapılan gözlem ve görüşmeler, adaya deniz ve sörf için yapılan seyahatlerin de hem yerli hem de yabancı turistlerce gerçekleştirildiğini, yabancı turistlerce gerçekleşen seyahatin temelde sörf amaçlı olduğunu göstermektedir. Adaya yelken sörfü için gelen turistler genelde Bulgar, Romen ve Almanya uyrukludur. Ada sahip olduğu hâkim rüzgârlar ve rüzgâr şiddeti ile kinci bir Alaçatı olmaya adaydır. Bunun yanında yapılan gözlemler, özellikle yerli turistlerin büyük bir kısmının, adanın sahip olduğu temiz hava, organik yaşam tarzı ve gürültüden uzak, sakin ortamı nedeniyle sağlıklı yaşam ve dinlenme amacıyla adayı tercih ettiklerini göstermiştir.

Mevcut Turizm Gelişimi: Adada turizm gelişimi 1990'lı yıllardan itibaren hız kazanmaya başlamıştır. Yapılan kodlamalar sonucu adada belirtilmiş olan yıllar itibariyle turizm gelişimi, % 10 ile yavaş ve sağlıklı, % 30 ile plansız, % 10 bilinçsiz, % 10 sancılı, % 10 kontrolsüz ve % 40 sorunsuz olarak nitelendirilmiştir. Bu bakımdan verilmiş olan oranlar, adada turizm gelişiminin geç başlaması ve Türkiye'nin diğer turizm beldelerine oranla yavaş bir gelişim seyretmesi, ada da aşırı bir turistik yoğunlaşmaya ve adanın mevcut değerlerinde aşırı bozulmalara ve yozlaşmalara sebep olmadığını göstermiştir. Bunda adanın sunduğu turizm ürünlerinin ve adaya gelen turist tiplerinin de etkisi büyük olmuştur. Turizmin gelişmeye başladığı 1990'lı yıllardan günümüze, adaya büyük kitlesel turist akınlardan çok, bireysel turist seyahatleri gerçekleşmiş ve ada sahip olduğu doğal, kültürel ve mimari değerleri bir bakıma adanın da geçirmiş olduğu süreçlerden dolayı koruyabilmiştir.

Ada Kültürü: Araştırma kapsamında adayı temsil eden ve turizme sunulması gereken unsurların ne olduğu önemli bir araştırma sorusu olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bakımdan yapılan kodlamalar sonucu ada kültürü katılımcılar tarafından, % 10

hiçbir kültür, % 80 ile karışık ve zengin bir kültür, % 20 ile eski Rum yaşamı ve % 10 ile Osmanlı-Rum kültürü olarak nitelendirilmiştir. Adayı turizmde temsil etmesi gereken kültürel yapı yüksek bir katılım oranıyla karışık ve zengin bir kültür olarak tercih edilmiştir. Bu kapsamda G1 görüşmecisi; *“Adamızda Türkiye’nin 81 ilinden insan bulunmaktadır, hepsinin kaydı benim bilgisayarında mevcuttur. Ayrıca adamızda Rum kökenli vatandaşlarımız da yaşamaktadır. Biz onların kültürüne de ülkemizin diğer vilayetlerinden gelenlerin kültürüne de saygılı olmalıyız. Ada kültürü bu nedenle çok karışık ve zengin bir yapı sergilemektedir”* demiştir. Dolayısıyla Gökçeada, geçmiş dönemlerde yapılmış olan iskânlar ve bu iskânlar sonucu Anadolu’nun farklı yerlerinden ve Bulgaristan’dan gelen vatandaşlar ile bunların getirmiş oldukları farklı kültürlerin etkisinde kalmış, adanın yerli halkı ve dışarıdan gelenlerin kültürü, yörenin zengin bir kültürel yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Bu bakımdan Gökçeada’ya küçük bir Türkiye demek mümkündür. Yöreye gelen turistler, adanın sahip olduğu bu kültürel zenginliği farklı yönleriyle tercih etmekte ve bir turistik ürün olarak talep etmektedir. Diğer kodlamaların çok küçük bir oranla tercih edilmesi de göz önünde bulundurularak, Gökçeada’yı sadece belli bir kültürün değil, farklı kültürlerin bir arada bulunduğu zengin bir kültürel yapının temsil ettiğini söylemek mümkündür. Yapılan gözlemler, görüşmeler ve Delphi anketleri de bu oranları destekler nitelikte sonuçlar ortaya koymuştur.

Korunması Gerekenler: Adada korunması gereken unsurlar, % 60 ile mimari yapı, % 40 ile doğal yapı, % 20 eski Rum yaşam tarzı, % 20 köy kültürü, % 30 yerel yemekler ve % 60 ile tüm ada kültürü olarak kodlanmıştır. Yapılmış olan kodlamalar adada korunması gereken unsurların temelde adanın doğal yapısı, mimari kimliği ve tüm adayı temsil eden karışık kültür olduğunu göstermektedir. Yapılan görüşmelerde G5 görüşmecisi; *“Adada belli bir kültürün hâkimiyetinden bahsetmemiz mümkün değil. Adada yalnızca Rum kültürü hâkimdir dersek yanlış olur, çünkü Rumlar artık bu adada yalnız değiller ve sayısal anlamda da çok azaldılar. Sadece bizim kültürümüz adayı temsil ediyor demek daha zor, çünkü biz burada ikinci kuşakız, adaya özgü bir kültür oluşturmak için en azından üç kuşak geçmesi gerekiyor. Bu nedenle, biz daha halen tam anlamıyla adalı olduk diyemeyiz. Buraya ilk geldiğimizde zeytini sadece sofralarımızda görmüştük, nasıl üretilir bilmezdik, ağacı*

nedir onu da. Yavaş yavaş adalı oluyoruz. Bunun yanında, Anadolu'nun nerdeyse her yerinden insan geldi adaya ve hepsi kendi geldiği yörenin kültürünü getirdi. Bunların hepsi kendi içinde bir zenginlik kaynağı oldu ama hiç birisi adayı tek başına temsil edecek yeterliliğe erişmedi. Bu nedenle adada korunması gereken bir kültürden bahsedeceksek, Rumuyla, Kürdüyle, Çerkeziyle, Lazıyla, Türkiyle tüm ada kültürünü sahiplenmeli ve korumalıyız” demiştir. Yalnızca eski Rum yaşam tarzı ve Diğer köy kültürünün düşük oranda kalması, adayı temsil eden kültürün karışık ve zengin bir kültür olması gerektiğini göstermektedir.

Turizmin Etkileri: Ada kültürüne ve gelişimine turizmin etkileri yapılan kodlamalarda, % 50 ile kültürel zenginliği besleyici, % 30 ile teşvik edici, % 20 ile koruyucudur, % 30 tanıtır, % 20 ilgi çeker olarak nitelendirilmiştir. Yapılmış olan kodlamalar, turizmin ada kültürüne ve gelişimine olumlu etkilerinin yerel halk tarafından kavrandığını göstermektedir. Görüşmelerde G1 görüşmecisi: “Turizm adamızın kültürünü, doğasını ve üretimini desteklemektedir. Turizm sayesinde üretici ürettiği ürünü pazarlama imkânı buldu, eskiden ürün üretilmiyordu çünkü feribotla Çanakkale'ye gitmesi gerekiyordu ve halde yüksek fiyat verilmiyordu. Dolayısıyla, hem ulaşımı masraflıydı hem de geliri düşüktü. Bu nedenle insanlar topraklarını ekmiyordu. Şimdi ise, ürün direkt adada tüketiliyor ve para ediyor, bu nedenle üretici memnun, ada kültürü bu anlamda olumlu etkileniyor çünkü halk gelen turiste kendi kültürünü sunuyor, kendi yöresel reçelini, pekmezini, zeytinyağını, yemeklerini satıyor, bunları koruduğu zaman daha çok kazanacağını biliyor, bu yüzden doğasını da koruyor, kültürünü de... yani daha bilinçli davranıyor” demiştir. Bu durum sürdürülebilir turizm gelişimi için yerel halk desteği ve katılımının sağlanmasının gerekliliği de düşünüldüğünde, ada turizmi açısından olumlu bir gelişme niteliğindedir.

Kaybolan Öğeler: Adada kaybolmaya başlayan değerlerin belirlenmesine yönelik kodlamalarda, % 30 ile yerel yemek kültürü, % 10 ile eski yaşam tarzı, % 10 ile yerel halk, kaybolan değerler olarak nitelendirilmiştir. Bu sonuçlar, adada turizm gelişiminin geç başlaması nedeniyle, kitlesel turizm hareketlerinin neden olabileceği doğal, kültürel ve mimari yozlaşmanın henüz gerçekleşmediğini göstermektedir.

Verilmiş olan kodlardaki tercihler ise adada meydana gelmiş olan dış göçler nedeniyle, adayı terk eden Rum kökenli vatandaşlarımızın ve bunların temsil ettiği yerel yemek kültürünün ve yaşam tarzının kısmen bozulduğunu göstermektedir. Adada gelişmeye başlayan turizm, sürdürülebilir bir nitelik kazandığı takdirde, yerel kültürün ve yemeklerin ve yaşam tarzının bir turistik ürün olarak korunmasını sağlayacaktır.

Geliştirilmesi Gereken Unsurlar: Adada geliştirilmesi gereken unsurlara yönelik kodlamalar, %40 ile konaklama olanakları, % 30 ile yerel tatlar, % 40 köy kültürü, % 50 ulaşım olanakları, % 40 ile hizmet kalitesi olarak belirlenmiştir. Adada yapılan gözlemler, ada konaklama tesislerinin birçoğunun hijyen ve konfor açısından sorunlar yaşadığını göstermiştir. Aynı şekilde adada kalınan süre içinde yapılan görüşmeler de dâhil olmak üzere, ada turistik birimlerinden alınan hizmetlerin yetersiz olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla yapılan görüşmelerdeki kodlamalara da bu durum yansımıştır. Görüşmeler esnasında G3 görüşmecisi; “*Adamızda öncelikle servis kalitesi çok kötü, misafirlerimiz geldi adaya, onları da alıp bir şeyler yemeye gittik. Servis berbattı ve bu yüzden mahcup olduk. Bir de orası Gökçeada'nın en iyi yeriydi sözde.. Ama hizmet kalitesi çok kötü, adada üniversitenin turizm bölümü var ama orada okuyan öğrenciler iş bulamadıkları için yazın adada kalmıyorlar, başka yerlere gidiyorlar. Çünkü adadaki işletmeciler onları işe alacaklarına akrabalarını işe alıyorlar ve onlar da bu konuda hiç bir şey bilmiyorlar*” demiştir. Adada bulunan üniversitenin olanaklarında hem personel hem hizmet bağlamında faydalanılmadığı da gözlem ve görüşmelerde belirlenmiştir. Bu bakımdan adada sunulan turizm ürünlerinin kalitesinin geliştirilmesi için, üniversiteden daha fazla yararlanılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda köy kültürü de adanın sunduğu agro-turizm ve kırsal turizm olanakları çerçevesinde geliştirilmesi ve korunması gereken bir unsur olarak ön plana çıkmıştır.

Turizm Kimliği: Adanın sahip olduğu ve olması gereken turizm kimliğinin ne olduğuna yönelik kodlamalar, % 80 kültür adası, % 40 organik ada, % 10 sağlık adası, % 30 agro-turizm adası olarak dağılım göstermiştir. Bu durum adanın turizmde olması gerektiği gibi deniz-güneş-kum üçlüsünden çok alternatif turizm olanaklarına

daha çok hitap ettiğini de göstermektedir. Araştırma kapsamında görüşülen G7 görüşmecisi; “*Biz adımıza çok yoğun turistler gelsin istemiyoruz, adımıza gelen turistler bizim kültürümüzü merak etsin, bizim hazırladığımız köy yemeklerinden yesin, bizi tanısın, bizden memnun olsun istiyoruz. Köy hayatı nedir, bu ürünler nasıl yetişir, bizler burada birbirimizle nasıl ilişki kurarız, bu sıcaklık nerden geliyor... Bunları merak etsinler, sorsunlar, bizimle birlikte bütünleşsinler istiyoruz. Çünkü bizim sunduğumuz hizmetler ancak o zaman uzun vadeli olabilir*” şeklinde görüş belirtmiştir. Dolayısıyla, sahip olduğu turizm kaynaklarıyla ada, alternatif turizm türlerine hitap etmektedir. Yapılan araştırma neticesinde, adanın temelde, sualtı dalışı, rüzgâr sörfü, olta balıkçılığı ve yüzme gibi etkinlikleriyle deniz turizmine, zengin kültürel yapısıyla kültür turizmine, organik tarım ve köy kültürü ile yaşam tarzıyla da agro-turizm ve kırsal turizme yönelik bir gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm yaklaşımı bu üç ana turizm türü üzerinden şekillenmelidir.

Gelecek Turizm Gelişimi: Adada ileriki dönemlere yönelik turizm gelişiminin ne yönde olması gerektiğine yönelik kodlamalar, % 10 butik oteller, % 30 agro-turizm, % 40 alternatif turizm, % 10 yeni modern tesisler ve % 80 kültür unsurları şeklinde gerçekleşmiştir. Adada yapılan gözlemler, Delphi anketleri ve görüşmeler ile bu görüşmelerden elde edilen kodlamalar, adada turizm gelişiminin, ada doğal kaynaklarının ve kültür unsurlarının korunarak, alternatif turizm türleri kapsamında sunulması gerektiğini göstermiştir. Bunun yanında adada yapısal anlamda, ada mimarisini bozmayan butik oteller ve modern tesislerin yapılarak hizmet kalitesinin artırılmasının gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Adada yapılan görüşmeler, gözlemler esnasında ada ile ilgili daha derinlemesine bilgilerin, farklı görüşlerden ve bakış açılarından elde edilmesine yönelik olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, yapılan görüşmeler tek bir görüşü veya bakış açısını ifade etmeyip, ada sosyo-kültürel yapısını temsil edecek bir genişliği kapsamaktadır. Yapılan görüşmeler ve bunlara yönelik yapılan analizler ışığında adada sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel boyutun ön plana çıkarıldığı, tüm paydaşlarının tam katılımıyla gerçekleşen bir sürdürülebilir turizm

modelinin, farklı alternatif turizm türlerini içine alacak şekilde kurgulanması gerektiğini belirtmek mümkündür.

3.5.2. Gözlem Tekniği Verilerinin Analizi ve Bulguların Yorumlanması

Araştırma da daha önce de belirtildiği gibi gözlem ve görüşme teknikleri eşzamanlı olarak uygulanmıştır. Araştırmada gözlem tekniğinin kapsamını doğal, sosyo-kültürel, mimari ve tarihsel yönleriyle tüm Gökçeada oluşturmaktadır. Bu kapsamda Gökçeada merkez ilçesi ve mevcut 9 köyü gözlem tekniği kapsamında araştırılmıştır. Gözlem esnasında aynı zamanda, alandaki ya da olaydaki davranış kalıplarının arkasındaki olguların öğrenilebilmesi için görüşmeler yapılması, alanda katılımlı gözlem tekniği uygulandığını göstermektedir. Alana çıkılmadan önce, gözlenecek alanla ilgili verilerin toplanmasını ve kaydedilmesini sağlamaya dönük bir gözlem formu oluşturulmuş, alanla ilgili veriler bu form kapsamında toplanmış ve değerlendirilmiştir.

Gözlem formu hazırlanırken gözlenecek alanla ilgili doğru ve derinlemesine verilerin elde edilmesi amacıyla, gözlem formunun ulaşması hedeflenen bir amaç belirlenmiştir. Oluşturulan formun amacı; *“Gökçeada’da yaşayan yerel halkın toplumsal ve kültürel yapısını tanımlamak, turizmin adadaki mevcut durumu ile kültürün ada turizmindeki yerini ortaya çıkarmaktır”*.

Oluşturulmuş olan gözlem formu kapsamında, araştırma amacına ulaşılmasını sağlamaya dönük araştırma soruları oluşturulmuş, ardından araştırılması düşünülmüş olan alanla ilgili temel bazı özellikler belirlenmiştir. Oluşturulmuş olan araştırma soruları ve belirlenmiş olan temel özellikler şunlardır;

- Adanın nüfus yapısı nasıldır?
- Adada yaşanan kültürün en canlı örnekleri nelerdir?
- Adada kültürel faaliyetlerin yoğunlaştığı etkinlikler nelerdir? Etkinliklerin kültürel boyutu nedir?

- Etkinliklerin turizmdeki yeri ve katkısı ne orandadır?
- Adadaki turizm faaliyetlerinde kültürün etkisi var mıdır?
- Adada turizm gelişimi ne yöndedir? Nasıl olmalıdır?
- Adaya gelen turistlerin tercih nedenleri nelerdir?
- Adada sürdürülebilir turizm açısından korunması öncelikli, kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerler nelerdir?

Ada ile ilgili gözlem kapsamında verilerin toplanmasına yönelik temel özellikler; alanın genel yapısı, alanın biçimsel yapısı, alandaki sosyal etkileşim, alandaki bilişsel yapı başlıkları çerçevesinde ele alınmıştır.

Yapılan gözlemler neticesinde doldurulmuş olan formlar, dikkatle okunarak kod listesi hazırlanmıştır. Kodlama işleminden sonra, elde edilen kodlar bir araya getirilerek ortak yönleri belirlenmiş, bu ortak yönler çerçevesinde kategoriler belirlenerek, araştırma bulgularının ana hatlarını oluşturacak temalar bulunmuştur. Oluşturulan kod listesi ve temaların, uzman görüşüne başvurulmuş son şekli verilmiştir. Kodlamalar ve temalar hazırlandıktan sonra gözlem formu, bir turizmci uzman ve bir halk bilimci uzman tarafından incelenmiş ve kodlanmıştır. Yapılan karşılaştırmalar kodlamaların birbiriyle uyumlu olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan, araştırma kapsamında yapılan gözlem tekniği ve teknik sonucu oluşturulan formların analiziyle oluşturulan kodlamaların yüksek oranda güvenilir olduğu görülmüştür. Araştırmanın analiz süreci sonrasında ortaya çıkan kod listesi ve kod listesiyle uyumlu kavramsal çerçeve, bulgular halinde tanımlamaya ve yorumlamaya hazır hale getirilmiştir.

Araştırmada gözlemlerin içerik analizi sonucu elde edilen kodlar, bulguların sunulmasında herhangi bir yoruma yer vermeden ve ayrı başlıklar halinde, sık sık doğrudan alıntılara yer verilerek okuyucunun anlayabileceği şekilde sunulmuştur. Alıntılar tırnak işaretiyle sunularak, yapılan alıntılara ilişkin kısaltmalar kullanılmıştır. Kısaltmalar gözlenen ortam veya olay sayısı dikkate alınarak yapılmıştır. Gözlem yapılan ortama ilişkin sıralama ise O1, O2, ..., şeklinde sıralanmıştır. Araştırma kapsamında yapılmış olan gözlemler neticesinde doldurulan

formların incelenmesi sonucu oluşturulan temalar ve kod sayıları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Gözlem Formlarının İncelenmesiyle Oluşturulmuş Temalar ve Kod Sayıları

Temalar	Kod Sayısı
Nüfusun yapısı	4
Kültür Örnekleri	7
Turizm Şekli	5
Korunması Gereken Unsurlar	5

Gözlem formlarının incelenmesiyle oluşturulmuş olan kodlamalar gruplandırılmış ve temalara ayrılmıştır. Temaların oluşturulmasında, gözlemler yapılırken oluşturulan soruları kapsamasına da dikkat edilmiştir. Bu bakımdan temaların oluşmasında, ilgili yazın, araştırmacının alandaki deneyimleri, kodlamaların gruplanması sırasında oluşan tematik dağılım ve gözlem soruları etkili olmuştur. Tablo 10, yapılmış olan temalar çerçevesinde gruplandırılan kodlamaları ve bu kodlamaların gözlenen alanlarda ve olaylarda bulunma sıklığını vermektedir.

Tablo 10. Temalar ve Kodlamaların Gözlenen Ortamlara Göre Dağılımı

Temalara Göre Kodlamalar Listesi	O1	O2	O3	O4	O5	O6	O7	O8	O9	O10	T	Oran %
Nüfusun Yapısı												
Türk ve Kürt	X					X					2	20
Rum			X								1	10
Türk-Kürt-Rum		X		X							2	20
Karma					X		X	X	X	X	5	50
Kültür Örnekleri												
Osmanlı-Rum Kültürü		X	X	X	X			X	X		6	60
Köy Kültürü	X			X		X	X	X		X	6	60
Tarım Kültürü	X					X	X		X	X	5	50
Meryem Ana Festivali		X	X	X							3	30
Gökçeada Film Festivali								X	X		2	20
Tarımla Yaşam Şenliği								X	X		2	20
Düğünler									X		1	10
Turizm Şekli												
Agro-Turizm						X	X	X	X	X	5	50
Rüzgâr Sörfü						X	X	X	X	X	5	50
Kırsal Turizm	X					X	X		X	X	5	50
Kültür Turizmi		X	X	X	X	X	X	X	X	X	9	90
Deniz Turizmi	X					X	X	X	X	X	6	60
Korunması Gereken Un.												
Geleneksel Köy Kültürü	X		X	X	X	X	X	X		X	8	80
Geleneksel Mimari		X	X	X	X			X	X		6	60
Kültürel Etkinlikler		X	X	X	X		X	X	X	X	8	80
Geleneksel Tatlar						X	X	X	X	X	5	50
Doğal Yapı	X	X	X	X	X	X	X	X		X	9	90

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen gözlemler, Gökçeada ilçe merkezi ve ilçe merkezine bağlı dokuz köyü kapsamaktadır. Mevcut dokuz köyden beşi eski yerleşim birimlerinden oluşan Rum köyleri, kalan dördü ise iskân köyleridir. Gözlenen ortama ilişkin gözlem formları doldurulmuş olup, teknik, tüm gözlem alanlarında katılımlı gözlem şeklinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, gözlenen alanla ilgili derinlemesine bilgiler elde etmek için kayıtlı görüşmeler ve kayıtsız görüşmeler yapılmış, bunun yanında gözlenen olayların birçoğuna da araştırmacı aktif olarak katılmıştır. Belirlenmiş olan temalar çerçevesinde gruplandırılmış olan kodlamalara

yönelik dağılımlar, araştırmacının araştırma alanındaki deneyimleri, yapmış olduğu kayıtlı ve kayıtsız görüşmeler ve diğer araştırmalar göz önünde bulundurularak yorumlanmaktadır.

Nüfusun Yapısı: Mevcut 10 gözlem alanının 2 (% 20) sinde nüfus Türk ve Kürt kökenli vatandaşlardan oluşmaktadır. 1'i (%10) sadece Rum kökenli vatandaşlardan, 2'si (%20) Türk, Kürt ve Rum kökenli vatandaşlardan oluşmakta, kalan 5 (%50) gözlem alanı ise karma (Türk, Kürt, Rum, Ermeni...) bir nüfus yapısı sergilemektedir. Yapılan gözlemler, Türk ve Kürt kökenli vatandaşların aile ilişkileri ve kültürel anlamda birbirlerine yakın ve kaynaşmış bir yapı sergilediklerini göstermiştir. Bunun yanında Rum kökenli vatandaşlar ile diğer vatandaşlar arasında herhangi bir kültürel kaynaşma olmadığı gibi, aile ilişkileri de daha yüzeyseldir. Bu durumu alanla ilgili gözlemler esnasında sorulan sorulara verilen cevaplar ve görüşler ışığında, dini ayrılığa, etnik kökenleri temsil eden hükümetler arasında meydana gelmiş olan siyasi çekişmelere ve geçmiş dönemlerdeki bazı uygulamalardan kaynaklanan olumsuzluklara bağlamak mümkündür. Kürt ve Türk kökenli vatandaşlar arasında ise etnik farklılıklar olmasına rağmen din birleştirici bir unsur olmuştur. Yapılan katılımlı gözlemler esnasında, bu durum O3 araştırma alanında, konuyla ilgili derinlemesine bilgi elde edilmesi amacıyla yapılan görüşmede sorulmuştur. Alınan cevap; *“Sen yaş olarak küçüksün, belki yakın tarihle ilgili kitaplardan okumuş olabilirsin ama o dönemleri yaşamadığın için çok iyi hissedemezsin bu durumu. Çünkü sen 1950’leri bilmezsin ya da 1970’lerde meydana gelen olayları.. Bunlar çok acı tecrübelerdir ve o dönemleri yaşayanlar açısından atlatılması zordur”* şeklinde olmuştur.

Kültür Örnekleri: Gözlem alanlarında karşılaşılan ve gözlem notlarına yansıtılarak kodlanan kültür örnekleri şu şekildedir. Osmanlı-Rum kültürü gözlem alanlarının 6'sında (%60) yoğun olarak görülmüştür. Köy kültürü 6 (%60), tarım kültürü 5 (%50) alanda yoğunlukla gözlenmiştir. Gözlenen alanların 2'sinde (%20) kültürel etkinlik olarak Gökçeada Film Festivali, 3'ünde (%30) Meryem Ana Festivali 2'sinde (%20) Tarımla Yaşam Şenliği ve 1'inde yöre geleneğine uygun düğün gibi kültürel organizasyonlar gözlenmiştir. Gözlenen alanların %60'ında

yoğun olarak gözlenmiş ve kodlamalara yansımış olan Osmanlı-Rum kültürü, beş eski yerleşim biriminde ve ilçe merkezinde görülmektedir. Mevcut yerleşim birimlerinde yaşamakta olan Rum kökenli vatandaşlar, kendi kültürlerini sürdürmekte, adaya sonradan gelenlerle ilişkilerini yüzeysel tutmaktadırlar. Bu konuda derinlemesine bilgi amacıyla sorulan soruya O4 alanındaki görüşmeci; *“Adaya sonradan gelenler kültürel anlamda bize çok uzaklar, bizler şu gördüğün kahvede akşamları kadınlı erkekli birlikte otururuz, ama adaya sonradan gelen Türkler böyle bir şeyi yadırgarlar, kendileri bizimle otururlar ama eşleri gelemes. Adanın eski yerli Türkleri böyle değil, ama yerleşimci Türkler maalesef çok daha muhafazakâr düşüncedeler, bu yüzden onlarla bir şey paylaşamayız”* demiştir.

Gözlem alanlarında elde edilen veriler neticesinde kodlanan köy kültürü ve tarım kültürü, daha çok iskân sonucu gelen yerleşimcilerin bulunduğu köylerde ve ilçe merkezinde yapılan etkinliklerde gözlenmiştir. Köy ve tarım kültürü mevcut yerleşim birimlerinde bir turizm ürünü olarak sunulmaktadır. Adada yapılan organik tarıma yönelik ürünler yol kenarlarında ya da marketlerde turistlere, üretim birimlerinde konaklama ve yeme içme hizmeti verilen işletmelere pazarlanmaktadır. Ayrıca, köy yaşam tarzının sunumuna (ürünlerin turistlere toplatılması, sulatılması, hayvanların yemletilmesi, toplanan ürünlerden yemekler yapılıp sunulması.. vb) yönelik faaliyetler mevcut yerleşim birimlerinde bir turistik ürün olarak sunulmaktadır. Bu amaçla yapılan görüşmede O6 alanındaki görüşmeci; *“Turistler buraya gelip, bizim yaşam tarzımızı, köyümüzün kültürünü öğrenmek istiyor, yemeğini masada yemek yerine yer sofrasında yiyor, sedirde oturup kahve içiyor, bizimle birlikte hayvan yemiyor, patlıcan topluyor, organik gıdalarla yapılmış olan köy yemeklerini yiyor. Bundan da büyük zevk alıyor”* demiştir.

Buna ek olarak gözlem alanlarında gözlenen Meryem ana Festivali, adada yaşayan Rum kökenli vatandaşların kutsal bayramı olup bunun ertesinde üç günlük panayır düzenlenmektedir. Festival araştırmacı tarafından katılımlı olarak gözlenmiştir. Tamamen Rum dini ve kültürel etkinliklerine yönelik olarak geçen panayır, dini ayinlerin ve mezarlık ziyaretinin yapıldığı ilk günün ardından, yine Rum kültürünü yansıtan etkinlikler, yemekler ve eğlencelerle devam etmektedir. Bu

dönemde yapılan etkinliklerden ve satılan yiyeceklerden elde edilen gelir, kilise masraflarının karşılanması amacıyla başlanmaktadır. Rum kültüründen olmayanlarında katılabildiği etkinliklerde, genel anlamda bu kültürden ve etnik kökenden olmayanların istenmediği ve dışlanmak istendiği “ötekileşme ve ötekileştirme psikolojisi” görülmüştür. Araştırmacı dini etkinlikler dâhil eğlencelerde bu etkiyi yoğun olarak hissetmiş, satın almak istediği bir yiyeceği isterken, yiyeceği satan kişinin görmemiş gibi yaparak arkasını döndüğü görülmüştür.

Turizm Şekli: Gözlenen alanlara ilişkin kodlamalarda agro-turizmin, alanların 5’inde (%50) yoğunlaştığı, rüzgâr sörfünün 5 (%50) alanda yoğunlaştığı, kırsal turizmin 5 (%50), kültür turizminin 9 (%90) ve deniz turizminin 6 (%60) alanda yoğun olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Adaya iskânla getirilen köyler, kıyılara daha yakın ve düz alanlara kurulmuşlardır. Bu köylerde iskânla yapılmış tek tip (alt katı hayvan barınağı, üst katı ev) evlerin birçoğunun alt katları eve dönüştürülmüş, üst katları ise pansiyonculuğa açılmıştır. Bu köylerde organik tarım ürünleri ve köy yaşam tarzı ve kültürü turizme sunulmakta olup, denize yakın olmalarından dolayı deniz turizmi de buralarda konaklayanlarca tercih edilmektedir.

Eski yerleşim birimleri olan Rum köyleri ise çoğunlukla dağ yamaçlarına kurulmuş ve denize daha uzak köylerdir. Bu nedenle deniz turizmine rağbet gösterenlerin, özellikle konaklamalarda çok fazla tercih etmedikleri, günübirlik turların, eski Rum kültürü ve yiyecekleri, eski tarz mimari vb. kültürel unsurları görmek üzerine şekillendiği bir turizm şekli mevcuttur. Yapılan gözlemler esnasında O3 alanındaki bir görüşmeci; *“Buraya çok yoğun turist gelmesini istemiyoruz, ayaklarımıza henüz kimse basmıyorken, burada sessiz, sakin bir şekilde kafa dinlemek ve yaşamak güzel. Gelen turistler bizim yaşam tarzımızı, yardımlaşma kültürümüzü, bir zamanlar burada yaşayanların neler yaptığını merak eden, sorgulayan bilinçli insanlar olsunlar. Öyle ne yaptığı belli olmayan, gelip incirlere, cevizlere saldıran, ortalığı talan eden turistler istemiyoruz. O yüzden köyümüzün yollarının bozuk olması işimize de geliyor açıkçası”* demiştir. İlçe merkezinde ve ilçe merkezine yakın olan Kaleköy’de ise bu turizm şekillerinin tamamını bir arada

görmek mümkündür. Denize yakınlığı, her iki dini ve etnik yapıyı temsil eden mimari ve kültürel unsurların varlığı bunda önemli paya sahiptir.

Korunması Gereken Unsurlar: Korunması gereken unsurlara yönelik kodlamalar, geleneksel köy kültürü 8 (%80) alanda, geleneksel mimari 6 (%60) alanda, kültürel etkinlikler 8 (%80) alanda, geleneksel tatlar 5 (%50) alanda ve doğal yapı 9 (%90) alanda yoğun olarak gözlenmiş ve kodlanmıştır. Bu bakımdan ada ilçe merkezi ve mevcut 9 köyün tamamının özgün geleneksel tatlara, kültüre mimariye ve doğal yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm kapsamında bu unsurların tamamının korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemi büyüktür.

Yapılan gözlem ve görüşmeler Gökçeada'nın sahip olduğu turistik ürün itibariyle kitle turizminden çok alternatif turizm türlerine hitap ettiğini göstermektedir. Ada kültürü farklı kültürlerin bir arada olduğu, zengin ve karma bir yapıyı temsil etmektedir. Bu bakımdan adayı ziyaret edenlerin, sadece belli bir kültürü barından bir ada yapısından çok, zengin ve çok kültürlü bir yapıyla karşılaşacağını söylemek mümkündür. Ada sahip olduğu doğal güzellikler, denizinin ve plajlarının temizliği, organik tarıma dayalı sağlıklı yiyecekleri ve temiz havasıyla, ziyaretçilerine çok çeşitli alternatifler sunmaktadır.

3.5.3. Delphi Tekniği Verilerinin Analizi ve Bulguların Yorumlanması

Araştırma verilerinin istatistiksel analizleri SPSS for Windows 13 istatistiksel paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada, Delphi tekniği üç turlu olarak gerçekleştirilmiştir. Bu teknikte amaç, uzmanların aynı konu üzerinde fikir birliğine ulaşmasıdır. Burada uzmanların fikir birliğine ulaşip ulaşmadıklarını tespit etmek amacıyla anketin her bölümü için ikinci ve üçüncü tur sonuçları, hipotez testlerinden eşleştirilmiş t-testi ve bağımsız örnek t testi uygulanarak test edilmiştir.

Hipotez, ortaya çıkmış veya çıkacak belli davranışlar, olgular veya olaylar hakkında varsayım olarak yapılan açıklamalardır. Dolayısıyla, araştırmacının, araştırma problemindeki değişkenler arasında ne tür ilişkilerin olduğuna dair beklentilerini ifade etmektedir (Yıldırım vd., 2008: 18). Gürsakal (2007), hipotez testlerini, bir çalışmanın en önemli dayanağı olarak kabul etmektedir. Çünkü kuramsal çerçevede sunulan bilgilerin sınanması gerekmektedir ve bu da hipotez testleri aracılığıyla yapılmaktadır. Sıfır (H_0) hipotezine karşı mutlaka bir alternatif hipotez (H_1) oluşturulmalı ve hipotez testi sürecinin başında belirlenmesi gerekmektedir. Hipotez kurulduktan sonra söz konusu hipotezi test etmeye olanak verecek uygun test tekniğinin seçilmesi gerekmektedir (Yıldırım vd, 2008: 150). Çalışmada kullanılan hipotez testleri eşleştirilmiş t testi, bağımsız örnek t testidir. Eşleştirilmiş (Paired Samples T- Test) T-testi, birbiriyle ilişkili iki grup arasındaki farklılıkları inceleyen analiz tekniğidir. Bağımsız örnek t-testi ise, iki ilişkisiz örneklem ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2002: 39). Araştırma ile ilgili olarak kurulan hipotezler, onlara ait testler ve yapılan yorumlar aşağıdadır;

Hipotez:

H_0 : Anketin farklı bölümlerinde 2. ve 3. tur anket sonuçları arasında farklılık yoktur. Başka bir deyişle, 2. ve 3. turda elde edilen ortalamalar birbirine eşittir.

H_1 : Anketin farklı bölümlerinde 2. ve 3. tur sonuçları arasında farklılık vardır. Başka bir deyişle 2. ve 3. turda elde edilen ortalamalar birbirine eşit değildir.

Yukarıda verilen hipotezi anketin her bölümü için ayrı ayrı test etmek amacıyla kullanılan eşleştirilmiş t-istatistiğine ilişkin tüm değerler Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Eşleştirilmiş T- Testi Sonuçları

Ankette yer alan bölümler	2. Tur ort.	3. Tur ort.	Eşleştirilmiş (2.tur-3.tur) farkların ort.	t istatistiği	P – değeri
I.Mevcut Durumla İlgili Değerlendirmeler	3.3285	3.2900	0.03850	0.575	0.445
II. Sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler	4.3456	4.6666	-0.32100	-0.345	0.920
III. Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel değerlendirmeler	3.9555	3.9555	0.00000	0.000	1000

Tabloya göre; Anketin birinci bölümü olan mevcut durum ile ilgili değerlendirmelere ilişkin 2. ve 3. tur sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p=0.575 \geq 0.05$).

Anketin ikinci bölümü olan sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmelere ilişkin 2. ve 3. tur sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p=0.920 \geq 0.05$).

Anketin üçüncü ve son bölümü olan sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel değerlendirmelere ilişkin 2. ve 3. tur sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p=1.000 \geq 0.05$).

Gökçeada'ya yönelik olarak yapılan anketlerin 2. ve 3. tur sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilemediğinden bu çalışmada Delphi tekniği gereği 4. tura gerek kalmamıştır. Uygulanan anketlerin analiz ve değerlendirmeleri ise katılan uzmanların fikir birliğine ulaştıkları 3. tur sonuçları üzerinden yapılmıştır.

Çalışmada öncelikle yapılmış olan Anketlerin güvenilirliği araştırılmış, bu amaçla bir anketin güvenilirliğinde yani ankette yer alan maddelerin ya da soruların her birinin birbiri ile ne kadar iyi ilişkilendirilmiş olduğunun sınanması için kullanılan başlıca yöntem olan Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısı 0.00 ile 1.00 arasında değişir. Yeterli bir güvenilirlik katsayısı anketin kullanım amacıyla yakından ilişkilidir. Grupları karşılaştırmak için 0.50 ve üstündeki güvenilirlik katsayısı yeterli bulunmaktadır. Bireylere ilişkin kararlar alabilmek için 0.90 civarında bir güvenilirlik katsayısı gerekmektedir (Gürsakal, 2007, 274). Bu çalışmada uzmanların görüşleri karşılaştırılmakta ve birbirlerine yakınlık dereceleri ölçülmektedir. Bu nedenle güvenilirlik katsayısının 0.50 değerinin üstünde olması yeterlidir.

Bu ankette kullanılan üç ana bölümün her biri için ayrı ayrı güvenilirlik analizi yapılmıştır. Bu bölümlerin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı belirlenirken SPSS for Windows 13 paket programı kullanılmıştır. Her biri için elde edilen değerler Tablo 12'de verilmiştir. Her bir bölüm için verilen değerler kabul edilebilir düzeydedir. Bu nedenle tüm testin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 12. Anketin Güvenirlik Katsayıları

Ankette yer alan bölümler	Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı
1. Mevcut durum ile ilgili değerlendirmeler	0.791
2. Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel değerlendirmeler	0.557
3. Sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler	0.638
Tüm bölümlere ilişkin genel güvenirlik	0.836

Anketin tümü için yapılan Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı da 0.836 olarak tespit edilmiş, bu da testin güvenirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu gösteren diğer bir gösterge olmuştur.

Ankete katılanların demografik özellikleri ile ilgili bilgiler, üçüncü turdaki geri dönüşler temel alınarak hazırlanmıştır. Buna göre katılımcılar cinsiyet, eğitim durumu, unvan, adada bulunma sıklığı, turizm eğitimi alıp almadıkları, sektör tecrübeleri ve bölgeye gelen turistlerle iletişim sıklıklarına göre değerlendirilmiştir. Özellikler Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Uzmanların Demografik Özellikleri

Cinsiyete göre dağılım	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	2	20
Erkek	8	80
Toplam	10	100
Eğitim düzeyine göre dağılım	Frekans	Yüzde (%)
İlköğretim	0	0
Lise ve dengi	2	20
Ön lisans	0	0
Lisans	4	40
Yüksek lisans	1	10
Doktora	3	30
Toplam	10	100
Unvanlara göre dağılım	Frekans	Yüzde (%)
Öğretim görevlisi	2	20
Yrd. Doç. Dr.	1	10
Doç. Dr.	2	20
Genel Müdür	3	30
Yerel Yönetim Temsilcisi	1	10
Köy Yönetimi Temsilcisi	1	10
Toplam	10	100
Adada bulunma sıklığına göre dağılım	Frekans	Yüzde (%)
Sürekli	8	80
Yılda bir	1	10
Arada bir	-	-
Sık sık	1	10
Toplam	10	100
Turizmde akademik eğitim alma	Frekans	Yüzde (%)
Evet	5	50
Hayır	5	50
Toplam	10	100
Özel sektör tecrübesine göre dağılım	Frekans	Yüzde (%)
Evet	7	70
Hayır	3	30
Toplam	10	100
Turistlerle iletişim sıklığı	Frekans	Yüzde (%)
Sık sık iletişim kurarım	6	60
Arada bir iletişim kurarım	4	40
Hiç iletişim kurmam	-	-
Toplam	10	100

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, uzmanların % 20'sinin kadın, % 80'inin ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre dağılıma bakıldığında katılımcıların % 20'sinin lise ve dengi, % 40'ının lisans, % 10'unun yüksek lisans ve %30'unun da doktora eğitimi aldıkları görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmüş, bu durum uzmanlık düzeylerinin yüksekliği ve ada kültürü ve turizmi hakkındaki bilgi düzeyleri açısından olumlu bulunmuştur. Uzmanlarla ilgili önemli bir değişken olan adada bulunma sıklığına bakıldığında katılımcıların % 80'inin adada sürekli olarak yaşadığı % 10'unun sık sık adaya gittiği ve kalan % 10'unun da senede en az 1 defa olmak üzere adaya gittiği görülmektedir. Bu durum uzmanların adaya yönelik uzmanlık derecesi bakımından olumlu bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılanların % 50'sinin turizmde akademik eğitim aldıkları, % 50'sinin ise akademik eğitim almadıkları görülmüştür. Turizmde özel sektör tecrübesine bakıldığında ise bu oran % 70'e % 30 turizmde sektör tecrübesi olanlar lehinedir. Bu durum turizmde akademik eğitim almayanların da bir kısmının özel sektör tecrübesi olduğunu göstermektedir. Son olarak bu çalışma açısından önemli bir değişken olan turistlerle iletişim sıklığına bakıldığında, katılımcıların %60'ının turistlerle sık sık iletişime geçtiği, % 40'ının ise arada bir iletişime geçtiği görülmüştür. Turistlerle iletişime geçmeyen katılımcı bulunmaması anketin geçerliliği açısından önemli bir ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır. Anket çalışmasına katılan katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili tüm bilgiler ışığında, katılımcıların Gökçeada turizmi ve kültürü konusunda uzman oldukları anlaşılmıştır. Belirlenmiş olan uzmanların, adada toplumsal ve kültürel kimliğin korunarak sürdürülebilir turizme sunulmasına dönük uygulanması gereken politikalar ve adaya yönelik sağlıklı kültürel ve turistik gelişim stratejileri ve seçenekleri hakkında fikir verebilecek, önerilmesi düşünülen modele öncülük edebilecek yeterlilikte bilgi ve tecrübeye sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların seçiminin adada yapılan gözlem ve görüşme teknikleri ışığında yapılmış olmasından dolayı, anketlerde katılımcıların uzmanlık derecelerinin ayrıyeten sorulmasına gerek görülmemiştir. Bu nedenle anketlerde katılımcılara

uzmanlık derecelerini belirtmelerine yönelik herhangi bir soru bulunmamaktadır. Katılımcıların uzmanlık düzeyleri kısmen anketteki demografik sorulara verdikleri anketlerden, büyük oranda da ada da yapılmış olan gözlem ve görüşmelerden anlaşılmıştır.

Çalışmada uygulanmış olan tekniğe yönelik anket üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki olan mevcut durum ile ilgili değerlendirmeler incelendiğinde; ankete katılan kişi sayısı 10'dur. "N" ankette ilgili soruya cevap veren katılımcı sayısını, ortalama (Art. Ort.), o soruya verilen puan değerlerinin toplanıp, soruya cevap veren kişi sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Standart sapma ise değişkenlerin aritmetik ortalamadan sapmalarının kareleri ortalamasını ifade etmektedir. Minimum, mevcut soruya verilmiş en küçük değeri maksimum ise en büyük değeri ifade etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi minimum "1" (kesinlikle katılmıyorum) ile maksimum "5" (kesinlikle katılıyorum) arası değerleri ifade etmektedir.

Araştırma ile ilgili yorumlar, uzmanların görüşlerinin netleştiği üçüncü tur sonuçlarına göre yapılmıştır. Araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında önemli ölçüde katılımcıların anketlere verdikleri cevaplar ile birlikte, değerlendirme ve önermelerle ilgili yaptıkları yorumlardan ve anket süresince yapılan yüz yüze görüşmelerden yararlanılmıştır.

Anket çalışmasının birinci bölümün oluşturan mevcut durum ile ilgili değerlendirmeler 10 Delphi ifadesinden oluşmaktadır. Katılımcıların bu önermelerle ilgili yaptıkları değerlendirmeler ve bu değerlendirmelerin ortalaması ile standart sapması Tablo 14'te verilmektedir.

Tablo 14. Mevcut Durum İle İlgili Değerlendirmeler

(Delphi ifadesi)	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	N	Art. Ortalama	St. Sapma	Minimum	Maksimum
	%	%	%	%	%					
1. Gökçeada'ya gelen turistler yaşam kalitesini bozmakta, toplumsal yapıyı zedelemektedir.	-	20	30	30	20	10	2,50	1,080	1	4
2. Gökçeada'da turizm aşırı hızlı ve kontrolsüz gelişmektedir.	-	70	10	20	-	10	3,50	,850	2	4
3. Mevcut haliyle turizm, Gökçeada'da kültürel yozlaşmayı hızlandırmaktadır.	-	40		60	--	10	2,80	1,033	2	4
4. Turizm, Gökçeada'da kültürel farklılıkların daha da derinleşmesine neden olmaktadır.	10	20	30	40	-	10	3,10	1,101	2	5
5. Mevcut turizm gelişimi Gökçeada'da doğal zenginliği yok etmektedir.	20	40	-	40	-	10	3,40	1,265	2	5
6. Mevcut turizm gelişimi Gökçeada'da çevre kirliliğini artırıcı bir etkiye sahiptir.	-	70	10	20	-	10	3,50	,850	2	4
7. Mevcut turizm gelişimi, adada fiyatların artmasına, halkın fakirleşmesine ve geleneksel iş kollarının yok olmasına neden olmaktadır.	20	-	20	60	-	10	2,80	1,229	2	5
8. Mevcut turizm gelişimi adanın özgün kültürel, mimari ve çevresel değerlerine uygun değildir.	10	60	20	10	-	10	3,70	,823	2	5
9. Turizmin plansız ve kontrolsüz geliştiği adada taşıma kapasitesi sorunu ortaya çıkmaktadır.	-	70	-	30	-	10	3,40	,966	2	4
10. Turizm açısından önemli olan toplumsal, kültürel, mimari ve doğal çevre için turistik işletmeler ve yerel yönetim arasındaki işbirliği yetersizdir.	30	60	10	-	-	10	4,20	,632	3	5

Gökçeada turizminin mevcut durumu ile ilgili değerlendirmelerin yapıldığı anketin birinci bölümü, on önermeden oluşmakta ve bu on önermeye katılanların verdikleri cevapların yüzde dağılımı, ortalaması, standart sapması, minimum ve maksimum değerleri tabloda verilmektedir. Mevcut önermeler yukarıda verilen değerler açısından ayrıca değerlendirilmektedir.

“Gökçeada’ya gelen turistler yaşam kalitesini bozmakta, toplumsal yapıyı zedelemektedir” önermesine, ankete katılanların % 20’si katılıyorum, % 30’u kararsızım ve % 30’u katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. 2.50’lik bir aritmetik ortalamaya sahip olan bu önerme ile ankete katılanlar, Gökçeada’ya gelen turistlerin kısmen yerel değerleri bozduğunu belirtmektedirler.

“Gökçeada’da turizm aşırı hızlı ve kontrolsüz gelişmektedir” önermesine, ankete katılanların % 70’inin katıldıkları, % 10’unun kararsız kaldığı, % 20 sinin de katılmadığı görülmüştür. 3.50 aritmetik ortalama ile yüksek bir ortalamaya sahip olan bu önermeyle, ankete katılanlar Gökçeada’da turizmin aşırı hızlı ve kontrolsüz geliştiğini belirtmektedirler.

“Mevcut haliyle turizm Gökçeada’da kültürel yozlaşmayı hızlandırmaktadır” önermesine, ankete katılanların % 40’ı katılıyorum, % 60’ı ise katılmıyorum yönünde görüş bildirmişlerdir. 2.80 aritmetik ortalama ile yüksek bir ortalamaya sahip bu önermeyle, Gökçeada’da mevcut turizm gelişiminin ada kültürüne zarar vermediği görüşünün ağırlıkta olduğu görülmüştür.

“Turizm Gökçeada’da kültürel farklılıkların daha da derinleşmesine neden olmaktadır” önermesine, ankete katılanların % 10’unun kesinlikle katıldığı, % 20’sinin katıldığı, % 30’unun kararsız kaldığı, % 40’ının ise katılmadığı görülmüştür. 3.10 aritmetik ortalama ile bu durum, kültürel farklılıkların derinleşmesinde turizmin etkisi konusunda uzmanların tam anlamıyla uzlaşamadıklarını göstermektedir. Bu durumu, adada turizmin henüz yeni olmasına ve etkilerinin tam anlamıyla görülmemiş olmasına bağlamak mümkündür.

“Mevcut turizm gelişimi Gökçeada’da çevre kirliliğini artırıcı bir etkiye sahiptir” önermesine uzmanların % 20’si kesinlikle katılıyorum, % 40’ı katılıyorum, % 40’ı ise katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. 3.40 lık yüksek aritmetik ortalamayla bu durum, katılımcılarının büyük çoğunluğunun adada oluşan turizm gelişiminin çevreye zarar verdiği görüşünü savunduğunu göstermektedir.

“Mevcut turizm gelişimi Gökçeada’da çevre kirliliğini artırıcı bir etkiye sahiptir” önermesine, katılımcıların % 70’inin katılıyorum, % 10’unun kararsızım, % 20’sinin ise katılmıyorum yönünde görüş belirttiği görülmüştür. 3.40 aritmetik ortalama ile bu durum katılımcıların mevcut turizm gelişimin çevreye verdiği zarar konusunda yüksek oranda hemfikir olduklarını göstermektedir.

“Mevcut turizm gelişimi adada fiyatların artmasına, halkın fakirleşmesine ve geleneksel iş kollarının yok olmasına neden olmaktadır” önermesine katılımcıların % 20’si kesinlikle katılıyorum, % 20’si kararsızım, % 60’ı ise katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların mevcut turizm gelişiminin halkın fakirleşmesine, geleneksel iş kollarının yok olmasına ve fiyatların artmasına doğrudan etki etmediği yönünde uzlaşmaya vardıklarını göstermektedir.

“Mevcut turizm gelişimi adanın özgün kültürel, mimari ve çevresel değerlerine uygun değildir” önermesine, ankete katılanların % 10’u kesinlikle katılıyorum, % 60’ı katılıyorum, % 20’kararsızım ve % 10 u da katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuçlar katılımcıların mevcut turizm gelişimini ada turizmi ve kültürü açısından uygun görmediklerini göstermektedir.

“Turizmin plansız ve kontrolsüz geliştiği adada taşıma kapasitesi sorunu ortaya çıkmaktadır” önermesine, katılımcıların % 70’i katılıyorum, % 30’u katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum ankete katılan uzmanların yüksek oranda adadaki mevcut turizm gelişiminin taşıma kapasitesi sorunu yaratabileceği konusunda uzlaşmaya vardıklarını göstermektedir.

“Turizm açısından önemli olan toplumsal, kültürel, mimari ve doğal çevre için turistik işletmeler ve yerel yönetim arasındaki işbirliği yetersizdir” önermesine katılımcıların % 30’unun kesinlikle katılıyorum, % 60’ının katılıyorum, % 10’unun ise kararsızım şeklinde görüş belirttiği görülmüştür. Bu durum yörede turizm gelişiminde yerel yönetim özel sektör işbirliğinin sağlanamadığını göstermektedir. Katılımcıların çok yüksek bir çoğunluğu bu konuda hemfikirdir.

Anket çalışmasının ikinci bölümünü oluşturan sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel değerlendirmeler 9 Delphi ifadesinden oluşmaktadır. Katılımcıların bu önermeler ile ilgili yaptıkları değerlendirmeler ve bu değerlendirmelerin ortalaması ile standart sapması Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Değerlendirmeler

(Delphi ifadesi)	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)	N	Art. Ortalama	St. Sapma	Minimum	Maksimum
	%	%	%	%	%					
11. Gökçeada farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, zengin mimari, çevresel ve kültürel değerlere sahip bir adadır.	50	50	-	-	-	10	4,50	,527	4	5
12. Gökçeada yerel halkın ve turistin deniz-güneş-kum üçlüsünden çok daha fazla şey paylaşabileceği bir yerdir.	60	30	10	-	-	10	4,50	,707	3	5
13. Gökçeada farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşatılabileceği bir yerdir.	90	10	-	-	-	10	4,90	,316	4	5
14. Gökçeada, turizmde marka olabilecek zengin bir mimari, çevresel ve kültürel kimliğe sahiptir.	70	30	-	-	-	10	4,70	,483	4	5
15. Gökçeada'da sağlıklı turizm gelişimi için kitle turizminden çok, alternatif turizm çeşitlerine ağırlık verilmelidir.	80	20	-	-	-	10	4,80	,422	4	5
16. Gökçeada'nın turizmde sağlıklı bir gelişim göstermesi için sürdürülebilir turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir.	80	20	-	-	-	10	4,80	,422	4	5
17. Kültürel açıdan önemli bir potansiyele sahip adada kültür turizminin geliştirilmesi turizm mevsimini uzatacaktır.	70	30	-	-	-	10	4,70	,483	4	5
18. Adada, farklı turizm türlerinin (kırsal, kültür, yat vb.) gelişimine yönelik teşvikler sağlanmalıdır.	80	20	-	-	-	10	4,80	,422	4	5
19. Adada, çeşitli dinler için önemli olan kutsal yer ve yapıların restorasyonu sağlanarak kullanıma açılması, sürdürülebilir turizm açısından önemlidir.	50	40	-	10	-	10	4,30	,949	2	5

Tablo 15’te verilen ve katılımcıların verdikleri cevaplara göre ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanan anketin ikinci bölümü Gökçeada’nın sahip olduğu toplumsal, kültürel ve çevresel değerlerin sürdürülebilir turizmle olan ilişkisini belirlemek açısından önemlidir. Bu 9 önerme ile ilgili değerlendirmeler, katılımcıların verdikleri cevapların ortalaması ve her bir cevabın aldığı yüzde pay açısından yorumlanacaktır.

“Gökçeada farklı kültürlerin bir arada yaşadığı zengin mimari, çevresel ve kültürel değerlere sahip bir adadır” önermesine, katılımcıların % 50’sinin kesinlikle katılıyorum, % 50’sinin ise katılıyorum yönünde görüş belirttiği görülmüştür. 4.50 ile yüksek aritmetik ortalamaya sahip bu önerme ile katılımcıların, Gökçeada’nın sahip olduğu zenginlikler konusunda tam anlamıyla hemfikir oldukları görülmüştür. Bu durum Gökçeada’nın zengin kültürel, mimari ve çevresel değerler ile sürdürülebilir turizm için örnek bir ada olabileceğini göstermektedir.

“Gökçeada yerel halkın ve turistin deniz-güneş-kum üçlüsünden çok daha fazla şey paylaşabileceği bir yerdir” önermesine katılımcıların %60’ı kesinlikle katılıyorum, % 30’u katılıyorum, % 10’u ise kararsızım yönünde görüş bildirmiştir. Bu durum ankete katılan uzmanların çok yüksek oranda Gökçeada’nın kitle turizminden çok alternatif turizm türlerine hitap edebilecek doğal ve kültürel zenginliğe sahip olduğunu konusunda hemfikir olduklarını göstermektedir.

“Gökçeada farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşatılabileceği bir yerdir” önermesine, % 90 oranında kesinlikle katılıyorum, % 10 oranında da katılıyorum yönünde görüş bildirilmiştir. Bu durum uzmanların Gökçeada’nın sahip olduğu kültürel zenginlikler bağlamında, değişik kültürlerin ve inançların bir arada yaşayabileceği bir hoşgörü adası olarak turizme sunulabileceği yönünde uzmanların hemfikir olduklarını göstermektedir.

“Gökçeada turizmde marka olabilecek zengin bir mimari, çevresel ve kültürel kimliğe sahiptir” önermesine, katılımcıların % 70’i kesinlikle katılıyorum, % 30 u ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum uzmanların, Gökçeada’nın

zengin kültürel, mimari ve çevresel kimliğe sahip olduğu konusunda hemfikir olduklarını göstermekle birlikte yapılmış olan gözlem ve görüşme verilerini de doğrulamaktadır.

“Gökçeada’da sağlıklı turizm gelişimi için kitle turizminden çok, alternatif turizm çeşitlerine ağırlık verilmelidir” önermesine, katılımcıların % 80’i kesinlikle katılıyorum, % 20’si ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların kitle turizminden çok sürdürülebilir turizmin adada uygulanmasına olanak verecek alternatif turizm türlerine yönelik adımlar atılması konusunda hemfikir olduklarını göstermektedir.

“Gökçeada’nın turizmde sağlıklı bir gelişim göstermesi için sürdürülebilir turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir” önermesine, ankete katılanların % 80’i kesinlikle katılıyorum, % 20’si ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum uzmanların adanın turizm kaynaklarının sürdürülebilir turizme yönelik ürünler ile çeşitlendirilmesi konusunda uzmanların hemfikir olduklarını göstermektedir.

“Kültürel açıdan önemli bir potansiyele sahip adada kültür turizminin geliştirilmesi turizm mevsimini uzatacaktır” önermesine katılımcıların % 70’i kesinlikle katılıyorum, % 30’u ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum uzmanların adanın mevsimsel özelliklerinden dolayı kısa süren turizm sezonunun uzatılması amacıyla kitle turizminden çok kültür turizminin daha akılcı bir çözüm olduğu konusunda hemfikir olduklarını göstermiştir.

“Adada farklı turizm türlerinin gelişimine yönelik teşvikler sağlanmalıdır” önermesine yine katılımcıların % 80’i kesinlikle katılıyorum, % 20’si ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların tamamının adada alternatif turizm gelişimine yönelik gelişim stratejilerine destek verilmesi gerektiği konusunda birleştiklerini göstermektedir.

“Adada, çeşitli dinler için önemli olan kutsal yer ve yapıların restorasyonu sağlanarak kullanıma açılması, sürdürülebilir turizm açısından önemlidir” önermesine ankete katılan uzmanların % 50’si kesinlikle katılıyorum, %40’ı katılıyorum ve % 10’ ise katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum ankete katılan uzmanların büyük çoğunluğunun farklı dinlere ev sahipliği yapan adanın bu farklılıkların bir arada yaşadığı bir hoşgörü merkezine ve buna yönelik bir turizm destinasyonuna dönüşmesine yönelik uzlaşma sağladıklarını göstermektedir.

Günümüz turizm anlayışında turizmin devamı, gelecek kuşakların da turizmden faydalanabilmesi açısından turizmin sürdürülebilmesi ve turizmin kaynağını oluşturan varlık ve değerlerin korunarak kullanılması önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda hem turizmin sürdürülebilmesi, hem de günümüz turistlerinin taleplerini karşılayabilecek ürünlerin oluşturulması ve rakiplere karşı avantaj sağlamak bakımından, turizmde sürdürülebilirlik ilkelerine uygun ürünler geliştirilmelidir. Gökçeada, sahip olduğu coğrafi, tarihi, sosyo-kültürel varlık ve değerler bakımından sürdürülebilir turizm gelişmesini gerçekleştirebilecek bir adadır.

Sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler, anket çalışmasında üçüncü bölümü oluşturmakta ve 9 önermeden oluşmaktadır. Bu önermeler ile ilgili değerlendirmeler, katılımcıların verdikleri cevaplar ve belirttikleri görüşler doğrultusunda yapılmıştır. Anketin üçüncü bölümü ile ilgili katılımcıların verdikleri cevapların dağılımı, ortalamalar ve standart sapmalar ile ilgili bilgiler Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımına Yönelik Değerlendirmeler

Mevcut durum ile ilgili değerlendirmeler (Delphi ifadesi)	Kesinlikle Katılıyor (5)	Katılıyor (4)	Kararsız (3)	Katılmıyor (2)	Kesinlikle Katılmıyor (1)	N	Art. Ortalama	St. Sapma	Minimum	Maksimum
	%	%	%	%	%					
20. Gökçeada'da sürdürülebilir turizm gelişimi sadece yerel yönetim ve turizm işletmeleri tarafından yönlendirilmelidir.	10	-	10	30	50	10	1,90	1,287	1	5
21. Sürdürülebilir turizm gelişimi için ada halkının turizm gelişiminden uzak tutulmaması ve toplumun her kesiminin katılımının sağlanması gereklidir.	50	40	-	10	-	10	4,30	,949	2	5
22. Sürdürülebilir turizm gelişimi için kitle turizminden çok, adanın özgün mimari, çevresel ve kültürel değerleri ön plana çıkarılmalıdır.	60	40	-	-	-	10	4,60	,516	4	5
23. Ada turizminin sağlıklı gelişimi için ada kültürü ve kimliği korunmalıdır.	70	30	-	-	-	10	4,70	,483	4	5
24. Mimari kimlik korunmalı, büyük oteller yerine mimari kimliği koruyan ve yaşatan küçük pansiyonlar özendirilmelidir.	60	40	-	-	-	10	4,60	,516	4	5
25. Mevcut iskân ve turizm politikaları ada kültürünün korunmasına ve geliştirilmesine yönelik olarak yeniden yapılandırılmalıdır.	50	50	-	-	-	10	4,50	,527	4	5
26. Adada sürdürülebilir turizm gelişimi, sade ekolojik değil, mimari, toplumsal ve kültürel değerlerin de korunmasıyla mümkündür.	70	30	-	-	-	10	4,70	,483	4	5
27. Adada turizm gelişimi tamamen devlet eliyle yürütülmelidir.	-	10	20	20	50	10	1,90	1,101	1	4
28. Sürdürülebilir turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için alternatif turizm türleri teşvik edilmelidir	40	60	-	-	-	10	4,40	,516	4	5

Verilen cevaplar ile ilgili değerlendirmeler katılımcıların üçüncü tur cevaplarına göre yapılmış ve hesaplamada bu cevaplar dikkate alınmıştır. Buna göre anket çalışmasına katılan 10 katılımcının Gökçeada'da sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel öğelerin korunması ve geliştirilerek turizme sunulmasına yönelik önermelere verdikleri cevapların dağılımı, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Verilen cevapların dağılımı ve ortalamalarına göre değerlendirmeler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

“Gökçeada'da sürdürülebilir turizm gelişimi sadece yerel yönetim ve turizm işletmeleri tarafından yönlendirilmelidir” önermesine, ankete katılan uzmanların % 10'u kesinlikle katılıyorum, % 10'u kararsızım, % 30'u katılmıyorum, % 50'si ise kesinlikle katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum, araştırmaya katılan uzmanların Gökçeada'da turizm gelişiminin tüm paydaşların ortak katılımı ile getirilmesi yönünde uzlaştıklarını göstermektedir. Yapılmış olan gözlem ve görüşmelerden elde edilen sonuçlar da bunu göstermektedir.

“Sürdürülebilir turizm gelişimi için ada halkının turizm gelişiminden uzak tutulmaması ve toplumun her kesiminin katılımının sağlanması gereklidir” önermesine katılımcılar tarafından % 50'lik bir oranla kesinlikle katılıyorum, % 40'lık bir oranla katılıyorum ve % 10'luk bir oranla da katılmıyorum yönünde görüş belirtilmiştir. Verilmiş olan cevapların dağılımı incelendiğinde uzmanların bir önceki soruya paralel olarak ada turizminde önemli bir paydaş olarak gördükleri ada halkının, turizm gelişiminden uzak tutulmaması gerektiği konusunda uzlaşmaya vardıkları görülmektedir.

“Sürdürülebilir turizm gelişimi için kitle turizminden çok, adanın özgün mimari, çevresel ve kültürel değerleri ön plana çıkarılmalıdır” önermesine katılımcılar tarafından % 60 oranında kesinlikle katılıyorum, % 40 oranında da katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu durum adada turizm gelişiminin kitle turizminden çok, taşıma kapasitesi aşılmadan adaya özgü değerlerin ön plana çıktığı alternatif

turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmesi yönünde uzlaşıldığını göstermektedir.

“Ada turizminin sağlıklı gelişimi için ada kültürü ve kimliği korunmalıdır” önermesine, ankete katılan uzmanların % 70’i kesinlikle katılıyorum, % 30’u ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Verilmiş olan bu cevaplar, bu tezin temel dayanağı olan sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunması gerektiği düşüncesinin tüm uzmanlarda hâkim bir görüş olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla tezin araştırma problemini oluşturan toplumsal ve kültürel kimliğin korunması ve turizme sunulmasına yönelik uygulanması gereken politikaların neler olduğuna yönelik olumlu cevapların ortaya çıkması ve gözlem ve görüşmelerin bu anlamda faydalı sonuçlar vermesi, tezin amaca uygunluğu ve alanda uygulanabilirliği konusunda da olumlu bir gelişmedir.

“Mimari kimlik korunmalı, büyük oteller yerine mimari kimliği koruyan ve yaşatan küçük pansiyonlar özendirilmelidir” önermesine % 60 oranında kesinlikle katılıyorum, % 40 oranında ise katılıyorum yönünde görüş belirtmiştir. Bu durum büyük kitlelere hitap eden ve kıyılardaki doğal yapıyı bozan büyük yapılaşmalardan çok mimari ve doğal kimliğe saygılı ve kitlelerden çok bireylere hitap eden yapıların oluşturulması gerektiğine yönelik bir uzlaşmanın olduğunu göstermektedir.

“Mevcut iskân ve turizm politikaları ada kültürünün korunmasına ve geliştirilmesine yönelik olarak yeniden yapılandırılmalıdır” önermesine, katılımcıların % 50’si kesinlikle katılıyorum, % 50’si ise katılıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Adada çeşitli zamanlarda yapılmış olan iskân politikaları, farklı sebeplerle belli başlı köylerin adaya yerleştirilmesi yönünde olmuş, bu duruma tez içinde değinilmiştir. Adada planlı bir politika olmamasına rağmen yapılacak olan turizm gelişim planlarının adada oluşmuş olan ortak kültürün korunmasına ve geliştirilmesine yönelik olması gerektiği yönünde görüş birliği mevcuttur. Yapılmış olan gözlem ve görüşmeler de adada uygulanacak bundan sonraki iskân politikalarının da ada kültürünü zedelemeyecek şekilde planlanması gerektiği yönünde görüş birliğinin olduğunu göstermiştir.

“Adada sürdürülebilir turizm gelişimi, sadece doğal değil, mimari, toplumsal ve kültürel değerlerin de korunmasıyla mümkündür” önermesine katılımcıların % 70’i kesinlikle katılıyorum, % 30’u ise katılıyorum yönünde cevap vermişlerdi. Bu sonuç, tezin sürdürülebilir turizm gelişiminin sadece doğal değil toplumsal ve kültürel yaklaşımla da ele alınması gerektiğine yönelik temel düşüncesine de uymaktadır. Araştırmaya katılan uzmanlar, sürdürülebilir turizm gelişiminin sadece doğal değil, mimari, toplumsal ve kültürel boyutların da korunmasıyla sağlanabileceği konusunda hemfikirdirler.

“Adada turizm gelişimi tamamen devlet eliyle yürütülmelidir” önermesine, katılımcıların % 10’u katılıyorum, % 20’si kararsızım, % 20’si katılmıyorum ve % 50’si ise kesinlikle katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum adada turizm gelişiminin sadece özel sektör eliyle yürütülemeyeceği gibi sadece devlet eliyle de yürütülemeyeceğini, tüm paydaşların ortak katılımıyla sektörel gelişimin sağlanması gerektiği konusunda uzmanların görüş birliğinde olduklarını göstermektedir.

“Sürdürülebilir turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için alternatif turizm türleri teşvik edilmelidir” önermesine ankete katılan uzmanların % 40’ı kesinlikle katılıyorum, % 60’ı ise katılıyorum yönünde cevap vermişlerdir. Bu durum da sürdürülebilir turizmin, tüm paydaşların katılımıyla, doğal, mimari, toplumsal ve kültürel değerlere saygılı ve bunları sürdürülebilir perspektifte gelecek kuşaklara aktaran bir yapıda olması gerektiği konusunda uzmanların hemfikir olduğunu göstermektedir.

Anketin son bölümü olan sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler genel olarak ele alındığında, adada tüm paydaşların katılımının sağlandığı, kitle turizminin yıkıcı etkilerinden uzak alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik bir turizm gelişiminin sağlanmasına yönelik stratejilerin uygulanma gerekliliğine yönelik önermeler dikkati çekmektedir. Bu anlamda uzmanların adanın turizm gelişimi dikkate alındığında, ada kültürünü ve yaşam

tarzını sürdürülebilir perspektifte turizme sunmaya ve bundan tüm paydaşların faydalanmasını sağlamaya dönük sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik bir düşünce yapısında oldukları görülmektedir.

Anketteki kapalı uçlu sorunlardan oluşan üç bölüme verilen cevaplar dışında uzmanlardan eklemek istedikleri düşünceler olup olmadığı sorulmuştur. Uzmanların ekledikleri düşünceler genel hatlarıyla şu şekildedir.

- Ada turizminin geliştirilmesinde tüm paydaşların katılımı sağlanmalıdır.
- Adanın korunması, geliştirilmesi ve tanıtımında sivil toplum kuruluşları daha etkin hale getirilmelidir.
- Alternatif turizm türleri, agro-turizm, sörf, yamaç paraşütü, olta balıkçılığı, yerel tatlar vb. geliştirilmelidir.
- Rekabetin henüz belirleyici olmadığı ada, özel sektör firmalarına kısıtlanmamalı, mevcut politikalarla devlet\hükümet tek yetkili olmamalı
- Yerel yönetimin ilkesel sorunları bulunduğundan tek yetkili\belirleyici olmamalı. Tüm tarafların katılım sağladığı bir ortak komisyonla yürütülmeli.
- Gökçeada'da tarımsal ve hayvansal ürünlerin tamamı organik olarak üretilmelidir. Tüm kimyasalların adaya girişi yasaklanmalıdır.
- Agro-turizm teşvik edilerek desteklenmelidir.
- Sörf turizmi teşvik edilerek desteklenmelidir. Turizm sezonunu 2 aydan 8 aya çıkaracak tek turizm faaliyeti sörf turizmidir.
- Küçük pansiyonlar yerine butik otellere ağırlık verilmelidir.

Anketteki, üç ana bölümden ve 28 önermeden genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, katılımcılara yapılan önermelere verilen cevapların büyük çoğunluğunun önermelerin kabulü şeklinde gerçekleştiğini belirtmek mümkündür. Bu durumun temel nedeni önermelerin bir kısmının yine katılımcıların kendileri tarafından oluşturulmasıdır. Gökçeada ile ilgili genel sorunlar olarak, adadaki yaşam

kalitesinin bozulması, hızlı ve kontrolsüz turizm gelişimi ve buna bağlı olarak taşıma kapasitesinin üstüne çıkılması, çevre kirliliğinin artmaya başlaması, mimari, çevresel ve kültürel değerlerin bozulması ve paydaşlar arasındaki yetersiz işbirliği olarak dikkati çekmektedir. Bu tezin gözlemleri yapılırken adada bulunana çöp toplama alanının yetersiz ve sağlıksız olduğu gözlenmiştir.

Sürdürülebilir turizme yönelik toplumsal ve kültürel değerlendirmeler yönünden adanın, farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşadığı zengin mimari, çevresel ve kültürel değerlere sahip bir ada olduğu görüşü önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, adada sürdürülebilir turizm kapsamında kitle turizminden çok daha fazla şeyin sunulabileceğini söylemek mümkündür. Adada sürdürülebilir turizme yönelik ürünler geliştirilmesi ve bu ürünlerin tanıtımına ve pazarlamasına yönelik teşvikler sunulması gereklidir. Geliştirilecek ürünler, tüketici isteklerini karşılayacak şekilde özellikle adanın doğal, mimari ve kültürel çevresine uyumlu ve kitle turistinden çok, üst gelir grubundan ve nicelikten çok niteliğe önem verecek tarzda ve çekim gücünde ürünler olmalıdır. Bu bakımdan adada çok kısa olan turizm sezonunu uzatacak şekilde kültür turizmi, agro-turizm, sualtı dalış turizmi, sörf turizmi, sağlıklı turizmi (sağlıklı yaşam alanları), doğa yürüyüşü, inanç turizmi vb. ürünler sürdürülebilir bir perspektifte geliştirilmelidir.

Anketin son bölümü olan sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler de yukarıdaki önerileri destekler niteliktedir. Araştırmaya katılan uzmanlar, adada sürdürülebilir turizm gelişimi için özgün mimari, çevresel ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik çevre ve iskân politikaları geliştirilmesi ve turizm gelişimine tüm paydaşların aktif katılımının sağlanması gerektiği konusunda ortak bir uzlaşmaya varmışlardır.

3.6. GÖKÇEADA'DA SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN KORUNMASINA YÖNELİK MODELİN OLUŞTURULMASI

Bir toplumun kültür düzeyinin seviyesi ve nitel unsurları, toplumu oluşturan bireylerin yarattığı çevrenin kimliğini belirlemede ve yönlendirmede etken olarak görev yapmaktadır. Bu kapsamda Gökçeada'nın turizm kimliğini nelerin temsil ettiği bu araştırmanın amacı bakımından önemli bir konudur. Daha önce de belirtildiği gibi, yapısal çevrenin oluşumuna etki eden sosyo-kültürel faktörlerin etkinliği ve son zamanlarda turizmde çevre-kültür-davranış çalışmalarına öncelik ve ağırlık verilmesinin nedeni, çalışmalar kapsamında turizm alanlarındaki niteliksizliğin sebebinin kültür, çevre ve sürdürülebilirlik ilişkisinin iyi kurulamamasından kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla, Gökçeada için özde neyin? Ne sebeple? Ne kadar? Nasıl? Hangi koşullarda? Kimin için? Kimin tarafından korunup sürdürüleceği ve değişimin boyutlarının tespit edilebileceğinin, bir model üzerinden gidilerek belirlenmesi gerekmektedir. Turizm geçmişi yeni olan Gökçeada'nın mevcut sosyal ve kültürel yapısının özgünlüğünün korunması ve bu unsurların sürdürülebilirlik perspektifi ile turizme sunulmasına yönelik bir model önerisi sunulması için, öncelikle adaya yönelik durum (SWOT) analizi yapılması gerekmektedir.

3.6.1. Sürdürülebilir Turizm Açısından Gökçeada'ya Yönelik Durum (SWOT) Analizi

Bir bölgede, toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına ve sürdürülebilir kılınmasına yönelik gelişim modelinin hazırlanmasında öncelikle yörenin güçlü ve zayıf yönleri ile yöreye yönelik fırsatlar ve tehlikelerin belirlenmesi gerekmektedir. SWOT analizi, incelenen kuruluşun, tekniğin, sürecin veya durumun güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri saptamakta kullanılan bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Aktan, 2007: 3). SWOT analizinde

amaç; iç ve dış etkenleri dikkate alarak var olan güçlü yönler ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yönlerin etkisini en aza indirecek plan ve stratejiler geliştirmektir (Shinno vd., 2006: 257). SWOT analizi, incelenen alanla ilgili güçlü olunan ve büyük fırsatların yattığı alanlara odaklanılmasını sağlamaktadır. SWOT analizi (www.scribd.com);

- Stratejik bir plan geliştirilmesi aşamasında,
- Sorun tanımlama ve çözüm oluşturulması aşamalarında,
- Nicel verilerin yetersiz, bilgilerin kişilerin belleklerinde olduğu durumların analizinde kullanılmaktadır.

SWOT analizinde temel başarı, doğru soruyu sorup bu soruya doğru cevabı vermekte yatmaktadır. Örneğin, değerlendirmenin ilk kısmı olan mevcut durumun, güçlü ve zayıf yanların belirlenmesi sürecinde, değerlendirilmesi gereken faktörlerin seçimi ve bunlara ait değerlerin doğru olarak belirlenmesi büyük önem taşımaktadır (Shrestha vd., 2004: 187). Dolayısıyla SWOT analizinden beklenen yararı elde etmek, değerlendirmenin anlamlı ve doğru sonuçlar çıkarması ve buna bağlı olarak incelenen alanın iç ve dış durumunun doğru belirlenmesi ile mümkündür (Chang ve Huang, 2006: 161). Bu araştırma kapsamında incelenmekte olan Gökçeada açısından, sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına yönelik gelişim modeli oluşturulması, yukarıda da belirtildiği gibi yörenin güçlü ve zayıf yönlerinin ve yöreye yönelik fırsat ve tehlikelerin belirlenmesine bağlıdır. Bu amaçla yörede yapılmış olan gözlem ve görüşme tekniği verilerine dayanılarak adanın, turizm gelişimi açısından taşıdığı güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri analiz edilmiştir. Gökçeada'ya yönelik olarak yapılan durum analizi aşağıdaki gibidir.

3.6.1.1. Adanın Güçlü Yönleri

Yapılan gözlemler ve görüşmeler ile taranan yazın ve diğer kaynaklar sonucu elde edilen birincil ve ikincil veriler sonucunda adanın, sürdürülebilir turizm

gelişimine yönelik bazı güçlü yönleri belirlenmiştir. Gökçeada'nın sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunması açısından taşıdığı güçlü yönler şunlardır.

3.6.1.1.1. Doğal ve Kültürel Değerler

Gökçeada sürdürülebilir turizm açısından önem taşıyan ve büyük çoğunluğu bozulmamış doğal ve kültürel alanlara sahiptir. TÜDAV tarafından ilan edilen ve Kaleköy - Kuzu Limanı arasını kapsayan "Sualtı Milli Parkı", temiz kumsalları ve denizi, zengin piknik alanları, doğa yürüyüşü (trekking) alanları ve kuş gözlemleme alanları, Gökçeada'nın önemli doğal güzellikleri olarak göze çarpmaktadır. Adadaki hâkim rüzgârlar, rüzgâr sörfü için çok elverişli koşullar sunmaktadır. Bu bakımdan adada rüzgâr sörfünün de yaygınlaşmaya başladığını söylemek mümkündür.

Yapılan gözlemler sonucu, çeşitli kültürlerin bulunduğu adada, camiler, kiliseler, manastırlar, eski Rum evleri vb tarihsel ve kültürel yapılar ile modern mimarinin bir arada bulunduğu görülmüştür. Bunun yanında adada düzenlenen festivaller, Rum vatandaşlarca her yıl Ağustos ayının 15'inden itibaren kutlanan Meryem ana ayinleri ve bayramı, eski Rum evlerinin ve kültürünün bir arada bulunabileceği Rum köyleri, adanın diğer kültürel zenginlikleri olarak ön plana çıkmaktadır. Adada bulunan Rum köyleri, sahip oldukları özgün mimari yapı ve kültürel değerler açısından zengin bir kültürel değer sunmaktadır. Adadaki Türk köyleri ise, organik tarıma dayalı köy yaşamının ve kültürünün barındırdığı başka bir zenginliği ifade etmektedir ve agro-turizm (tarımsal turizm) kapsamında ön plana çıkmaktadır. Adanın uzun yıllar tarıma kapalı olması, ada topraklarının zirai ilaçlarla zehirlenmemiş olmasını sağlamıştır. Bu durum organik tarım için adayı çok elverişli bir yapıya büründürmüştür. Adada bulunan göletler ve baraj gölü, hem içme suyu hem de tarımsal sulama anlamında adanın kendi kendine yetebilecek seviyeye gelmesini sağlamıştır. Adada organik tarımın özendirilmesi, adanın organik tarım adası olarak projelendirilmesi ve buna yönelik çalışmalar yapılmasının yanında, temiz havası ve doğası, adayı sağlıklı yaşam merkezi haline de getirmiştir. Bu

kapsamda adada üçüncü yaş turizmine hitap edecek sağlıklı yaşam tesislerinin yapımı da düşünülmektedir.

3.6.1.1.2. Arkeolojik Değerler

Adada, Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencileri ile adalı vatandaşların katılımı ile kazı çalışmaları yürütülmektedir. Adada yapılan kazılar sonucu elde edilen veriler adanın 5000 yıllık bir yerleşim tarihine sahip olduğunu göstermektedir (Özbek, 2008: 59-60). Son yıllarda Gökçeada'nın kültür tarihini aydınlatmak amacıyla başlatılan yüzey araştırmaları ve Büyükdere oluğundaki tek yerleşim yeri olan Yeni Bademli Höyüğünde gerçekleştirilen kazılar, adanın sadece iskân alanlarına değil, aynı zamanda kültürel sürecine de önemli boyutlar kazandırmıştır (Hüryılmaz, 2006: 51).

Yenibademli Höyüğünde yapılan kazılar sonucu, Yenibademli'nin kentleşme sürecini tüm verileriyle ortaya koyan Troia I. kültürü ile birçok özellikleri bakımından benzeştiği görülmüştür (Hüryılmaz, 2002: 29). Yenibademli, Batı Anadolu sahil yerleşmeleri gibi deniz kenarında kurulmuş, savunma sistemine sahip küçük bir kent görünümü vermektedir (Erkanal, 1999: 238). Bunun yanında Gökçeada'nın farklı yerlerinde kazılmayı bekleyen yerleşim birimleri mevcut olup zengin arkeolojik değerler sunmaktadır.

Adada bulunan kaya mezarları, Venediklilerce yapılmış olan ve Fatih Sultan Mehmet tarafından onarılan bir kale, irili ufaklı tarihi kiliseler ve tapınaklar, özgün tarihi taş evler, çamaşırhaneler, çeşmeler, camiler vb. birçok tarihi eser adanın önde gelen tarihi değerleridir. Ayrıca Çanakkale savaşlarında üs olarak kullanılmasından dolayı General Sir Hamilton'un karargâhı ve döneme ait kalıntılar ile o dönemde şehit olmuş askerlerimize ait mezarlar da, bu anlamda açığa çıkarılmayı beklemektedir.

3.6.1.1.3. Turizm Çekicilikleri ve Altyapı

Gökçeada'nın kıyı turizminin yanı sıra, doğal yapısından kaynaklanan önemli bir iç turizm potansiyeli mevcuttur. Yıldız Koyu, Kuzu Limanı, Güzelce Koy, Aydıncık, Kokina, Kapıkaya, Yuvalı Sahilleri, Laz Koyu, Uğurlu Plajları ve Gizli Liman gibi plajlarıyla, yüzme ve sörf amaçlı kıyı potansiyeli yüksektir. Bunun yanında Marmaros şelalesi, ada içinde bulunan piknik alanları, göller ve çeşmeler önemli turistik çekiciliklerdir.

Gökçeada, sahip olduğu dokuz köyün turizme yönelik ev pansiyonculuğuna müsait olması ve bunun için gerekli alt yapının tamamlanmış olması bakımından belirgin avantajlar taşımaktadır. Mevcut köylerde ikamet eden vatandaşların birçoğu evlerinin bir bölümünü pansiyonculuğa açmışlardır (www.gokceadaugurlu.com). Adada, turizm gelişiminin kitle turizminden çok alternatif turizm türlerine yönelik olması yönünde hemfikir olunması, bu konuda adada bulunan çekiciliklerin kullanılış ve sunuş bakımından alternatif turizm türüne uygun olması ve turizm yapılanmasının kitle turizmine yönelik gelişmemesi önemli avantajlar olarak gözlenmiştir.

3.6.1.1.4. Kurumsal Altyapı

Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması ve sürdürülebilirlik perspektifi ile turizme sunulması, sadece hükümetler ve yerel yönetimlerin değil, aynı zamanda yerel halkın ve sivil toplum örgütlerinin de gelişme sürecine dâhil edilmesiyle mümkündür. Bu bakımdan yörede sivil toplum örgütlerinin gelişmesi önemli bir avantajı beraberinde getirmektedir. Birçok sektörde olduğu gibi turizm sektörü de sağlıklı bir gelişim açısından tam katılımlı bir birlikteliği gerektirmektedir.

Yöredeki en geniş katılımlı sivil toplum örgütleri, Gökçeada Kültürünü Koruma Derneği, Gökçeada Turizm Tanıtma Koruma ve Geliştirme Derneği, Gökçeada kent konseyi ve Atatürkçü düşünce derneğidir. Gökçeada kültürünü

koruma derneği, Zeytinli köyde Rum vatandaşlarca kurulmuş olan bir dernektir. Temel olarak eski Gökçeada Osmanlı-Rum kültürünün korunması, geliştirilmesi ve tanıtılması yönünde çalışmalar yürütmektedir. Gökçeada turizm tanıtma koruma ve geliştirme derneği ise adadaki Türk vatandaşlarca kurulmuş bir dernek olup, ada kültürünün, turizme sunulmasına yönelik faaliyetler yürütmektedir. Gökçeada kent konseyi, halk meclisi olarak ta adlandırılmakta, adadaki gelişmelerde halkın söz sahibi olması, karar ve uygulama süreçlerinde yer almasını sağlaması bakımından sürdürülebilir turizm gelişimine önemli bir destek sağlayacaktır. Bunun yanında kent merkezinde bulunan turizm danışma (tourist information) bürosu beyaz masa, adaya gelen ziyaretçilerin sağlıklı bilgilendirilmesi açısından önemli bir işleve sahiptir.

3.6.1.2. Adanın Zayıf Yönleri

Adada ev pansiyonculuğuna açılan konaklama birimlerine yönelik herhangi bir denetlemenin olmaması, açılan pansiyonların büyük çoğunluğunun ruhsatsız olması ve mali denetimden yoksun olması, konfor, sağlık ve maliyet açısından yöreyi ziyaret eden turistlerin mağdur olmasına neden olabilmektedir. Adada verilmekte olan pansiyonculuk hizmetine yönelik herhangi bir eğitim verilmemiş olması, verilen hizmetin kalitesi ve sağlığı açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Köylerde açılmış olan küçük ev pansiyonlarının birçoğunda uygun konaklama koşullarının ve konforun olmadığı yapılan gözlemler sonucu belirlenmiş, mali denetimin olmamasından dolayı turizmin kısa mevsimsellik özelliğinden faydalanmak isteyen pansiyoncuların kötü koşullara, yüksek fiyatlar talep etmelerine neden olmuştur.

Adada, turizmin gelişimde pay sahibi olması gereken tüm paydaşların katılımının tam anlamıyla sağlanamadığı, yerel halk, yerel yönetim, kamu, sivil toplum kuruluşları ve üniversite işbirliğinin tam anlamıyla gerçekleşmediği gözlenmiştir. Dolayısıyla bu durum, sürdürülebilir turizm gelişimi için en büyük koşul olan tüm paydaşların katılımının sağlanamadığını göstermiştir.

Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir kültürel kimlik anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda, adada bulunan tüm kültürel değerlerin birer zenginlik ögesi olarak ele alınıp korunması gerekmektedir. Yaygın (2005) adada bulunan Osmanlı-Rum kültürünün sürdürülebilirlik çerçevesinde korunmamasını, çok kültürlülük ve çok kimlikliliğe zıt bir durum olarak görmekte ve ötekileştirme olarak adlandırmaktadır. Yapılan gözlemler ve görüşmeler, adada yaşamakta olan azınlıkların ötekileştirilme psikolojisi taşıdıklarını ve bu durumu yöreye gelen ziyaretçilere ve araştırmacılara yansıttıklarını da göstermektedir. Dolayısıyla çoğunluk tarafından ötekileştirildiğini hissedenler kendi içlerine karışan ya da kültürlerini tanımak isteyen ziyaretçileri de ötekileştirebilmektedirler.

Bunların yanında adada kanalizasyon ve arıtma tesislerinin çevre kirliliğine zarar vermeyecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Bu anlamda adanın çöp toplama alanının yetersiz ve sağlıklı koşullarda olduğu gözlenmiştir. Yerel halkın turizm gelişimini sürdürülebilir perspektifte sağlamaya dönük çevresel ve kültürel bilince tam anlamıyla erişmediği gözlenmiş, sürdürülebilir turizme yönelik yeterli bilgi düzeyine de ulaşamadığı görülmüştür.

3.6.1.3. Fırsatlar

Adada yapılmakta olan hava alanı, turizm mevsiminin uzatılması ve adaya ulaşımın kolaylaşması açısından önemli bir fırsat olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanında adanın organik tarım adası olarak geliştirilmeye çalışılması, agro-turizm gelişimi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu konuda, araştırmanın gözlem, görüşme ve Delphi anketlerinin de yapıldığı 12 – 14 Ağustos tarihlerinde “Gökçeada Tarımla Yaşam Şenliği” düzenlenmiştir.

3.6.1.3.1. Potansiyel Fırsatlar

Gelişen teknolojik olanaklar, ülkemizde gün geçtikçe artan doğal ürünler talebi, yurt içinde ve dışında sürekli olarak genişleyen turizm sektörü Gökçeada için de yeni fırsatlar sunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, adada yapımı devam etmekte olan havaalanı, ulaşımın zorlaştığı kış mevsiminde adaya ulaşımın kolaylaşması ve dolayısıyla da turizm sezonunun uzaması açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır. Tüm adanın organik tarım adası olması, sürdürülebilirlik kapsamında agro-turizm gelişimi açısından önemli bir potansiyel fırsat sunmaktadır. Ayrıca adada hâkim rüzgârların sörf yapmaya müsait olması ve yurt dışından sörf turizmi için adaya önemli bir talep olmaya başlaması, sörfçülüğün adada yayılması ve alternatif turizmin sürdürülebilirlik kapsamında gelişimi açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır.

Bunların yanında, sürdürülebilir turizme yönelik eğitim programları ile doğal, mimari ve kültürel çevre bilincinin artırılması, her mevsime uygun aktivite planlarının yapılarak bunlara uygun ürün geliştirilmesi, yöre halkına sahip olduğu kültürel ve turistik değerleri sunmasına yardımcı olacak iş imkânlarının sunulması, yerel halkın yörenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerine sahip çıkmasıyla, bunların korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması, doğa ve kültür bağının oluşturularak turistik ürün çeşitliliğinin yaratılması, ziyaretçilerin yörenin zengin toplumsal ve kültürel öğelerini tanımasını sağlaması gibi fırsatlar da sunmaktadır.

3.6.1.3.2. Sürdürülebilirliğin Sağlanmasına Yönelik Gelişmeler

Adada sürdürülebilirliğin sağlanmasına dönük olumlu gelişmeler görülmektedir. Bu kapsamda TÜDAV tarafından ilan edilen ve Kaleköy - Kuzu Limanı arasını kapsayan "Sualtı Milli Parkı", yöre kültürünün turistlere sunulmasına yönelik çabaların yoğunlaşması, büyük çaplı otellerden çok ev pansiyonculuğunun ve butik otel fikrinin kabul görmesi, kitle turizminin uzun dönemde ada turizm

gelişimine verebileceği zararlara ve tahribata yönelik bilincin artması bunların başında gelmektedir.

Ada kültürüne ve tanıtımına yönelik etkinlikler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda, Gökçeada Film Festivali, Meryem Ana Festivali vb etkinlikler önemli birer basamak oluşturmaktadır. Adanın organik ada olmasına yönelik çalışmalar, adada üretilen organik ürünlerin agro-turizm kapsamında turistlere sunulmasını sağlamakta, geleneksel köy kültürünün sunumuna dayalı kırsal turizmin önem kazanmasına öncülük etmektedir.

3.6.1.4. Sürdürülebilir Turizme Yönelik Tehditler

Gökçeada, sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimlik öğelerinin korunmasını olumsuz etkileyecek bazı tehlikeleri ve tehditleri de bünyesinde barındırmaktadır. Yörede turizme kazandırılması gereken toplumsal ve kültürel kimlik öğelerinin güncel yaşamdan soyutlanması mümkün olmayacağına göre, bu unsurların hem güncel yaşama hem de sürdürülebilirlik perspektifi açısından gerekli olan ilkelere, özgünlük derecesine ve zenginliğine sahip olması gerekmektedir.

Bu bağlamda yörede yaşanmakta olan güncel toplumsal ve kültürel kimlik unsurları adaya yönelik yapılmış olan iskân politikaları nedeniyle çeşitlilik göstermekte ve adanın özgün kültürel yapısının çeşitlilik göstermesini sağlamaktadır. Adada var olan özgün Rum kültürünün yanında adaya yerleştirilmiş Doğu Anadolu, Bulgar göçmeni ve Karadeniz Bölgesi vatandaşlarının sahip olduğu özgün kültürel yapı adanın kendine has, farklı bir ada kültürüne sahip olmasına yol açmıştır. Dolayısıyla adada yaşanan kültürlerin kendi özgün yapılarını özgün ada kültüründen soyutlaması, farklı kültürel unsurların çatışma kaynağı olma riskini beraberinde getirmiştir. Çalışma açısından hangi kültürel yapının ada kültürü olarak ele alınması gerektiği ve ne ölçüde korunarak sürdürülebilir turizme kazandırılması gerektiği, temel araştırma sorularından birini oluşturmuştur.

Adada yapılmış olan yatırımların ve gelişim faaliyetlerinin büyük çoğunluğu sadece devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle adanın özel konumundan ötürü bir devlet ada olarak (Artuç ve Genç, 2008), adlandırılması yöre turizminin gelişiminde önemli bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununa birlikte yörenin özellikle kıyı yerleşimlerinde oluşmaya başlayan aşırı ve çarpık yapılaşma izleri, kıyı ekosistemi üzerinde bir baskı yaratma ve kitle turizminin ortaya çıkardığı sorunları da beraberinde getirme riski taşımaktadır. Korunması gereken doğal alanların yangın riskiyle karşı karşıya olması da kaçınılmaz bir tehdit olarak gözükmektedir. Özellikle Haziran-Eylül ayları arasındaki dönemde bu risk daha da artmaktadır. Adadaki hâkim rüzgârların etkisiyle ortaya çıkabilecek yangınların çok hızlı yayılabileceği de göz önüne alındığında, bu konudaki mevcut önlemlerin ve denetimlerin sıkı bir şekilde sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır.

Gökçeada'ya yönelik olarak yapılan durum analizi sonucunda, yörenin toplumsal ve kültürel kimlik öğelerinin korunması ve sürdürülebilir turizme sunulması açısından taşıdığı güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri bir bütün olarak Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Gökçeada'ya Yönelik SWOT Analizi Sonuçları

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<p>Doğal çekicilikler</p> <ul style="list-style-type: none">• Zengin flora ve fauna (Sualtı Milli Parkı)• Göletler, tuz gölü, piknik alanları, temiz deniz ve plajlar,• İklim şartları (temiz ve bol oksijenli ada havası) <p>Kültürel çekicilikler</p> <ul style="list-style-type: none">• Etnografik değerler• Mitolojik değerler• Şenlik festival ve diğer kültürel etkinlikler• Otantik köyler (yerel mimari ve kültürel yaşam) <p>Arkeolojik çekicilikler</p> <ul style="list-style-type: none">• Henüz tam anlamıyla ortaya çıkarılmamış antik yapılar <p>Turistik donatım ve altyapı</p> <ul style="list-style-type: none">• Güvenlik, iletişim ve kanalizasyon hizmetleri• Kamping, otel, motel ve özellikle pansiyon gibi çeşitli konaklama imkânları.• Çeşitli yeme-içme olanakları <p>Kurumsal alt yapı</p> <ul style="list-style-type: none">• Sivil toplum örgütleri (Gökçeada Turizm Tanıtma Koruma ve Geliştirme Derneği, Gökçeada Kültürünü Koruma Derneği vd.)• Yerel yönetimler işbirliği• Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek	<ul style="list-style-type: none">• Çevresel bilinç ve etik eksikliği,• Arıtma tesislerinin yetersizliği.• Çöp depolama ve geri dönüşümün sağlanması konusundaki eksiklikler.• Toplumsal ve kültürel kimlik duyarlılığının az olması.• Sürdürülebilir turizme yönelik bilgi eksikliği.• Sürdürülebilir turizme yönelik yeterli bilinç oluşmaması.• Sürdürülebilir turizmin ekolojik çevre ile sınırlı tutulması.• Adada turizme yönelik taşıma kapasitesinin belirlenmemiş olması.• Adada ulaşım ve sağlık hizmetlerinin yılın tüm aylarında sağlıklı verilememesi.• Sürdürülebilir turizm gelişimi için tüm paydaşların katılımının sağlanamaması, koordinasyon ve iletişim eksikliği. (yerel halk, sivil toplum örgütleri, yerel yönetim ve kamu).• Ada turizmine yönelik yeterli profesyonel tanıtım ve pazarlama uygulamaları yapılmaması.• Hizmet kalitesinin düşüklüğü ve ihtiyaçlara cevap verememesi,• Eğlence ve alışveriş noktalarının yetersizliği,• Turist sağlığı ve hijyen koşullarındaki yetersizlik.

Okulu, Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu ve Meslek Yüksek okulları.	
Fırsatlar	Tehditler
<p>Potansiyel fırsatlar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yöre halkına yeni iş olanakları • Yörede kültürel ve ekolojik çevre bilincinin artırılması • Yörenin doğal, kültürel ve arkeolojik değerlerinin korunmasına katkı sağlanması • Yörede turizmin zaman faktörüne alternatif olması (ilkbahar ve sonbahar ayları) • Kültürel turizmin diğer turistik çekiciliklerle entegrasyonunun sağlanması • Yörenin doğal ve kültürel dokusuna uygun konaklama olanaklarının yaratılması <p>Sürdürülebilir turizmle ilgili gelişmeler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organik ada projesi • Su altı milli parkı • Gökçeada film festivali • Meryem ana festivali 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal ve kültürel dokunun bozulması • Yörenin kültürel yapısını temsil etmeyen büyük otel yapılarının oluşturulmaya başlanması • Köylerin özgün kültürel ve sosyal değerlerini kaybetmesi • Özgün kültürel yapının uygulanan politikalar sonu bozulmaya başlaması • Adadaki siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar • Açılan ya da açılması düşünülen tesislere yönelik imar, yapı ve mali denetimin zayıf olması. •

3.7. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK GELİŞME MODELİ

Günümüzün en önemli sektörlerinden olan ve daha da genişlemesi beklenen turizmin bir destinasyon açısından ekonomik, fiziki, sosyal ve kültürel etkileri yüksektir. Çalışmanın alan araştırması turizmin bölgenin toplumsal ve kültürel kimliği üzerinde yüksek oranda etkisi olduğunu, aynı zamanda bir bölgenin çevresel ve mimari kimliğinin yanında toplumsal ve kültürel kimliğinin de bölge turizmi açısından önemli bir unsur olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bölgenin turizm gelişiminin sürdürülebilir perspektifte yürütülmesi, çevresel değerler kadar, toplumsal ve kültürel değerlerin de ön plana çıkarılması ve sürdürülebilir kılınmasıyla mümkündür.

Bir bölgede sürdürülebilir turizm gelişimi, çevresel, mimari, ekonomik, toplumsal ve kültürel, tüm değerleri içine alacak bir model çerçevesinde yürütülmelidir. Bu amaç çerçevesinde hazırlanması düşünülecek bir model için, alanda yapılan araştırmalardan elde edilecek birincil verilerin yanında, yazında daha önce yapılmış olan çalışmaların ve model önerilerinin katkısı yüksek olacaktır. bu amaçla çeşitli yönleriyle alanda yapılmış olan bazı model çalışmalarından temel hatlarıyla bahsedilmesi gerekmektedir.

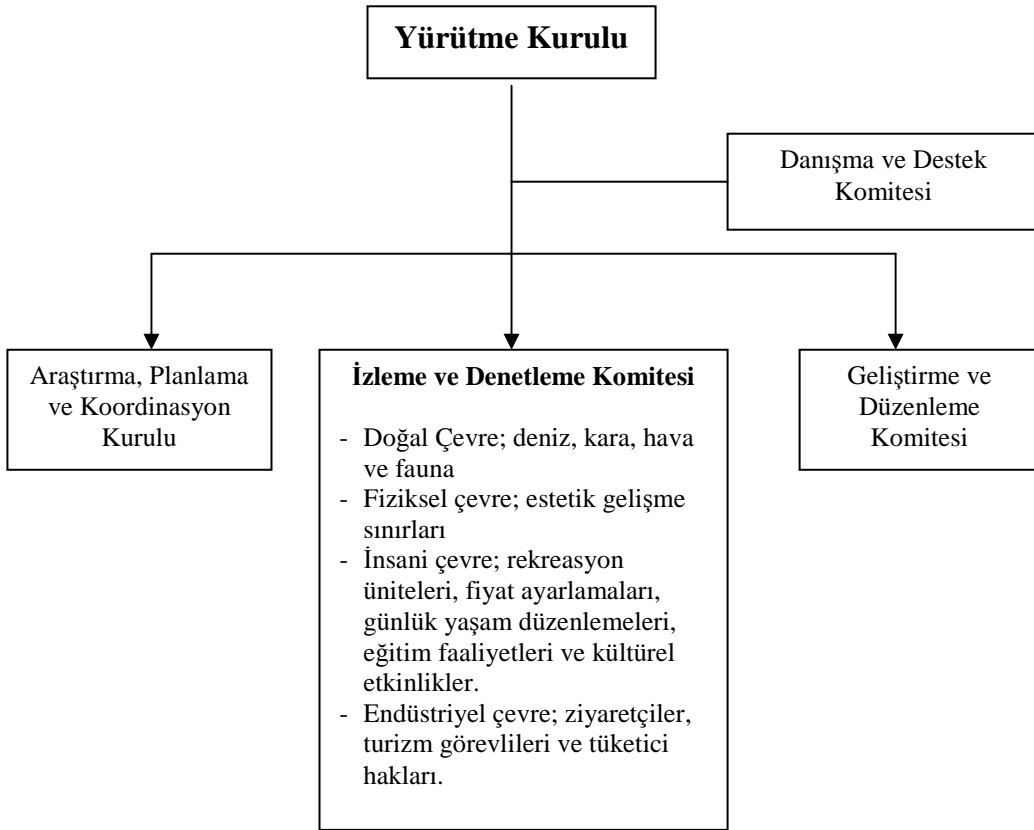
3.7.1. Yapılmış Model Çalışmalarından Örnekler

Günümüzde toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği, turizm gelişim modellerinde önemli bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, yazında özellikle geniş ölçekli, ekolojik ve sosyo-ekonomik boyutlu birçok model önerisiyle karşılaşılmaktadır. Söz konusu çalışmalardan bazıları, Çavuş ve Tanrısevdi (2000), Swanson ve Horridge (2004), Cros (2001), Jackson (2006), Tyrrell ve Johnston (2007), Clarke (1997), Chichilinsky, (1997), Collins (1999), Casagrandi ve

Rinhaldi (2002), Stephens vd. (2002), Beyhan ve Ünügür (2005), Johnston ve Tyrrell (2005), Çevirgen (2003), Çıracı, vd., (2008) tarafından yapılmıştır.

Çavuş ve Tanrısevdi'nin (2000) geliştirdiği, "sürdürülebilir turizm gelişme modeli", yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, konusunda uzman kişiler ve yerel halk işbirliği ile planlama, yürütme ve kontrol sisteminin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Çavuş ve Tanrısevdi, modelde yer alan kurul ve komitedeki tüm kesimlerin sürdürülebilir kalkınma felsefesini benimsemeleri, alanlarında uzman olmaları ve gönüllülük esasına dayanan çalışma içinde olmalarının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Ayrıca yerel halkı karar mekanizmaları içinde tutarak her kararda sorumluluk sahibi olmalarını sağlamak gereğini vurgulamaktadır.

Şekil 4. Sürdürülebilir Turizm Modeli

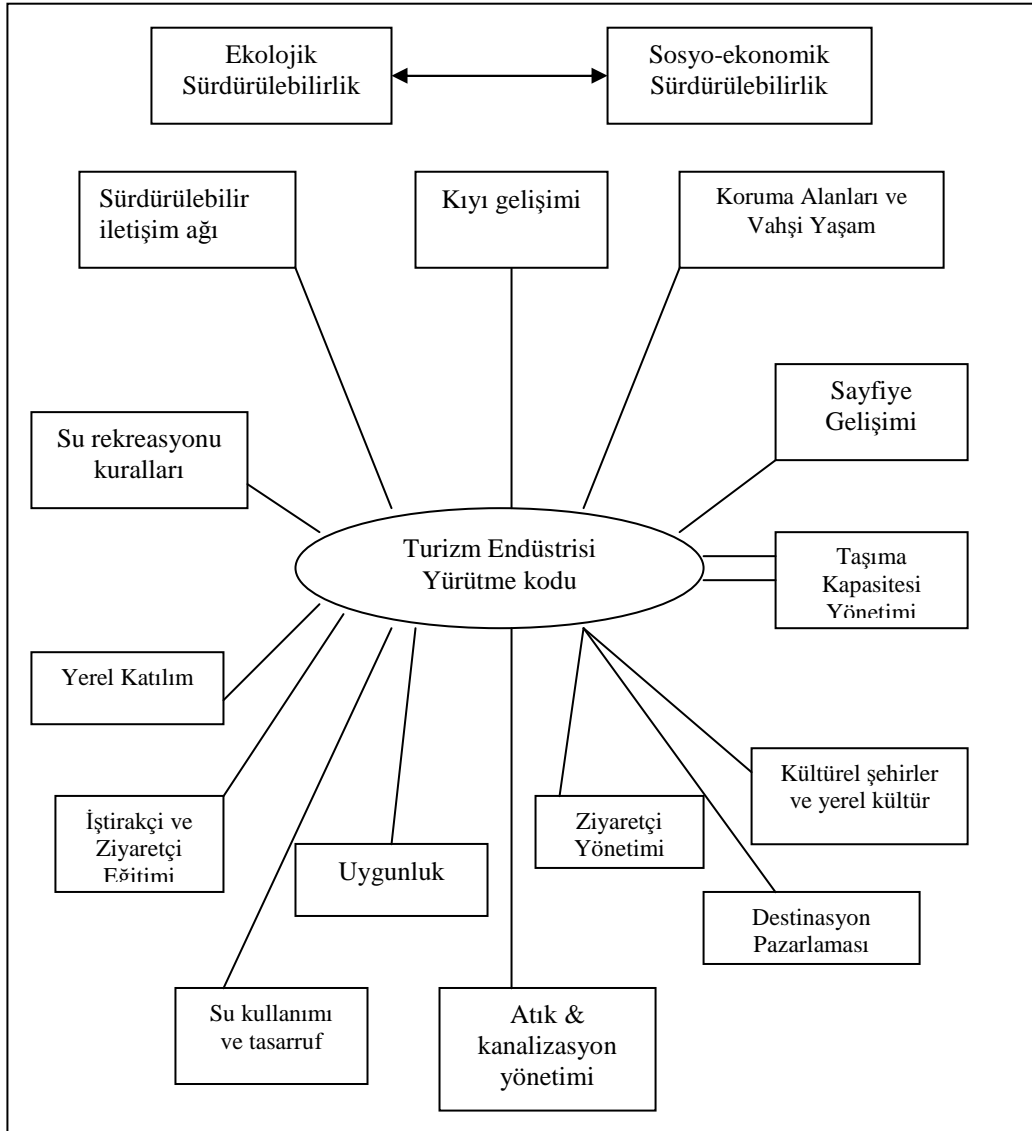

Kaynak: Çavuş, Ş., Tanrısevdi, A. (2000). Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Ölçekli Sürdürülebilir Turizm Gelişme Modeli Önerisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl. 11, s. 149-159.

Model, deniz, güneş, kum ekseninde yer alan kıyı kesimlerinde yoğunlaşan turizm hareketlerinin, söz konusu alanlarda oluşturduğu aşırı betonlaşma ve nüfus yoğunluğundan dolayı yöredeki doğal çevrenin büyük ölçüde yok olduğu varsayımına göre şekillenmektedir. Oysaki plansız gelişen turizm hareketleri ve buna bağlı olarak oluşan aşırı nüfus yoğunluğu, doğal çevrenin yanında sosyo-kültürel çevreye de kalıcı hasarlar vermektedir.

Jackson (2006), yaptığı çalışmada turizmin negatif etkilerinin azaltılmasına yönelik planlama yaklaşımını bir kavramsal model oluşturmuştur. Benzer şekilde, Çıracı vd. (2008) de, sürdürülebilir turizm gelişimi için bir yönetim modeli önermişlerdir. Her iki modelin ortak noktası, destinasyon yöneticilerine, ekolojik ve sosyo-ekonomik sürdürülebilirliği sağlamaya ve korumaya yönelik politikalar ve stratejiler geliştirmelerine yardımcı olmaya yönelik olarak hazırlanmış olmalarıdır. Model çerçevesinde, turizm yönetim birimleri ile turizmle ilişkisi olan tüm iştirakçilerin turizm sisteminin oluşumuna katkısı sağlanmaktadır. Jackson modeli aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır.

Şekil 5. Yürütme Kodunun Kilit Unsurları

Kaynak: Jackson, A. L., (2006). Ameliorating the Negative Impacts of Tourism: a Caribbean Perspective. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 18, No.7, p. 574-582.

Şekilden de anlaşılacağı gibi Jackson'un (2006) ve benzer şekilde Çıracı ve diğerlerinin (2008) modeli, planlama yaklaşımli yönetsel bir sürdürülebilirlik modelidir. Dolayısıyla destinasyonda sürdürülebilir turizme yönelik politikaların oluşturulmasına ve buna yönelik planlama aşamalarının hayata geçirilmesine dayalıdır. Modeldeki temel aşamalar politikaların belirleyicisi olacak iştirakçilerin belirlenmesi, sağlıklı iletişim sürecinin oluşturulması ve işleyişinin sağlanması,

çalışma gruplarının oluşturulması, hedeflerin belirlenmesi, taşıma kapasitesinin belirlenmesi ve planlama sürecine geçilmesini kapsamaktadır. Modelde, hedeflerin belirlenmesi sürecinde planlama yaklaşımı içerisinde sosyo-ekonomik yaklaşıma ek olarak ayrıca sosyo-kültürel yaklaşım açısı belirlenmemektedir.

Sürdürülebilir turizm modellerinde matematiksel formüllere dayalı yaklaşımların yetersizliğine vurgu yapan Cassagrandi ve Rinhaldi (2002) Johnston ve Tyrrell (2005) ve Tyrrell ve Johnston (2007), sürdürülebilir turizme yönelik daha biçimsel yaklaşım sunan matematiksel modeller sunmuşlardır. Sürdürülebilirlik perspektifli yazından farklı olarak, sürdürülebilir turizm modellerine niceleyici (matematiksel) bir yaklaşım öne süren araştırmacılar, sürdürülebilir turizme derinlemesine bir yaklaşımdan çok, yüzeysel ve biçimsel bir yaklaşım geliştirmiş ve formüle etmişlerdir. Birbirinden farklı görünmekle beraber, kurgusal olarak benzer şekilde ele alınan sürdürülebilir turizm modelini Tyrrell ve Johnston'ın (2007) son halini verdiği şekilde aşağıda vermek mümkündür.

$$F(X_i) = \int_0^x f(Z_i) dZ_i$$

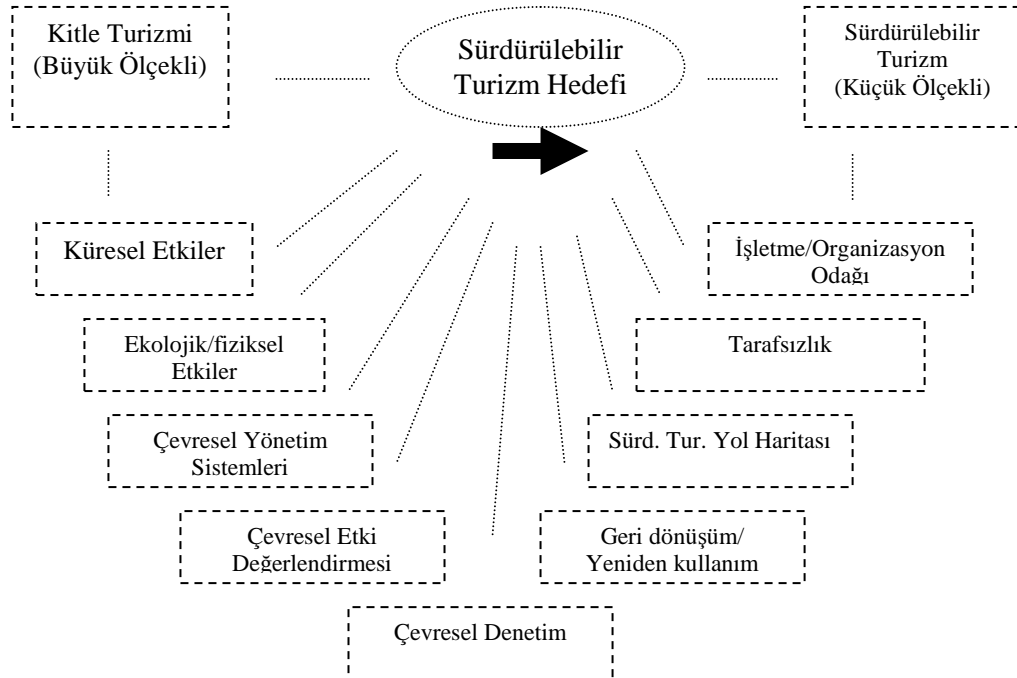
Araştırmacıların, birbirine biçimsel olarak benzer ve tamamlayıcı şekilde formüle ettikleri modele göre; “F(X_i)”, doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliği, “f” sürdürülebilir turizm ilkeleri ve hedeflerini, “f(Z_i)”, marjinal yoğunluk fonksiyonunu, “dZ_i” değişimin oranını ve boyutlarını ifade etmektedir. Yapılmış olan matematiksel model çalışmaları, sürdürülebilir turizmin formüle edilmesi bakımından olumlu olmakla birlikte, sürdürülebilir turizme çok yönlü ve derinlemesine bakış açısı geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Clarke (1997), yazındaki sürdürülebilirlik yaklaşımlarına dayanarak bir sürdürülebilir turizm ölçeği ve modeli oluşturmuştur. Model, yazındaki temel sürdürülebilir turizm algısına ve hedeflerine dayanarak kronolojik ve ardışık 4 aşamadan oluşmuştur. Sürdürülebilir turizm düşüncesinin derinlemesine anlaşılması amacıyla oluşturulan ölçek kapsamında Clarke (1997), iskeletin 4 basamağıyla

birlikte bir sürdürülebilir turizm ölçeği oluşturmuş ve bu ölçek çerçevesinde sürdürülebilir turizmi; kitle turizminin sürdürülebilir formlara dönüştürülmesi amacıyla, sürdürülebilirlik düşüncesinin kavranması olarak tanımlamıştır. Clarke, yaptığı sürdürülebilirlik tanımını, geliştirmiş olduğu ölçeğe dayanarak, diğer sürdürülebilir turizm düşüncelerinden üç kilit boyutuyla ayırmaktadır. Bunlar;

- Geliştirilen ölçeğin konusu daha fazla nesnel, daha az öznel olmaktır. Kitle turizmi korkulacak bir düşmandan çok, yenilik konusu olarak görülmelidir.
- Sürdürülebilir turizm, var olan turizm ölçeğini sömürmekten çok, bir erişme hedefidir.
- Önceki yılların tartışma konularından olan sürdürülebilir turizm bu mudur yoksa değil midir den çok, hedefe ulaşmaya yönelik doğru bilginin kullanılması, verilen çabanın ana odağı haline gelmiştir.

Şekil 6. Sürdürülebilir Turizm Çatısı

Kaynak: Clarke, J. (1997). A Framework of Approaches to Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 5, No. 3, p. 224-233.

Şekilde, büyük ölçekli turizm, sınıfsal olarak negatif anlamlarını ortaya çıkarmak amacıyla Clarke (1997) tarafından kitle turizmine tercih edilmiştir. Clarke (1997), nesnel olarak yaklaşıldığı takdirde ölçekli turizmin avantaj olarak kullanılabilir güçlere sahip olduğunu belirtmektedir.

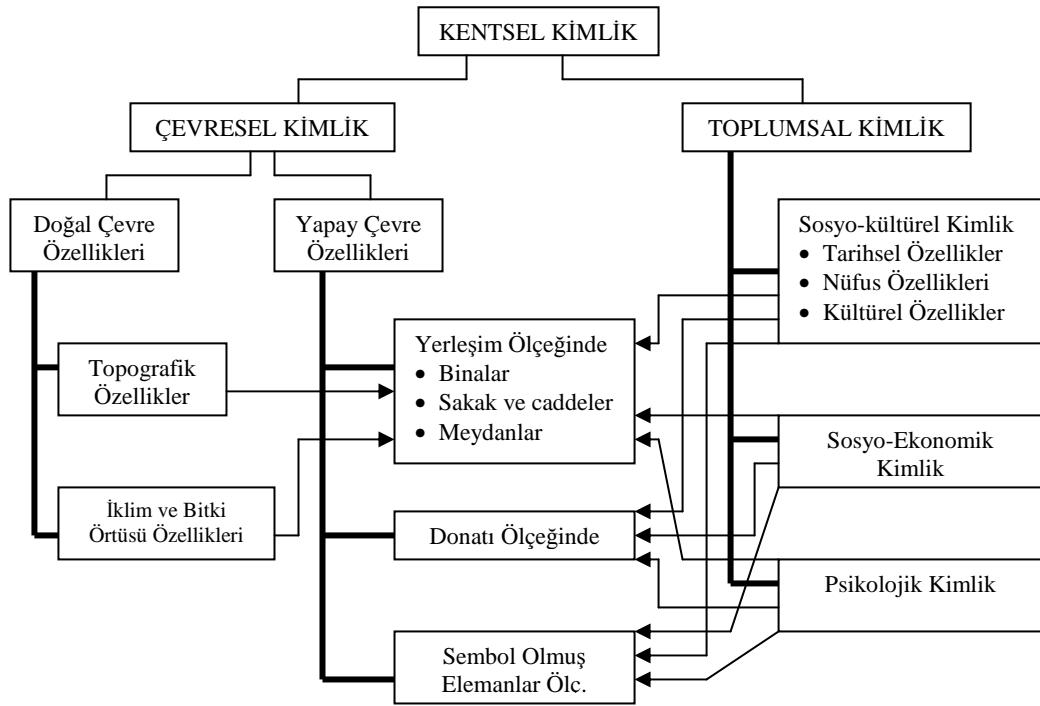
- Çevre, madencilik ve üretim gibi diğer endüstri dallarının tahribatına maruz kalmaktadır ve turizm çevresel kaliteye bağımlıdır. Turizm endüstrisi değerlerini korumak zorundadır, bunda da geniş oyuncuların lobi gücü kullanarak baskı yapmasına dayanan geniş ölçeklilik önemlidir.
- Büyük ölçekli operatörlerin, ürünlerini alan milyonlarca tüketici üzerinde sürdürülebilir turizme olan ilgiyi teşvik etmeye yönelik pazarlama ve iletişim becerilerinin yanı sıra, toptan ulaşabilme fırsatları vardır.
- Satış zamanı boyunca, sürdürülebilir kuralların tanıtımının daha ikna edici bir güce kavuşmasını sağlayabilecek geniş ölçekli görüşmeler tedarikçiler ve dağıtıcılar üzerinde etkili olmaktadır.

Kuşkusuz, Clarke'ın (1997) geliştirmiş olduğu model yazındaki birçok eksiği kapatmakla birlikte bu araştırmanın amaçları doğrultusunda bakıldığında çok daha geneli kapsadığı görülmektedir. Bu çalışmada sürdürülebilir turizm yerel ölçekte ve kitle turizminden arınmış olarak ele alınmakta ve oluşturulması düşünülen model, toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasının ve sürdürülebilir kılınmasının daha küçük ölçekli turizm yaklaşımı ile sağlanabileceği varsayımına dayanmaktadır. Clarke'ın yapmış olduğu sürdürülebilir turizm modeli geniş ölçekli bir modeldir ve kitle turizminin yoğun olduğu, daha geniş boyutlu alanlarda, ülkemiz açısından düşünülecek olursa deniz-güneş-kum üçlüsüne dayalı turizm hizmeti sunan kıyı kesimlerinde başarıyla uygulanabilecek bir model özelliği sergilemektedir. Gökçeada, sahip olduğu turistik ürün, nüfus ve mekânsal özellikleri itibarıyla kitle turizmine hitap etmemektedir. Bu bakımdan bu araştırmanın amacı mevcut kitle turizmini sürdürülebilir turizm düşüncesi ile bağdaştırarak geliştirmek değil,

toplumsal ve kültürel öğelerin korunarak küçük ölçekli sürdürülebilir turizm modeli oluşturulmasıdır.

Beyhan ve Ünügür (2005), yaptıkları çalışma ile sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli oluşturmuşlardır. Bu bağlamda yapılan modelde toplumsal ve kültürel kimlik ayrı bir konu olarak değil, çevresel kimlik ile birlikte kentsel kimlik çatısı altında ele alınmıştır. Çalışmalarında Öner'in (1993) kentsel kimlik şeması, referans olarak önemli bir yer tutmuştur.

Şekil 7. Kentsel Kimlik Oluşum Şeması

Kaynak: Beyhan, Ş. G., Ünügür, S. M. (2005). Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli. *İ.T.Ü. Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt. 4, Sayı. 2, 79-87.

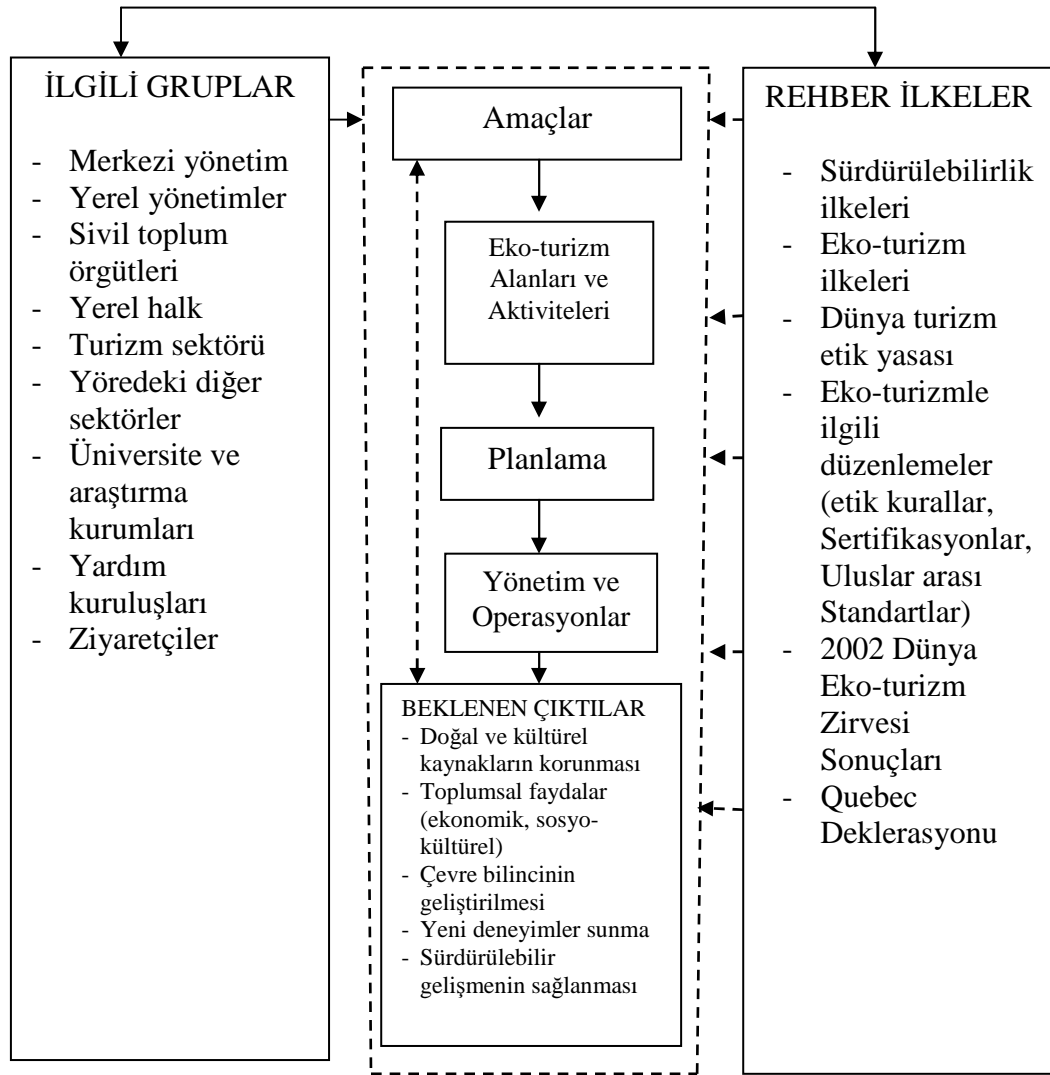
Beyhan ve Ünügür sürdürülebilirliği, sürdürülebilir fiziksel çevre boyutuyla ele almışlardır. Yapılmış olan sürdürülebilir fiziksel çevre kimliği modelinde, neyin, ne kadar (ölçek boyutuyla), ne için, neden (içerik boyutu), nasıl, kimin tarafından

(davranış boyutu) korunup, sürdürüleceği ve/veya değişip değişmeyeceği, ne açıdan gelişim sergileyeceği boyutlarını içermektedir. Gereksinme, veri toplama, veri işleme, analiz, alternatif geliştirme, sentez, yenileme, değerlendirme, model, karar, gerçekleşme, süreçlerinden oluşan bir model kurgusu oluşturulmuştur.

Cros (2001), yapmış olduğu model çalışmasında, kültürel mirasın sürdürülebilirliğine yönelik yönetim planlamasının geliştirilmesini önermiştir. Sürdürülebilir kültürel miras için, turizm planlamasında iki ana sorunun cevaplanması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bunlar; “turizm gelişimini açısından en uygun kültürel miras alanları nerelerdir?” ve “kültürel miras alanlarını sürdürülebilirlik perspektifi ile yönetmek için en uygun yol hangisidir?”, sorularıdır. Cros, kültürel miras turizmi ile turizm gelişimi arasındaki ilişkiyi bir matriks ile açıklamaya ve modellemeye çalışmıştır. Matrikste kültürel miras alanlarına olan yoğun turist ilgisi ile kültürel miras alanının bu ilgiye olan direnme gücü arasında bir korelasyon kurulmuş, bu korelasyon sonucu direnme sınırı oranında turizm gelişiminin şekillenmesi gerektiği belirtilmiştir. Sürdürülebilir turizm gelişimi, turistik yörenin kültürel yapısını korumanın yanında kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin yeniden ortaya çıkarılıp geliştirilmesini de kapsamaktadır. Dolayısıyla sağlıklı bir turizm gelişimi yörenin direnme gücünü ölçmenin yanında, mevcut değerlerinin geliştirilmesine de dayanmaktadır.

Çevirgen (2003), yaptığı doktora çalışmasında sürdürülebilir turizm kapsamında Edremit yöresine yönelik bir eko-turizm gelişme modeli önermiştir. Çalışma kapsamında Edremit yöresinde eko-turizm durum analizi yapılmış ve anket tekniği kullanılarak doğa tabanlı turizm aktivitelerine katılan turistlerin profili belirlenmiştir. Daha sonra kısaca açıkladığı eko-turizm modelini oluşturmuştur. Çevirgenin oluşturduğu eko-turizm gelişme modeli Şekil 8’de görülmektedir.

Şekil 8. Edremit Yöresi Eko-turizm Gelişme Modeli

Kaynak: Aydın Çevirgen. (2003). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Eko-turizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir.

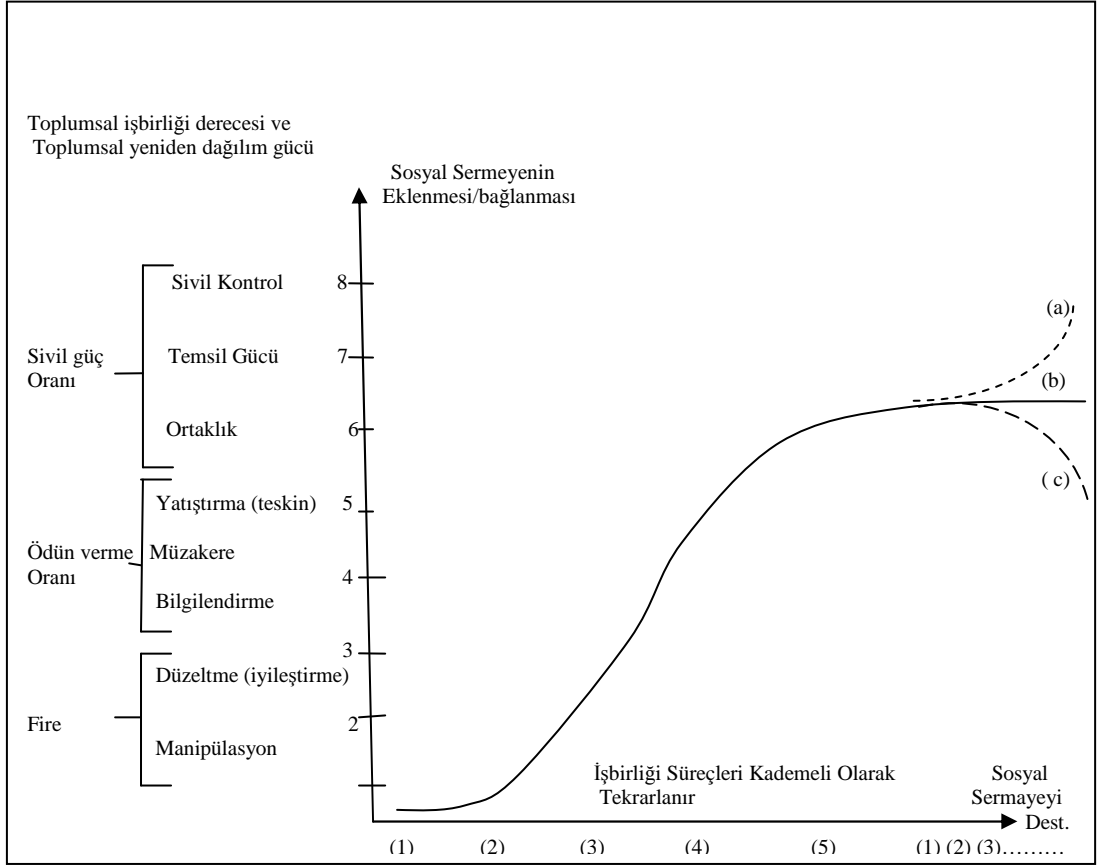
Modelde kesik çizgi ile sınırlanan alan içinde eko-turizm gelişme süreçleri yer almaktadır. Bu alan dışında kalan ilgili gruplar ve rehber ilkeler modeli tamamlayan diğer iki unsuru oluşturmaktadır. Bu unsurlar modelin tüm aşamalarında farklı durum ve seviyelerde gelişme sürecine katıldığından, kesik çizgi ile belirtilen alanın dışında gösterilmiştir. Çevirgenin modelinde, gelişmenin başlangıcını gösteren

akış, sol üst köşeden başlayıp, amaçlardan beklenen çıktılara kadar olan süreç ile devam etmektedir. Amaçlar ve beklenen çıktılar arasındaki noktalı çizgiden oluşan çift yönlü ok geri bildirimini ifade etmektedir. Ulusal ve uluslar arası organizasyonlar tarafından oluşturulan rehber ilkeler ise, gelişme sürecinin her aşamasında göz önünde bulundurulması gereken modelin diğer önemli bir unsurudur.

Çevirgenin önermiş olduğu model sürdürülebilir perspektifli bir yaklaşıma sahip olmakla birlikte sürdürülebilirliği eko-turizm boyutuyla ele almaktadır. Oysaki Tuna'nın (2006) dediği gibi, çevresel sorunlar aynı zamanda toplumsal sorunlardır ve toplumsal sorunlardan etkilenmekte ya da kaynaklanmaktadır. Her toplum belirli çevre sorunlarına karşı kendine özgü tepki ve refleks biçimleri geliştirmektedir. Geliştirilen tepkiler toplumun kendine has kültüründen doğmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm sadece ekolojik bir yaklaşımla ele alınır demek, sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılacağı yöre kültürünün, yaşam tarzının ve bunların çevreye etkilerinin dikkate alınmaması anlamına gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi sürdürülebilir turizm sadece doğal değil, aynı zamanda mimari, kültürel ve sosyal kaynakları da uzun vadede güzelleştiren ve koruyan, olumlu ve ılımlı bir tarzda ekonomik gelişmeyi destekleyen bir turizm olarak açıklanmaktadır.

Arnstein (1969), toplum merkezli bir turizm modeli önermiştir. Arnstein'in önermiş olduğu model daha sonra farklı yazarlarca tekrar irdelenmiş ve farklı destinasyonlarda uygulanabilirliğine yönelik değerlendirmeler ve öneriler getirilmiştir. Dolayısıyla önerilen model, daha sonraki dönemlerde Haywood (1988), Selin ve Chavez (1995), Reid (2003), Okazaki (2008) ve diğer birçok araştırmacı tarafından da ele alınarak, modelin oluşumuna yönelik teoriler, yerel halk katılımının yükseltilmesi, yeniden güç dağılımı, işbirliği süreci ve sosyal sermaye yaratma gibi kavramların toplum merkezli turizm modeli içindeki yeri irdelenmiştir. Modelin kurgusu Şekil 9'da görülmektedir.

Şekil 9. Toplum Merkezli Turizm Modeli

Kaynak: Okazaki, E. (2008). A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use. *Journal Of Sustainable Tourism*, Vol. 16, No. 5, pp. 511-529.

Arnstein (1969) ve Okazaki (2008), yeni den güç dağılımı yapılarak sivil ortaklığın yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Model, firelerin verilmesi, ödün verme oranının belirlenmesi ve sivil gücün yeniden tanımlanması olarak üç ana basamaktan oluşmaktadır. Modelin işleyiş süreci Arnstein'in oluşturduğu 8 basamaklı merdiven üzerinde gösterilmektedir. İlk basamakta, halkla ilişkilerin çarpık kullanımından faydalanmaya dayalı gibi güç unsurlarının işbirliğinden oluşturulan manipülasyon süreci bulunmaktadır. İkinci basamakta, yerel halkın değer ve tutumlarının daha güçlü toplum için yapılandırılması süreci yer almaktadır. Üçüncü basamakta, yerel halkın doğruları, sorumlulukları ve yapabilecekleri konusunda bilgilendirilmesi süreci, dördüncü basamakta, yerel halkın fikirlerini beyan etmeleri konusunda cesaretlendirilmesi ve yetkilendirilmesi süreci yer

almaktadır. Beşinci basamakta yerel unsurların gücü giderek artmaktadır, ama yinede henüz ödün verme aşamasındadır. Altıncı basamakta yerel unsurlarla merkezi otorite ve diğer paydaşlar arasında planlama konusunda sorumluluklar ve fikir üretme aşamasında müzakereler başlamıştır. Yedinci basamakta, sivil toplum da hâkim bir güç olarak fikir üretmede ve karar vermede etkin rol almaktadır. Son olarak sekizinci basamakta, sivil toplum politika üretme ve yönetim gücünü tamamen kontrolü altına almaktadır.

Arnstein (1969) ve diğer araştırmacıların da üzerinde hem fikir oldukları model, sadece toplumsal işbirliğinin oluşum basamaklarını ayrıntılı olarak belirlemesi açısından değil, daha kapsamlı ve büyük örgütlenmeler için yol gösterici bir nitelik taşıması açısından da önemli ve kullanışlı bir model örneği sergilemektedir. Modelde oluşturulmuş olan merdiven, turizm gelişiminde yerel bağlılığın sağlanması ve turist destinasyonlarındaki toplum yapısının anlaşılması açısından örnek niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda model, turizm destinasyonunun gelişim sürecinin sürdürülebilir bir niteliğe kavuşması açısından da yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Ayrıca model, birçok yeni araştırma için de ön ayak olmuştur. Okazaki (2008), yetkilendirme merdiveni gibi birçok teorinin 1980'lerden sonra Arnstein'in modeli üzerinden gerçekleştiğini vurgulamaktadır.

Yapılmış olan model çalışmalarının çok küçük bir bölümünü vermesi itibariyle bu tez, tam anlamıyla bir modeller yazını sunmamaktadır. Bunun yanında mevcut modeller, farklı düşünsel yapıları ve teknikleri kendi içlerinde barındırması itibariyle, teze konu olan, toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına yönelik sürdürülebilir turizm modeline, ön ayak olacak temel dayanaklar sunmaktadır. Bu açıdan verilmiş olan örnekler, temsil ettikleri farklı görüş, araştırma yöntemleri ve teknikleri bakımından bu araştırma için önemli birer dayanak ve kaynak niteliği taşımaktadır.

3.7.2. Modelin Kurgulanması

Dünya seyahat pazarında doğal ve kültürel alanlara yönelik artan turizm talebi, bu alanlara yönelik turizm hareketlerinin kontrollü bir şekilde geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında, turist kabul eden destinasyonun toplumsal, kültürel, çevresel, mimari değerlerinin ve kimliğinin korunmasını, yoğun turist akınlarından zarar görmeyecek bir şekilde, planlı bir turizm gelişimine tabii tutulmasını gerektirmektedir.

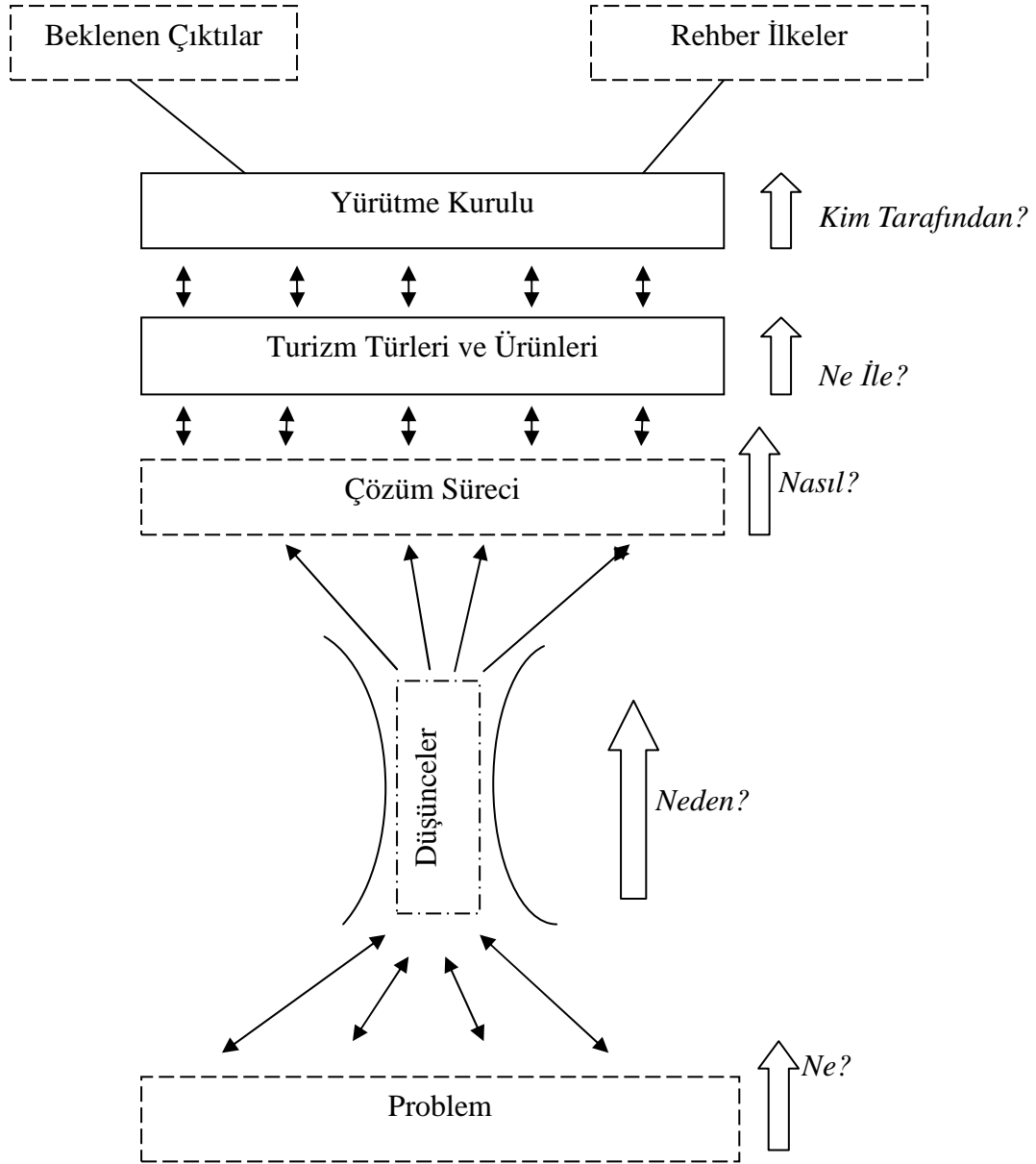
Sahip olduğu sosyal, kültürel ve çevresel kimliği, Gökçeada'yı sürdürülebilir turizm açısından önemli bir turizm destinasyonu haline getirmektedir. Doğal, tarihsel ve kültürel çeşitlilik açısından çok zengin bir yapıya sahip olan Gökçeada'da bilim, eğitim, estetik, peyzaj, kültürel, işlevsel ve rekreasyonel bakımdan önem taşıyan değerlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Yapılmış olan araştırmaların sonuçlarının da gösterdiği gibi Gökçeada, sahip olduğu kültürel zenginlik ve çeşitlilik ile alternatif turizm kaynakları bakımından sürdürülebilir turizm gelişimi için örnek bir bölge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmalarda da görülmüş olan mevcut sorunların belirlenmesi, çözüme dair düşüncelerin ortaya çıkarılması, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve bu öneriler kapsamında uygulanacak politikalar ile bu politikaları yürütecek yönetim birimlerinin belirlenmesi, modelin temel iskeletini oluşturmaktadır. Dolayısıyla model, köklerinde sorunların belirlendiği, gövdesinde sorunların kaynağına, ortaya çıkış şekli ve sebeplerine dair düşüncelerin ortaya konduğu, dallarında mevcut problemlerin çözümüne ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik önerilerin bulunduğu, uç yapraklarında ise sürdürülebilirliği sağlayacak politikaların ve bu politikaları yürütecek yönetim birimlerinin bulunduğu bir ağaç modeli olarak tasarlanmıştır.

Verilmiş model örnekleri, alanda yapılmış çalışmaların küçük bir kısmını kapsamakta olup, temel amaç belli alanlarda yapılmış örneklerden bazılarını sunmaktır. Kurulması düşünülmüş olan modelde, alanda yapılan araştırmalar ve yazın taraması sonucu elde edilen ikincil veriler ile birlikte, doğal, sosyo-kültürel, yönetsel, matematiksel ve mimari yönleriyle bu modellerden de yararlanılmıştır. Bu

amaçla adaya özgü şartların belirlenmesine, sorunların ortaya çıkarılmasına, sürdürülebilirlik anlayışıyla ele alınacak değerlerin ve turizm türlerinin belirlenmesine yönelik alan araştırması yapılmıştır. Bunun yanında, burada da verilmiş olan model çalışmaları da incelenerek genel iskeletin oluşturulması sağlanmıştır. Verilmiş olan örnekler, kendi alanlarıyla ilgili önemli birer katkı sağladıkları gibi, modelin oluşturulmasında da etkin rol üstlenmişlerdir. Dolayısıyla alan araştırmasından elde edilen birincil verilerin yanında, yazın taramasıyla elde edilmiş olan ikincil veriler, modelin ana çatısının oluşturulmasında önemli bir etkidir.

Oluşturulması düşünülen ağaç modeli Toplam Kalite Yönetiminde (TKY) kullanılmakta olan problem çözme tekniklerinden olan ağaç diyagramından biçimsel olarak etkilenmektedir. Ağaç diyagramı ilk olarak Toplam Kalite Yönetiminin gurularından Kaoru ISHIKAWA tarafından, kalite kontrol çalışmaları sırasında uygulanmıştır (www.turk-ie.org). Daha sonraki dönemlerde ağaç diyagramı, T.K.Y.'de sıkça kullanılan bir problem çözme tekniği ve yönetim aracı haline gelmiştir. Taptık ve Keleş (1998) ağaç diyagramını; istenen amacı gerçekleştirmek veya bir problemi çözmek için söz konusu aktivite gereği birbirini takip eden tüm aşamaları ve bu aşamalarda etkisi olduğu düşünülen tüm sebepleri dikkate alarak bir konunun, problemin veya olayın sistematik bir biçimde araştırılmasını sağlayan bir yönetim aracı olarak tanımlamaktadır. Toplam Kalite Yönetiminde ağaç diyagramı üç ana amaçla kullanılmaktadır. Birincisi, geniş bir hedefi grafik olarak daha detaylı seviyelere ayırmak için, ikincisi, bir öneriye daha detaylı nasıl çözüm üretildiğini grafik olarak göstermek için, üçüncüsü bir problemin nedenlerini grafik olarak daha detaylı göstermek için, dördüncüsü bir problemin nedenlerine nasıl öneriler ve eylemler geliştirildiğini grafik olarak göstermek içindir (Efil, 2003: 190). Oluşturulması düşünülen ağaç modeli ile ilgili turizm yazınında T.K.Y. boyutu dâhil olmak üzere yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun yanında, özellikle toplumsal bilimlerde sorunların teşhisi ve çözüm önerilerinin ortaya konarak uygulanmasına yönelik benzer çalışmalara rastlanmıştır. Volkan (2009), geliştirdikleri ağaç modeli ile Finlandiya gibi bazı Avrupa ülkelerinde çalışmalar yaptıklarını belirtmiş, son dönemlerde çokça sözü edilen demokratik açılım

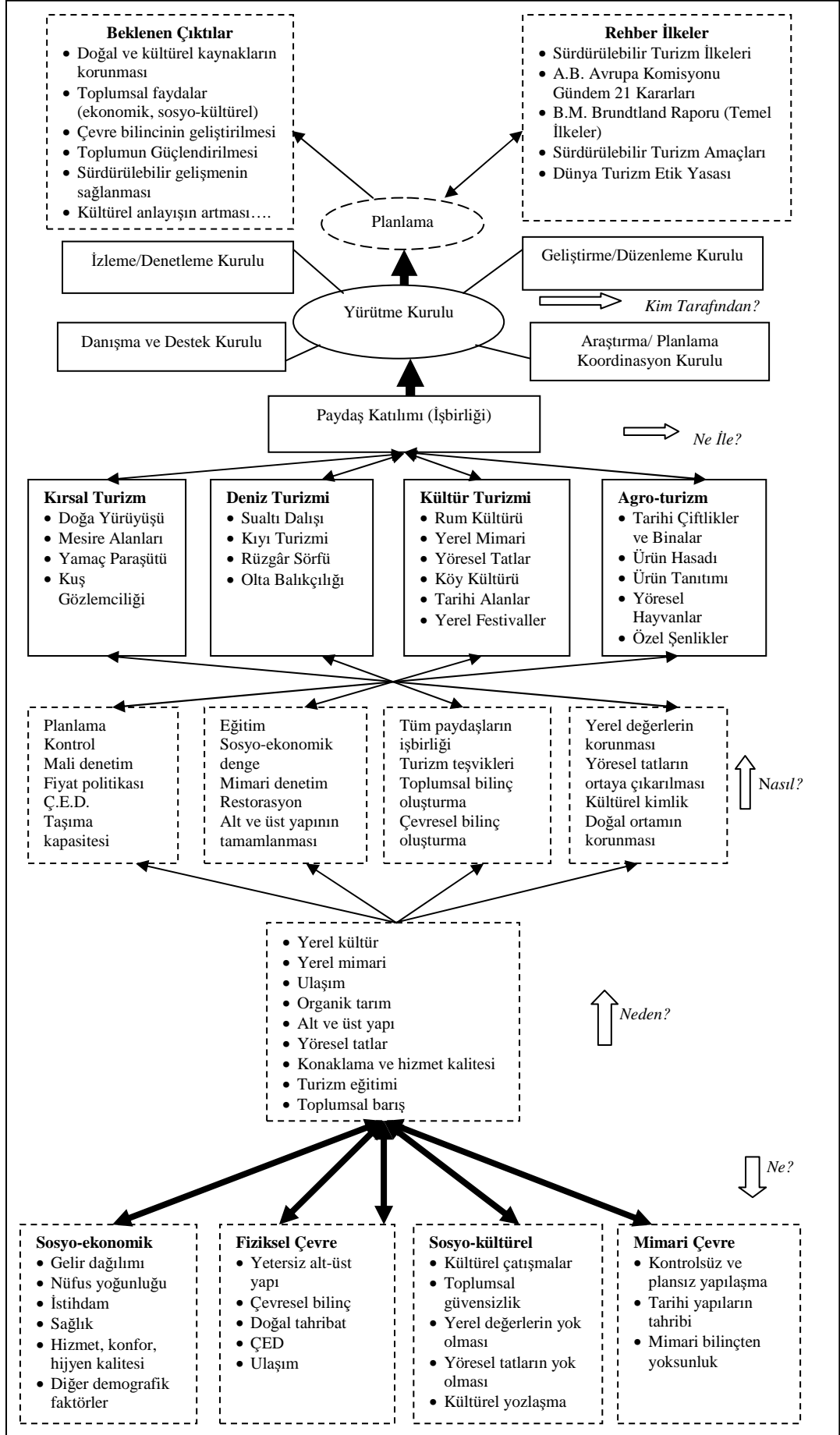
kavramına da ağaç modeli ile çözüm bulunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu çalışma, alan araştırmalarında ortaya çıkardığı sorunlar ve bunların çözülmesine yönelik ortaya koyduğu somut öneriler itibariyle sözü edilen açılmıdan daha gerçekçi bir yapıya sahip olup, bu modelin gerektirdiği tüm özellikleri de yapılan araştırmalar ile karşılamıştır. Modelin kurgusu ana hatlarıyla Şekil 10'da verilmiştir.

Şekil 10. Sürdürülebilir Turizm Ağaç Modeli

Bu araştırma kapsamında yapılmış olan görüşme ve gözlem tekniği ile Delphi tekniğine dayalı alan araştırmaları sonucu, Gökçeada'da sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, doğal ve mimari çevreyle ilgili sorunlar ortaya çıkarılmıştır. Buna ek olarak adaya yönelik olarak yapılmış olan durum analizi de adada sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik avantaj ve dezavantajlarla birlikte, yöre turizm gelişimine yönelik fırsat ve tehditlere dair veriler elde edilmesini sağlamıştır. Yapılan araştırmalar, belirlenmiş olan sorunların kaynağına yönelik görüşlerin elde edilmesini, bu görüşler neticesinde çözüm önerilerinin sunulmasını ve bu önerilerin ne şekilde ve kimler tarafından yürütülmesi gerektiğine dair veriler sağlamıştır. Araştırmanın problem sunumunda da belirtildiği üzere, araştırma temelde neyin?, ne şekilde?, kimler tarafından? geliştirilmesi gerektiğini ve bu gelişmenin boyutlarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla Şekil 11'de verilmiş olan sürdürülebilir turizm ağacı modeli aynı zamanda bu sorulara da cevap vermektedir.

Şekil 11. Gökçeada'ya Yönelik Sürdürülebilir Turizm Ağaç Modeli

Problem: Gökçeada'da toplumsal ve kültürel kimliğin korunarak sürdürülebilir yaklaşımla turizme sunulmasına yönelik model önerisi, öncelikle adaya yönelik sorunların belirlenmesi aşamasından oluşmaktadır. Belirlenmiş olan sorunlar, aynı zamanda ağacın köklerini oluşturmaktadır. Gökçeada'da sürdürülebilir turizme yönelik problemler sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, fiziksel çevre, mimari çevre ve diğer ana başlıkları altında gruplandırılmıştır. Gruplandırılmış olan sorunlar, adada yapılan alan araştırması sonucu ortaya çıkan yöreye özel sorunlardır.

Düşünceler: Ağaç modelinin bu bölümü, adayla ilgili ortaya çıkan problemlere yönelik düşünceleri yansıtmaktadır. Ada ile ilgili ana sorunlar, yerel kültür, mimari, tatlar, alt ve üst yapı, ulaşım, toplumsal barış, hizmet kalitesi ve hijyen gibi ana unsurlar üzerinden şekillenmektedir. Bu kapsamda belirlenmiş olan düşünsel faktörler, aynı zamanda ada turizm gelişiminde göz önünde bulundurulacak temel unsurlardır.

Çözümler: Ada turizm sorunlarının çözülmesine ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik önerileri kapsayan bu bölümde, adada yapılan alan araştırmasında ortaya çıkan temel çözüm önerileri yer almaktadır. Sürdürülebilirliğin sağlanmasında, belirlenen sorunların çözümüne yönelik geniş katılımlı, tüm paydaşları kapsayan çözüm önerileri önemlidir.

Turizm Türleri: Sürdürülebilir turizm ağaç modelinde bu bölüm, belirlenmiş olan çözüm önerileri ve adada yapılan araştırma çerçevesinde sürdürülebilir turizm modelinin şekilleneceği turizm türlerini kapsamaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, model Gökçeada şartlarına göre kurgulanmıştır, dolayısıyla ortaya çıkmış olan turizm türleri adada yapılan alan araştırması neticesinde şekillenmiştir.

Paydaş Katılımı (İşbirliği): Sürdürülebilir turizm gelişimi öncelikle tüm paydaşların gelişim sürecine katılımını gerektirmektedir. Dolayısıyla, Gökçeada'da meydana gelen turizm faaliyetlerinden dolayı ya da dolaysız olarak etkilenen veya etkileyen tüm paydaşların sürdürülebilir turizmde etkin birer karar organı olmaları gerekmektedir.

Yürütme Kurulu: Bu kurul, tüm paydaşların temsilcilerinin üyesi olduğu ve sürdürülebilir turizmle ilgili kararların aktif olarak yürütüldüğü organdır. Kurul, araştırma/planlama koordinasyon kurulu, izleme ve denetleme kurulunun raporlarını karara bağlar, gerekli hallerde danışma ve destek kurulunun görüşlerine başvurur. Kurul her ay gündemli olarak toplanır ve yaptırım gücü olan kararlar alır. Olağan üstü durumlarda kurul üyeleri ikinci bir çağrı beklemezsizin tekrar toplanırlar.

Danışma ve Destek Kurulu: Yürütme kuruluna bağlı diğer kurulların tespitlerinin yürütme kurulunda herhangi bir sonuca varılamadığı durumlarda, danışma ve destek kurulu devreye girerek danışmanlık ve gerekli yerlerde destek hizmetleri verir.

Araştırma/Planlama Koordinasyon Kurulu: Kurul, konularında uzman olan araştırmacı ve planlamacılarından oluşur. Kurulun görevi sürekli araştırma yapmak, gerekli planlama çalışmalarında bulunmak ve bu çalışmalarından diğer model bileşenlerini bilgilendirmekle görevlidir. Yürütme kuruluna bağlı olarak çalışan kurul, yaptığı çalışmalar la yürütme kurulunu aynı zamanda yönlendirmişte olmaktadır.

İzleme ve Denetleme Kurulu: Kurulun temel görevi, turistik istasyondaki doğal, fiziksel, insani ve endüstriyel çevredeki değişimleri sürekli izlemek, gerekli denetimleri yapmak ve bunları düzenli olarak yürütme kuruluna rapor halinde sunmak olmalıdır.

Geliştirme ve Düzenleme Kurulu: Bu kurul, izleme ve denetleme kurulunun çalışmalarını sürdürülebilirlik ilkeleri paralelinde geliştirir, ilgili aksaklıkları ele alarak yeniden düzenler ve bu yönde aldığı kararları yürütme kuruluna rapor eder. Kurul üyeleri konularında uzman olan kişilerden seçilmelidir.

Rehber ilkeler: Rehber ilkeler, sürdürülebilir turizm kapsamında yürütme kurulunun göz önünde bulundurması gereken ulusal ve uluslar arası ilkelerdir.

Sürdürülebilir turizm gelişim sürecinin her aşamasında göz önünde bulundurulması gereken rehber ilkeler, sürdürülebilir turizm gelişimde yol gösterici bir özelliğe sahiptir ve modelin en önemli unsurlarından biridir. Çoğu, BM, AB, WTO gibi uluslar arası örgütler öncülüğünde hazırlanan ve tüm dünyada kabul gören bu ilkeler, gönüllü ve tavsiye niteliğinde düzenlemelerdir.

Beklenen Çıktılar: Adada geliştirilmesini düşünülen modelin beklenen çıktıları, ada ile ilgili yürütme kurulunun ve bağlı diğer organların planlama çalışmaları sonucu ortaya çıkardıkları ve sürdürülebilir turizmden beklenen gelişmeler doğrultusunda gruplandırılmıştır. Mevcut unsurların ne oranda olumlu etkilendiği, sürdürülebilir turizm modelinin uygulanma başarısı açısından da önemli bir kıstastır.

Model çalışmalarının işlerlik kazanabilmesi ve üretilen projelerin hayata geçirilebilmesi için, maddi ve insan kaynaklarına gereksinim vardır. Bu kaynakları model bileşenlerinin kendi ürettiği kaynaklardan ve dış kaynaklardan sağlamak mümkündür. İç kaynaklar, turistik istasyon düzeyinde faaliyet gösteren ve turizm faaliyetlerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiği gibi, model bünyesinde aynı zamanda etkin bir paydaş grubu olarak modelde de temsil edilen işletmelerden ölçeklerine göre, yılda bir defa alınacak parasal katkılar olabilir. Ayrıca diğer paydaşlar olan yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri de bu anlamda katkıda bulunabilirler. Dış kaynaklar ise, modelin yürütme kurulu ve bağlı kurulların çalışmalarıyla üretilen projelere, uluslar arası destek kuruluşlarından alınan desteklerden oluşmaktadır. Modelin asıl kaynağını da bu oluşturmalıdır. Bunun yanında model bünyesinde oluşturulan kurulların ve aldığı kararların da hukuki yönden işleve kavuşturulabilmesi için gerekli mevzuat düzenlemeleri, kurullar bünyesindeki uzmanlar tarafından hazırlanarak ilgili makamlara sunulmalı ve yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Temel Bulguların Tartışılması

Bu çalışma, Gökçeada'da toplumsal ve kültürel değerlerin korunması ve sürdürülebilir nitelik kazanması amacıyla bir model önerisi geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında, ayrıntılı yazın taraması yapılarak, çalışmanın altyapısını ve araştırmaların temel dayanağını oluşturacak ikincil veriler elde edilmiştir. Elde edilen ikincil veriler ışığında, Gökçeada'da toplumsal ve kültürel unsurların sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik, turizm gelişim modeli oluşturmak amacıyla araştırma altyapısı oluşturulmuştur. Nitel bir çalışma özelliği gösteren tez kapsamında, modelin kurgulanmasına dayanak oluşturacak birincil veriler, alanda yapılan gözlemler, görüşmeler ve Delphi anketleriyle elde edilmiştir.

Birincil verilerin elde edilmesine yönelik farklı teknikler kullanılması, araştırmayı geçerlilik ve güvenilirlik kıstasları açısından olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca kullanılan tekniklerin tümü, kendi içlerinde yüksek oranda güvenilir çıkmıştır. Araştırma bu yönüyle çeşitlenmeli bir araştırma özelliği sergilemekte olup, farklı araştırma teknikleriyle elde edilmiş kapsamlı bulgulara sahiptir. Elde edilen bulgular mevcut araştırma teknikleri içinde birbirini destekler niteliktedir. Bu nedenle, tek tek kullanılan yöntemlere göre elde edilmiş bulgular değil, yöntemlerin birbirini destekler nitelikteki ortak temel bulguları tartışılacaktır.

Araştırmada Gökçeada'da mevcut doğal, tarihi, sosyo-kültürel, mimari değerlerin ortaya çıkarılması, bu değerlerin korunarak sürdürülebilir yaklaşımla turizme sunulmasına dönük model ve buna bağlı temel öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Gökçeada, sahip olduğu nüfus yapısıyla küçük bir Türkiye hüviyetindedir. Dolayısıyla yapılmış olan araştırmada ada kültürünün; farklı kültürlerin bir arada yaşadığı zengin mimari, tarihi, çevresel ve kültürel bir yapıyı ifade ettiği ortaya

çıkıştır. Çalışmada kullanılan araştırma yöntemleri, adanın sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel, tarihi ve mimari değerler bakımından, alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesine olanak veren bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Yapılan gözlemler, görüşmeler ve Delphi anketleri sonucu ortaya çıkan ortak sonuç, alternatif turizm çeşitlerinin ada turizm gelişiminde ön planda tutulması gerektiğini göstermektedir. Adada turizmin Türkiye'deki diğer turistik merkezlere oranla geç başlamış olması, adanın sahip olduğu toplumsal, kültürel, mimari ve doğal kimliğin, kitle turizminin sebep olduğu yıkıcı etkilere maruz kalmamasının en önemli sebeplerindedir. Bu durum, sahip olduğu değerlerle Gökçeada'yı, sürdürülebilir turizm gelişimi için örnek bir turizm beldesi olmaya aday yapmaktadır.

Geç başlamış olmasına rağmen adada gelişen turizmin plansız olduğu ve bu durumun ileriki dönemlerde ciddi taşıma kapasitesi sorununu da beraberinde getireceğine yönelik görüşler de araştırmalarda ortaya çıkan önemli bir ortak sonuç ve sorundur. Yapılan gözlemler esnasında adaya ait modern bir çöp depolama ve arıtma sisteminin olmadığı görülmüş, yapılan görüşmeler ve uzman görüşleri de bu durumu onaylamıştır. Bu durum turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması için, planlama çalışmalarının yapılmasını ve bu kapsamda adanın sosyo-kültürel, mimari ve doğal taşıma kapasitesinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır.

Adanın turizm kimliğinin ne olması gerektiği konusunda, yapılan araştırmalardan çıkan ortak bulgular, adanın zengin mimari ve kültürel birikimlerinin yanında, sahip olduğu temiz çevre ve organik yaşam tarzıyla bir sağlık ve kültür adası olması gerektiği yönündedir. Bu unsurlar çerçevesinde adada, organik ürünlerin, kırsal yaşam tarzının ve temiz doğanın bir arada sunulabileceği agro-turizm ve kırsal turizm, bunun yanında sahip olduğu zengin mimari, tarihi ve kültürel çeşitliliğin sunulacağı kültür turizmi ve sualtı dalışı, rüzgâr sörfü, olta balıkçılığı ve temiz plajlarıyla deniz turizmi kavramları ön plana çıkmaktadır.

Sürdürülebilir turizm aynı zamanda bir eğitim aracıdır. Bu yönüyle insanlar ve kültürler arasındaki anlayış düzeyini güçlendirmekte ve ev sahibi ile konuk arasındaki kültürel etkileşimi hızlandırmaktadır. Yapılan araştırma, turizmin adayda

yaşayan insanlar ve turistler arasındaki karşılıklı etkileşim ve anlayışı geliştirme olanağını ve arttırdığını, önyargıları da azalttığını göstermiştir.

Araştırma, mevcut haliyle ada kültürüne ve yaşam tarzına turistler tarafından duyulan ilginin, kırsal kesimde yaşayan halkı olumlu etkilediğini göstermiştir. Bu bakımdan turizmin sürdürülebilir yaklaşımla gelişmesi, kırsal kesimden gelen göçleri azaltmada çok önemli bir motivasyon görevi yüklenecektir. Yerel halk, yaşam tarzını ve kültürünü korunması gereken bir unsur olarak görececek ve kendi kültürüne saygı duyarak kendine yönelik özgüveni artacaktır.

Yapılan alan araştırması, adada turizm gelişiminde, turizmden etkilenen ve etkileyen tüm paydaşların rol alması ve karar süreçlerine ortak olması gerektiğini ortaya koymuştur. Ada turizm gelişiminde, sadece kamu, yerel yönetim ve özel sektör değil turizmden etkilenen ve turizm kaynaklarını etkileyen sivil toplum örgütleri, yerel halk ve diğer sektör temsilcileri de söz sahibi olabilmelidir. Ancak tüm paydaşların katılımıyla adada sürdürülebilir bir boyutta turizm gelişimi sağlanabilecektir. Bu durum, yerel halk ve diğer toplum kuruluşlarının ada turizm kaynaklarını sahiplenmesini sağlayacak önemli bir boyut teşkil etmektedir. Mevcut haliyle adada turizm gelişim sürecinde, tam anlamıyla bir paydaş katılımının sağlanmadığını göstermiştir. Önerilmiş olan sürdürülebilir turizm modeli, bu eksikliğin giderilmesine yönelik çözüm önerileriyle de önemli bir boyut teşkil etmektedir.

Yapılan gözlem ve görüşmeler, adada yaşayan Rum kökenli vatandaşların arzilerine yönelik olarak yapılmış olan kamulaştırmaların, daha sonraki dönemlerde hukuksal sorunlar doğurduğunu göstermiştir. Günümüzde, yapılan kamulaştırmalara yönelik davalar uluslar arası boyutlara taşınmaktadır. Her iki tarafın kendine göre haklılık payı gördüğü davalar, ada turizm gelişiminin ilerleme hızı üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Adada yapılmış olan havaalanı bu sebeplerden dolayı halen hizmete açılmamıştır. Ulaşım probleminin ada turizm mevsiminin uzatılmasının önündeki en büyük engel olmasına rağmen bu engelin aşılması düşündürücüdür. Bunun

yanında adanın adının bu tür olumsuz sorunlarla anılması da, adanın turizm imajı açısından bir engel oluşturmaktadır.

Yapılmış olan çalışma sonucu ortaya çıkan model, temelde adanın turizm gelişim sorunlarının belirlenmesi, bu sorunlara yönelik görüşler çerçevesinde çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve öneriler ışığında, neyin, ne kadar, kimler tarafından ve nasıl korunması ve sürdürülebilir yaklaşımla turizme sunulması gerektiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Temel amaç, adanın sunduğu turistik ürüne uygun turizm türlerinin belirlenmesi ve bu turizm türlerini hayata geçirecek yönetim fonksiyonlarının ve yürütme kurulunun belirlenerek, sürdürülebilir turizm rehber ilkeleri doğrultusunda ada turizm gelişiminin yönlendirmesine yönelik adımların ve gelişim boyutlarının belirlenmesidir.

Modelde sürdürülebilir turizm gelişimi, agro-turizm, kırsal turizm, deniz turizmi ve kültür turizmi çerçevesinde planlanmaktadır. Adada bulunan mesire alanları ve şelale, doğa yürüyüşüne uygun güzergâhlar, yamaç paraşütüne uygun hâkim rüzgârlar ve alanlar ve kuşların göç yolları üzerinde olması nedeniyle uygun kuş gözlem alanları, adanın kırsal turizmde sunabileceği özellikli ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Deniz turizmi kapsamında temiz denizi ve plajları, Sualtı Milli Parkı, uygun rüzgârı ile rüzgâr sörfü ve olta balıkçılığı ön plana çıkan turizm ürünleridir. Adada yapılmakta olan organik tarım ve bu ürünlerin tanıtımı, hasadı, tarımla yaşam şenliği, tamamen Gökçeada'ya özgü endemik bir tür olan “Gökçeada Koyunu”, ada tarımına uzun yıllar hizmet etmiş olan yarı açık tarım cezaevi binaları gibi unsurlar, kırsal turizmin de alt türü olan agro-turizm kapsamında sunulabilecek ürünlerin başında gelmektedir. Adada bulunan farklı kültürler ve bunların ortaya koyduğu zengin yemek kültürü ile ada mimarisi, adanın pek çok yerinde mevcut olan arkeolojik alanlar ve tarihi yapılar ve adada yapılan “Meryem Ana Festivali”, “Gökçeada Film Festivali” gibi etkinlikler kültür turizmi kapsamındaki önemli çekicilikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında yapılan alan araştırması ve yazın taraması, Gökçeada'nın Türkiye'nin diğer yerleşim birimlerinden çeşitli yönleriyle farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Coğrafi özellik itibarıyla bir ada olmasından dolayı gösterdiği farklılıkların yanında, bir ada olarak Türkiye'nin diğer adalarından da farklı bir yapıya sahiptir. Adayı diğer yerleşim birimlerinden farklı kılan özelliklerin başında, etnik ve dini bünye bakımından çeşitlilik göstermesidir. Etnik ve dini farklılıklar, kültürel farklılığın temel kaynağını oluşturmuş, kültürel kaynaşmanın gerçekleşmemesini ise büyük ölçüde dini farklılıklar tetiklemiştir. Bunun yanında etnik bağlarından dolayı ada halkının, Türk ve Yunan siyasi çekişmesinden dönem dönem yoğun bir şekilde etkilenmesi, kültürelleşme sürecinin gerçekleşmemesinin bir diğer önemli kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, adada ikamet eden farklı etnik kökenlerdeki Türk vatandaşları, aynı köylerde farklı kültürler yaşanmasına sebep olmuşlardır.

Yapılan araştırmada, iç göçlerle yeni kurulan ada yerleşmeleri ile kısmen terk edilen eski ada yerleşmelerinde kültürel bir zenginlik oluşmakla birlikte, kültürel etkileşim ve dönüşümün oldukça zayıf olduğu görülmüştür. Her iki kültür ve dinin mensupları, kendi içinde geleneklerini yaşamış, birbirlerine saygı göstermişler ancak birbirlerinden etkilenme çok zayıf olmuştur.

Bir göçmenler adası olan Gökçeada'da, göçlerle birlikte etnik ve kültürel yapı zenginleşmiş, ada, farklı kültürlerin birlikte yaşadığı nadir alanlardan biri haline gelmiştir. Ancak bu durum çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi, çok tozpembe bir yaşam ortaya çıkarmamıştır. Her adalı kendilerinden sonra gelenlerden memnuniyetsizliğini dile getirmiştir. Ancak ada, sorunlarıyla birlikte hepsinin ortak mağduriyet alanı olduğu için, zamanla bir hoşgörü gelişmiştir.

Son yıllarda adanın sınırlı bir askeri bölge olmaktan çok bir turizm bölgesi olarak algılanmaya başlanması, adadaki devlet politikalarının da değiştiğini göstermektedir. Yapılan alan araştırması sonucu, özellikle yerel yönetimlerin bunda

katkısı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla turizm, geçmiş dönemlerin belirli politikaları sonucu, kendi kaderine terk edilmiş gibi görünen adanın, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olarak kalkınmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Turizm, doğal, çevresel ve kültürel kaynaklara yoğun olarak ihtiyaç duyan ve bunları ekonomik birer girdi olarak kullanan bir endüstridir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir ekonomik kalkınma aracı olan turizm, yarattığı ekonomik gelişme ile istihdam hacmini yükseltmekte ve birçok farklı endüstrinin gelişmesinde itici güç olmaktadır. Ancak özellikle doğal kaynakların kıt olması gerçeği, turizm gelişiminin sürdürülebilir bir zeminde gerçekleşmesi gereğini beraberinde getirmektedir. Turizmin sürdürülebilirliği, sadece doğal çevre boyutuyla değil, aynı zamanda mimari, ekonomik, toplumsal ve kültürel çevre boyutuyla da önem kazanmaktadır. Çünkü toplumsal ve kültürel çıktılar, çok uzun zaman süreçlerinde oluşan ve kendine has özellikleriyle benzersiz sosyal örüntülerdir. Bu araştırma, özelde toplumsal ve kültürel kimliğin korunması ve sürdürülebilirliği, genel kapsamda ise, sosyal, kültürel, fiziksel, doğal ve ekonomik tüm kaynakların sürdürülebilirliğini amaçlamaktadır. Ancak tüm bu boyutların sürdürülebilirliği, bu değişkenlerin niceliksel olduğu kadar, niteliksel olarak ta gelişmesiyle mümkündür.

Dünya kaynaklarından alabildiğine yararlanmayı öngören tüketime dayalı savurgan dünya görüşü, yerini artan nüfus ve tüketim nedeniyle mevcut kaynakların korunmasını öngören sürdürülebilir dünya görüşüne bırakmaktadır. Dolayısıyla, doğal alanlara ve onu çevreleyen toplumsal ve kültürel değerlere yönelik olarak artan turizm talebi, bu alanlardan koruma, kullanma ve kalkınma dengesi içinde yararlanılmasını zorunlu kılmaktadır. Kitlesele turizm hareketlerinin yol açtığı olumsuz sonuçlarla karşılaşılması için, bu alanların planlı ve kontrollü olarak turizme açılması gerekmektedir. Bunu başarabilmenin en iyi yolu ise kaynakların kullanımının sürdürülebilirlik anlayışı ile planlanmasıdır. Bu kapsamda, önerilmiş olan modelin genel çerçevesi de düşünülerek, uygulanacak plan ve programların, sürdürülebilir turizm anlayışı doğrultusunda hazırlanması önemlidir. Sağlıklı bir uygulama için faaliyetlerin, başlangıçtan itibaren her aşamada kamu-özel sektör işbirliği anlayışı içinde ve yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamuoyu

liderlerinin ve diğeri ilgili kurum ve kişilerin, kısacası toplumu temsil eden tüm paydaşların rol alacağı geniş bir katılımı başarıya ulaşılabileceğini vurgulamak gerekmektedir.

Günümüzde ekonomik ve kültürel alanda artan küreselleşme eğilimleri ile birlikte çevreye duyarlı, farklı ortamlarda farklı aktiviteler arayan, daha çok bireysel ya da küçük gruplar halinde seyahat eden, yerel kültürlerin yaşamlarını tecrübe edinmeye çalışan bir turist tipi ortaya çıkmaktadır. Bu turistler daha çok sürdürülebilir turizm kapsamında doğa temelli turistik ürünleri tercih eden, tatillerini yerel toplumla iç içe geçirmeye çalışan, doğal, mimari, tarihi, toplumsal ve kültürel değerlere önem veren ve korunmasını amaçlayan turist tipi olarak göze batmaktadır. Günümüzde ortaya çıkan bu yeni turist tipi ile birlikte, ülkeler, bölgeler ya da yöreler sundukları turistik ürünleri bu yeni tüketici tipine uygun hale getirmek zorundadırlar. Bu kapsamda oluşacak yeni turistik eğilimlerin bazılarının aşağıdaki şekilde olması beklenmektedir (Sarkım, 2007: 347).

- Doğası bozulmamış ve korunmasına özen gösterilen destinasyonlara olan ilgi artacaktır.
- Sürdürülebilir turizm anlayışına dayalı çevreye duyarlı turizm projeleri, turizm yatırımcılarının rehberi olacaktır.
- Çok farklı aktivitelerde bulunma isteği artacaktır.
- Turistlerin, yeni deneyimler kazanabilecekleri, kendilerini geliştirebilecekleri uzun süreli gezilere eğilimlerinin artacağı beklenmektedir.

Yeni turist tipleri ile ilgili olarak beklenen bu gelişmeler doğrultusunda, Gökçeada da, mevcut turizm kaynakları sürdürülebilir perspektifte koruma, kullanma ve kalkınma dengesi gözetilerek geliştirilmeli ve turizme sunulmalıdır. Sahip olduğu doğal, kültürel, tarihsel, mimari turizm kaynaklarıyla ve bu kaynakların geliştirilememiş olmasına rağmen henüz bozulmamış olmasıyla Gökçeada, yeni turist tipi için ideal bir turizm destinasyonu olmaya adaydır. Sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel, tarihi ve mimari değerleri ile Gökçeada'da, alt ve üst yapı olanakları

sürdürülebilir turizm anlayışı doğrultusunda, yeni turist tipinin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde geliştirilerek ve kullanılarak turistik ürün çeşitlendirmesi ve farklılaştırmasına gidilmelidir.

Tüm bu değerlendirmeler ve Gökçeada'da yapılan gözlem ve görüşmeler ile Delphi çalışmasına katılan uzman görüşleri doğrultusunda Gökçeada'da turizmin sağlıklı gelişmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Ada turizminden etkilenen ve gelişiminde etkili olan tüm paydaşların turizm gelişiminde söz sahibi olması sağlanmalı ve bu konuda sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır. Yapılmış olan alan araştırması, turizmde söz sahibi olması gereken tüm paydaşların, turizm gelişim sürecine henüz yeterince katılmadıklarını göstermektedir. Bu amaçla kurulan kent konseyi mevcut eksikliği gidermeye çalışsa da, tam anlamıyla etkili olamamıştır.
- Adanın özelliklerini yansıtacak bir imaj yaratılarak, ada bir marka haline getirilmeli ve tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde kullanılmalıdır. Yapılan alan araştırması, “farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşadığı zengin kültürel ve mimari değerlere sahip ada”, “havasıyla, suyuyla, tarımıyla organik ada” veya “agro-ada” gibi adayı yansıtan özelliklerin katılımcılarca çok sık dillendirildiğini ve adanın turizm imajının veya kimliğinin bunlar üzerine şekillenmesinin gerektiğini göstermiştir.
- Turizm sektöründe çalışacak personelin mesleki eğitimine öncelik verilerek turistik mal ve hizmetlerin kalitesi artırılmalıdır. Bu kapsamda adada bulunan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gökçeada Meslek Yüksek Okulu ve Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulundan destek alınarak, gözlem ve görüşmelerde ortaya çıkan, personelin eğitim yetersizliği sorunu, hem gerekli eğitimler alınarak hem de personel seçiminde üniversiteden yararlanılarak aşılmalıdır.
- Bölgede yapılacak turizm yatırımları, bölgenin özellikleri, sunmak istediği hizmet ve arz-talep dengesi gözetilerek yapılmalıdır. Yatak kapasitesini artırmaktan ziyade, mevcut pansiyonların hijyen ve konfor sorunları

giderilmeli, büyük konaklama tesislerinden çok yerel mimariye ve kültüre uyumlu butik oteller yapılmalıdır.

- Kontrolsüz gelişme nedeniyle turizmin doğal, kültürel, tarihsel ve mimari çevreye verebileceği olası zararlara karşılık önlemler alınmalı ve artıma tesisleri kurularak adada çöp depolama ve arıtma gibi sorunların önüne geçilmelidir.
- Araştırma bölgesinin arz ettiği turizm potansiyeli doğrultusunda talep oluşturulmalıdır. Dolayısıyla adada doğal, kültürel, tarihi ve mimari kaynakların zorlanması yerine, adanın niteliklerine uyan kitlenin talebe çekilmesi için çalışılmalıdır.
- Adanın niteliklerine uygun olarak, rüzgâr sörfü, agro-turizm, kırsal turizm, yamaç paraşütü, sualtı dalışı, deniz turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, doğa yürüyüşü, üçüncü yaş turizmi, gibi adanın özelliklerini yansıtan ve destekleyen turistik ürün çeşitlerinin sürdürülebilirlik yaklaşımıyla geliştirilmesine ağırlık verilmelidir.
- Turizm hakkında doğru bir imaj yerleşmesi için kamuoyu bilgilendirilmelidir. Yerel halkın, yaşadığı bölgenin doğal ve kültürel değerleri sayesinde ekonomik bir gelir etmesi sağlanarak, aynı zamanda bu değerlerin koruyucusu olması sağlanmalıdır.
- Turizm emek yoğun bir sektör olduğuna göre ve son ürün ancak insan tarafından sağlanabildiğine göre, turizm kararlarında uygulama aşamasında yerel halka öncelik verilmelidir. Dolayısıyla ada turizmini kendi kendini geliştiren ve başarısını yaratan bir yapıya kavuşturmak için, adada turizm, yerel halkın karar vermesine ve yerel kapasitelere dayalı yenilenebilir ve sürdürülebilir bir kaynak endüstrisi olarak planlanmalı ve yürütülmelidir.
- Model çerçevesinde hazırlanacak plan ve programların sürdürülebilir turizm anlayışı doğrultusunda hazırlanması ve sağlıklı bir uygulama için faaliyetlerin, başlangıçtan itibaren her aşamada, kamu-özel sektör işbirliği anlayışı içinde ve yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamuoyu liderleri ile diğer ilgili kurum ve kişilerin rol alacağı geniş bir katılımı başarıya ulaşabileceğini vurgulamakta fayda vardır.

- Sürdürülebilir gelişim konusunda farkındalık düzeyinin yükseltilmesi ve katılımcılığın sağlanması açısından medyanın da büyük katkılar sağlayabileceğini belirtmek gerekmektedir. Bu amaçla adada bulunan yerel medyanın sürdürülebilir turizm konusunda aktif olarak kullanılması önemli avantajlar sağlayacaktır.

Modelin Sınırlılıkları

Türkiye’de son yıllarda yapılan toplumsal araştırmalar, ilgi ve olanaklara göre köy, kasaba, şehir ya da bölgede, çeşitli yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Araştırmalarda, çalışmaların amacına göre, anket, gözlem, görüşme, belgelere dayanan veriler toplama gibi değişik araştırma yöntemleri tek tek, birkaçı bir arada, ya da tümü birlikte kullanılmaktadır. Kuşkusuz, toplum yapısını geniş ve derinlemesine inceleyen araştırmalarda bu yöntemlerin tümünün kullanılması araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik ölçülerini tam anlamıyla karşılayacağı gibi kapsamlılık açısından da önemli bir kıstas olmaktadır.

Bir buçuk aylık bir gözlem süreci esnasında, Gökçeada hakkında yapılmış olan bu araştırma sürecinde gözlem, görüşme ve uzman görüşlerine başvurmaya dayalı Delphi teknikleri bir arada kullanılmıştır. Ne var ki, toplumsal araştırmaların çok önemli bir boyutu, gözlenen alanı geniş bir süreç içinde değişik faktörlerle gözlemlemek, gözlenen alanın farklı unsurlarına inebilmektir. Bu kapsamda yapılmış olan araştırma bu iki kıstası tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Araştırma, maliyetleri ve zaman sınırlılığı göz önünde bulundurularak, turizmin canlı olduğu yaz aylarında yapılmış, ada toplumsal yaşamının büyük bir kısmını kapsayan kış ayları araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Bunun yanında araştırmanın zaman ve maliyet sınırlılığından dolayı, toplumsal ve kültürel kimlik unsurlarının en büyük yapısal birimi olan aile, aile yapıları ve aile içi yaşam şekilleri de araştırma da kapsamlı olarak gözlenememiştir. Yapılmış olan anket çalışması, uzmanların görüşlerine ve uzlaşmalarına yönelik

yapılmıştır. Toplumun tüm kesimlerini yani turizmden doğrudan etkilenen veya etkileyen tüm paydaşlara yönelik kapsamlı anket çalışmaları yapılmamıştır. Bu durum tez için bir eksiklik gibi görünse de, alanda kullanılan araştırma teknikleri ve verilere ulaşım derinliği bakımından, anketlerin sağlayacağı katkının daha ötesine gidildiğini söylemek mümkündür. Bu yöndeki bir eksiklik gibi görünen bu durum, gözlemler ve gözlemler esnasında yapılan görüşmelerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle böyle bir çalışma, başka araştırmalarda kullanılması gereken bir yöntem olarak önerilebilir.

Araştırma nitel bir araştırma özelliği sergilemektedir. Bu nedenle, nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş ve bu veriler çerçevesinde model kurgulanmıştır. Kurgulanmış olan modelin en büyük sınırlılığı, henüz öneri aşamasında olmasıdır. Yani önerilmiş olan modelin başarılı olup olmadığı, henüz alanda uygulanmadığından bilinmemektedir.

Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Araştırma çerçevesinde kurgulanmış olan model, yerel ölçekli bir sürdürülebilir turizm modelidir. Dolayısıyla Gökçeada ya ait özel şartlar, problemler ve nitelikler çerçevesinde oluşturulmuştur. Adaya has problemlerin belirlenmesi, problemlerin sebeplerinin ortaya konması, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve uygulamaya geçilmesi prensibine dayalı olarak geliştirilen model, farklı bölgelerin kendilerine has özellikleri çerçevesinde, farklı boyutlar kazanarak oluşturulabilir.

Araştırma kapsamında ayrıca adaya gelen ziyaretçilerin geliş sebepleri, beklentileri ve memnuniyet düzeylerini belirlemeye dönük olarak yapılacak düzenli nicel araştırmalar, modelin uygulanması öncesinde farklı bakış açıları sunabileceği gibi, model uygulandıktan sonra da modelin başarı kıstasları hakkında önemli bilgiler sunacaktır.

Hazırlanmış olan sürdürülebilir turizm ağaç modeli henüz öneri aşamasındadır. Dolayısıyla önerilmiş olan modelin, her ne kadar adanın doğal, kültürel, mimari, sosyo-ekonomik şartları göz önünde bulundurularak hazırlanmış olsa da, uygulanma fırsatı olmamıştır. Bu nedenle modelin başarı düzeyini belirlemek mümkün değildir. Önerilmiş olan modelin adada sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanmasına yönelik olarak uygulanması, gelecekte yapılması düşünülebilecek en önemli çalışma olarak göze batmaktadır.

KAYNAKÇA

Adler, M., Ziglio, E. (1996). *Gazing in to the Oracle*, Jessica Kingsley Publishers: Bristol, P.A.

Agafonoff, N. (2006), Adapting Ethnographic Research Methods to Ad Hoc Commercial Market Research, *Qualitative Market Research: An International Journal*, Vol. 9, No. 2, p. 115-125.

Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Duran, B., Bay, A. (2002). Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, cilt: 3, s. 97-103.

Akış, S. (1999). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. Yıl: 10, s. 35-39, Mart-Haziran.

Aktan, C. C. (2007). *Stratejik Yönetim ve SWOT Analizi*. <http://www.canaktan.org/yonetim/straatejik-yonetim/swot.htm>. Erişim, 17.12. 2007.

Alba, R. D. (1990). *Ethnic Identity: The Transformation of White America*. New Haven, CT: Yale Univ. Press.

Alhemoud, A. M., Armstrong, E. G. (1996). Image of Tourism Attractions in Kuwait. *Journal of Travel Research*, Vol. 34 (4), P. 76-80.

Altschould, J. W., Thomas, P. M. (1991). Considerations in the Application of a Modified Scree Tesy for Delphi Survey Data, *Evaluation Review*, Vol. 15, No. 2, p. 179-188.

Aranson, L. (1994). Sustainable Tourism Systems: The Example of Sustainable Rural Tourism in Sweeden, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol:2, Issue: 1+2, London.

Arnstein, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of The American Institute of Planners*, Vol. 35, No. 4, pp. 216-224.

Arthur, A. N. S., Mensah, V. J. (2006). Urban Management and Heritage Tourism for Sustainable Development; The Case of Elmina Cultural Heritage and Management Programme in Ghana. *Management of Environmental Quality: An International Journal*. Vol. 17, No. 3, pp. 299-312.

Artuç, K., Genç, H. (2008). Devlet Ada. *Gökçeada Değerleri Sempozyumu, Bildiri Kitabı*, S. 25-46, 26-27 Ağustos, Çanakkale.

Aslanoğlu, R. A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Ezgi Kitabevi. İkinci Baskı. Bursa.

Atalay, A. (2008). Gökçeada'nın Sürdürülebilir Kalkınmasında Sektörel Önceliklendirmenin Önemi. *Gökçeada Değerleri Sempozyumu, Bildiri Kitabı*. S. 13-24, 26-27 Ağustos, Çanakkale.

Avcıkurt, C. (2003). *Turizm Sosyolojisi: Turist, Yerel Halk Etkileşimi*. Detay Yayıncılık. I. Baskı, Ankara.

Aylı, B. (1996). Ege Bölgesi Havzası ve Gökçeada. *Yaşayan Gökçeada*, Ajans Mesnevi, Birinci Basım, İstanbul.

Aziz, A. (1973). Gökçeada Üzerine Toplumsal Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı. 1, Mart-Haziran, Ankara.

Aziz, A. (1990). *Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim*. İletişim Araştırmaları Derneği Yayınları, No. 3, Ankara.

Bahaire, T, White, M. E. (1999). The Application of Geographical Information Systems (GIS) in Sustainable Tourism Planning: A Review. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 7, No. 2, p. 159-174.

Bahar, H. İ. (2005). *Sosyoloji*. Siyasal Yayınevi. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK). I. Basım, Ankara.

Bailey, D. K. (1987). *Methods of Social Research*. The Free Press. Third Edition. New York.

Baker, B. (2007). *Twenty Benefits of a Strong Brand*. http://www.destinationbranding.com/articles/benefits_strong_brand.pdf, Erişim. 21.06.2008.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. cilt. 37, s. 2, s. 61-82.

Balcı, A. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma; Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Pegema Yayıncılık, Ankara.

Balibar, E. Wallerstein, I. (1991). *Race, Nation and Class: Ambiguous Identities*. London: Verso.

Baloğlu, Ş. Bringberg, D. (1997). Affective Images of Tourism Destinations. *Journal of Travel Research*, Vol. 35, No. 4, p. 11-15.

Baloğlu, Ş. McCleary, W. K. (1999). U.S. International Pleasure Travelers' Images of Four Mediterranean Destinations: A Comparison of Visitors and Non-visitors. *Juournal of Travel and Tourism Research*, Vol. 8, N. 2, P. 144-151.

Barlı, Ö. (2007). *Davranış Bilimleri*. Bizim Büro Basımevi Yayın-Dağıtım, Birinci Basım, Ankara.

Baş, T. Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri; NVivo 7.0 İle Nitel Veri Analizi*. Seçkin Yayıncılık, Birinci Basım, Ankara.

Benedict, R. (2000). *Kültür Örüntüleri*. Çev. Mustafa Topal, Öteki Matbaası, Üçüncü Basım, Ankara.

Berry, S., Ladkin, A. (1997). Sustainable Tourism: A Regional Perspective. *Tourism Management*, Vol: 18, Issue: 7, pp: 433-440, November.

Berry, S. Y. R. (1999). Collecting Data by In-Depth Interviewing. *British Educational Research Association Annual Conference*, Brighton, September 2-5.

Beyhan, Ş. G., Ünügür, S. M. (2005). Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli. *İ.T.Ü. Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt. 4, Sayı. 2, 79-87.

Bianchi, V. R. (2004). Tourism Restructuring and the Politics of Sustainability: A Critical View From the European Periphery (The Canary Islands). *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 12, No. 6.

Bilgin, N. (2008). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Siyasal Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara.

Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. Aşına Kitaplar, HYB Basım Yayın. Ankara.

Birkök, C. (1994). *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, ISSN: 1303-5134. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.

Bogdan, R. C., Biklen S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to the Theory and Methods*. Allyn and Bacon: Boston.

Bozbeyoğlu, A. C., Onan, I. (2001). *Changes In The Demographic Characteristics of Gokceada*. IUSSP General Conference, 18-24, August, Salvador, Brazil. <http://www.iussp.org/Brazil2001/s80/otherposters-P01-Bozbeyoglu-pdf>. Erişim. 12.08.2009.

Briggs, C, (1986). *Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of the Role of the Interview in Social Science Research*. Cambridge University Press. Cambridge.

Brookfield, S. (1992). *Ethnographic Research Methods Course Notes*. Teachers College, Columbia University.

Brunt, P. Courtney, P. (1999). Host Perceptions of Sociocultural Impacts. *Annals of Tourism Research*, XXVI, 3. 493-515.

Buhalis, D. (2000). Marketing the Competitive Destination of the Future. *Tourism Management*. Vol. 22, p. 607-616.

Bull, A. (1991). *The Economics of Travel and Tourism*. Longman Cheshire, Melbourne.

Burck, C. (2005). Comparing Qualitative Research Methodologies for Systemic Research: The Use of Grounded Theory, Discourse Analysis and Narrative Analysis. *Journal of Family Therapy*, Vol. 27, p. 237-262.

Buzinde, C. Santos, C., Smith, S., (2006). Etnich Representations: Destination Imagery. *Annals of Tourism Research*, 8: pp. 222-245.

Büyüköztürk, ř. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı El Kitabı*. Pegem Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Carr, A. (2004). Mountain Places, Cultural Spaces: The Interpretation of Culturally Significant Landscapes. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 12, No. 5.

Cerulo, A., K. (1997). Identity Construction: New Issues, New Directions. *Annual Review of Sociology*. Vol. 23, p. 385-409.

Casagrandi, R., Rinaldi, S. (2002). A Theoretical Approach to Tourism Sustainability. *Conservation Ecology*, Vol. 6, No. 1, P. 13-27.

Childe, G. (1994). *Toplumsal Evrim*. Çev. Cemal Balcı. Alan Yayıncılık. Birinci Baskı. İstanbul.

Coccosis, H. (1996). *Tourism and Sustainability: Perspectives and Implications*. Editör: G. K.Priestley, J.A. Edwards and H. Coccosis, Sustainable Tourism? European Experiences, Cab International, Wallingford, UK, 1996, pp. 1-21.

Collins, A. (1999). Tourism Development and Natural Capital. *Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No. 1, P. 98-109.

Collins, A. B. (1999). *A Case Study of Instructional Supervision at a Private School (Özel Bir lisede Öğretmen Değerlendirme Sistemine İlişkin Bir Durum Çalışması)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.

Connoly, E. W. (1995). *Kimlik ve Farklılık*. Mart Matbaacılık. İstanbul.

Cooper, C. Fletcher, J., Gilbert, D., Shepherd, R., Wanhill, S. (1998). *Tourism: Principles and Practices*. 2'nd Edition, England: Addison Wesley Longman.

Cottrell, S. Von Der Duim R., Ankersmid P., Kelder L. (2004). Measuring The Sustainability of Tourism in Manue Antonio and Texel: A Tourist Perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 12, No. 5, p. 409-431.

Chadwick, B. A., Bahr, H. M., Albrech, S. L. (1984). *Social Science Research Methods*. Prentice Hall: New Jersey.

Chang, H. H., Huang, W. C. (2006). Application of a Quantification SWOT Analytical Method. *Matemathical and Computering Modelling*, vol 43, no. 1, p. 158-69.

Chichilinsky, G. (1997). What is Sustainable Development. *Land Economics*, Vol. 73, No. 4, p. 404-408.

Clarke, J. (1997). A Framework of Approaches to Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 5, No. 3, p. 224-233.

Crano, W. D. (2002). *Principles and Methods of Social Research*. Lawrence Erlbaum Associates, USA.

Cros, H. D., Bauer T., Lo C., Rui S. (2005). Cultural Heritage Assets in China as Sustainable Tourism Products: Case Studies of the Hutongs and the Huanghua Section of the Great Wall. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 2.

Cros, H. D. (2001). A New Model to Assist in Planning for Sustainable Cultural Heritage Tourism. *Internationla Journal of Tourism Research*, vol. 3, No. 2, p. 165-170, Mar/Apr.

Cunliffe, S. (2002). Forecasting Risks in the Tourism Industry Using the Delphi Technique. *Tourism*, Vol. 50, No. 1, P. 31-41.

Custer, R. L. Scarcella, J. A., Steward B. R. (1999). The Modified Delphi Technique: A Rational Modification. *Journal of Vocational and Technical Education*, Vol. 15, No. 2, P. 1-10.

Çakılcıoğlu, M. (2002). *Sürdürülebilir Kalkınma İçin; Sürdürülebilir Turizm*. <http://www.kentli.org/makale/kalkınma.htm>, Erişim: 18.10.2007.

Çakılcıoğlu, M. (2000). *Sürdürülebilir Turizm İçin Örnek Bir Bölge; Bozcaada*. <http://www.kentli.org/makale/bozcaada.htm>, Erişim: 28.06.2008.

Çavuş, Ş. Tanrısevdi, A. (2000). Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Ölçekli Sürdürülebilir Turizm Gelişme Modeli Önerisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl. 11, s. 149-159. Eylül-Aralık.

Çevirgen, A. (2003). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Ekoturizm ve Edremit Yöresi İçin Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir.

Çıracı, H., Turgut, S., Kerimoğlu E. (2008). Sürdürülebilir Turizm Gelişimi için bir Yönetim Modeli Önerisi: Frig Vadisi Örneği. *İ.T.Ü. Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt. 7, Sayı. 2, s. 89-102.

Çubuk, M. (1996). Kolokyum Sonuç Bildirgesi. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu. Kasım 1995 Alanya, *Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası*, İstanbul, s. 463-468.

Dayman, C. (2002). *Qualitative Research Methods in Public Relations & Marketing Communication*. Routledge Pub. USA.

Deaux, K., Martin, D. (2003). Interpersonal Networks and Social Categories: Specifying Levels of Context in Identity Processes. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 66. p. 101-117.

Demir, C., Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Doğan, H. Z. (2004). *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*. Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Doorne, S, Ateljevic I., Bai, Z. (2003). Representing Identities Through Tourism: Encounters of Ethnic Minorities in Dali, Yunan Province, People's Republic of China. *The International Journal of Tourism Research*, 5. 1-11.

Efil, İ. (2003). *Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç; ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi*. Alfa Yayınları. Beşinci Baskı. İstanbul.

Ekinci, O. (1998). Turizm Yatırımlarında Planlama ve Yerel Kimlikler. 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları, Editör Semra ATABAY, *Uluslararası Turizm Sempozyumu*, 16 -17 Aralık.

Elson, M., Dowling, L. (2005). *Culture and the Regional Spatial Strategy for the South-West*. Final Report. Oxford: Oxford Brookes University.

Erdenir, H. B. (2005). *Avrupa Kimliği*. Ümit Yayıncılık. Ankara.

Erdoğan, H. (1995). *Ekonomik, Sosyal, Kültürel, Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm*. Detay Yayıncılık. II. Basım, Bursa.

Ergün, D. (2000). *Kimlik Kıskaçında Ulusal Kişilik*. İmge Kitabevi. Ankara.

Erffmeyer, R., Erffmeyer, E., Lane, I. (1986). The Delphi Technique: An Empirical Evaluation of the Optimal Number of Rounds. *Group & Organization Management*, Vol. 11, No. 1-2, P. 120-129.

Erkanal, H. (1999). Early Bronze Age Fortification Systems in İzmir Region. *AEGEUM*, vol. 20. No. 1, PP 238 – 242.

Erlanson, D. A. Harris, E. L., Skipper B. L., Allen, S. T. (1993). *Doing Naturalistic Inquiry: a Guide to Methods*. CA: Sage, Beverly Hills.

Ertürk, T. (1996). *Şehir Kimliği: Amasya Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Evans, G. (2005). Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Cultures Contribution to Regeneration. *Urban Studies*, Vol. 42, No. 5.

Gee, C. Y. (1997). *International Tourism: A Global Perspective*. World Tourism Organization, Spain.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Çev. Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Birinci Basım, Ankara.

Godfrey, K. B. (1996). *Towards Sustainability?*, Cited in: Lynn C. Harrison and Winston Husbands, *Practicing Responsible Tourism: International Case Studies in Tourism Planning, Policy, and Development*, John Wiley & Sons Inc., New York, pp. 58-79.

Goetz, J. P., LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and Qualitative Design in Educational Research*. Academic Press, Orlando.

Gökçe, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Savaş Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.

Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Siyasal Kitabevi, 1. Basım, Ankara.

Green, H., Hunter, C., Moore, B. (1989). Assessing the Environmental Impact of Tourism Development: The Use of Delphi Technique. *Journal of Environmental Studies*, Vol. 35, No. 2, p. 52-63.

Greenwood, D.J. (1978). *Culture by the Pound: an Anthropological Perspective on Tourism as Cultural Commoditization*. Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism, 1st edn. *University of Pennsylvania Press*: Philadelphia.

Griswold, W. (2004). *Cultures and Societies in a Changing World*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Günlü, E. (2007), *Turizm Sosyolojisi ve Turistik Tüketici Davranışları*. Editör. Orhan İçöz. Genel Turizm: Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler. S. 167-180, Turhan Kitabevi, Birinci Basım, Ankara.

Gürsakal, N. (2007). *Betimsel İstatistik: Minitab, SPSS, Statistica, Excel Uygulamalı*. Nobel Yayın Dağıtım, Birinci Basım, Ankara.

Güvenç, B. (1996). *İnsan ve Kültür*. Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul.

Güvenç, B. (1997). *Kültürün ABC'si*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Güvenç, B. (2000). *Sosyal-Kültürel Değişme*. Gündoğan Yayınları, 2. Basım. Ankara.

Hall, P. D. (2001). Culture, Tourism and Cultural Tourism: Boundaries and Frontiers in Performances of Balinese Music and Dance. *Journal of Intercultural Studies*, Vol. 22, No. 2, p. 173-187.

Hannerz, U. (2000). *Culture, Environment Scenarios*. Culture, Globalisation and World System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity, Edited by Anthony, D. King, Sage Publications, London.

Harvey, D. C. (2007). *(Re) Creating Culture Through Tourism: Black Heritage Sites in New Jersey*. Editör. Smith, K. M. Tourism, Culture and Regeneration. P. 59-68. CAB International. Cromwell Press: Trowbridge.

Hawkins, E. D. (2004). Sustainable Tourism Competitiveness Clusters: application to world Heritage Sites Network Development Indonesia. *Asia Pasific Journal of Tourism Research*, vol. 9, No. 3, p. 293-307.

Haywood, K. M. (1988). Responsible and Responsive Tourism Planning in The Community. *Tourism Management*, Vol. 9, No. 2, pp. 105-108.

Helmy, E., (2004). Towards Integration of Sustainability into Tourism Planning in Developing Countries: Egypt as a Case Study. *Current Issues in Tourism*, vol. 7, No. 6.

Hernandez, S. A., Cohen, J., Garcia, H. L. (1996). Resident's Attitudes Toward an Instant Resort Enclave. *Annals of Tourism Research*, XXXVI, 2. p. 3-11.

Hitchcock, M. (1999). Tourism and Ethnicity: Situational Perspectives. *International Journal of Tourism Research*, 1(1): 17-32.

Holloway, J. C. (1994). *The Business of Tourism*. Harlow: Addison Wesley, Longman Ltd, 4th Edition: London.

Hortaçsu, N. (2007). *Ben Biz Siz Hepimiz; Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*. İmge Kitabevi, I. Baskı: Ankara.

Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Sage Publications Inc. California.

Hsu, C. C. (2007). The Delphi Technique: Making Sense of Consensus. *Practical Assesment, Research Evaluation*, Vol. 12, No. 10, P. 1-8.

Hu, W., Wall G. (2005). Environmental Management, Environmental Image and te Competitive Tourist Attraction. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 6.

Huberman, A. M., Miles B. M. (2002). *The Qualitative Researcher's Companion*. Sage Publications Inc. Thousand Oaks: California.

Husseyinov, A. (1997). *Ethical Basis of European Identity*. Multi Culturalism: Identity and Otherness, Edited by, Nedret Kuran Burçoğlu, Boğaziçi University Press: İstanbul.

Hüryılmaz, H. (2006). *Kuzeydoğu Ege Denizi'nin Rüzgârlı Bahçesi: Gökçeada*. As-De Ofset, Birinci Basım: Çanakkale.

Hüryılmaz, H. (2002). Yenibademli Höyük: Kuzeydoğu Ege Deniz'inde Bir Erken Tunç Çağı Yerleşmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, s. 27-44.

Iranda, E.M. (2006). Sustainable Tourism Development on Kenya's Coast: A Hospitality Sector View. *Anatolia: An International Journal of Tourism And Hospitality Research*, vol. 17, No. 2.

İçöz, O., Kozak, M. (2002). *Turizm Ekonomisi: Turizmin Makro ve Mikro Ekonomik Etkileri*. Turhan Kitabevi, İkinci Baskı: Ankara.

Jackson, A. L. (2006). Ameliorating the Negative Impacts of Tourism: a Caribbean Perspective. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 18, No.7, P. 574-582.

Johnston, J. R., Tyrrell, T. (2005). A Dynamic Model of Sustainable Tourism. *Journal of Travel Research*, Vol. 44, P. 124-134.

Joppe, M. (1996). Sustainable Community Tourism Development Revisited. *Tourism Management*, Vol. 17, No. 7, PP. 475-479.

Kahraman, N., Türkay O. (2006). *Turizm ve Çevre*. Detay Yayıncılık, 2. Baskı: Ankara.

Kahraman, S. Ö. (2005). Gökçeada'da Göçlerin Nüfus Gelişimi ve Değişimi Üzerine Etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S. 3, No. 2, S. 39-53.

Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Nobel Basım Yayım, 2. Baskı: Ankara.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Nobel Basım Yayım: Ankara.

Keating, M. (1996). *Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi-Gündem 21 ve Diğer Rio Anlaşmalarının Popüler Metinleri*. Çev.: UNEP Türkiye Yayın Komitesi, UNEP Türkiye Komitesi Yayını, Önder Matbaası: Ankara.

Kerlinger, F. N., Lee, H. B. (2000). *Foundations of Behavioral Research*. Wadsworth, 4'th Edition, USA.

Kerr, M. (2003), *The Delphi Process*. <http://www.raranibits.ora.uk/documents/bid79-delphi.htm>, Erişim: 22.10.2007.

Kongar, E. (2002). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi, 9. Basım: İstanbul.

Kozak, M., Rimmington, M. (1998). Benchmarking: Destination Attractiveness and Small Hospitality Business Performance. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 10 (5), p. 184-188.

Kozak, N, Kozak, M., Kozak M. (2006). *Genel Turizm: İlkeler – Kavramlar*. Detay Yayıncılık: Ankara.

Kvale, S. (1996). *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Sage Publications: London.

Kuş, E. (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık: Ankara.

Kuveloğlu, D. (2004). *Turizm@gelecek.tr*. Elips Kitap, 1. Basım: Ankara.

Lane, B. (2005). Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool For Development and Conservation. *International Journal of Environment and Tourism*, Vol. 1, No. 1.

Lawrence, K., (1994). *Sustainable Tourism Development*. Protected Area Economics and Policy, Linking Conservation and Sustainable Development, Edited by, Mohan Munasinghe, The International Bank for Reconstruction and Development, Washington DC.

Lea, J. (1988). *Tourism and Development in the Third World*. Routledge, London and New York.

Leiper, N. (1995). *Tourism Management*. RMIT Press: Melbourne.

Lincorish, J. L. Jenkins, L. C. (1997). *An Introduction to Tourism*. Heineman: United Kingdom.

Lindberg, K., Johnson, R., L. (1997). The Economic Values of Tourism's Social Impacts. *Annals of Tourism Research*, XXIV, 1, 90-116.

Ludwig, B. (1997). Predicting the Future: Have You Considered Using The Delphi Methodology?. *Journal of Extension*, Vol. 35, No. 4, p. 1-4.

Lutz, J. (2006). Extending the Cultural Research Infrastructure: The Rise of the Regional Cultural Consortiums in England. *Cultural Trends*, Vol. 15 (1), No. 57, Routledge.

Marshall, C., Rossman, G. B. (1999). *Designing Qualitative Research*. Thousand Oaks, Third Edition, CA: Sage.

Mathieson, A., Wall, G. (1992). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. Longman Specific and Technical Publisher Ltd. New York.

Mbaiwa, J.E. (2005). The Problems and Prospects of Sustainable Tourism Development in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 3. PP. 203-227.

McKercher, B., Du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage*. Haworth Hospitality Press Inc: New York.

McKercher, B., Ho, P. S. Y. (2006). Assessing the Tourism Potential of Smaller Cultural and Heritage Attractions. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 15, No. 5. pp. 473-488.

McNamara, C. (1999). *General Guidelines for Conducting Interviews*. Sage Publications: Minnesota.

Mellinger, W. (1994). Toward a Critical Analysis of Tourism Representations. *Annals of Tourism Research*, 21 (4), pp 756-779.

Meriç, P. Ö. (2005). *İzmir'e Yönelik Turizm Talebini Canlandırma Stratejilerinden Turistik Ürün Çeşitlendirmesi ve Delphi Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı: İzmir.

Mills, G. E. (2003). *Action Research: A Guide for the Teacher Researcher*. Upper Saddle River. NJ: Pearson Education, Inc.

Mowforth, M., Munt, L. (1998). *Tourism and Sustainability; New Tourism in the Third World*. Routledge, First Published: London-New York.

Mulhall, A. (2003). In The Field: Notes on Observation in Qualitative Research. *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 41, No. 3, P. 306-313.

Murphy, D., Pritchard, M. P., Smith, B. (1999). The Destination Product and Its Impact on Traveler Perceptions. *Tourism Management*, Vol. 2, N. 1, p. 3-5.

Musa, G., Hall C.M., Higham J.E.S. (2004). Tourism Sustainability and Health Impacts in High Attitude Adventure, Cultural and Ecotourism Destinations: A Case Study of Nepal's Sagarmatha National Park. *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 12, No. 4. PP. 306-330.

Müller, H. (1996). Alpine Tourism, Sustainability: Reconsidered and Redesigned. *Proceedings of the International Conference at the University of Innsbruck, University of Innsbruck*, pp. 176 -185 May, 2 -5, Innsbruck/Austria.

Nakip, M. (2003). *Pazarlama Araştırmaları: Teknikler ve SPSS Destekli Uygulamalar*. Seçkin Kitabevi: Ankara.

Oakes, T. S. (1993). The Cultural Space of Modernity: Ethnic Tourism and Place Identity in China. *Environment and Planning D: Society and Space*, v. 11, pp: 47-66.

Okazaki, E. (2008). A Community – Based Tourism Model: Its Conception and Use. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 16, No. 5, PP. 511-529.

Oral, S., Şenbük, U. (1996). Turistik Yörelere Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi. *Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu*, Kasım 1995, Alanya, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul, ss.197-205.

Öter, Z, Özdoğan, O. N., (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, S. 127-138, Güz.

Özbek, Ç. (2008). Antik Çağda Gökçeada. *Gökçeada Değerleri Sempozyumu, Bildiri Kitabı*, S. 59-68, 27-27 Ağustos: Çanakkale.

Özbey, F. R. (2002). Sustainable Tourism Development in Globalization Progress. *Globalization and Sustainable Development, International Scientific Conference*, Book:4, p. 135-150, Varna.

Özdemir, M. (1992). *Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*. Kök-Sav Yayınları: Ankara.

Özer, İ. (2003). *Toplumsal Gelişme/Değişme*. Sosyolojiye Giriş, Editör: İ. Sezal, Martı Kitap – Yayınevi, 2. Baskı: Ankara.

Özkalp, E. (2001). *Sosyolojiye Giriş*. Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 140, 11. Baskı, Eskişehir.

Paskaleva, K. S. (2001). Promoting Partnership for Effective Governance of Sustainable Urban Tourism. *INTA International Seminar; Tourism in the City-Opportunity for Regeneration and Development, Conference Book*, Turin: Italy.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Third Edition, Thousand Oaks, CA: Sage.

Pearce, P.L. (1994) *Tourist-Resident Impact: Examples and Emerging Solutions*. Ed. W. F. Theobalt, *Global Tourism: The Next Decade*, pp. 103-123, Oxford: Butterworth – Heineman.

Pepper, D. (1999). The Integration of Environmental Sustainability Considerations Into EU Development Policy: A Case Study of the Leader Initiative in the West of Ireland. *Journal of Environmental Planning & Management*, Vol. 42, Issue: 2, March, pp. 167-187.

Piner, M.J., Paradis, W. T. (2004). Beyond The Casino:Sustainable Tourism and Cultural Development on Native American Lands. *Tourism Geographies*, Vol. 6, No. 1, pp. 80-98.

Pişkin, M., Öner Y. (1999). *Görüşme İlkeleri ve Teknikleri*. Siyasal Yayıncılık: Ankara.

Powell, T. E. Steele, S. (1996), “Program Development and Evaluation, Collecting Evaluation Data: Direct Observation”, *Cooperative Extension Publications*, University of Wisconsin.

Reid, D. G. (2003). *Tourism, Globalization and Development: Responsible Tourism Planning*. London: Pluto Press.

Rızaoğlu, B. (2003). *Turizm Davranışı*. Detay Yayıncılık, II. Baskı, Ankara.

Rızaoğlu, B. (2004). *Turizm ve Toplumsallaşma*. Detay Yayıncılık, III. Baskı, Ankara.

Richards, G. (2001). *Cultural Tourists of a Culture of Tourism: Developments in the European Cultural Tourism Market*. Edited by, J. Butcher, Innovations in Cultural Tourism, Tilburg: ATLAS, Association for Tourism and Leisure Education, P. 1-9.

Rowe, G., Wright, G., Bolger, F. (1991). Delphi: A Reevaluation of Research and Theory. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 39, p. 235-251.

Rossmann, G. B., Rallis, S. F. (1998). *Learning in the Field: An Introduction to Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Rothwell, W. J., Kazansas, H. C. (1997). *Mastering the Instructional Design Process: A Systematic Approach*. Jossey-Bass: San Fransisco.

Salah, W., Pigram, J. J. (1997). *Tourism and Sustainability*. Cited in: Salah Wahab and John J. Pigram, *Tourism, Development and Growth the Challenge of Sustainability*, Routledge, London and New York, pp. 277-289.

Salah, W., Cooper C. (2001). *Tourism in the Age of Globalisation*. Firts Published, Routledge: London.

Santos, C., Buzinde, C. (2007). Politics of Identity and Space: Representational Dynamics. *Journal of Trave Research*, 45:3: pp.322-332.

Sarkım, M. (2007). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı: İzmir.

Sauther, E.T., Leisen, B. (1999). Managing Stakeholders: A Tourism Planning Model. *Annals of Tourism Research*, 26(2), p. 312-328.

Sears, D. O., Fu, M., Henry, P. J., Bui, K. (2003). The Origins and Persistence of Ethnic Identity Among the New Immigrant Groups. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 66, p. 419-437.

Sezal, İ. (2003). *Sosyolojiye Giriş*. Martı Kitap – Yayınevi, 2. Baskı: Ankara.

Sewell, M. (2006). *The Use of Qualitative Interviews in Evaluation*. <http://www.ag.arizona.edu/fcs/cyfernet/cyfor/intervu5.htm>, Erişim, 14.10.2006.

Scharpf, H. (1998). Sürdürülebilirlik Açısından Bölgesel ve Yerel Yönetimlerin Turizm Politikasındaki Görevleri. 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları, Editör, Semra ATABAY, *Uluslararası Turizm Sempozyumu*, 16-17 Aralık.

Schoen, S. F., Nolen, T. (2004). Action Research: Decreasing Acting-out Behavior and Increasing Learning. *Teaching Exceptional Children*, Vol. 37, No. 1, P. 26-29.

Schooler, C. (1996). Cultural and Social-Structural Explanations of Cross-National Psychological Differences. *Annual Review of Sociology*”, Vol. 22, p. 323-349.

Sharaiha, Y. M., Collins, P. Q. (1992). Marketing Jordan as a Tourist Destination: Potential and Complexity. *Tourism Management*, March, Vol. 12, p. 168-180.

Shinno, H., Yoshioka, H., Marpaung, S., Hachiga, S. (2006). Quantitative SWOT Analysis on Global Competitiveness of Machine Tool Industry. *Journal of Engineering Design*, v. 17, no. 3, p. 251-258.

Shrestha, R, Alavalapati, K., Janaki, R. R., Kalmbacher, R. S. (2004). Exploring the Potential for Silvopasture Adoption in South-Central Florida: an Application of SWOT-AHP Method. *Agricultural Systems*, v. 81, no. 1, pp. 185-199.

Smith, K. M. (2003). *Issues in Cultural Tourism Studies*. Routledge, New York.

Smith, K. M. (2007). *Towards a Cultural Planning Approach to Regeneration*. Editör. Smith, K. M. Tourism, Culture and Regeneration. P. 1-12. CAB International. Cromwell Press: Trowbridge.

Stabler, M. J., Goodall, B. (1997). Environmental Awareness Action and Performance in the Guernsey Hospitality Sector. *Tourism Management*, Vol. 18, No. 1, pp. 19-33.

Stephens, A. P., Roos, F. F., Arnold, W., Sutherland, J. W. (2002). Sustainable Exploitation of Social Species: a Test and Comparison of Models. *Journal of Applied Ecology*, Vol. 39, P. 629-642.

Strauss, A. L., Corbin, J. (1990). *Basics in Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage Publications, London.

Stryker, S., Burke, P. J. (2000). The Past, Present and Future of Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, vol. 63, pp. 484- 497.

Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Türkiye Ulusal Raporu,
<http://www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kalitecevre/12.pdf>.. Erişim, 18.09.2009.

Swanson, K. K., Horridge, E. P. (2004). A Structural Model for Souvenir Consumption, Travel Activities and Tourist Demographics. *Journal of Travel Research*, Vol. 42, pp. 372-380.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. CABI Publishing, CAB International: New York.

Sithole, E. (2005). Trans-boundary Environmental Actors: The Zambezi Society's Campaign for Sustainable Tourism Development in the Zambezi Bioregion. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 5. pp. 204-221.

Some, S., Sedgo, J. (2000). *Improving Community Sustainability in the Sahelian Region of West Africa*. Heifer Project International, Africa's Sustainable Development Council (ASUDEC), October, Burkina Faso.

Tacar, P. (1996). *Kültürel Haklar: Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. Gündoğan Yayınları, Birinci Basım: Ankara.

Taptık, Y., Keleş, Ö. (1998). *Kalite Savaş Araçları*. KalDer Yayınları: İstanbul.

Taylor, H. Cox, Lobel, A., Sharon, McLeod L., P. (1991). Effects of Ethnic Group Cultural Differences on Cooperative and Competitive Behavior on a Group Task. *Academy of Management Journal*, Vol. 34, No. 4, pp. 827-847.

Timur, S., Getz, D. (2002). Applying Stakeholder Theory to the Implementation of Sustainable Urban Tourism. *City Tourism*, edited by, Karl Wober, *Springer Economics*, p. 194-210.

Tok, N. (2003). *Kültür, Kimlik ve Siyaset*. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Tolongüç, A. (1999). *Turizm Olgusu ve Türk Turizmi*. Mediacat, Ankara.

Tosun, C. (2005). Dil Zenginliği, Yozlaşma ve Türkçe. *Journal of Language and Linguistic Studies*. Vol, 1. No, 2. PP. 136-154.

Tuna, M. (2006). *Türkiye’de Çevrecilik: Türkiye’de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler*. Nobel Yayın Dağıtım, Birinci Basım, Ankara.

Tunçsiper, B. (1996). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. *Kuşadası 6. Ulusal Turizm Kongresi 18-20 Kasım*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi T.İ.O.Y.O. Yayımı, ss. 104-107.

Turner, L., Ash J. (1975). *The Golden Hordes: International Tourism and the Pleasure Periphery*. Constable: London.

Türemez, Y., Kalpaklıoğlu, N., Ü. (2007). *Bozcaada’da Turistik Ürün Geliştirme ve Çeşitlendirme Üzerine Bir Çalışma*. <http://www.aydin.edu.tr/sem/BOZCAADA.pdf>. Erişim, 24.04.2009.

Tyrrell, J. T., Johnston, J. R. (2007). Tourism Sustainability, Resiliency and Dynamics: Towards a More Comprehensive Perspective. *Tourism and Hospitality Research*, Vol. 8, No. 1, P. 14-24.

Usal, A. Kuşluvan Z. (2002). *Davranış Bilimleri: Sosyal Psikoloji*. Barış Yayınları: Fakülteler Kitabevi, 4. Baskı: İzmir.

Uzuner, Y. (2005). Özel Eğitimden Örneklerle Eylem Araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Sayı. 6, No. 2, ss. 1-12.

Volkan, V. (2009). *Kürt Sorununa Ağaç Modeli*. <http://www.ekopolitik.org-public/printnews.aspx?id=1301>, Erişim, 22.09.2009.

Wallerstein, I. (2000). *National and Universal: May it be a Thing Called World Culture*. Culture, Globalisation and World System Contemporary Conditions for the Representation of Identity, Edited by Anthony, D. King, Sage Publications, London.

Waters, M. C. (1990). *Ethnic Options: Choosing Identities in America*. Berkeley University Press, California.

Weber, M. (2007). *Sosyolojinin Temel Kavramları*. Çev. Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, 6. Basım, İstanbul.

Winson, A. (2006), "Ecotourism and Sustainability in Cuba: Does Socialism Make a Difference", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 14, No. 1. PP. 314-332.

Wholey, J. S. Hatry, H. P., Kathryn, E. (1994). *Handbook of Practical Program Evaluation*. Jossey-Bass, San Fransisco.

WTO, (1998). *Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism*. World Tourism Organization: Madrid.

Wynne, D. (1992). *The Culture Industry: The Arts in Urban Regeneration*. Avebury, Aldershot, UK.

Yaykın, M. (2005). *İmbros; Burada Yalnız Ölüm Var*. Bileşim Yayıncılık, Birinci Basım: İstanbul.

Yim, H. (2002). Cultural Identity And Cultural Policy In South Korea. *The International Journal of Cultural Policy*, Vol. 8, (1), pp.37-48.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.

Yıldırım, E., Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri – SPSS Uygulamalı*. Sakarya Kitabevi Yayınları, Beşinci Baskı, Sakarya.

Yılmaz, B. S. (2007). *Turizmin Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Çevresel Etkileri*. Editör. Orhan İçöz. Genel Turizm: Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler. S. 183-200, Turhan Kitabevi, Birinci Basım: Ankara.

Yurtseven, H. R. (2006). *Gökçeada: Sıradan İnsanların Öyküleri*. Detay Yayıncılık, 1. Basım: Ankara.

Yurtseven, H. R. (2007). *Slow Food ve Gökçeada: Yönetimsel Bir Yaklaşım*. Detay Yayıncılık, İkinci Baskı: Ankara.

Yurtseven, H. R. (2008). Destinasyon Yönetimi ve Turizm Çekiciliklerinin İmajı: Gökçeada Üzerine Bir Araştırma. *Gökçeada Değerleri Sempozyumu*, Bildiri Kitapçığı, S. 1-14, Çanakkale, 26-27 Ağustos.

Yüksel, A., Yüksel, F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Turhan Kitabevi, Birinci Baskı: Ankara.

Yürük, E. Ö. (1999). *Türk Turizminin Dünya Turizmine Entegrasyonunda Turistik Ürün Politikaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı: İzmir.

<http://www.gokceadarehberi.com/asp/tarih.htm>, Erişim: 16.04.2009.

<http://www.gokceada.gov.tr/gokceada.php?utc=34&kat=Genel%20Bilgiler>, Erişim: 16.04.2009.

<http://www.gokceadaugurlu.com/gokceadatarihi.html>, Erişim: 23.06.2008.

<http://www.scribd.com/doc/6569733/SWOT-Analizi.htm>, Erişim: 12.07.2009.

<http://www.gokceadaimroz.com/gokceada.html>, Erişim: 13.08.2009.

http://www.tudav.org/gokceada_deniz_parki.htm, Erişim: 16.09.2009.

http://www.turk-ie.org/index.php?option=com_content&view=article&id=53:kalite-gurular-ve-kaliteye-yaklamlar&catid=45:kaliteyonetimi&Itemid=57, Erişim: 08.10.2009.

EKLER

Ek 1: Görüşme Formu

Görüşme Formu

Araştırma Sorusu

“Gökçeada da; toplumsal ve kültürel öğelerin korunması ve sürdürülebilir nitelik kazanması için uygulanması gereken politikalar nelerdir?”

Merhaba, benim adım Erol DURAN, Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksek Okulu’nda Araştırma görevlisiyim. Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunması üzerine bir araştırma yapıyorum. Araştırmanın amacı, toplumsal ve kültürel kimlik öğelerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla Gökçeada’ya yönelik bir model önerisi oluşturmaktır. Bu konuda sizin gibi ada ile ilgili söz sahibi olabilen, ada kültürünü ve turizm yapısını tanıyabilen kişilerle görüşme yapıyorum çünkü adadaki gelişime ve değişimlere öncülük etmiş ve edebilecek kişiler olarak araştırma modeline katkıda bulunacağınızı düşünüyorum. Bu nedenle, adada sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasına yönelik politikaların neler olduğuna dair düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum.

- Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacılar dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca araştırma sonuçları yazılırken bireylerin isimleri kesinlikle tezde belirtilmeyecektir.
- Başlamadan önce bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mıdır?

- Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyorum. Bunun sizin için bir sakıncası var mı?

Görüşme Soruları

1. Adaya gelen turistler sizce daha çok adanın hangi özelliklerine/çekiciliklerine ilgi duyuyor?
2. Adada turizm gelişimini nasıl buluyorsunuz?
3. Adanın kültürü deyince aklınıza gelen unsurlar nelerdir?
4. Bu unsurlar korunursa turizme nasıl fayda sağlar?
5. Turizm, bu unsurları nasıl etkiliyor?
6. Adada kaybolmaya yüz tutmuş öğeler/değerler nelerdir?
7. Hangi öğelerin korunması ve geliştirilmesi gereklidir? Neden?

Ek 2: Gözlem Formu

Gözlem Formu

Amaç

Bu gözlemin amacı; Gökçeada'da yaşayan yerel halkın toplumsal ve kültürel yapısını tanımlamak, turizmin adadaki mevcut durumu ile kültürün ada turizmindeki yerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırma Soruları

- Adanın nüfus yapısı nasıldır?
- Adada yaşanan kültürün en canlı örnekleri nelerdir?
- Adada kültürel faaliyetlerin yoğunlaştığı etkinlikler nelerdir? Etkinliklerin kültürel boyutu nedir?
- Etkinliklerin turizmdeki yeri ve katkısı ne orandadır?
- Adadaki turizm faaliyetlerinde kültürün etkisi var mıdır?
- Adada turizm gelişimi ne yöndedir? Nasıl olmalıdır?
- Adaya gelen turistlerin tercih nedenleri nelerdir?
- Adada sürdürülebilir turizm açısından korunması öncelikli, kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerler nelerdir?

Veri Toplama

Gökçeada'da toplumsal ve kültürel öğelerin tanımlanması, ada kültürünün turizmdeki yerinin belirlenmesi, sürdürülebilir kılınması gereken kültürel öğelerin ortaya çıkarılması için, adada belirli dönemlerde düzenlenen etkinlikler, festivaller vb. kültürel faaliyetler ile bu faaliyet dönemlerinde gerçekleşen turizm hareketleri gözlenecektir. Aşağıda yer alan boyutlara göre alınacak notlar yanında, ada sosyal ve

kültürel yaşamını kaydetmek için video kayıt ve ses kayıt cihazları kullanılacaktır. Araştırma ada ortamının dört boyutu çerçevesinde toplanacaktır.

1- Adanın Genel Yapısı

Adanın fiziksel ortamına ilişkin bilgiler (doğal ve mimari yapı vb.), sosyal ortama ilişkin bilgiler (nüfusun dağılımı, yerel halkın özellikleri vb.), psikolojik ortama ilişkin bilgiler (yerel halkın kendi aralarında ve turistlerle ilişkisi, davranış biçimleri vb.).

2- Adanın Biçimsel Yapısı

Adanın kültürel yaşamı içindeki rollere, sorumlulukla ve değerlendirmeye ilişkin bilgiler.

3- Adadaki Sosyal Etkileşim

Yerel halkın birbiri ile ve ziyaretçilerle olan etkileşim biçimleri,

4- Bilişsel Yapı

Kültürel yapıda sürdürülebilir kılınması gereken ve gerekmeyen öğeler, turizmde kültürün rolüne ilişkin beklentiler vb.

Gözlem Notlarının Analizinde Kullanılacak Kodlama Listesi

Ek 3: Birinci Delphi Anketi

Delphi Anketi

Sayın Katılımcı;

Bu anketin amacı aşağıdaki konuya ilişkin görüşlerinizi toplamaktır.

“Bozcaada ve Gökçeada’da

- *Toplumsal ve kültürel öğelerin korunması ve*
- *Sürdürülebilir bir nitelik kazanması için uygulanması gereken politikalar nelerdir?*

Lütfen kişisel bir beyin fırtınası gerçekleştirerek konuya ilişkin mümkün olduğu kadar çok sayıda görüş ve öneri belirleyip listeleyiniz. Belirlediğiniz bu öneriler diğer katılımcıların belirttikleriyle bir araya getirilip ikinci Delphi anketi oluşturulacaktır.

Ek 4: İkinci Delphi Anketi

Delphi Anketi

Sayın Katılımcı,

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda doktora tez konusu olarak hazırlanmakta olan bu çalışma, Gökçeada'da turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik bir model oluşturulması amacıyla yapılmaktadır. Bu araştırmada, uzmanların görüşlerine başvurulması esas olan Delphi tekniği uygulanacaktır. Delphi tekniğinin özelliği olarak sizden gelen geri dönüşler neticesinde hazırlanmış olan ikinci anket analiz edilerek bulgularıyla birlikte size tekrar gönderilecektir. Üçüncü gönderimde ikinci anketin istatistiksel sonuçları ile bu bilgiler ışığında sizin bilgilerinizin değişip değişmediği sorulacaktır. İstedığınız takdirde çalışmanın nihai bulguları tarafınıza iletilecektir.

Gösterdiğiniz ilgiye şimdiden teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Araş. Gör. Erol DURAN
Yrd. Doç. Dr. Ebru GÜNLÜ

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz	Kadın	Erkek	
Eğitim durumunuz	İlköğretim Lisans	Lise ve Dengi Yüksek lisans	Ön lisans Doktora
Ünvanınız			
Adada Bulunma sıklığınız nedir?			
Turizm Eğitimi Aldınız mı?	Evet Yanıtınız evet ise lütfen belirtiniz.....	Hayır	
Turizmde özel sektör tecrübeniz var mı?	Evet Yanıtınız evet ise lütfen belirtiniz.....	Hayır	
Bölgeye gelen turistlerle iletişim sıklığınız ne düzeydedir?	Sık sık iletişim kurarım Hiç iletişim kurmam	Arada bir iletişim kurarım	

- Aşağıda yer alan düşüncelere katılma derecenizi belirtiniz. İlgili kutucuğu “1-5” arasında değerlendiriniz.

Mevcut durum ile ilgili değerlendirmeler (Delphi ifadesi)	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)
1. Gökçeada'ya gelen turistler yaşam kalitesini bozmakta, toplumsal yapıyı zedelemektedir.					
2. Gökçeada'da turizm aşırı hızlı ve kontrolsüz gelişmektedir.					
3. Mevcut haliyle turizm, Gökçeada'da kültürel yozlaşmayı hızlandırmaktadır.					
4. Turizm, Gökçeada'da kültürel farklılıkların daha da derinleşmesine neden olmaktadır.					
5. Mevcut turizm gelişimi Gökçeada'da doğal zenginliği yok etmektedir.					
6. Mevcut turizm gelişimi Gökçeada'da çevre kirliliğini artırıcı bir etkiye sahiptir.					
7. Mevcut turizm gelişimi, ada da fiyatların artmasına, halkın fakirleşmesine ve geleneksel iş kollarının yok olmasına yol açmaktadır.					
8. Mevcut turizm gelişimi adanın özgün kültürel, mimari ve çevresel değerlerine uygun değildir.					
9. Turizmin plansız ve kontrolsüz geliştiği adada taşıma kapasitesi sorunu ortaya çıkmaktadır.					
10. Turizm açısından önemli olan toplumsal, kültürel, mimari ve doğal çevrenin için turistik işletmeler ve yerel yönetim arasındaki işbirliği yetersizdir.					
Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel değerlendirmeler (Delphi ifadesi)					
11. Gökçeada farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, zengin mimari, çevresel ve kültürel değerlere sahip bir adadır.					
12. Gökçeada yerel halkın ve turistin deniz-güneş-kum üçlüsünden çok daha fazla şeyi paylaşabileceği bir yerdir.					
13. Gökçeada farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşatılabileceği bir yerdir.					
14. Gökçeada, turizmde marka olabilecek zengin bir mimari, çevresel ve kültürel kimliğe sahiptir.					
15. Gökçeada'da sağlıklı turizm gelişimi için itle turizminden çok alternatif turizm çeşitlerine ağırlık verilmelidir.					

Delphi ifadesi	Kesinlikle Katılıyor (5)	Katılıyor (4)	Kararsız (3)	Katılmıyor (2)	Kesinlikle Katılmıyor (1)
16.Gökçeada'nın turizmde sağlıklı bir gelişim göstermesi için sürdürülebilir turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir.					
17.Kültürel açıdan önemli bir potansiyele sahip adada kültür turizminin geliştirilmesi turizm mevsimini uzatacaktır.					
18.Adada, farklı turizm türlerinin (kırsal, kültür, yat vb.) gelişimine yönelik teşvikler sağlanmalıdır.					
19.Adada, çeşitli dinler için önemli olan kutsal yer ve yapıların restorasyonu sağlanarak kullanıma açılması sürdürülebilir turizm açısından önemlidir.					
Sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler (Delphi ifadesi)					
20.Gökçeada'da sürdürülebilir turizm gelişimi sadece yerel yönetim ve turizm işletmecileri tarafından yönlendirilmelidir.					
21.Sürdürülebilir turizm gelişimi için ada halkının turizm gelişiminden uzak tutulmaması ve toplumun her kesiminin katılımının sağlanması gereklidir.					
22.Sürdürülebilir turizm gelişimi için kitle turizminden çok, adanın özgün mimari, çevresel ve kültürel değerleri ön plana çıkarılmalıdır.					
23.Ada turizminin sağlıklı gelişimi için ada kültürü ve kimliği korunmalıdır.					
24.Mimari kimlik korunmalı, büyük oteller yerine mimari kimliği koruyan ve yaşatan küçük pansiyonlar özendirilmelidir.					
25.Mevcut iskân ve turizm politikaları ada kültürünün korunmasına ve geliştirilmesine yönelik olarak yeniden yapılandırılmalıdır.					
26.Ada da sürdürülebilir turizm gelişimi, sadece ekolojik değil, mimari, toplumsal ve kültürel değerlerin de korunmasıyla mümkündür.					
27.Ada da turizm gelişimi tamamen devlet eliyle yürütülmelidir.					
28.Sürdürülebilir turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için alternatif turizm türleri teşvik edilmelidir.					

- Eksik bulduğunuz ya da eklemek istediğiniz g6r6ş ve 6neriler varsa l6tfen belirtiniz.

1.

2.

3.

Ek 5 Üçüncü Delphi Anketi

Delphi Anketi

Sayın Katılımcı,

Daha önce gönderilmiş olan ikinci delphi anketine vermiş olduğunuz cevaplara ilişkin analizler ve bulgular ektedir. Ekte verilmiş olan bulgular, diğer katılımcıların konu hakkındaki düşüncelerini kendi düşüncelerinizle karşılaştırmanızı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu gönderimde ikinci anketin istatistiksel sonuçları ile bu bilgiler ışığında sizin bilgilerinizin değişip değişmediği sorulacaktır. Mevcut bulgular ışığında anketteki soruları, katılma derecenize göre yeniden yanıtlayınız. İstedığınız takdirde çalışmanın nihai bulguları tarafınıza iletilecektir.

Gösterdiğiniz ilgiye şimdiden teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Araş. Gör. Erol DURAN
Yrd. Doç. Dr. Ebru GÜNLÜ

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz	Kadın	Erkek	
Eğitim durumunuz	İlköğretim Lisans	Lise ve Dengi Yüksek lisans	Ön lisans Doktora
Ünvanınız			
Adada Bulunma sıklığınız nedir?			
Turizm Eğitimi Aldınız mı?	Evet Yanıtınız evet ise lütfen belirtiniz.....	Hayır	
Turizmde özel sektör tecrübeniz var mı?	Evet Yanıtınız evet ise lütfen belirtiniz.....	Hayır	
Bölgeye gelen turistlerle iletişim sıklığınız ne düzeydedir?	Sık sık iletişim kurarım Hiç iletişim kurmam	Arada bir iletişim kurarım	

- Aşağıda yer alan düşüncelere katılma derecenizi belirtiniz. İlgili kutucuğu “1-5” arasında değerlendiriniz.

Mevcut durum ile ilgili değerlendirmeler (Delphi ifadesi)	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)
1. Gökçeada'ya gelen turistler yaşam kalitesini bozmakta, toplumsal yapıyı zedelemektedir.					
2. Gökçeada'da turizm aşırı hızlı ve kontrolsüz gelişmektedir.					
3. Mevcut haliyle turizm, Gökçeada'da kültürel yozlaşmayı hızlandırmaktadır.					
4. Turizm, Gökçeada'da kültürel farklılıkların daha da derinleşmesine neden olmaktadır.					
5. Mevcut turizm gelişimi Gökçeada'da doğal zenginliği yok etmektedir.					
6. Mevcut turizm gelişimi Gökçeada'da çevre kirliliğini artırıcı bir etkiye sahiptir.					
7. Mevcut turizm gelişimi, ada da fiyatların artmasına, halkın fakirleşmesine ve geleneksel iş kollarının yok olmasına yol açmaktadır.					
8. Mevcut turizm gelişimi adanın özgün kültürel, mimari ve çevresel değerlerine uygun değildir.					
9. Turizmin plansız ve kontrolsüz geliştiği adada taşıma kapasitesi sorunu ortaya çıkmaktadır.					
10. Turizm açısından önemli olan toplumsal, kültürel, mimari ve doğal çevrenin için turistik işletmeler ve yerel yönetim arasındaki işbirliği yetersizdir.					
Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel değerlendirmeler (Delphi ifadesi)					
11. Gökçeada farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, zengin mimari, çevresel ve kültürel değerlere sahip bir adadır.					
12. Gökçeada yerel halkın ve turistin deniz-güneş-kum üçlüsünden çok daha fazla şeyi paylaşabileceği bir yerdir.					
13. Gökçeada farklı dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşatılabileceği bir yerdir.					
14. Gökçeada, turizmde marka olabilecek zengin bir mimari, çevresel ve kültürel kimliğe sahiptir.					
15. Gökçeada'da sağlıklı turizm gelişimi için itle turizminden çok alternatif turizm çeşitlerine ağırlık verilmelidir.					

Delphi ifadesi	Kesinlikle Katılıyor (5)	Katılıyor (4)	Kararsız (3)	Katılmıyor (2)	Kesinlikle Katılmıyor (1)
16. Gökçeada'nın turizmde sağlıklı bir gelişim göstermesi için sürdürülebilir turizm kapsamında ürünler geliştirilmelidir.					
17. Kültürel açıdan önemli bir potansiyele sahip adada kültür turizminin geliştirilmesi turizm mevsimini uzatacaktır.					
18. Adada, farklı turizm türlerinin (kırsal, kültür, yat vb.) gelişimine yönelik teşvikler sağlanmalıdır.					
19. Adada, çeşitli dinler için önemli olan kutsal yer ve yapıların restorasyonu sağlanarak kullanıma açılması sürdürülebilir turizm açısından önemlidir.					
Sürdürülebilir turizm yaklaşımına yönelik değerlendirmeler (Delphi ifadesi)					
20. Gökçeada'da sürdürülebilir turizm gelişimi sadece yerel yönetim ve turizm işletmecileri tarafından yönlendirilmelidir.					
21. Sürdürülebilir turizm gelişimi için ada halkının turizm gelişiminden uzak tutulmaması ve toplumun her kesiminin katılımının sağlanması gereklidir.					
22. Sürdürülebilir turizm gelişimi için kitle turizminden çok, adanın özgün mimari, çevresel ve kültürel değerleri ön plana çıkarılmalıdır.					
23. Ada turizminin sağlıklı gelişimi için ada kültürü ve kimliği korunmalıdır.					
24. Mimari kimlik korunmalı, büyük oteller yerine mimari kimliği koruyan ve yaşatan küçük pansiyonlar özendirilmelidir.					
25. Mevcut iskân ve turizm politikaları ada kültürünün korunmasına ve geliştirilmesine yönelik olarak yeniden yapılandırılmalıdır.					
26. Ada da sürdürülebilir turizm gelişimi, sadece ekolojik değil, mimari, toplumsal ve kültürel değerlerin de korunmasıyla mümkündür.					
27. Ada da turizm gelişimi tamamen devlet eliyle yürütülmelidir.					
28. Sürdürülebilir turizm kapsamında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve yerel halkın turizmden pay alabilmesi için alternatif turizm türleri teşvik edilmelidir.					

- Eksik bulduğunuz ya da eklemek istediğiniz g6r6ş ve 6neriler varsa l6tfen belirtiniz.

4.

5.

6.